

ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Навчально-науковий інститут права та кібербезпеки

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ПО ВИВЧЕННЮ
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

для студентів факультету № 1

Одеса - 2021

УКЛАДАЧІ:

Костова Н.І. – кандидат юридичних наук, старший викладач, т.в.о. доцента кафедри конституційного та міжнародного права факультету № 1 навчально-наукового інституту права та кібербезпеки ОДУВС;

Юрченко М.М. – кандидат політичних наук, доцент, завідувач кафедри конституційного та міжнародного права факультету № 1 навчально-наукового інституту права та кібербезпеки ОДУВС

Ярмакі В.Х. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного та міжнародного права факультету № 1 навчально-наукового інституту права та кібербезпеки ОДУВС

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Баймуратов М.О. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри політичних наук і права Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського

Львова Є.О. – доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри конституційного та міжнародного права ННІПК ОДУВС.

Рекомендовано до друку рішенням

навчально-методичної ради

Одеського державного університету внутрішніх справ.

Протокол № 3 від 26 жовтня 2021 року

Костова Н.І., Юрченко М.М., Ярмакі В.Х. Міжнародне право: методичні рекомендації по вивченню навчальної дисципліни (для студентів факультету № 1 ННІПК). – Одеса: ОДУВС, 2021. – 277 с.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
ОРІЄНТОВНИЙ ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	5
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	6
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ:	
<i>Тема 1. Міжнародне право та його особливості.....</i>	<i>9</i>
<i>Тема 2. Суб'єкти сучасного міжнародного права.....</i>	<i>20</i>
<i>Тема 3. Право міжнародних договорів.....</i>	<i>35</i>
<i>Тема 4. Населення в міжнародному праві.....</i>	<i>53</i>
<i>Тема 5. Територія та інші простори в міжнародному праві.....</i>	<i>74</i>
<i>Тема 6. Право міжнародних організацій.....</i>	<i>102</i>
<i>Тема 7. Відповідальність у міжнародному праві.....</i>	<i>136</i>
<i>Тема 8. Міжнародне гуманітарне право.....</i>	<i>170</i>
<i>Тема 9. Дипломатичне та консульське право.....</i>	<i>197</i>
<i>Тема 10. Міжнародне співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю.....</i>	<i>223</i>
ГЛОСАРІЙ	244
ОСНОВНА НАВЧАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА.....	268
ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЕКЗАМЕНУ.....	275

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Міжнародне право» вивчається у всіх юридичних вищих навчальних закладах та покликана допомогти студентам здобути комплекс знань про зміст міжнародного права, зокрема про поняття, предмет, методи, норми та джерела цієї галузі, про основні принципи міжнародного права. Особлива увага приділяється міжнародно-правовому статусу громадян, іноземних громадян, осіб без громадянства та осіб з подвійним громадянством, компетенції міжнародних міжурядових організацій, видам та формам міжнародно-правової відповідальності, допустимим методам та засобам ведення збройний конфліктів, організаційно-правовим формам боротьби з міжнародною злочинністю.

Ознайомлення студентів з нормами міжнародного права відіграє суттєву роль у процесі формування у них демократичного світогляду, а також розширює політичний світогляд. Вивчення даної навчальної дисципліни необхідне для набуття широкого професійного світогляду, без якого не може бути повноцінного фахівця у сфері юриспруденції. Навчальна дисципліна «Міжнародне право» розвиває загальну політичну культуру юриста та дає глибокі знання прикладного характеру.

Розроблений навчально-методичний комплекс відображає сутність міжнародного права як навчальної дисципліни, що дає можливість студентам вивчити основні напрями та форми співробітництва держав на міжнародній арені, здійснити порівняльний аналіз основних міжнародно-правових інститутів міжнародного права, а також зосередити свою увагу на найбільш актуальних питаннях, що виникають в процесі міжнародного спілкування. Навчальний матеріал у посібнику наочно представлений у вигляді схем, висвітлені основні питання доктрини міжнародного права, наведені приклади, вироблений творчий підхід до організації самостійної роботи студентів.

Методика викладання навчальної дисципліни «Міжнародне право» має на меті формування особистісного ставлення студентів до її проблем на основі вивчення та аналізу навчальної і наукової літератури. Курс семінарських занять розрахований як на вивчення і закріплення теоретичного матеріалу, отриманого під час лекційних занять, так і на самостійну роботу студентів.

Укладач при підготовці даного навчально-методичного посібника не ставив за мету замінити існуючі підручники, де матеріал подається більш повно, але сподівається, що представлене видання стане у нагоді в оволодінні матеріалом навчальної дисципліни. Особливо корисним стане використання даного навчально-методичного посібника при підготовці до семінарських занять. Видання розраховане на студентів, проте може бути корисним для аспірантів, ад'юнктів та викладачів.

ОРІЄНТОВНИЙ ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«МІЖНАРОДНЕ ПРАВО»

№	Назви розділів і тем	Кількість годин з викладачем					Самостійна	Усього годин за планом
		Усього годин	З них:					
			Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Контрольні роботи		
<u>1.</u>	<u>Тема 1. Міжнародне право та його особливості</u>	<u>10</u>	<u>2</u>	<u>2</u>			<u>6</u>	<u>10</u>
<u>2.</u>	<u>Тема 2. Суб'єкти сучасного міжнародного права</u>	<u>14</u>	<u>4</u>	<u>2</u>			<u>8</u>	<u>14</u>
<u>3.</u>	<u>Тема 3. Право міжнародних договорів</u>	<u>10</u>	<u>2</u>	<u>2</u>			<u>6</u>	<u>10</u>
<u>4.</u>	<u>Тема 4. Населення в міжнародному праві</u>	<u>12</u>	<u>4</u>	<u>2</u>			<u>6</u>	<u>12</u>
<u>5.</u>	<u>Тема 5. Територія та інші простори в міжнародному праві</u>	<u>10</u>	<u>2</u>	<u>2</u>			<u>6</u>	<u>10</u>
<u>6.</u>	<u>Тема 6. Право міжнародних організацій</u>	<u>14</u>	<u>4</u>	<u>4</u>			<u>6</u>	<u>14</u>
<u>7.</u>	<u>Тема 7. Відповідальність у міжнародному праві</u>	<u>10</u>	<u>2</u>	<u>4</u>			<u>4</u>	<u>10</u>
<u>8.</u>	<u>Тема 8. Міжнародне гуманітарне право</u>	<u>14</u>	<u>4</u>	<u>4</u>			<u>6</u>	<u>14</u>
<u>9.</u>	<u>Тема 9. Дипломатичне та консульське право</u>	<u>12</u>	<u>2</u>	<u>4</u>			<u>6</u>	<u>12</u>
<u>10.</u>	<u>Тема 10. Міжнародне співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю</u>	<u>14</u>	<u>4</u>	<u>4</u>			<u>6</u>	<u>14</u>
	<u>Усього годин:</u>	<u>120</u>	<u>30</u>	<u>30</u>			<u>60</u>	<u>120</u>

Форма підсумкового контролю – екзамен.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«МІЖНАРОДНЕ ПРАВО»

Тема 1. Міжнародне право та його особливості

Дефінітивна характеристика міжнародного права. Особливості міжнародного права. Міжнародне право в системі міжнародних відносин. Співвідношення міжнародного права та міжнародного приватного права. Система міжнародного права. Співвідношення міжнародного та національного права. Джерела міжнародного права. Договір та звичай як основні джерела міжнародного права. Поняття та види норм міжнародного права. Імперативні та диспозитивні норми. Норми «*jus cogens*». Фундаментальні принципи міжнародного права.

Тема 2. Суб'єкти міжнародного права

Поняття та види суб'єктів міжнародного права. Основні ознаки суб'єкта міжнародного права. Держави – основні суб'єкти міжнародного права. Види держав як суб'єктів міжнародного права. Міжнародна правосуб'єктність націй та народів, які борються за незалежність. Особливості міжнародної правосуб'єктності міжнародних міжурядових організацій. Міжнародна правосуб'єктність «державо подібних» утворень. Правосуб'єктність міжнародних організацій. Проблема міжнародної правосуб'єктності фізичних осіб. Визнання в міжнародному публічному праві. Форми та види визнання. правонаступництво в міжнародному публічному праві, його види.

Тема 3. Право міжнародних договорів

Поняття та юридична природа міжнародних договорів. Віденська конвенція про право міжнародних договорів. Кодифікація міжнародних договорів. Види міжнародних договорів. Порядок укладання, форми, структура, мова та найменування договорів. Підписання та ратифікація, анулювання та денонсація міжнародних договорів. Законодавство України про міжнародні договори.

Тема 4. Населення в міжнародному праві

Поняття населення та громадянства. Склад населення. Громадянство та його значення для міжнародного права. Основні способи набуття та втрати громадянства. Поняття іноземця. Режим іноземців та міжнародне право. Допуск на територію, висилка і обов'язки іноземців. Дипломатичний захист, що надається іноземцям державою їхнього громадянства. Особи з подвійним громадянством та особи без громадянства. Біженці та переміщені особи. Правове положення працівників-мігрантів. Зміст права притулку. Поняття політичного притулку та умови його надання.

Тема 5. Територія та інші простори в міжнародному праві

Поняття та значення території в міжнародному публічному праві. Види території. Державна територія (поняття і склад). Делімітація та демаркація кордону.

Міжнародні простори. Міжнародні земні простори як об'єкти загального користування. Відкрите море та повітряний простір над ним. Морське дно та його надра за межами національної юрисдикції. Міжнародні ріки та канали. Міжнародно-правовий режим Антарктики. Система Договору про Антарктику. Правовий режим Арктики. «Секторальний принцип» володінь в Арктиці.

Тема 6. Право міжнародних організацій

Історичні аспекти створення міжнародних організацій. Поняття та види міжнародних організацій. Порядок створення міжнародних міжурядових організацій. Правосуб'єктність міжнародних міжурядових організацій. Організація Об'єднаних Націй: історія створення, правовий статус, головні органи. Регіональні міжнародні організації. Організація Північноатлантичного договору (НАТО). Європейський Союз. Міжнародні конференції.

Тема 7. Відповідальність у міжнародному праві

Поняття та підстави міжнародно-правової відповідальності. Поняття міжнародного правопорушення. Види міжнародних правопорушень. Види та форми відповідальності. Інститут об'єктивної відповідальності держав. Санкції в міжнародному публічному праві. Міжнародний кримінальний суд. Міжнародні злочини та злочини міжнародного характеру.

Тема 8. Міжнародне гуманітарне право

Історичні аспекти виникнення та розвитку міжнародного гуманітарного права. Поняття та види збройних конфліктів. Правові наслідки початку збройного конфлікту. Учасники збройних конфліктів. Режим військового полону. Правовий статус нейтральних держав. Режим військової окупації. Захист цивільного населення і цивільних об'єктів під час збройного конфлікту. Закінчення збройного конфлікту та його міжнародно-правові наслідки.

Тема 9. Дипломатичне та консульське право

Органи зовнішніх зносин держави. Поняття та джерела дипломатичного та консульського права. Дипломатичні представництва. Функції дипломатичних представництв. Голова та персонал дипломатичного представництва. Дипломатичні привілеї та імунітети. Консульські установи. Голова та персонал консульської установи. Консульські привілеї та імунітети. Постійні представництва держав при міжнародних організаціях. Спеціальні місії.

Тема 10. Міжнародне співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю

Злочинність як міжнародне явище. Багатосторонні міжнародні угоди по боротьбі зі злочинністю. Організаційно-правові форми міжнародного співробітництва в боротьбі зі

злочинністю. Боротьба з міжнародним тероризмом, незаконним обігом наркотичних засобів та психотропних речовин.

Міжнародно-правове регулювання видачі злочинців (екстрадиція). Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол): історія створення, основні органи.

Тема № 1. Міжнародне право та його особливості

Семінарське заняття – 2 години

Питання для обговорення

1. Поняття та особливості міжнародного права.
2. Функції міжнародного права.
3. Співвідношення міжнародного та національного права.
4. Джерела міжнародного права.
5. Поняття норми міжнародного права. Види норм міжнародного права.
6. Основні (фундаментальні) принципи міжнародного права.

Завдання до самостійної підготовки:

- З'ясуйте поняття «звичаєва норма».
- Посилаючись на статут ООН, охарактеризуйте основні принципи міжнародного права.

Теми доповідей та рефератів:

1. Співвідношення міжнародного та міжнародного приватного права.
2. Норми «jus cogens».

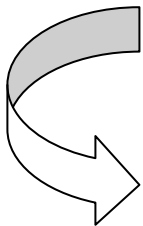
Навчально-методичний матеріал для підготовки:

При підготовці до семінарського заняття необхідно перш за все з'ясувати поняття міжнародного права як однієї з особливих систем правових приписів та провідних навчальних дисциплін, що вивчається у вищих навчальних закладах.

Міжнародне право – це система юридичних принципів і норм договірної та звичаєвої характеру, що виникають в результаті угод між державами та іншими суб'єктами міжнародного спілкування і регулюючих відносин між ними, з метою підтримки міжнародного миру і безпеки та розвитку всіх форм співробітництва.

Серед **особливостей міжнародного права**, що відокремлює його від інших, можна виділити наступні:

1. Міжнародне право має договірну природу;
2. Міжнародне право регулює винятково між владні відносини між державами;
3. Міжнародне право виключає наявність будь-якого наддержавного органу примусу до виконання норм та принципів міжнародного регулювання.

Для більш чіткого з'ясування сутності міжнародного права, необхідно усвідомити **основні ознаки**, що характеризують його як систему норм і принципів:

- міжнародне право — це сукупність юридичних норм і принципів;
- ці норми створюються шляхом фіксованої (договір) або мовчазно вираженої (звичай) угоди між суб'єктами міжнародного права;
- ці норми визнаються суб'єктами міжнародного права в якості юридично обов'язкових;
- реалізація норм міжнародного права забезпечується примусом, форми, характер і межі якого визначаються в міждержавних угодах.

Особливість міжнародного права також полягає в **предметі регулювання**, що включає:

1. *питання*, які мають виключно міжнародний характер та не можуть відноситися до внутрішньої компетенції держав (наприклад: міжнародна безпека, режим відкритого моря, дослідження космосу, режим Антарктики);
2. *питання*, не пов'язані з загальнолюдськими інтересами, розв'язання яких можливо тільки при сумісних зусиллях держав (наприклад: вирішення питань подвійного громадянства, режим державних кордонів, правова допомога при видачі осіб, що вчинили злочин);
3. *питання*, що відносяться до внутрішньої компетенції держав, але з метою більш ефективного їх розв'язання, доцільно врегульовувати на міждержавному рівні (наприклад: захист прав людини, надання допомоги при ядерних аваріях).

Через функції міжнародного права найбільш чітко усвідомлюється його роль у регулюванні відносин між державами та іншими учасниками міжнародних процесів. Необхідно зосередити увагу на характеристиці означених функцій та тісному взаємозв'язку між ними.

Можна розглядати **функції сучасного міжнародного права** з таких основних позицій (насправді вони гнучко взаємодіють, а не виокремлюються за вказаними напрямками):

соціальні функції міжнародного права (стабілізації, зміцнення й забезпечення відносин між суб'єктами міжнародного права);

власне юридичні функції (визначення прав та обов'язків суб'єктів міжнародного права стосовно один одного, встановлення статусу різних категорій суб'єктів, їх правосуб'єктності, зміцнення міжнародного права, міжнародного правопорядку та ін.);

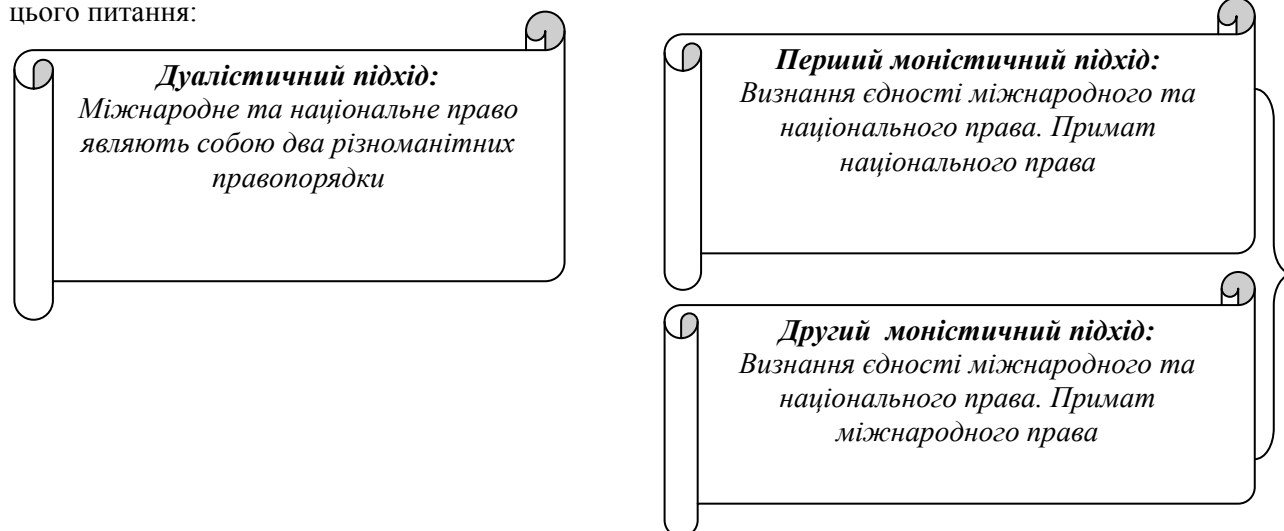
функції взаємодії з іншими управлінськими системами, що діють у міжнародній сфері (внутрішньодержавним правом, політикою, мораллю, релігією, етикою тощо);

функції програмування розвитку міжнародних відносин та міжнародного права (програмування їхнього розвитку на перспективу, прогнозування параметрів поведінки суб'єктів міжнародного права, передбачення варіантів напрямів розвитку інших систем, з якими взаємодіє міжнародне право, тощо);

При вивченні питання про співвідношення міжнародного та національного права необхідно ознайомитися з існуючими підходами до їх співвідношення та визначитися з основними напрямками відмежування міжнародного права від національного права держав.

Питання про співвідношення міжнародного та національного права є одним із центральних в теорії міжнародного права. Міжнародна доктрина виробила декілька підходів до вирішення цього питання:

Характерні риси міжнародно-правової системи в порівнянні з внутрішньодержавною системою права:

- *особливий спосіб створення норм:* у міжнародному праві — самими суб'єктами права (насамперед державами), у внутрішньодержавному праві — законодавчими, виконавчими, а в деяких правових системах — і судовими органами;
- *особливі суб'єкти права:* в міжнародному праві — держави, міждержавні організації, народи і нації, що борються за незалежність (держави у стані утворення), державоподібні утворення; у внутрішньодержавних правових системах — як правило, фізичні та юридичні особи, органи державної влади й місцевого самоврядування, політичні партії, громадські організації, інші соціальні об'єднання;
- *особливі предмети правового регулювання:* в міжнародному праві — відносини між суб'єктами міжнародного права; у внутрішньодержавному праві — відносини між суб'єктами національної системи права, які перебувають у межах юрисдикції конкретної держави;
- *особливі об'єкти права:* в міжнародному праві — міжнародні відносини, які складаються з приводу певних матеріальних і нематеріальних благ; у національному праві внутрішньодержавні відносини, які складаються з приводу тих самих благ і благ, що перебувають цілком у юрисдикції конкретної держави;

- *особлива соціальна сутність права*: норми міжнародного права мають загальнодемократичний характер, норми внутрішньодержавного права завжди збігаються з сутністю держави правотворця;

- *особливий характер побудови системи права*: міжнародне право — координаційна система права; внутрішньодержавні системи — субординаційні;

- *особливі джерела права*: в міжнародному праві — міжнародний договір, міжнародний звичай; у внутрішньодержавному праві — закони та підзаконні акти;

- *особливий порядок застосування примусу для дотримання норм міжнародного права*: у міжнародному праві примус здійснюється самими суб'єктами права на індивідуальній чи колективній основі, на основі діючих принципів і норм у межах, зазначених чинними міжнародними договорами і звичаями; у внутрішньодержавному праві примус здійснюється тільки державними органами в межах повноважень, окреслених національним правом.

При вивченні питання про джерела міжнародного права необхідно звернути увагу на те, що перелік цих джерел суттєво відрізняється від джерел національного права держав. Зокрема особливістю є походження та процес формування джерел міжнародного права порівняно з джерелами національних правових систем.

Джерелом міжнародного права прийнято вважати форму вираження міжнародно-правової норми.

До джерел міжнародного права належать:

- а) міжнародні конвенції як загальні, так і спеціальні, що встановлюють правила, які визнані державами, що сперечаються;
- б) міжнародний звичай як доказ загальної практики, визнаної в якості правової норми;
- в) загальні принципи права, які визнані цивілізованими націями;
- г) судові рішення і доктрини, найбільш кваліфікованих фахівців із публічного права різних націй у якості допоміжного засобу для визначення правових норм.

При вивченні даної теми особливу увагу необхідно приділити детальному вивченню класифікації норм міжнародного права та зробити акцент на процесі створення таких норм. Зокрема порівняти процес створення норм міжнародного права та норм національного права окремих держав (на прикладі України).

Під *нормою міжнародного права* розуміється правило поведіння, що визнається державами й іншими суб'єктами міжнародного права в якості юридично обов'язкового.

За способом створення і формою існування (за джерелами):

- ✓ *договірні* — норми, що є продуктом угоди суб'єктів міжнародного права й містяться в міжнародних договорах;

- ✓ **звичайні** — норми, що виникли в результаті багаторазового і тривалого застосування суб'єктами міжнародного права певних правил поведінки, але такі, що не знайшли свого закріплення в міжнародних договорах.

За сферою дії:

- ✓ **універсальні** — які регулюють відносини між усіма державами-членами світового співтовариства (наприклад, норми, що містяться в Статуті Організації Об'єднаних Націй від 26 червня 1945 року);
- ✓ **партикулярні**, що у свою чергу, діляться на:
 - **регіональні** — закріплені в угодах між державами визначених географічних регіонів (наприклад, норми, що містяться в Заключному акті Наради з безпеки і співробітництва в Європі (НБСЕ), нині — ОБСЄ від 1 серпня 1975 року);
 - **субрегіональні (локальні)** — ті, що містяться в угодах, які укладаються групою держав усередині географічного регіону (наприклад, в рамках зони Чорноморського економічного співробітництва (ЧЕС)).

За юридичною силою:

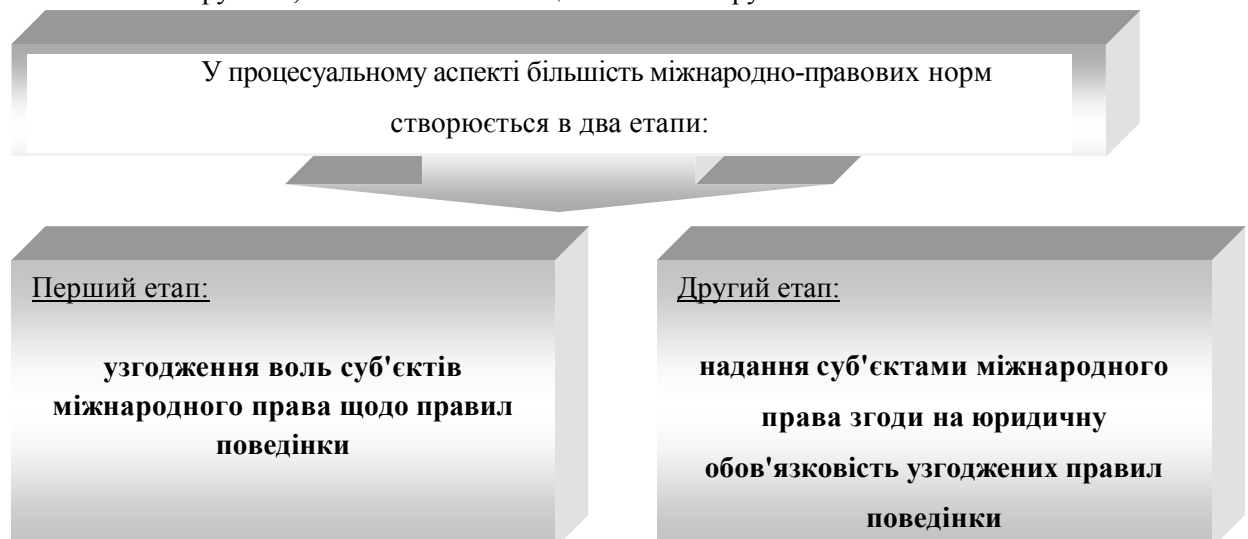
- ✓ **імперативні** — до них належать фундаментальні принципи міжнародного права;
- ✓ **диспозитивні** — під ними розуміються такі норми, що припускають відступ від них у взаємовідносинах певних суб'єктів у результаті угоди між ними. При цьому не повинні порушуватися права і законні інтереси третіх держав.

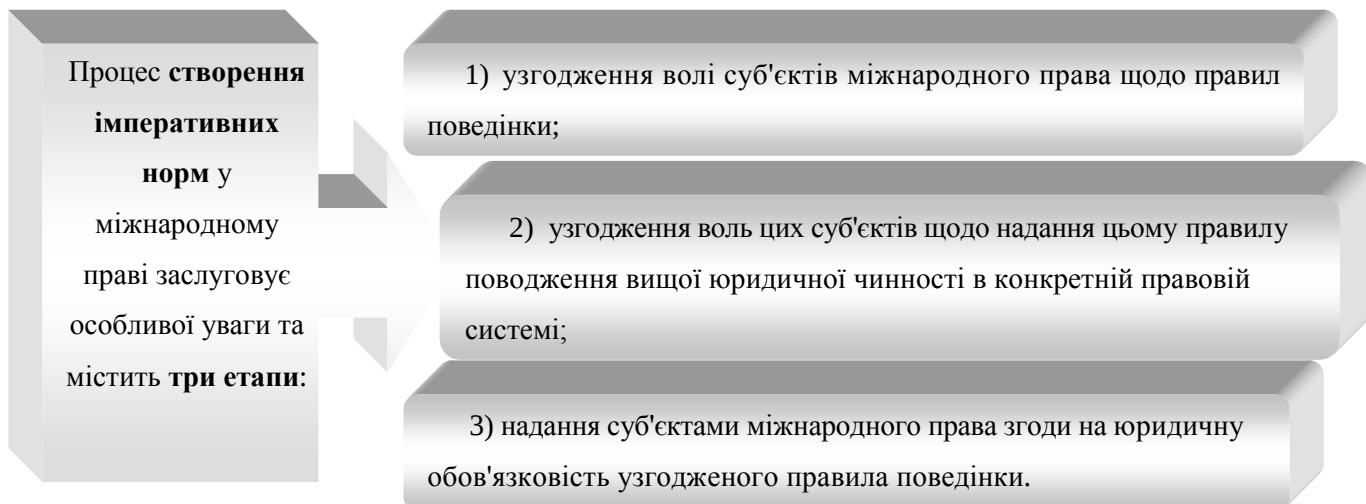
За змістом правил поведінки:

- ✓ **матеріальні** — містять у собі права й обов'язки сторін;
- ✓ **процесуальні** — це норми, що регламентують діяльність таких міжнародних правозастосовних органів, як Міжнародний Суд, Рада Безпеки ООН.

За своєю роллю в механізмі міжнародно-правового регулювання:

- ✓ **регулятивні** — ці норми надають суб'єктам право на вчинення передбачених у них позитивних дій;
- ✓ **охоронні** — вони виконують функцію захисту міжнародного правопорядку від порушень, встановлюють санкції стосовно порушників.

★ Під час вивчення питання про принципи міжнародного права необхідно визначити зміст та значення керівних принципів, тенденції їх формування та застосування державами.

Для початку слід опанувати, що **принципи міжнародного права** – це керівні правила поведінки суб'єктів міжнародного права, що виникають як результат спільної практики.

Принципи міжнародного публічного права виконують одночасно **дві функції**:

— сприяють стабілізації всього комплексу міжнародних відносин, обмежуючи їх певними нормативними рамками;

— закріплюють усе нове, що з'являється в практиці суб'єктів міжнародного права в рамках міжнародних відносин, і в такий спосіб сприяють їхньому розвитку.

Основні принципи міжнародного права мають такі **особливості**, що дозволяють їм посісти особливе місце в системі норм міжнародного права:

— вони є універсальними нормами міжнародного права, їх відрізняє незаперечність і загальна обов'язковість;

— вони мають обов'язковий характер для всіх без винятку держав;

— вони мають пріоритет стосовно всіх інших норм системи міжнародного права;

— вони, як виняток із загальних правил дії міжнародно-правових норм, мають зворотну силу, що дозволяє їм поширювати свою дію на будь-яку норму, що виникла раніше самого принципу, аж до її скасування і невизнання пов'язаних із нею наслідків;

— тільки діяння, що порушують принципи міжнародного права, розглядаються в якості міжнародних злочинів;

— ці принципи можуть виступати правовою основою для регулювання міждержавних відносин при відсутності прямого регулювання.

У Статуті ООН та Декларації про принципи міжнародного права зафіксовано сім основних принципів:

1. незастосування сили чи погрози силою;
2. суверенна рівність держав;
3. рівноправність і самовизначення націй і народів;

4. мирне розв'язання міжнародних спорів;
5. невтручання у внутрішні справи держав;
6. мирного співробітництва;
7. сумлінного виконання договірних зобов'язань за міжнародним правом.

Заключний акт Наради з безпеки і співробітництва в Європі додав до них ще три:

1. непорушності державних кордонів;
2. територіальної цілісності держав;
3. поваги і захисту прав.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття «міжнародне право».
2. Якими ознаками характеризується міжнародне право?
3. Що включає в себе предмет міжнародного права?
4. Охарактеризуйте функції властиві міжнародному праву.
5. Назвіть основні підходи до співвідношення міжнародного та національного права.
6. За якими критеріями здійснюється розмежування міжнародного та національного права?
7. Класифікуйте норми міжнародного права за сферою дії.
8. Які етапи включає в себе процес створення імперативних норм міжнародного права?
9. Якими особливостями володіють фундаментальні принципи міжнародного права?
10. Охарактеризуйте міжнародні конвенції як джерело міжнародного права.

Тестові завдання для самоконтролю знань

1. Об'єктом міжнародного публічного права є:

- А) будь-які міжнародні відносини;
- Б) міжнародні міжвладні відносини держав;
- В) внутрішньодержавні відносини;
- Г) міжнародні відносини між державами та міжнародними міжурядовими організаціями.

2. Формально визначені правила поведінки суб'єктів міжнародного права – це:

- А) норми міжнародного права;
- Б) історія міжнародного права;
- В) міжнародна правосуб'єктність;
- Г) міжнародна ввічливість.

3. Яку назву має теорія співвідношення міжнародного і внутрішнього права, згідно з якою вони є двома різними елементами з характерними для кожної з них внутрішніми відносинами?

- А) моністична;
- Б) дуалістична;
- В) плюралістична;
- Г) когнітивна.

4. За юридичною силою норми міжнародного права поділяють на:

- А) імперативні та диспозитивні;
- Б) універсальні, регіональні, партикулярні;
- В) матеріальні та процесуальні;
- Г) вірно все вище зазначене.

5. За функціями у правовому регулюванні норми міжнародного права поділяють на:

- А) універсальні, регіональні, партикулярні;
- Б) матеріальні та процесуальні;
- В) норми-принципи, норми-цілі, норми-установлення;
- Г) норми-дефініції, норми-фікції.

6. Міжнародне право регулює відносини:

- А) між державами та транснаціональними компаніями;
- Б) між державами та міжнародними міждержавними організаціями;
- В) між державами та державо подібними утвореннями;
- Г) між державами та фізичними особами.

7. Яку назву має система заходів із забезпечення фактичного виконання державою міжнародного зобов'язання на своїй території всіма органами та особами, які перебувають під її юрисдикцією?

- А) систематизація;
- Б) ратифікація;
- В) імплементація;
- Г) стратифікація.

8. До основних рис сучасного міжнародного права відносяться?

- А) формування концепції свободи відкритого моря;
- Б) формування центрів з підтримання регіонального та світового порядку;
- В) становлення системи звичаєвих міжнародно-правових норм;
- Г) кодифікація окремих галузей міжнародного права.

9. Яку назву має одна із форм нормотворчої діяльності, процес упорядкування та узгодження норм міжнародного права через усунення наявних між ними суперечностей та скасування застарілих положень?

- А) інкорпорація;

- Б) адаптація;
- В) кодифікація;
- Г) консолідація.

10. Яка із названих ситуацій (відносин) підпадає під сферу міжнародно-правового регулювання:

- А) візит делегації Львівського університету до Вроцлавського університету;
- Б) візит Президента України до США;
- В) сесія Генеральної Асамблеї ООН;
- Г) сесія Асоціації Міжнародного права в Гаазі.

Творчо-аналітичне завдання

Завдання № 1. Президент держави Р. в одному з інтерв'ю опозиційному виданню держави М. висловив негативну думку про існування в державі М. політичного і економічного устрою. Він заявив: «Ваш уряд повинен змінити свій ліберальний курс, обраний під диктовку західних фінансових установ». Чи можна розцінювати висловлювання президента держави Р. як дії від імені держави? Чи можна розцінювати ці висловлювання як втручання у внутрішні справи держави М.? Які основні принципи міжнародного права можна застосувати для оцінки цього висловлювання?

Нормативні джерела:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua
2. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990 року № 55-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1990. – № 31. – Ст. 429. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua
3. Про правонаступництво: Закон України від 12.09.1991 року № 1543-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 46. – Ст. 617. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua
4. Акт проголошення незалежності України від 24.08.1991 року № 1427-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 38. – Ст. 501. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

Доктринальні джерела:

5. Международное право: Учебник / Отв. ред. Ю.М. Колосов, В.И.Кузнецов. - М.: Междунар. отношения, 1995. – 608 с.
6. Международное право: Учебник / Под ред. Ю.М. Колосова, Э.С. Кривчикова. - Москва, 2000. – 610 с.
7. Пітер Маланчук. Вступ до міжнародного права за Ейкхерстом: пер. з англ. / Пітер

Маланчук. - Харків.: Консум, 2000. - 592 с.

8. Черкес М.Ю. Міжнародне право: Підручник. 2-ге вид., стер. / М. Ю. Черкес. — К.: Т-во «Знання», КОО, 2001. — 284 с.

9. Международное публичное право: Учебник. Изд. 2-е, перераб. и допол. / Под ред. К. А. Бекашева. — М., 2001. — 640 с.

10. Дмитрієв А. І., Муравйов В. І. Міжнародне публічне право: Навч. посіб. Стер. вид. / Відп. ред. Ю.С. Шемшученко, Л.В. Губернський — К.: Юрінком Інтер, 2001. — 640 с.

11. Международное публичное право. Учебник. Изд. 2-е, перер. и допол. / Под ред. К.А. Бекашева. — М., 2001. — 640 с.

12. Тимченко Л.Д. Международное право: Учебник. МВД Украины. Нац. ун-т внутр. дел. — Изд. 2-е, стереотип. / Л.Д. Тимченко. — Харьков: Консум, 2002. — 525с.

13. Буткевич В.Г. Міжнародне право. Основи теорії: Підручник / В.Г. Буткевич (ред.), В.В. Мицик, О.В. Задорожній. — Київ: Либідь, 2002. — 606 с.

14. Баймуратов М.О. Міжнародне право / М.О. Баймуратов. — Харків: «Одіссей», 2002. — 672 с.

15. Кернз В. Вступ до права Європейського Союзу: Навчальний посібник. Пер. з англ. / В. Кернз - К.: Т-во «Знання», КОО, 2002. - 381 с.

16. Мацко А.С. Міжнародне право: Навчальний посібник / МАУП. — К.: МАУП, 2002. — 212 с.

17. Международное публичное право: категории и термины: Учеб. пособие. МВД России. Санкт-Петербургский университет. Акад. права, экономики и безопасности / Под общ. ред. В.П. Сальникова. - Спб, 2003. — 78 с.

18. Антонович М.М. Міжнародне публічне право: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М.М. Антонович. — К.: Вид. дім "КМ Академія"; Алерта, 2003. — 308 с.

19. Анцелевич Г.О., Покрещук О.О. Міжнародне право: Підручник / Під ред. О.Г. Анцелевич. — К.: Алерта-Пектораль, 2003. — 409 с.

20. Міжнародне право в документах / Ред.: М.В. Буроменський, Укл.: Ю.В. Щокін, В.М. Стешенко, Р.Б. Хорольський. — Харків, 2003. — 375 с.

21. Буроменський М.В. Міжнародне право: Навч. посібник / М.В. Буроменський. — К, 2005. — 336 с.

22. Международное публичное право в вопросах и ответах / Е. Г.Моисеев, К.А.Бекашев. — М.: «ТК Велби», 2006. — 224 с.

23. Баймуратов М.О. Міжнародне право: Підручник / М.О. Баймуратов. - Суми: ВТД «Університетська книга»; Одеса: «Астропринт», 2006. — 424с.

24. Бархатова Е.Ю. Международное публичное право в вопросах и ответах/ Е.Ю. Бархатова. — М.: «ТК Велби», 2007. — 232 с.

25. Действующее международное право. В 2 томах. Том 1. / Ю.М. Колосов, Є.С. Кривчикова. - М.: Международные отношения, 2007. — 766 с.

26. Действующее международное право. В 2 томах. Том 2. /Ю.М. Колосов, Є.С. Кривчикова. – М.: Международные отношения, 2007. – 511 с.
27. Бекашев К.А., Моисеев Е.Г. Международное публичное право в вопросах и ответах: учебное пособие / А.К. Бекашев, Е.Г. Моисеев. – М.: Проспект, 2008. – 224 с.
28. Шумилов В.М. Международное право. Ученик / В.М. Шумилов. – М.: Велби, 2008. – 488 с.
29. Глебов И.Н. Международное право. Словарь / И.Н. Глебов. – М.: Дрофа, 2010. – 464 с.
30. Васильева Л.А., Бакиновская О.А. Международное публичное право. Учебное пособие / Л.А. Васильева, О.А. Бакиновская. – Минск: ТетраСистемс, 2010. – 576 с.
31. Каламкрян Р.А., Мигачев Ю.И. Международное право / Р.А. Каламар, Ю.И. Мигачев. – Изд-во: Эксмо, 2010. – 464 с.
32. Бирюков П.Н. Международное право / П.Н. Бирюков. – Изд-во: Юрайт, 2011. – 800 с.
33. Международное право. Учебник для вузов / Л.П.Ануфриева, Г.М. Мелков, В.П.Панов, Г.Г.Шинкарецкая, В.М. Шумилов. Отв.ред. Г.М. Мелков. – М.: РИОР, 2011. – 720 с.

Веб-сайты:

34. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua>.

Тема № 2. Суб'єкти міжнародного права

Семінарське заняття – 2 години.

Питання для обговорення

1. Поняття та види суб'єктів міжнародного права.
2. Основні ознаки суб'єкта міжнародного права.
3. Держави – основні суб'єкти міжнародного права (прості та складні держави).
4. Міжнародна правосуб'єктність націй та народів, які борються за незалежність та створення власної держави.
5. Міжнародна правосуб'єктність «державо подібних» утворень.
6. Правосуб'єктність міжнародних міждержавних організацій.
7. Визнання, його види та форми.
8. Поняття правонаступництва, його види та об'єкти.

Завдання для самостійної підготовки:

1. Дайте визначення поняттям «територіальне верховенство», «територіальна цілісність», «нероздільність державної влади», «незалежність державної влади».
2. Визначте властивості територіальної та національної федерації.
3. Розкрийте основні положення доктрини Естрада та доктрини Тобара.
4. Законспектуйте основні правила передачі власності, боргів та архівів відповідно до Віденської конвенції про правонаступництво держав щодо державної власності, державних архівів та державних боргів 1983 року.

Теми для доповідей та рефератів:

1. Проблема міжнародної правосуб'єктності фізичної особи.
2. Міжнародна правосуб'єктність Ватикану.
3. Особливості правонаступництва на сучасному етапі.
4. Проблеми інституту визнання у сучасному міжнародному праві.

Навчально-методичний матеріал для підготовки

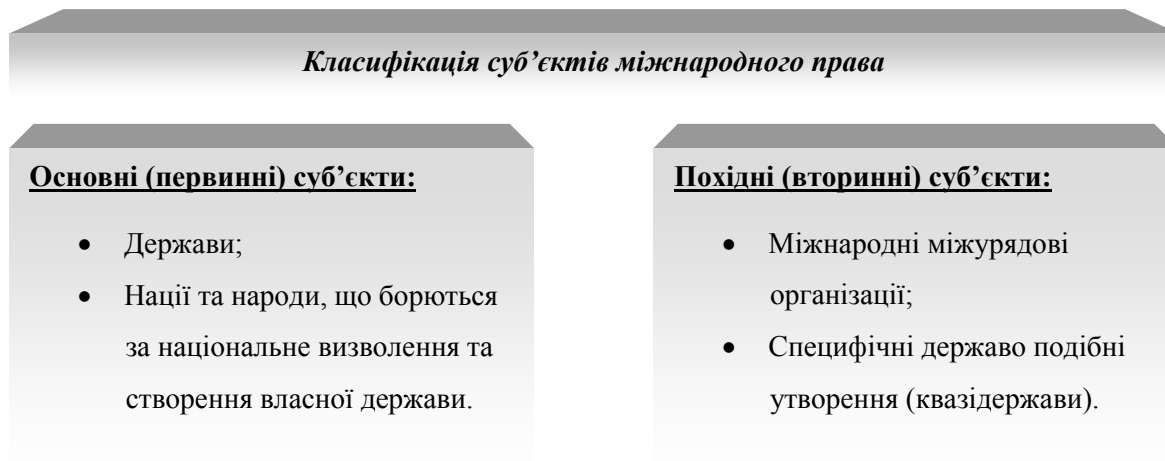
Під час підготовки до першого питання необхідно звернути увагу на загальні особливості суб'єктів міжнародного права, що дозволяють їм вступати у міжнародні відносини в якості суб'єктів міжнародного права. Зокрема, на класифікації суб'єктів та на основних критеріях, що дозволяють віднести того чи іншого суб'єкта до певної групи.

Суб'єкт міжнародного права — це носій певних міжнародних прав і обов'язків, що виникають відповідно до загальних норм міжнародного права або розпоряджень міжнародно-правових актів.

Для того, щоб виступати суб'єктом міжнародного права, необхідно володіти певними **властивостями**. До їх числа належать:

- 1) участь у прийнятті міжнародно-правових норм;

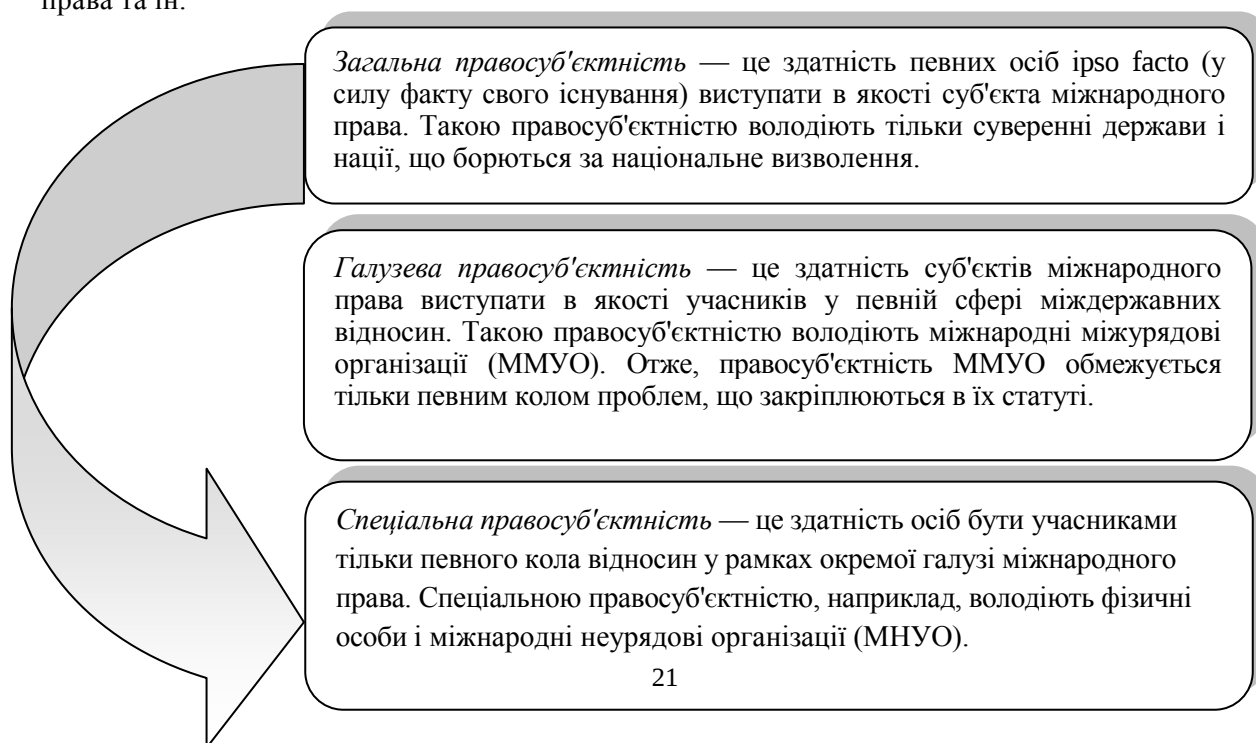
- 2) персоніфікація (можливість виступати в міжнародних відносинах у вигляді єдиної особи);
- 3) здатність виробляти, виражати і реалізовувати автономну волю;
- 4) суб'єкт міжнародного права є колективним утворенням (кожний суб'єкт має елементи організації: держава – апарат управління, нація – політичний орган, міжнародна організація – постійно діючий орган і т.п.)

Слід опанувати, що кожен суб'єкт міжнародного права володіє міжнародною правосуб'єктністю, що є основою ознакою суб'єкта міжнародного публічного права.

Міжнародна правосуб'єктність містить у собі низку елементів, що характеризують суб'єкта міжнародного права:

- право виступати на міжнародній арені від свого імені;
- право вступати у відносини з іншими суб'єктами міжнародного права;
- право брати участь у створенні норм міжнародного права;
- поведінка суб'єкта, яка підпадає під дію норм міжнародного права;
- визнання суб'єкта міжнародного права в якості такого іншими суб'єктами міжнародного права та ін.

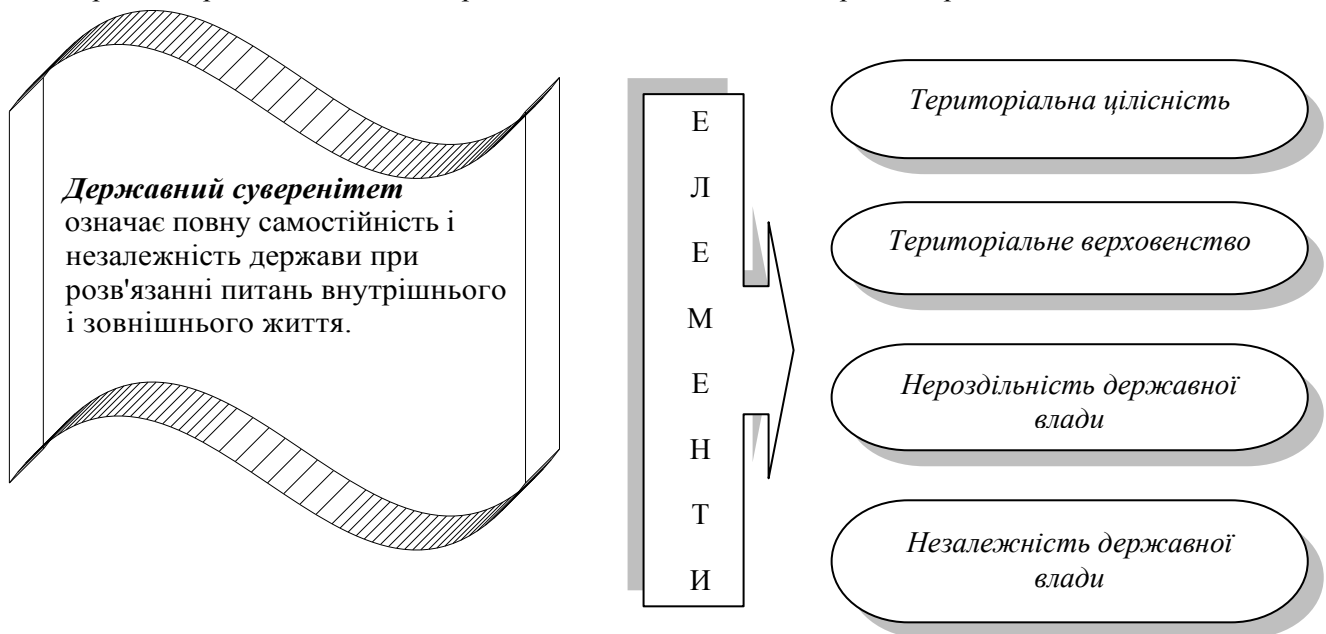

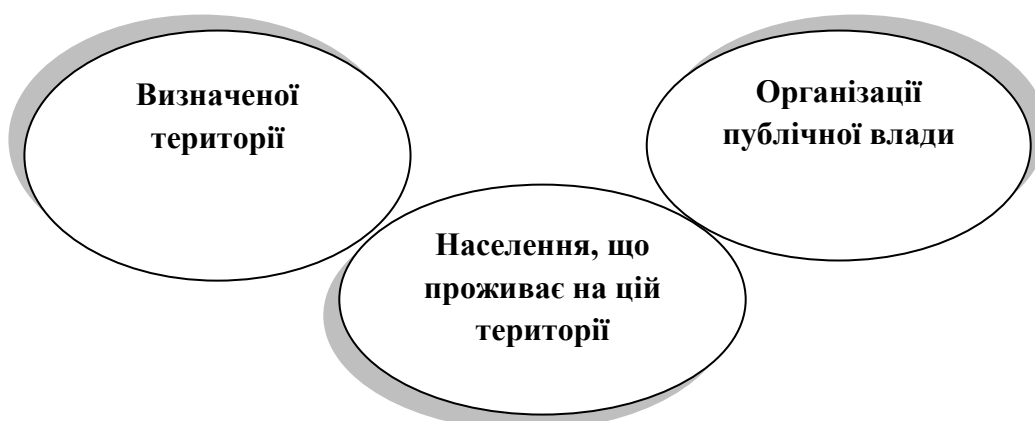
При розгляді питання про держави як основні суб'єкти міжнародного права, перш за все, слід акцентувати увагу на характеристиці їх властивостей. Особливу увагу необхідно приділити опануванню поняття «державний суверенітет» та його складових елементів.

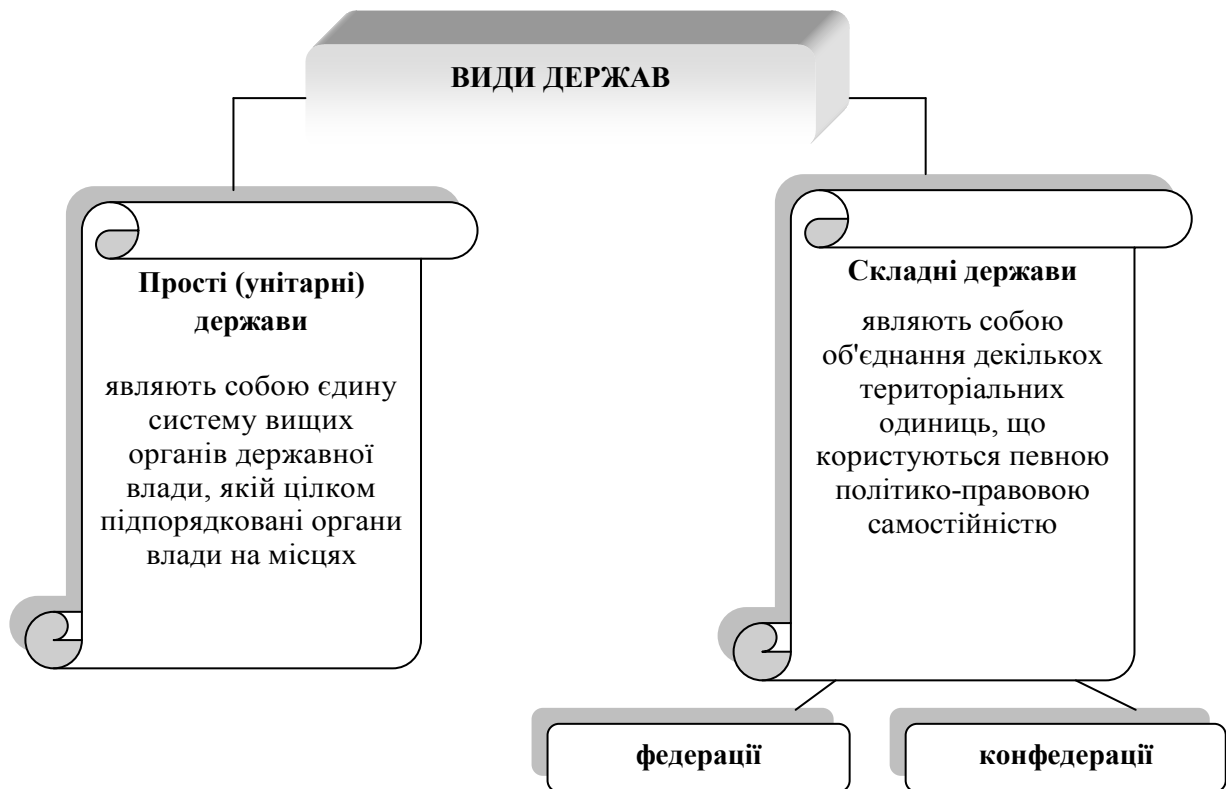
Держава — це суверенна, політико-територіальна організація влади певної частини населення, що має спеціальний апарат управління і примусу, здатна на основі права здійснювати владу на відповідній території.

Держави відіграють основну роль на міжнародній арені не тільки тому, що вони мають територію, населення, апарат влади і управління (публічна влада), але і тому, що вони володіють суверенітетом, який заперечує наявність над ними якогось іншого суб'єкта політичної влади і робить їх юридично рівними між собою при взаємовідносинах на міжнародній арені.

ДЕРЖАВА ЯВЛЯЄ СОБОЮ СПОЛУЧЕННЯ ТРЬОХ ЕЛЕМЕНТІВ:

Федерація має такі ознаки:

- територія федерації складається з територій її суб'єктів;
- верховна законодавча, виконавча і судова влада належить федеральним державним органам;
- компетенція між суб'єктами федерації і самою федерацією розмежовується союзною конституцією;
- суб'єкти федерації мають свої конституції, свої вищі законодавчі, виконавчі і судові органи;
- вищий законодавчий (представницький) орган федерації має двопалатну структуру (є палата, що представляє інтереси суб'єктів федерації, і палата, що представляє інтереси населення всієї країни).

Увага!

Суб'єкти федерації НЕ є суб'єктами міжнародного права.

Тому що:

- 1) вони не мають суверенітету;
- 2) не мають право сепаратизму (право одностороннього виходу з федерації);
- 3) юридично позбавлені права самостійної участі в міжнародних відносинах.

Конфедерація має наступні ознаки:

- конфедерація утворюється на основі відповідних міжнародних договорів;
- суб'єкти конфедерації мають право сепаратизму — право безумовного і вільного виходу зі складу конфедерації в будь-який час;
- суверенітет у конфедерації належить державам, що входять до її складу, і тому ніякі рішення союзної влади не мають обов'язкової сили без згоди суб'єктів конфедерації;
- у предмет відання конфедерації входить невелике коло питань (зазвичай, питання війни і миру, зовнішньої політики, формування єдиної системи безпеки, єдиної армії і т.п.), крім яких суб'єкти конфедерації зберігають повну самостійність;
- у конфедерацію входять не всі органи державної влади й управління держав-суб'єктів конфедерації, а тільки ті, що необхідні для вирішення задач, котрі лежать в основі створення такого союзу (міністерства оборони, міністерства закордонних справ і т.д.). Причому серед таких органів ніколи немає органів судової влади;
- постійно діючі органи конфедерації позбавлені владних повноважень і приймають рішення на погоджувальній основі;
- парламент конфедерації формується представницькими органами (парламентами) її суб'єктів, що зобов'язують свої делегації точно слідувати виданим їм інструкціям і вказівкам;
- суб'єктам конфедерації належить право *нуліфікації* — право відмови у визнанні або відмови в застосуванні актів союзної влади. Причому за таку відмову правова відповідальність суб'єктів не передбачена;
- на відміну від федерації: бюджет конфедерації формується за рахунок добровільних внесків її суб'єктів; у конфедерації, як правило, відсутня єдина система грошового обігу; у ній немає єдиного союзного громадянства; військові формування конфедерації набираються її суб'єктами, причому нерідко зберігається їхнє подвійне підпорядкування органам конфедерації і її суб'єктів.

При розгляді наступного питання необхідно вивчити умови, за яких нація або народ, що бореться за незалежність, можуть бути визнані в якості суб'єкта міжнародного права. Необхідно визначити, що являється основою міжнародної правосуб'єктності даного суб'єкта міжнародного права. Також слід ознайомитися з міжнародними документами, що регламентують право народів та націй на самовизначення.

Правосуб'єктність націй, що борються, як і правосуб'єктність держав, носить **об'єктивний характер**, тобто існує незалежно від чиєї-небудь волі.

Політико-юридичною основою міжнародної правосуб'єктності націй є *національний суверенітет*. Проте на цій основі мають самостійний міжнародний статус лише ті нації та народності, що ще не мають власної державності і котрі ще не реалізували право на самовизначення у формі створення суверенної держави або у формі добровільного входження до складу іншої держави.

У процесі боротьби за незалежність нація або народ вступає в правовідносини, об'єктом цих відносин є, головним чином, питання утворення суверенної держави. Відповідно, **основні права**

нації, народу, що бореться, безпосередньо виникають із принципу самовизначення. У їх числі виділяються права:

- вступати у відносини з державами і міжнародними організаціями;
- направляти офіційних представників для ведення переговорів із державами і для їхньої участі в роботі міжнародних організацій і міжнародних конференцій;
- брати участь у створенні міжнародно-правових норм і самостійно реалізовувати чинні норми;
- застосовувати в будь-якій формі опір проти метрополії, користуватися в процесі боротьби міжнародно-правовим захистом і отримувати необхідну допомогу від держав, міжнародних організацій, а також від інших націй і народностей, що борються.

**Умови визнання
нації суб'єктом
міжнародного
права**

порушення конституційних прав окремого народу;

повинна мати наявності військові формування;

повинна мати політичний центр або організацію, визнану в якості такої, що повинна мати тісний зв'язок із населенням країни і якій будуть підпорядковуватися зазначені військові формування;

повинна бути певним чином визнана міжнародними структурами.

При вивченні питання про міжнародну правосуб'єктність державоподібних утворень, необхідно з'ясувати, що є основою такої правосуб'єктності та яким колом прав наділені квазідержави у міжнародному праві. Варто розглянути конкретні приклади існування таких державоподібних утворень та надати правову характеристику кожному.

Державоподібне утворення — це особлива історично сформована політико-релігійна або політико-територіальна одиниця.

Спеціальний міжнародно-правовий статус державоподібних суб'єктів встановлюється відповідно до міждержавних договорів. Їхня міжнародна правосуб'єктність визначається тим, що вони спроможні самостійно і незалежно від держав та інших суб'єктів міжнародного права реалізовувати

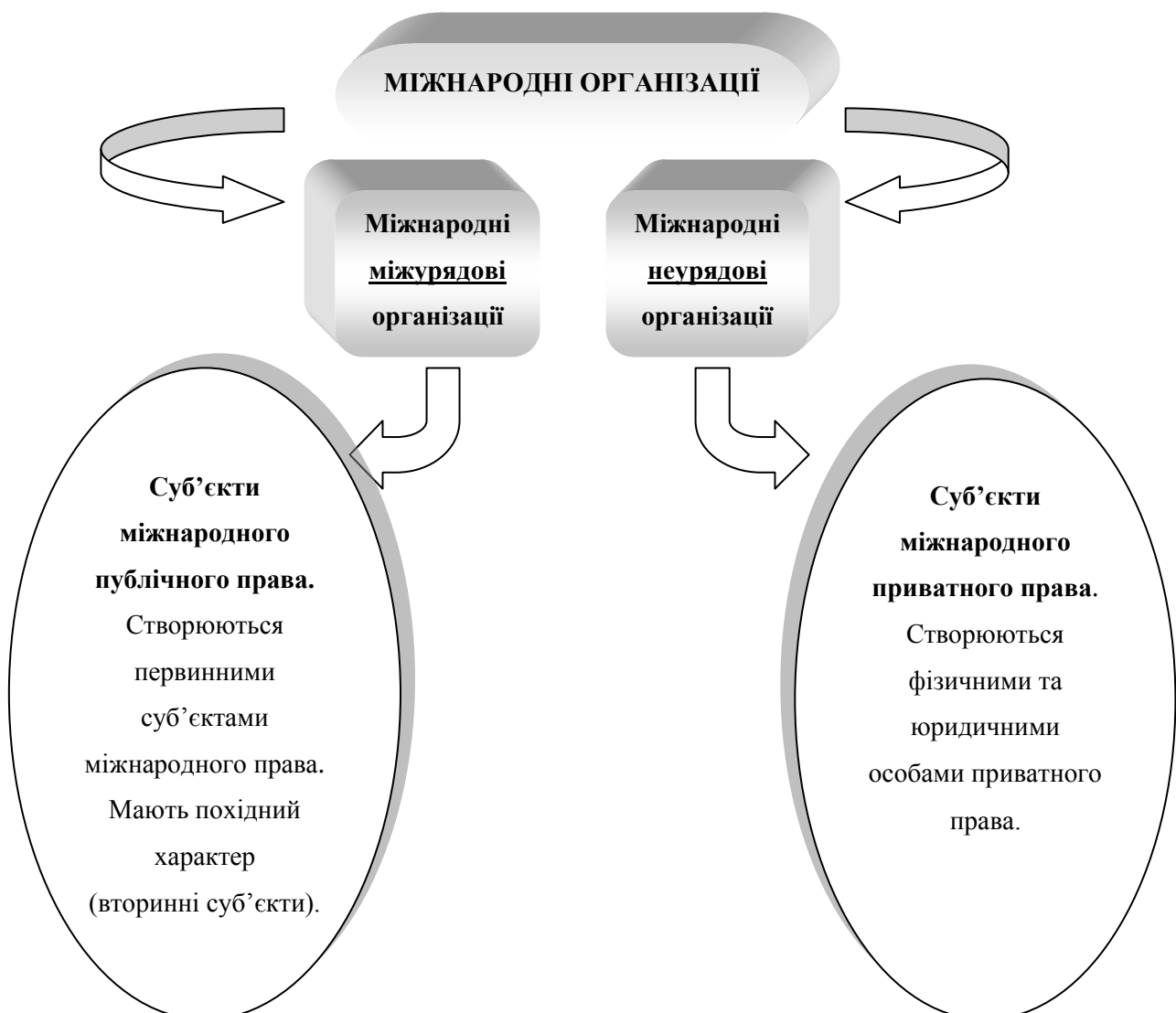
права й виконувати обов'язки. Державоподібні утворення мають певну подібність з державами, проте не володіють у повному обсязі притаманними державам ознаками.

Їх часто називають квазісуб'єктами міжнародного права або суб'єктами міжнародного права з обмеженою дієздатністю. До числа квазідержав раніше належали «вільні міста», Західний Берлін; у даний час — Ватикан, Андорра, Монако, Сан-Марино, що знаходяться під протекторатом суміжних держав, Мальтійський орден.

Такі учасники міжнародних відносин мають право укладати міжнародні договори з іншими суб'єктами міжнародного права, відкривати дипломатичні та інші представництва, брати участь у роботі міжнародних організацій тощо.

При вивченні питання про правосуб'єктність міжнародних міждержавних організацій необхідно звернути увагу на визначення поняття «міжнародна міждержавна організація» та її відмінність від міжнародних неурядових організацій. Слід ознайомитися з класифікацією міжнародних міждержавних організацій.

Ознаки:

Міжнародні міжурядові організації — це стабільна форма міжнародних відносин між її членами — суверенними державами, що має узгоджені учасниками цілі, компетенцію діяльності і свої органи, а також специфічні інституції (статут, процедуру, членство, порядок роботи і прийняття рішень і т.д.).

1. Створюються та діють на основі установчих документів – статутів

2. Мають постійні органи, апарат управління

3. Мають постійний або регулярний характер діяльності

4. Основним методом роботи є багатосторонні переговори і обговорення проблем

5. Рішення приймаються по спеціальній процедурі шляхом голосування або консенсусу та, зазвичай, носять рекомендаційний характер

У відношенні установчих документів міжнародних міжурядових організацій, про які згадувалось вище, діє Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 року. Статут міжнародної міжурядової організації визначає цілі її створення, передбачає наявність певної організаційної структури (системи органів), установлює компетенцію статутних органів і посадових осіб організації, організаційно-правові форми її діяльності. Саме статут є основою міжнародної правосуб'єктності міжнародних міжурядових організацій. Але правосуб'єктність таких організацій не є абсолютною, а має обмежений характер. Тобто міжнародна міжурядова організація може діяти лише в рамках цілей, завдань та компетенції, закріплених в її статуті.

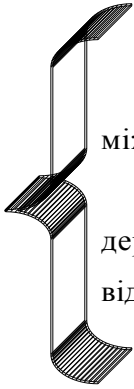
Постійні органи міжнародної міжурядової організації забезпечують автономність її волі, що виявляється у виступі міжнародної міжурядової організації на міжнародній арені від власного імені, а не від імені держав, що створили й беруть участь у її діяльності. Це дає можливість підтверджувати, що міжнародна міжурядова організація володіє своєю власною волею, відмінною від волі держав-учасниць.

Міжнародна міжурядова організація має наступні права:

- право брати участь у створенні міжнародно-правових норм;
- право органів організації користуватися певними владними повноваженнями, у тому числі право на прийняття рішень, обов'язкових для виконання;
- право користуватися привілеями й імунітетами, наданими як організації, так і її співробітникам;
- право розглядати суперечки між учасниками, а в деяких випадках і з державами, що не є членами даної організації.

Розглядаючи питання про інститут визнання в міжнародному праві, необхідно опанувати поняття та природу інституту визнання, запам'ятати види та форми цього акту держави. Самостійно ознайомитися з існуючими теоріями визнання.

Визнання — це односторонній добровільний акт держави, у якому вона:

- а) прямо або побічно заявляє або про те, що розглядає іншу державу як суб'єкт міжнародного права і має намір підтримувати з нею офіційні відносини, або
- б) про те, що вважає владу, яка затвердилася неконституційним шляхом у державі або на частині її території, достатньо ефективною, щоб виступати в міждержавних відносинах у якості представника цієї держави або населення відповідної території.

Увага! Визнання нової держави є політичним актом і не регламентується міжнародним правом.

ВИДИ ВИЗНАННЯ

- ❖ Визнання держави
- ❖ Визнання уряду
- ❖ Визнання в якості воюючої сторони

Проблеми визнання держав:

- Не має єдиної процесуальної форми визнання держави іншими державами;
- Не встановлено, скільки саме держав повинно визнати нову державу.

Форми визнання

DE JURE

Повне, остаточне визнання, що означає встановлення між суб'єктами міжнародного права міжнародних відносин у повному обсязі і у всіх галузях міжнародного спілкування

DE FACTO

Офіційне, але не повне визнання. Носить практичний характер. Включає в себе економічні і культурні контакти, при відсутності повних контактів, відсутності дипломатичного визнання.

AD HOC

Неофіційне визнання задля вступу в офіційний контакт з країною (урядом) в конкретній справі. Наприклад, для укладення міжнародного договору.

При ознайомленні з питанням правонаступництва у міжнародному праві слід ретельно розглянути випадки, в яких воно виникає, що саме є об'єктами правонаступництва та його види. Добре знати правила передачі державної власності, державних архівів та боргів, посилаючись на відповідні міжнародні документи.

Правонаступництво у міжнародному праві – це перехід прав і обов'язків від одного суб'єкта міжнародного права (*правопопередника*) до іншого (*правонаступника*) внаслідок виникнення або припинення існування держави або зміни її території.

Правонаступництво виникає:

- при розпаді федерації;
- при інших територіальних змінах (розпаді держави на дві і більше держави, об'єднанні держав або входженні території однієї держави до складу іншої);
- при соціальних революціях;
- при розпаді колоніальної системи.

Види правонаступництва:

- ✓ *повне* — *універсальне* — коли до правонаступника переходять усі права й обов'язки правопопередника;
- ✓ *неповне (часткове)* — коли до правонаступника переходить частина прав і обов'язків або тільки права або обов'язки ;
- ✓ *відсутність правонаступництва (tabula rasa — чиста дошка)* — коли новий суб'єкт міжнародного права відмовляється від усіх прав і обов'язків правопопередника, у тому числі не зв'язує себе його зобов'язаннями по міжнародних договорах.

Питання до самоконтролю

1. Які суб'єкти міжнародного права належать до групи похідних?
2. Які властивості мають суб'єкти міжнародного права?
3. Які міжнародні організації є суб'єктами міжнародного публічного права?
4. Що обумовлює первинність держави як суб'єкта міжнародного права?
5. Зазначте особливості федерацій?
6. Які умови визнання нації в якості суб'єкта міжнародного права?
7. Чому державоподібні утворення відносяться до групи похідних суб'єктів міжнародного права?
8. Які види міжнародних міжурядових організацій ви знаєте?
9. Охарактеризуйте існуючі форми визнання у міжнародному праві.
10. Назвіть випадки, за яких виникає правонаступництво держав

Тестові завдання для самоконтролю знань

1. Здатність особи або утворення набувати права і обов'язки безпосередньо згідно норм міжнародного права, тобто здатність бути учасником міжнародних правовідносин необхідно іменувати як:

- А) міжнародна правоздатність;
- Б) міжнародна дієздатність;
- В) міжнародна правосуб'єктність;
- Г) міжнародний статус.

2. Загальновизнаними суб'єктами міжнародного права є:

- А) Міжнародний Комітет Червоного Хреста;
- Б) народи які борються за свою незалежність;
- В) Міжнародна Федерація Футболу;
- Г) вірне все вище зазначене.

3. Загальновизнаними суб'єктами міжнародного права є:

- А) Міжнародна Організація інтелектуальної власності;
- Б) Курильські острови;
- В) Міжнародний Комітет Червоного Хреста;
- Г) Прем'єр-міністр України.

4. Загальновизнаними суб'єктами міжнародного права є:

- А) Південна Осетія;
- Б) Придніпровська Молдавська Республіка;
- В) Ватикан;
- Г) все вище зазначене.

5. Згідно якої теорії визнання нові держави стають суб'єктами міжнародного права після їх визнання:

- А) теорії трансформації;
- Б) теорії верховенства права;
- В) декларативної теорії;
- Г) теорії солідаризму.

6. Згідно якої теорії визнання нові держави стають суб'єктами міжнародного права внаслідок самопроголошення, незалежно від того, чи визнали її інші держави:

- А) дуалістичної теорії;
- Б) революційної теорії;
- В) теорії трансформації;
- Г) декларативної теорії.

7. Утворення можна вважати суб'єктами міжнародного права за умови:

- А) наявності вищого органу влади;
- Б) участі у миротворчих операціях;

В) наявності прав та обов'язків, що виникають за міжнародним правом;

Г) наявність території з чітко визначеними кордонами.

8. Для визнання правосуб'єктності народів та націй, що борються за своє національне визволення та створення самостійної держави необхідна:

А) делімітація кордонів території, на якій передбачається створення незалежної держави;

Б) визначення території, на якій передбачається створення незалежної держави;

В) наявність органів політичного керівництва;

Г) наявність військових формувань.

9. До похідних суб'єктів міжнародного права відносяться:

А) органи державної влади;

Б) політичні і громадські об'єднання та рухи;

В) міжурядові організації;

Г) транснаціональні корпорації.

10. Згідно з Віденською конвенцією про правонаступництво держав щодо державної власності, державних архівів та державних боргів перехід державної власності відбувається:

А) без компенсації;

Б) за рахунок держави-наступниці;

В) за взаємною згодою;

Г) на підставі міжнародного договору.

Творчо-аналітичне завдання

Завдання № 1. В 1964 році громадянин США Л. Хемінгуей оголосив про створення нової держави – Республіки Нова Атлантида – на рифі розміром 12 футів довжини і 6 футів ширини у відкритому морі, поблизу Ямайки, але за межами її територіального моря і навіть континентального шельфу. В новій республіці було 7 громадян. Вони створили свій прапор і стали випускати марки Республіки Нова Атлантида.

Чому Республіки Нова Атлантида не може бути кваліфікована як держава здатна увійти в світове співтовариство?

Завдання № 2. Наведіть приклад визнання держави ad hoc.

Завдання №3. На основі угоди між Урядом РФ і урядом України з реалізації трьохсторонніх домовленостей між президентами Росії, США, України від 14 січня 1994 р. Росія зобов'язалася поставити Україні у зв'язку з вивезенням з української території ядерних боєзарядів 1800 одиниць тепловиділяючих збірок.

Кваліфікуйте вид правонаступництва, який здійснювався Росією і Україною відносно ядерної зброї СРСР? Яку роль відіграли США в процесі цього правонаступництва?

Нормативні джерела:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

2. Акт проголошення незалежності України від 24.08.1991 року № 1427-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – №38. – Ст. 501. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

3. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990 року № 55-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1990. – № 31. – Ст. 429. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

4. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 року № 1906 - IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 50. – Ст. 540. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

5. Про правонаступництво: Закон України від 12.09.1991 року № 1543-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 46. – Ст. 617. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

6. Декларація про принципи міжнародного права, що стосується дружніх відносин та співробітництва між державами у відповідності до Статуту Організації Об'єднаних Націй: Міжнародний документ від 24.10.1970 р. – 9995_569. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

7. Статут Організації Об'єднаних Націй: Міжнародний документ від 26.06.1945 р. – 995_010. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

8. Віденська конвенція про представництво держав у їх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру: Міжнародний документ від 14.03.1975 р. – 995_254. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

9. Протокол про вступ України до Світової організації торгівлі: Міжнародний документ від 05.02.2008 р. 981_049: ратифік. Законом України від 10.04.2008 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 23. – Ст. 213. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

Доктринальні джерела:

10. Пітер Маланчук. Вступ до міжнародного права за Ейкхерстом: пер. з англ. / Пітер Маланчук. – Харків: Консум, 2000. – 592 с.

11. Международное право: Учебник / Под ред. Ю.М. Колосова, Э.С. Кривчикова. – Москва, 2000. – 610 с.

12. Черкес М.Ю. Міжнародне право: Підручник. 2-ге вид., стер. / М.Ю. Черкес. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2001. – 284 с.

13. Дмитрієв А.І., Муравйов В.І. Міжнародне публічне право: Навч. посіб. Стер. вид. / Відп. ред. Ю.С. Шемшученко, Л.В. Губернський – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 640 с.

14. Буткевич В.Г. Міжнародне право. Основи теорії: Підручник / В.Г. Буткевич (ред.), В.В. Мицик, О.В. Задорожній. – Київ: Либідь, 2002. – 606 с.

15. Тимченко Л.Д. Международное право: Учебник. МВД Украины. Нац. ун-т внутр. дел.-

Изд. 2-е, стереотип. / Л.Д. Тимченко. – Харьков: Консум, 2002. – 525 с.

16. Анцелевич Г.О., Покрещук О.О. Міжнародне право: Підручник / Під ред. О.Г. Анцелевич. – К.: Алерта-Пектораль, 2003. – 409 с.

17. Каламарян Р.А., Мигачев Ю.И. Международное право / Р.А. Каламар, Ю.И. Мигачев. – Изд-во: Эксмо, 2010. – 464 с.

18. Баймуратов М.О. Міжнародне право: Підручник / М.О. Баймуратов. – Суми: ВТД «Університетська книга»; Одесса: «Астропринт», 2006. – 424 с.

19. Действующее международное право. В 2 томах. Том 1. / Ю.М. Колосов, Є.С. Кривчикова. – М.: Международные отношения, 2007. – 766 с.

20. Действующее международное право. В 2 томах. Том 2. / Ю.М. Колосов, Є.С. Кривчикова. – М.: Международные отношения, 2007. – 511 с.

21. Шумилов В.М. Международное право. Ученик / В.М. Шумилов. – М.: Велби, 2008. – 488 с.

22. Лукашук И.И. Международное право. Общая часть / И.И. Лукашук. – М.: Wolters Kluwer, 2008. – 432 с.

23. Лукашук И.И. Международное право. Особенная часть / И.И. Лукашук. – М.: Wolters Kluwer, 2008. – 526 с.

24. Міжнародне право: підручник / В.А. Ліпкан, В.Ф. Антипенко, С.О. Акулов та ін. / заг. ред. В. А. Ліпкана. – К.: КНТ, 2009. – 752 с.

25. Бирюков П.Н. Международное право / П.Н. Бирюков. – Изд-во: Юрайт, 2011. – 800 с.

26. Саваськов П.В. История международного права. Международная правосубъектность. Право международных договоров. Международное право. Учебник. 2-е изд. доп. и перер. / Под ред. А.Н. Вылегжанина. – М.: Юрайт, 2012. – 904 с.

27. Мацко А.С. Міжнародне право: Навчальний посібник / МАУП. – К.: МАУП, 2002. – 212с.

28. Международное публичное право: категории и термины. Учеб. пособие. МВД России. Санкт-Петербургский университет. Акад. права, экономики и безопасности / Под общ. ред. В.П. Сальникова. – СПб, 2003. – 78 с.

29. Антонович М.М. Міжнародне публічне право: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М.М. Антонович. – К.: Вид. дім "КМ Академія"; Алерта, 2003. – 308 с.

30. Буроменський М.В. Міжнародне право: Навч. посібник / М.В. Буроменський. – К, 2005. - 336 с.

31. Бархатова Е.Ю. Международное публичное право в вопросах и ответах / Е.Ю. Бархатова. – М.: «ТК Велби», 2007. – 232 с.

32. Бекашев К.А., Моисеев Е.Г. Международное публичное право в вопросах и ответах: учебное пособие / А.К. Бекашев, Е.Г. Моисеев. – М.: Проспект, 2008. – 224 с.

33. Васильева Л.А., Бакиновская О.А. Международное публичное право. Учебное пособие / Л.А. Васильева, О.А. Бакиновская. – Минск: ТетраСистемс, 2010. – 576 с.

34. Ануфриева Л.П., Мелков Г.П., Панов В.П., Шинкарецкая Г.Г., Шумилов В.М. Международное право. – М.: РИОР, 2011. – 720 с.

35. Гетьман-Павлова И.В. Международное право / И.В. Гетьман-Павлова. – М.: Юрайт, 2011. – 720 с.

Веб-сайти:

36. Верховна Рада України [Електронний ресурс] – Режим доступу: [www.http://zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)

37. Кабінет Міністрів України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://kmu.gov.ua>

38. Міжнародний суд ООН. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.icj-cij.org/ru/>

39. Організація Об'єднаних Націй. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.un.org/ru/>

Тема № 3. Право міжнародних договорів

Семінарське заняття – 2 години

Питання для обговорення

1. Поняття та юридична природа міжнародних договорів.
2. Види міжнародних договорів.
3. Порядок укладання, форми, структура, мова та найменування договорів.
4. Сторони в міжнародному договорі.
5. Підписання та ратифікація міжнародних договорів.
6. Анулювання та денонсація міжнародних договорів.

Завдання до самостійної підготовки:

1. Письмово охарактеризуйте процес ратифікації міжнародних договорів за українським законодавством;
2. Проаналізуйте положення Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 1969 року та законспектуйте основні з них.

Теми для написання рефератів:

1. Класифікація міжнародних договорів;
2. Стадії укладання договорів у міжнародному праві.

Навчально-методичний матеріал для підготовки

Перед тим, як перейти до розгляду питання про юридичну природу міжнародних договорів, їх видів та стадій договірнього процесу, необхідно опанувати поняття та елементи права міжнародних договорів, його джерела та мету. Ознайомитися з конвенціями, що містять норми права міжнародних договорів.

Право міжнародних договорів є галуззю міжнародного права і являє собою сукупність правових норм, що регулюють відносини держав та інших суб'єктів міжнародного права з приводу укладання, дії, зміни і припинення міжнародних договорів.

Баймуратов Михайло

Олександрович

доктор юридичних наук,
професор

Право міжнародних договорів – це галузь міжнародного публічного права, яка складається з норм та інститутів, що регулюють відносини з приводу укладання, виконання та припинення міжнародних договорів.

Тимченко Леонід

Дмитрович

доктор юридичних наук,
професор

✓ З причини важливості міжнародних договорів як для досягнення цілей зовнішньої політики будь-якої держави, так і для вирішення багатьох внутрішньодержавних питань в законодавстві держав маються норми, що безпосередньо відносяться до процесу створення та виконання міжнародних договорів. Такі норми загального характеру містяться в конституціях. Крім того, держави, як правило, мають спеціальні закони відносно процедури розробки, підписання, ратифікації та припинення міжнародних договорів. Наприклад, в Україні був прийнятий Закон «Про міжнародні договори» від 22 грудня 1993 року.

✓ Норми і інститути права міжнародних організацій покликані забезпечити стабільність міжнародної договірної практики, тому вони розповсюджуються на всі види міжнародних угод незалежно від їх форми, конкретного найменування, кількості та видів суб'єктів міжнародного права, які беруть участь у них, а також об'єкта та предмета регулювання.

✓ Під егідою ООН була прийнята Віденська конвенція про право міжнародних договорів, що вступила в силу 27 січня 1980 року. Зокрема, комісією з міжнародного права були підготовлені Конвенція про правонаступництво держав стосовно договорів і Конвенція про право договорів між державами і міжнародними організаціями або ж між міжнародними організаціями, які до тепер не набрали сили. Але багато положень цих конвенцій у даний час діють у якості звичаєвих норм.

✓ Не були кодифіковані звичаєві норми, що стосуються впливу війни на міжнародні договори. Тому нарівні з договірними нормами продовжують діяти і звичаєві норми.

Вивчаючи питання про природу міжнародних договорів, необхідно акцентувати увагу на особливих рисах цих правових актів, їх співвідношенні з національними джерелами права. Слід розглянути коло суб'єктів, які можуть укладати договори у міжнародному праві, та їх положення на кожній стадії договірної процедури і про відношення до такого процесу взагалі.

МІЖНАРОДНИЙ ДОГОВІР означає міжнародну угоду, укладену державами й іншими суб'єктами міжнародного права в письмовій формі, незалежно від того, чи міститься така угода в одному, двох або декількох пов'язаних між собою документах, а також незалежно від її конкретного найменування.

МІЖНАРОДНИЙ ДОГОВІР

МЕТА

Кінцевий результат, який прагнуть досягти суб'єкти міжнародного права, що укладають договір

ОБ'ЄКТ

Суспільні відносини, що регулюються нормами, які містяться в договорі

ПРЕДМЕТ

Конкретні матеріальні або нематеріальні блага, охороняти та забезпечувати які покликана міжнародна угода

Сторонами в міжнародному договорі можуть виступати суб'єкти міжнародного права, які володіють правоздатністю на їх укладення.

Ст. 6 Віденської конвенції 1969 року констатує:

- держава володіє правосуб'єктністю на укладення міжнародних договорів (тобто de jure може виступати стороною в будь-якому договорі);
- міжнародні організації володіють правоздатністю на укладання міжнародних договорів, якщо це визначено правилами цієї організації (тобто якщо така можливість прямо передбачена установчими документами)

Розглядаючи питання про види договорів у міжнародному праві, слід використати знання, набуті під час вивчення курсу теорії держави і права. Необхідно звернути увагу на підстави класифікації міжнародних договорів та враховувати те, що поняття «договір» у Віденській конвенції виступає як родове поняття, що охоплює усі види міжнародних договорів.

За кількістю учасників міжнародні договори бувають:

**Односторонні
юридичні акти**

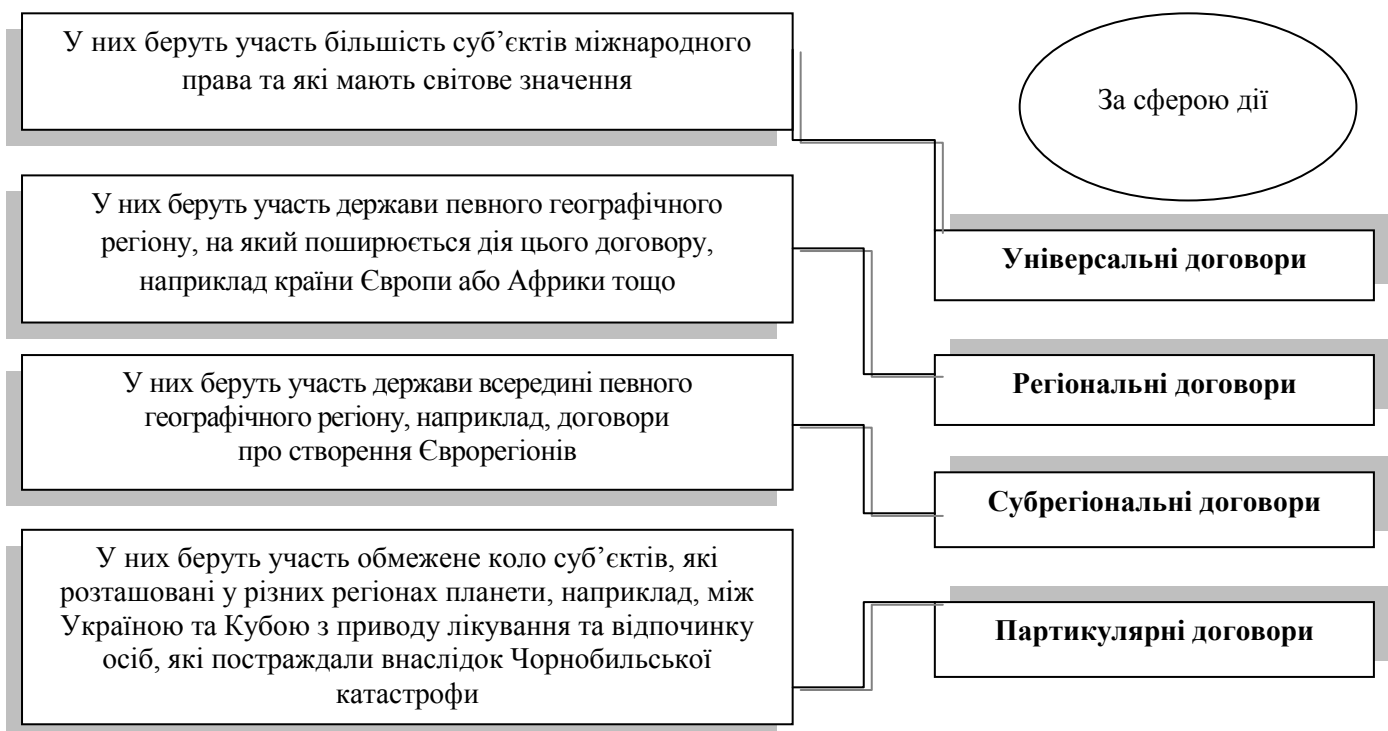
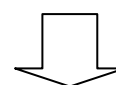
*Нотифікація
Визнання
Протест
Відмова*

Двосторонні угоди

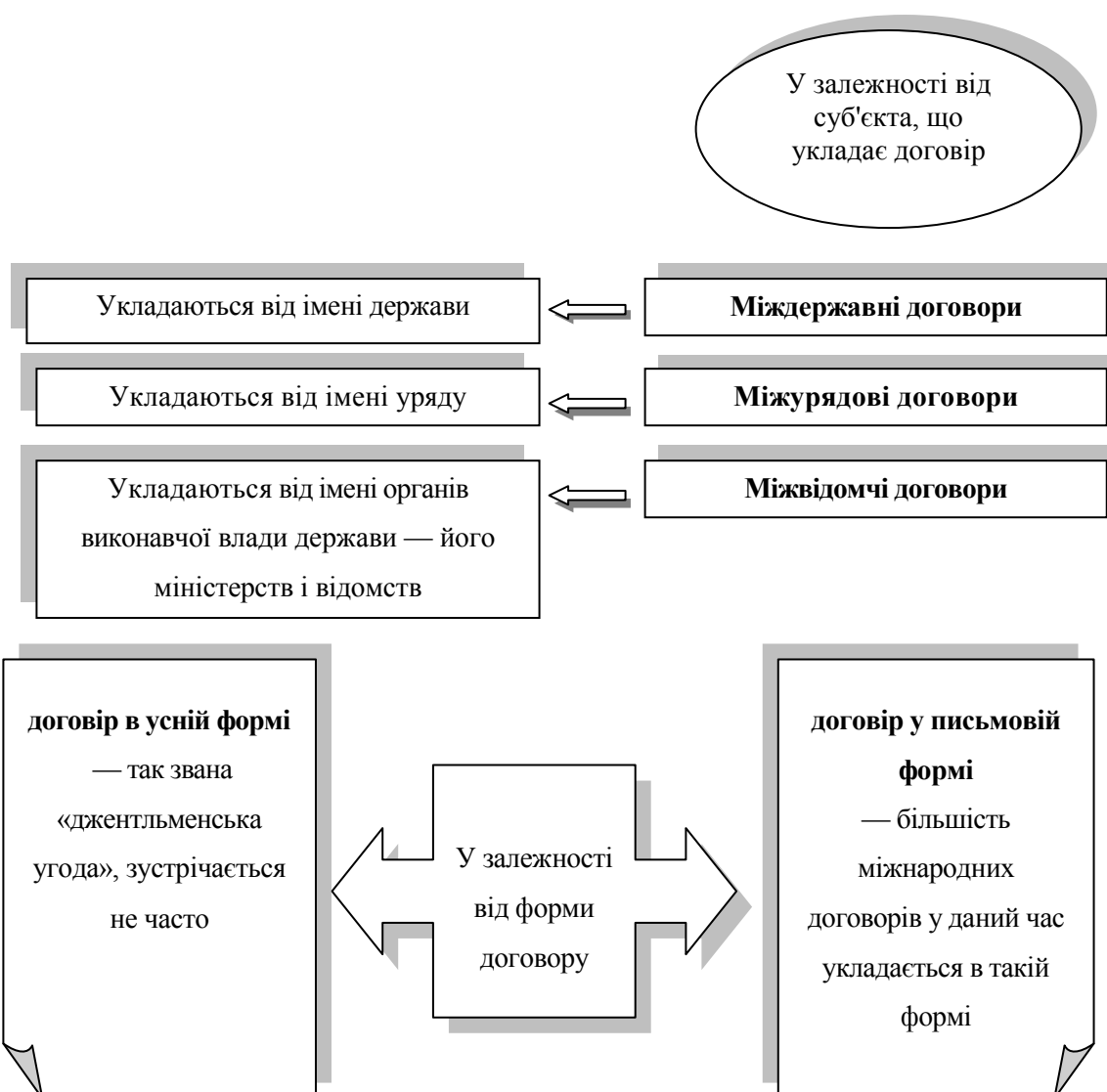
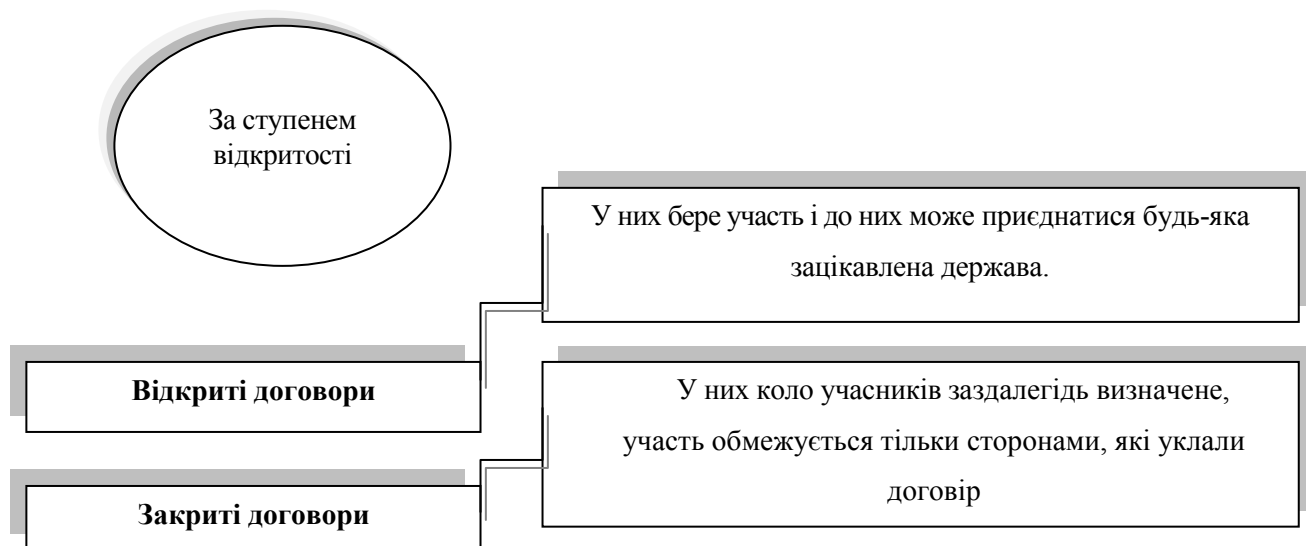
*Укладаються за
участі двох суб'єктів
міжнародного права*

**Багатосторонні
договори**

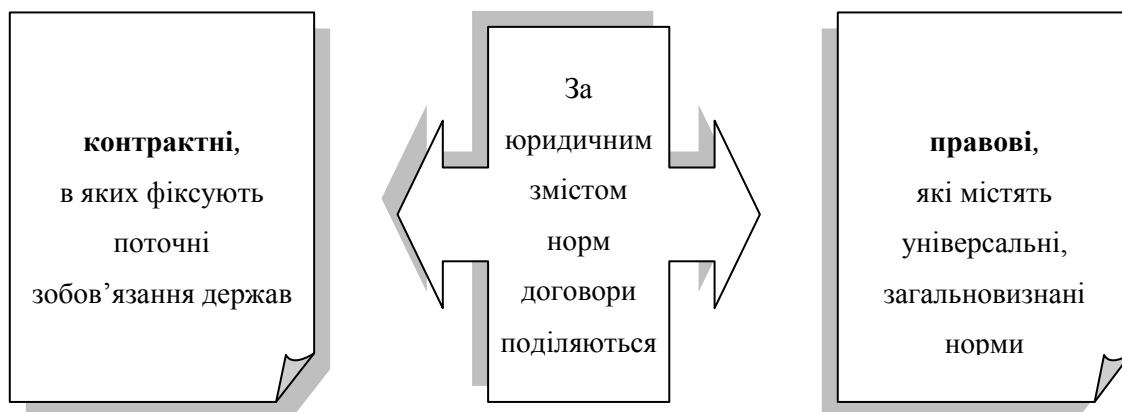
*Участь беруть три
та більше суб'єкти
міжнародного права*

Увага! Робота зі словником: законспекуйте та запам'ятайте визначення термінів «нотифікація», «конкордат», «пакт», «конвенція», «хартія», «компроміс».

Увага! Наведіть приклад: *вiдшукайте приклад мiжнародного договору в уснiй формi та охарактеризуйте процес його прийняття.*

★ При підготовці до семінарського заняття, необхідно ретельно вивчити стадії укладання міжнародних договорів. Слід з'ясувати хто правомочний укладати міжнародні договори від імені України. Звернути увагу на проблематику у визначенні сторін у міжнародному договорі

Укладання міжнародних договорів державами являє собою здійснення державного суверенітету і належить до числа основних прав держав. Укладання конкретного договору може бути й обов'язком держав, коли це випливає з інших договорів. Саме укладання міжнародного договору — це складний процес, що складається з ряду послідовних стадій. Юридична сутність цього процесу в більшості випадків полягає в практичному становленні договірної норми міжнародного права, формуванні угоди між державами.

У доктрині міжнародного права немає єдиної думки про стадії укладання договорів. Одні вчені виокремлюють лише **три стадії** укладання міжнародних договорів, спираючись на положення Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 року:

- ✓ перша стадія — *прийняття тексту договору*;
- ✓ друга стадія — *встановлення автентичності тексту договору*;
- ✓ третя стадія — *надання згоди на обов'язковість договору*.

При цьому деякі вчені вважають, що *договірна ініціатива* та *з'ясування повноважень* передують стадії прийняття тексту договору, або взагалі включають ці дії до першої стадії. Ми будемо розглядати ці дії як окремі стадії укладання договору, не виокремлюючи тим не менш встановлення автентичності тексту договору в окрему стадію.

Інші вчені практично дроблять стадії на більшу кількість, виділяючи вже стадії призначення уповноважених для ведення переговорів; пред'явлення і перевірки повноважень; узгодження тексту договору, ратифікації договору; обміну і депонування ратифікаційних грамот; промугляції (опублікування) договору; реєстрації договору в ООН і так далі.

Слід зауважити, що незважаючи на різне доктринальне виокремлення стадій укладання договору, послідовність дій при цьому не змінюється.

Стадії укладення міжнародного договору:

- 1) договірна ініціатива;
- 2) з'ясування повноважень;
- 3) підготовка та прийняття тексту договору;
- 4) висловлення згоди на обов'язковість договору.

Договірна ініціатива

Це пропозиція однієї чи кількох держав або органу міжнародної організації укласти міжнародний договір для врегулювання певних відносин.

Та сторона, яка виступає з пропозицією, пропонує текст договору.

З'ясування повноважень

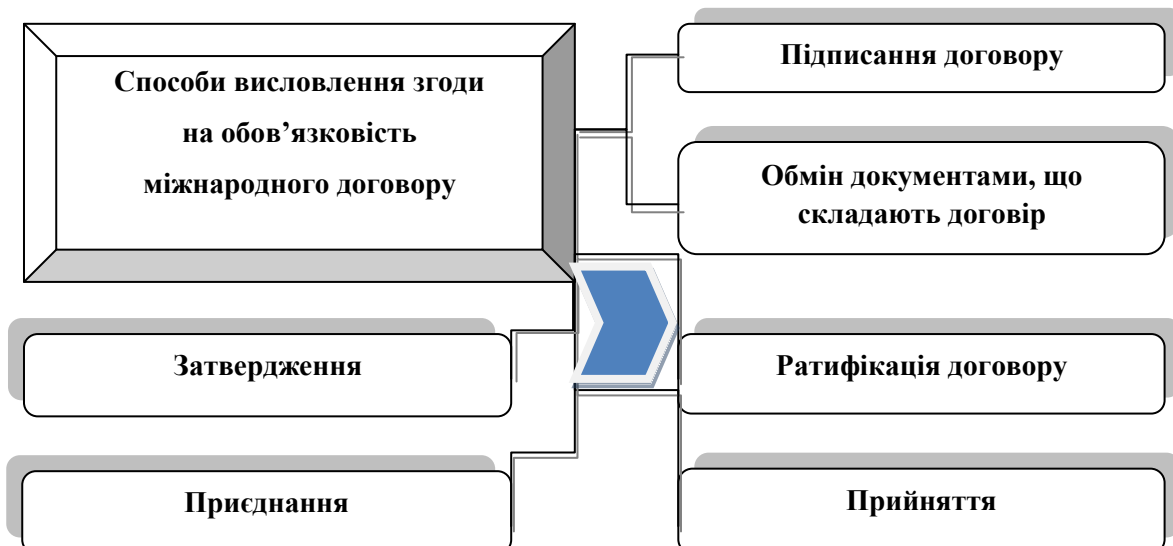
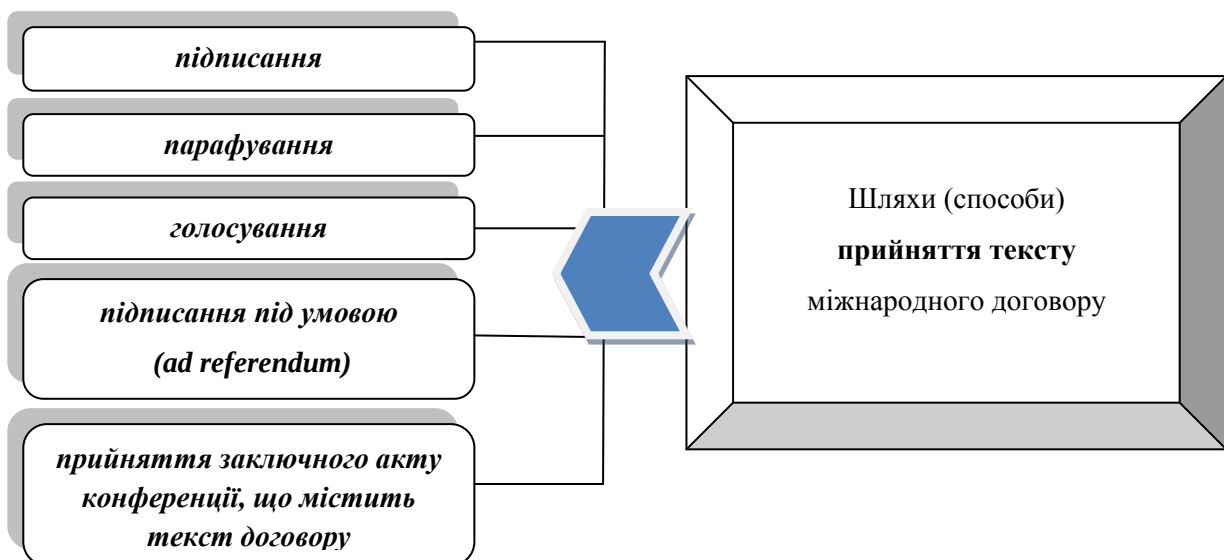
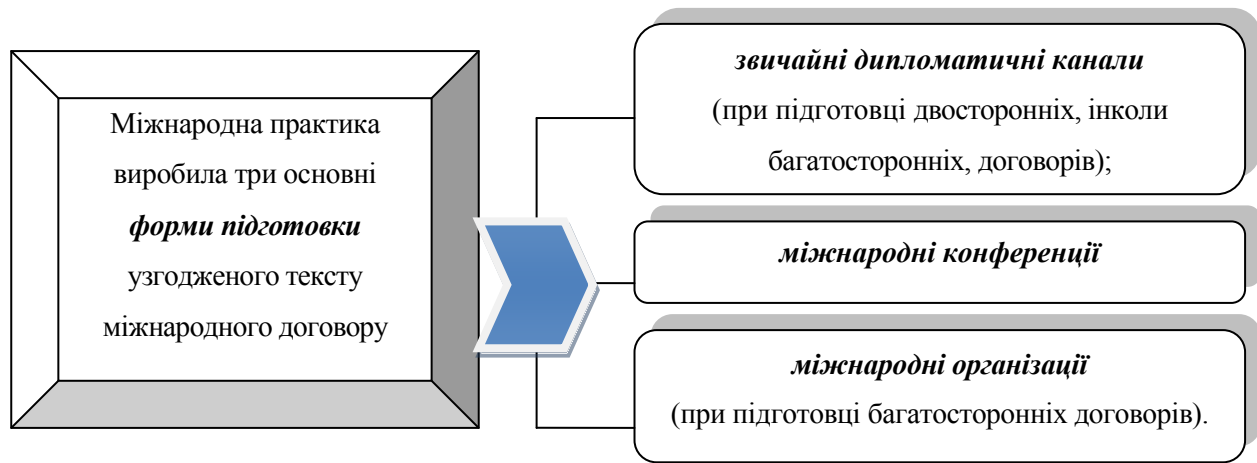
Це документ, який виходить від компетентного органу держави і за допомогою якого одна або кілька осіб призначаються представляти цю державу з метою ведення переговорів, прийняття тексту договору або встановлення його автентичності, вираження згоди цієї держави на обов'язковість цього договору.

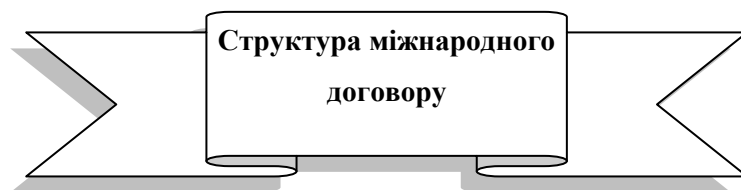
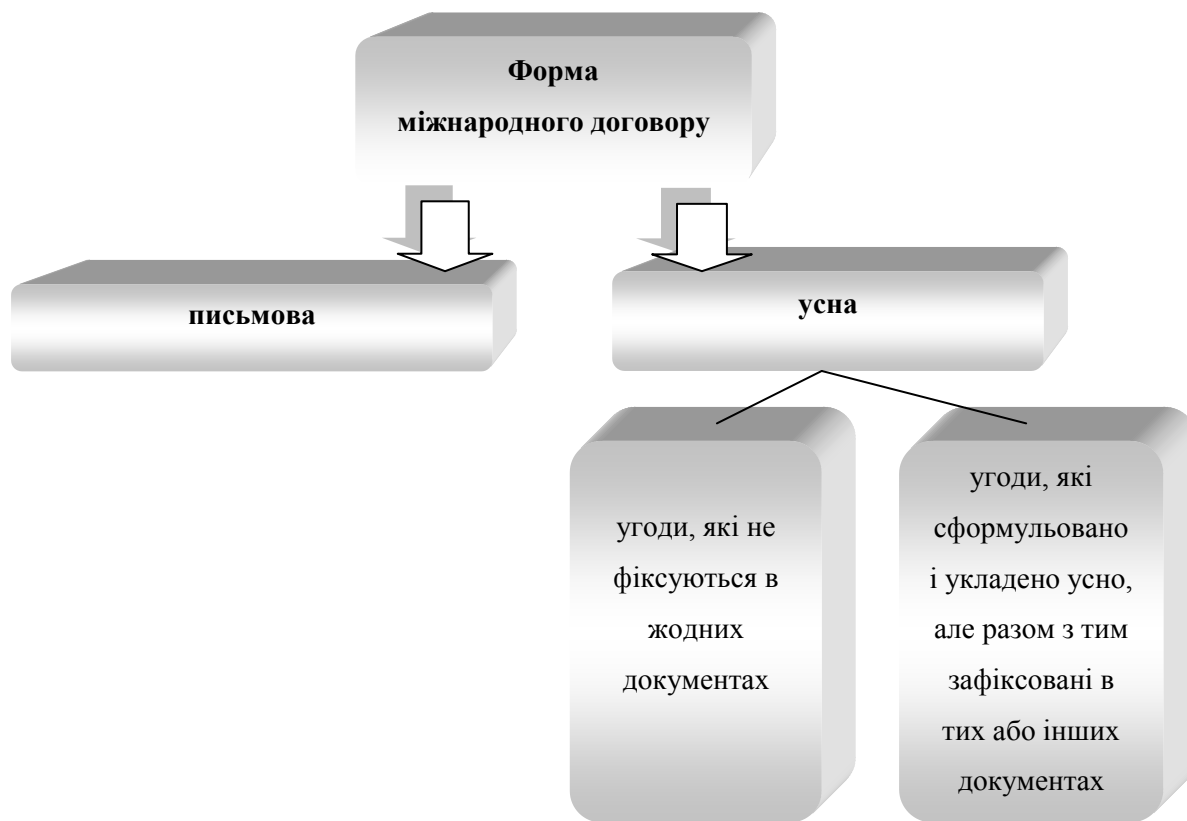
При укладенні двохсторонніх угод відбувається обмін повноваженнями, а при багатосторонніх — перевірка повноважень.

Увага! Визначте, в яких випадках передбачена можливість укладення міжнародних договорів без з'ясування повноважень. Зокрема, дайте відповідь, кому надані повноваження на укладення і підписання міжнародних договорів України.

**Підготовка та прийняття
тексту договору**

Преамбула

(у ній вказуються цілі укладання даного договору, сторони договору, загальновизнані принципи міжнародного права, на базі яких укладається договір та ін.)

Основна частина

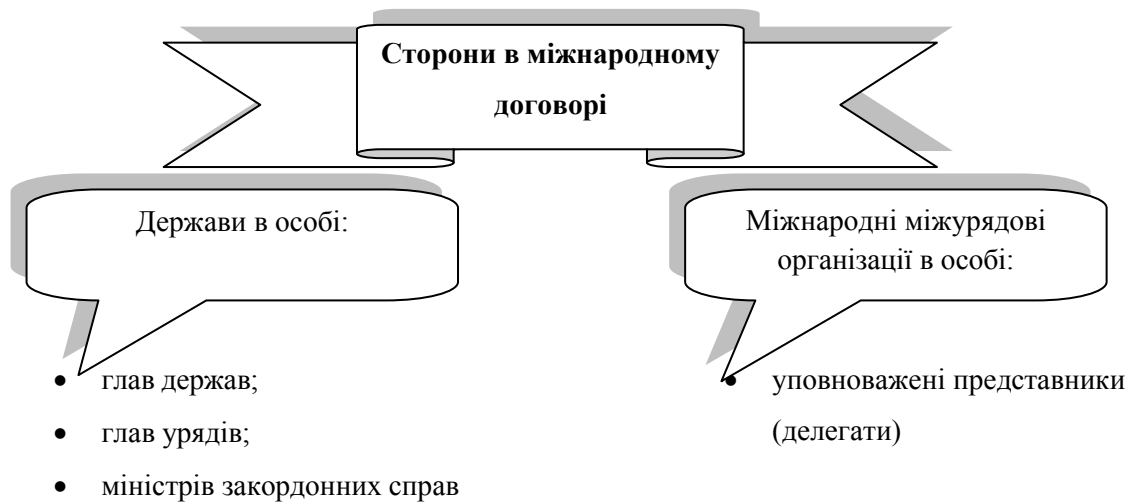
(вона включає предмет, об'єкт договору, права й обов'язки сторін за договором, умови і засоби виконання договірних зобов'язань)

Заклучна частина

(у ній встановлюються умови вступу договору в силу, термін його дії, порядок припинення дії, порядок продовження терміну дії і т.п.)

Увага! Самостійно опрацювати питання про мову міжнародного договору та його найменування, враховуючи положення Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 року.

★ При вивченні питання про підписання та ратифікацію міжнародних договорів, слід звернути увагу на види підписання договорів та їх особливості, розглянути акт ратифікації на міжнародному та внутрішньодержавному рівнях. Дослідити роль депозитаріїв при ратифікації міжнародних договорів. Розглядаючи питання про денонсацію міжнародних договорів, слід запам'ятати притаманні їм ознаки. Не менш важливим є розгляд випадків, за яких можливе анулювання міжнародних договорів.

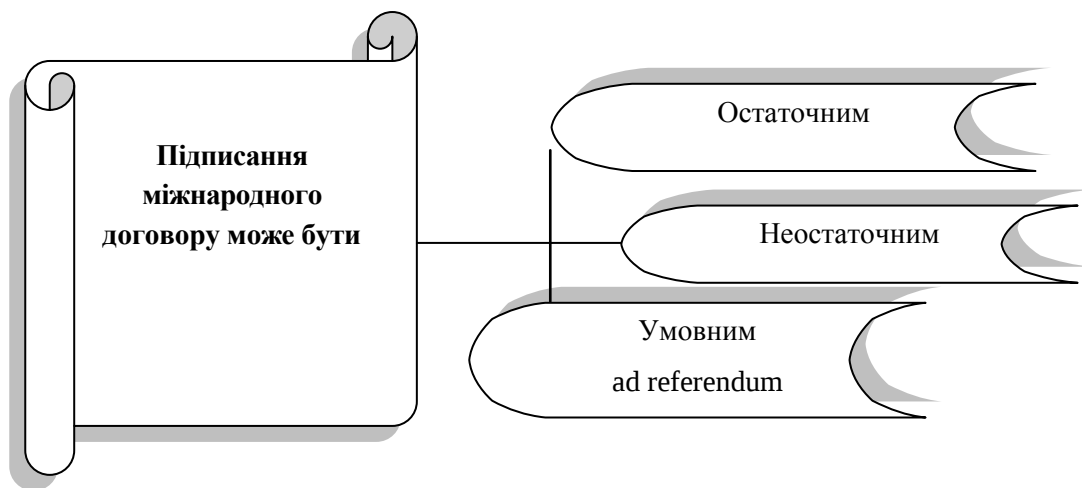
Підписання — це форма вираження згоди на обов'язковість договору шляхом підписання договору представником держави.

Підписання надає договору обов'язкової сили у трьох випадках, що передбачені ст. 12 Віденської конвенції 1969 року:

1) договір передбачає, що підписання має юридичну силу

2) в інший спосіб встановлено домовленість держав, які беруть участь у переговорах, про те, що підписання повинне мати обов'язкову силу

3) намір держави надати підписанню обов'язкової сили впливає з повноважень її представника або був виражений під час переговорів

Підписання ad referendum здійснюється представником за умови, що воно потребує наступного затвердження урядом, або ратифікації, або прийняття компетентним органом держави.

Різниця між підписанням ad referendum і парафуванням

Підписанням ad referendum	Парафування
1. є засобом вираження згоди держави на обов'язковість для неї договору;	1. як загальне правило обмежується встановленням автентичності тексту договору і не може бути перетворене в остаточне підписання простим підтвердженням;
2. підтвердження підписання ad referendum має зворотну силу, тобто робить державу стороною, що підписала договір;	2. підписання, здійснене після парафування, зворотної сили не має;
3. ad referendum не здійснюється постановкою тільки ініціалів, як парафування. Тому на підписання ad referendum також потрібні повноваження.	3. встановлення автентичності тексту договору ініціалами уповноважених держав.

Увага! Самостійно розгляньте **принцип альтернату** при підписанні міжнародних договорів.

Ратифікація (від латинського *ratum facere* - робити остаточним) – це схвалення тексту міжнародного договору вищим органом державної влади. Акт, яким держава висловлює свою остаточну згоду з міжнародним договором, шляхом прийняття його тексту парламентом.

Внутрішньодержавний аспект:

Ратифікація являє собою регульований національним правом процес затвердження міжнародних договорів вищими органами держави.

У внутрішньому праві ратифікацією є комплекс норм, які визначають порядок ініціювання, розгляду та прийняття рішення стосовно питання про ратифікацію. Рішення оформлюється законодавчим або іншим актом ратифікації, що символізує завершення внутрішнього етапу ратифікації.

Міжнародний аспект:

Під ратифікацією розуміється акт вищих органів держави, що виражає остаточне схвалення договору і згоду на його обов'язковість.

Ратифікація в міжнародному аспекті матеріально втілюється шляхом прийняття ратифікаційної грамоти.

При укладенні двостороннього договору відбувається обмін ратифікаційними грамотами, а укладенні багатостороннього — здається депозитарію.

У відповідності зі статтею 14 Віденських конвенцій згода держави на обов'язковість для неї договору виражається ратифікацією, якщо:

- договір передбачає, що така згода виражається ратифікацією;
- іншим чином встановлено, що держави, які беруть участь у переговорах, домовилися про необхідність ратифікації;
- представник держави підписав договір під умовою ратифікації;
- намір держави підписати договір за умови ратифікації впливає з повноважень її представника.

**Структура
ратифікаційної грамоти**

вступна частина — у ній вказується дата ратифікації, її місце, орган, що здійснює ратифікацію, укладачі грамоти

основна частина — у ній міститься повний текст міжнародного договору

заклучна частина, що власне містить зобов'язання неухильно, у повному обсязі, чесно і сумлінно виконувати умови договору

Депозитарієм називається особа, яка зберігає ратифікаційні грамоти держав-учасниць багатостороннього договору.

Депозитарієм може бути:

- ✓ держава, на території якої відбувалися переговори або підписання договору;
- ✓ одна з держав-учасниць договору;
- ✓ одна або декілька держав;
- ✓ міжнародна організація або головна виконавча посадова особа такої організації.

Функції депозитарію

прийняття і збереження оригіналу міжнародного договору, ратифікаційних грамот, документів про застереження

інформування учасників договору про хід його ратифікації і про вступ його в силу, якщо в договорі цей механізм передбачений

одержання і збереження актів, нотифікацій і повідомлень

виготовлення при необхідності копій договору, ратифікаційних грамот, додатків до договору і т.д.

одержання будь-яких підписів під договором

Підстави припинення дії міжнародного договору

Закінчення строку дії договору

Припинення дії умов договору, на
яких його було укладено

Виникнення нової імперативної
норми *jus cogens*

Війна

Припинення існування суб'єкта
договору

Суб'єктивні (вольові) підстави

Денонсація

Анулювання

Скасування

Новація

Денонсація – це одностороння правомірна відмова від міжнародного договору з попередженням, що зроблено в порядку і строки, які передбачені умовами договору.

Характерними ознаками денонсації є:

своєчасне, встановлене договором
попередження;

суворо визначений порядок, закріплений у
договорі;

хронологічні рамки (термін), у межах
яких одна зі сторін може заявити
попередження;

вказівка на термін після зробленого
попередження, коли договір припинить
свою дію.

Анулювання — однобічне припинення дії міжнародного договору, яке вважається правомірним лише на підставі норм міжнародного права, а саме у випадках, що визначені у Віденській конвенції про право міжнародних договорів.

Підстави правомірного анулювання
міжнародних договорів:

договір суперечить новому суспільному
ладу держави;

істотне порушення договору одним з його
учасників;

недійсність неправомірних договорів;

у випадках, коли докорінним
чином змінилися обставини;

у разі неможливості виконання
умов договору.

Питання для самоконтролю

1. На основі яких критеріїв можна здійснити класифікацію міжнародних договорів?
2. Що таке форма та структура міжнародного договору?
3. Що таке «джентельменська угода»?
4. За якими ознаками слід відрізнити міжнародний договір від політичної домовленості?
5. Які існують стадії укладання міжнародного договору та який їхній зміст?
6. У чому полягають функції депозитарію?
7. Яке значення інституту застереження у праві міжнародних договорів?
8. Який порядок набуття міжнародним договором чинності?
9. Охарактеризуйте поняття денонсації в праві міжнародних договорів.
10. Які основні підстави правомірного анулювання міжнародних договорів?

Тести для самоконтролю знань по темі

1. Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 р. поширюється:

А) лише на держави та міжнародні організації;

Б) лише на держави;

В) лише на міжнародні організації;

Г) на будь-яких учасників міжнародних відносин.

2. Держава виражає в міжнародному плані

свою згоду на обов'язковість для неї договору у вигляді:

- А) узгодження;
- Б) тлумачення Конституційним Судом;
- В) постанови парламенту;
- Г) ратифікації.

3. Одностороння заява в будь-якому формулюванні і під довільною назвою, зроблена державою при підписанні, ратифікації, прийнятті чи затвердженні договору або приєднанні до нього, за допомогою якої вона бажає виключити або змінити юридичну дію певних положень договору в їхньому застосуванні до цієї держави має назву:

- А) протест;
- Б) заперечення;
- В) демарш;
- Г) застереження.

4. Від імені Української держави вести переговори й підписувати міжнародні договори ex officio мають право:

- А) уповноважений Верховної Ради України й Президент України;
- Б) Президент України, Прем'єр-міністр України, Міністр закордонних справ України;
- В) винятково Президент України;
- Г) Президент України, Голова Верховної Ради України, Міністр закордонних справ України.

5. Парафування міжнародного договору означає:

- А) підтвердження погодженості тексту договору;
- Б) згоду держав на його обов'язковість;
- В) виникнення взаємних прав і обов'язків, зазначених у статтях договору;

Г) згоду сторін на продовження переговорного процесу.

6. Депозитарієм може бути призначено:

- А) особу, яка приймала участь у підписанні договору;
- Б) нейтральну державу (Австрію, Швейцарією);
- В) Міжнародний Комітет Червоного Хреста;
- Г) Генерального Секретаря ООН.

7. Функції депозитарія полягають:

- А) у підготовці тексту багатостороннього договору;
- Б) у застереженні тексту договору;
- В) у реєстрації договору в МЗС;
- Г) в одержанні підписів під договором та одержанні і зберіганні документів, які його стосуються.

8. Припинення договору або вихід з нього учасників можуть мати місце при:

- А) анулюванні договору;
- Б) виявленні помилки, яка мала місце при укладенні договору;
- В) при виникненні збройного конфлікту в регіоні;
- Г) виникненні нової імперативної норми загального міжнародного права.

9. Як називається одна із форм встановлення автентичності тексту міжнародного договору, котра супроводжується проставлянням ініціалів сторін під текстом договору:

- А) підписання;
- Б) пролонгація;
- В) денонсація;
- Г) парафування.

10. Держава має право посилатись на недійсність договору, якщо він укладений в наслідок:

А) неправильно сформульованих положень у договорі;
Б) помилка, котра існувала при укладенні договору;
В) некомпетентність особи, яка підтримувала договір;

Г) погрози силою або її застосування всупереч принципам міжнародного права, втілених у Статуті ООН.

Нормативні джерела:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua
2. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990 року № 55-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1990. – № 31. – Ст. 429. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua
3. Закон України «Про дію міжнародних договорів на території України» // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 10. – Ст. 137. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua
4. Закон України «Про міжнародні договори України» // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 50. – Ст. 540. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua
5. Віденська конвенція про право міжнародних договорів // Відомості Верховної Ради України. – 1986. – № 17. – Ст. 343. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

Доктринальні джерела:

1. Антонович М.М. Міжнародне публічне право: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / – К.: Видавничий дім "КМ АКАДЕМІЯ", 2003. – 308 с.
2. Анцелевич Г.О., Покрещук О.О. Міжнародне право: Підручник для студ. спец. "Міжнародне право" вищ. навч. закладів / Українська академія зовнішньої торгівлі. – К.: Алерта; Пектораль, 2003. – 409 с.
3. Баймуратов М.О. Міжнародне право: Підручник. / – Суми: ВТД „Університетська книга”; Одеса: „Астропринт”, 2006. – 424 с.
4. Береза О.Я. Розвиток концепції міжнародного договору в українській правовій практиці: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.11 / Береза Олександр Якович; Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". – Х., 2012. – 20 с.
5. Буроменський М.В., Кудас І.Б., Маєвська А.А., Семенов В.С., Стешенко В.С. Міжнародне право: Навч. посібник / – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 336 с.
6. Буткевич В.Г., Мицик В.В., Задорожній О.В. Міжнародне право. Основи теорії: Підручник / – К.: Либідь, 2002. – 608 с.

7. Блатова Н.Т., Мелков Г.М. Венская конвенция о праве международных договоров 1969 г. / Международное право в документах: Учеб. пособие / 2-ое изд., перераб. и доп. – М.: Инфра-М. 1997. – 696 с.
8. Дмитрієв А.І., Мацко А.С., Муравйов В.І. Міжнародне публічне право: Навч. посіб. / – К: Юрінком Інтер, 2001. – 640 с.
9. Кравченко С.Р. Міжнародно-правове регулювання припинення міжнародних договорів: теорія і практика: монографія / – Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К.: LAT & K, 2010. – 241 с.
10. Лукашук И.И. Международное право. Общая часть: учеб. для студентов юрид. фак. и вузов / – М.: Волтерс Клувер, 2005. – 432 с.
11. Ліпкан В.А., Антипенко В.Ф., Акулов С.О. Міжнародне право: підручник / та ін. / заг. ред. В.А. Ліпкана. – К.: КНТ, 2009. – 752 с.
12. Буроменський М.В. Міжнародне право: Навчальний посібник / Мін. освіти і науки України; За заг. ред. – Київ: Юрінком Інтер, 2008. – 335 с.
13. Данченко Т.В. Міжнародне публічне право: навч. посіб. / Київ. міжнар. ун-т. – К.: КиМУ, 2011. – 425 с.
14. Тимченко Л.Д., Кононенко В.П. Міжнародне право: Підручник. Затверджено МОН / – К., 2012. – 631 с.
15. Пронюк Н.В. Сучасне міжнародне право: Навчальний посібник / Мін. освіти і науки України. – Київ: КНТ, 2010. – 280 с.
16. Терлецький Д.С. Конституційно-правове регулювання дії міжнародних договорів в Україні. / – О.: Фенікс, 2009. – 232 с.
17. Черкес М.Ю. Міжнародне право / – Київ: Знання, 2011. – 397 с.

Тема № 4. Населення в міжнародному праві

Семінарське заняття – 2 години.

Питання для обговорення

1. Поняття населення та громадянства. Склад населення.
2. Способи набуття громадянства.
3. Способи втрати громадянства.
4. Подвійне громадянство.
5. Особи без громадянства.
6. Поняття іноземця. Режим іноземців та міжнародне право.
7. Правовий статус біженців та переміщених осіб.
8. Зміст права притулку. Поняття політичного притулку та умови його надання.

Завдання для самостійної підготовки:

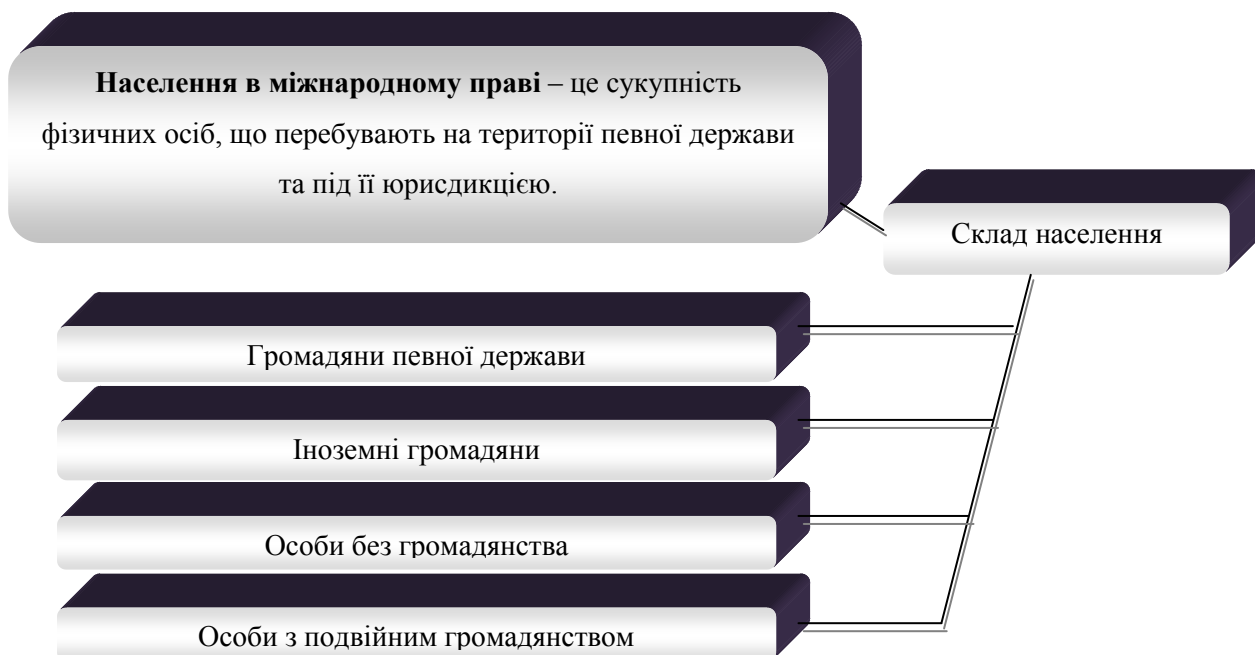
1. Дайте характеристику поняттям «оптація», «трансферт», «цессія».
2. Розгляньте та складіть конспект питання правового положення працівників-мігрантів у міжнародному праві.

Теми для рефератів і доповідей:

1. Правовий статус біженців в Україні.
2. Правовий статус іноземців в Україні.

Навчально-методичний матеріал для підготовки

★ При підготовці до семінарського заняття необхідно звернути увагу на склад населення. Слід згадати визначення поняття «громадянство» та його значення для міжнародного права. Необхідно вивчити питання про розмежування громадянства та підданства.

Громадянство — це стійкий політико-правовий зв'язок фізичної особи з державою, що виражається в сукупності їхніх взаємних прав і обов'язків та полягає у підпорядкуванні даної особи суверенній владі відповідної держави незалежно від свого місцезнаходження

громадянство — це правовий зв'язок особи і держави (суб'єкти цього відношення пов'язані юридичними правами й обов'язками)

юридичні права й обов'язки між суб'єктами правовідносин громадянства носять взаємний характер: держава вправі вимагати від особи поваги і дотримання своїх законів, але в той же час зобов'язана здійснювати захист цієї особи як на своїй території, так і за її межами; особа, у свою чергу, має право вимагати від держави забезпечення такого захисту, але в той же самий час вона зобов'язана додержуватися її законів.

громадянство — це політичний зв'язок особи і держави, що припускає той або інший ступінь участі особи в управлінні справами держави і суспільства: участь у виборах, референдумах, сплату податків та ін.

сталість такого зв'язку припускає наявність потенційної можливості його розірвання (особа вправі вийти з громадянства на підставі свого волевиявлення і на підставах, передбачених законодавством).

У доктрині міжнародного права і національного законодавства деяких держав замість терміна «громадянство» використовується термін «підданство», причому в якості цілком рівнозначних. Ці терміни не є рівнозначними. Варто враховувати, що в деяких сучасних монархіях інститут підданства, там де він ще офіційно існує, нічим не відрізняється від інституту

громадянства. У більшості ж держав із монархічною формою правління використовується термін «громадянство».

Підданство	Громадянство
1. є інститутом монархічної держави і означає політико-правовий зв'язок підданого з монархом;	1. є інститутом держав республіканського типу;
2. такий правовий зв'язок має односторонній характер: підданий володіє тільки обов'язками, а монарх – тільки правами;	2. цей зв'язок має взаємний і рівно-обов'язковий характер;
3. в історичній ретроспективі інститут підданства передував виникненню інституту громадянства.	3. інститут громадянства зв'язався в епоху буржуазних революцій, тобто пізніше підданства.

Звичаєві правові норми, що стосуються громадянства, як і загальновизнані принципи міжнародного права, безпосередньо не регулюють питання громадянства. Вони лише встановлюють правові рамки, в яких держава не може порушувати суверенітет інших держав. Держава «володіє всією повнотою влади для встановлення норм щодо набуття свого громадянства», тобто встановлює правовий порядок набуття та втрати громадянства.

Можна виділити наступні групи субінститутів законодавства про громадянство:

Загальні положення (субінститути)

- Поняття громадянства та принципи його законодавчого регулювання.
- Подвійне громадянство, безгромадянство й іноземне громадянство.
- Захист, заступництво і сприяння зберігання і набуттю громадянства.

Приналежність до громадянства або визнання громадянства

- Визначення приналежності до громадянства.
- Визнання громадянства.
- Особливі форми визначення приналежності до громадянства в різних країнах.

Набуття громадянства, його способи, і умови

- Визначення (закріплення) підстав і інших загальних умов набуття громадянства.
- Прийняття у громадянство.
- Відновлення в громадянстві.

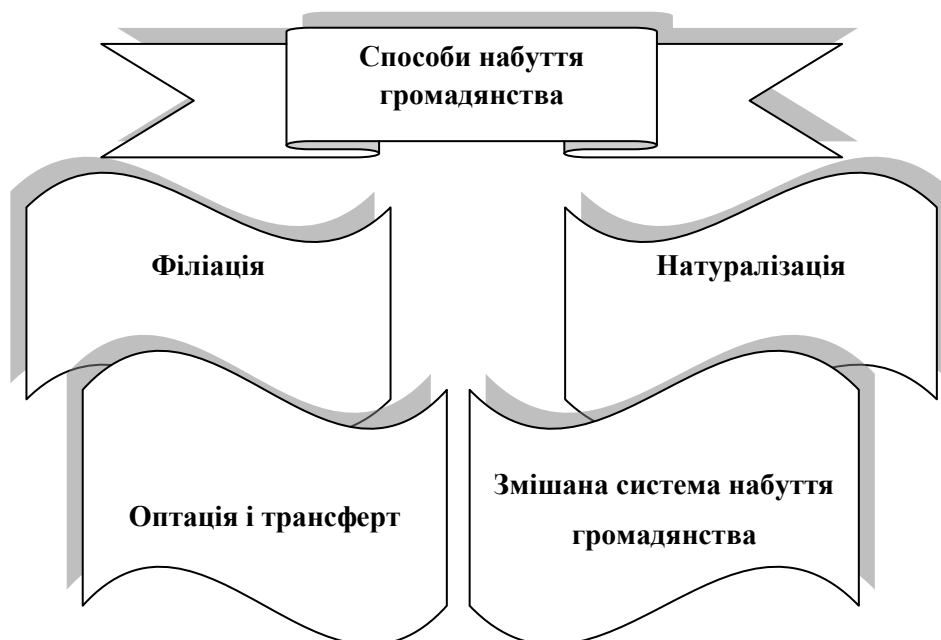
Припинення громадянства

- Підстави (види) припинення громадянства.

- Вихід із громадянства.
- Втрата і позбавлення громадянства.

Разом із тим все більший вплив на правовий статус громадянина має міжнародне право, перш за все це стосується норм про права людини та про юрисдикцію держав. Відтак, закони про громадянство визнаються іншими державами лише в тій мірі, в якій вони відповідають міжнародним конвенціям, міжнародним звичаям та загальновизнаним принципам права по відношенню до громадянства.

★ Розглядаючи способи набуття громадянства особливу увагу потрібно приділити філіації, що виникає на підставі принципу права ґрунту. Слід уважно розібратися у змішаній системі набуття громадянства. А також законспектувати поняття «оптація» та «трансферт».

Філіація (від лат. *filius* — син) — набуття громадянства за народженням.

У порядку філіації громадянство набувається на підставі двох принципів:

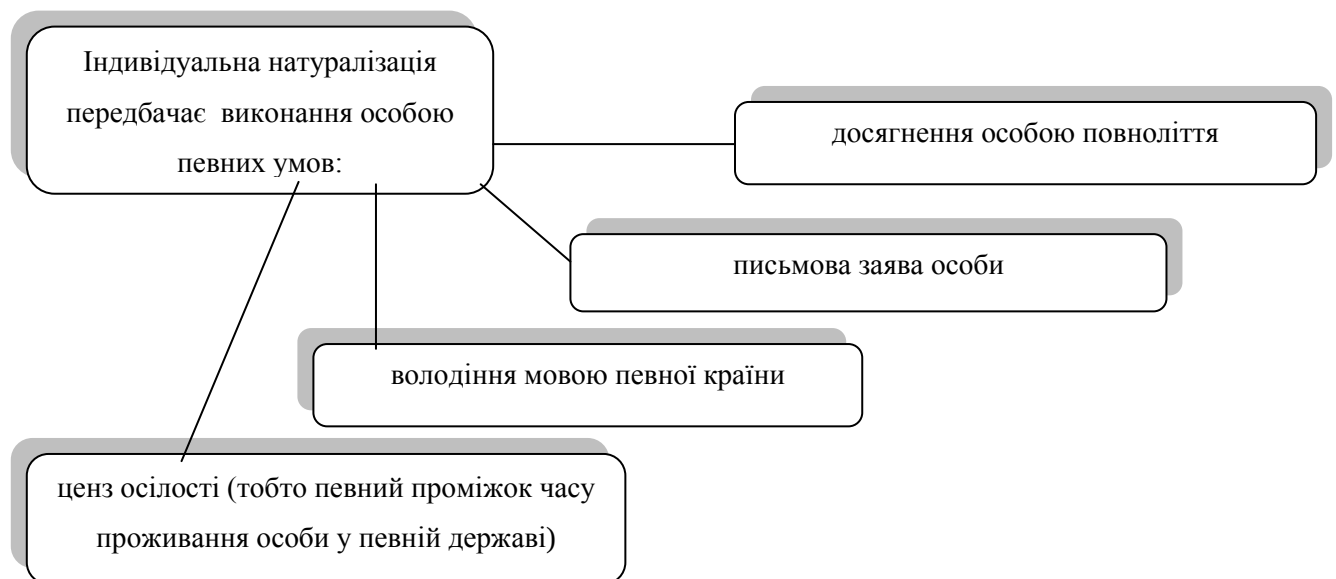
Громадянство за
принципом
«права ґрунту»

Громадянство за
принципом
«права крові»

Натуралізація (укорінення) — це прийняття у громадянство іноземця на підставі його особистої заяви. Її суть полягає в тому, що будь-який іноземний громадянин, за умови відмови від іноземного громадянства, або апатрид, можуть вступити в громадянство даної держави.

Індивідуальна
натуралізація

Натуралізація в силу
 правонаступництва

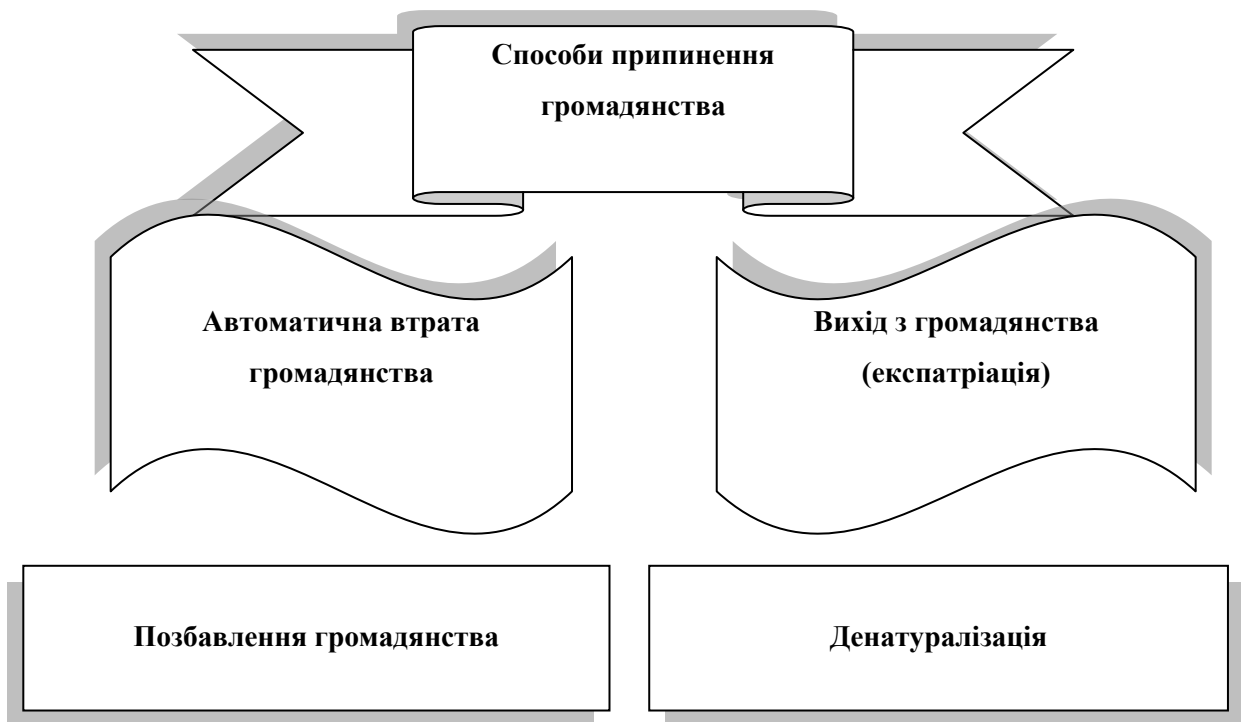
Критерієм правомірності натуралізації є добровільність з боку особи, що натуралізується. Добровільність виражається або у поданні заяви про натуралізацію за власним бажанням, або у мовчазній згоді при територіальних змінах.

У громадянство України не приймаються особи, які:

- 1) вчинили злочини проти людяності чи здійснювали геноцид;
- 2) особи, засуджені в Україні до позбавлення волі за вчинення тяжкого злочину (до погашення або зняття судимості);
- 3) вчинили на території іншої держави діяння, яке визнано законодавством України тяжким злочином.

При вивченні питання про способи припинення громадянства, необхідно звернути увагу на денатуралізацію та причини, що призводять до неї.

Автоматична втрата громадянства у вітчизняній практиці зустрічається лише у міжнародних угодах та у спеціальних законодавчих актах, в той час як в США це типова форма втрати громадянства. У США існує так звана доктрина свободи експатріації. Якщо будь-яка особа, що має американське громадянство, натуралізувалася за кордоном, вона автоматично його втрачає. У законодавстві США встановлені і інші підстави автоматичної втрати громадянства (наприклад, у випадку участі американського громадянина у виборах в іноземній країні).

Громадянин, що постійно проживає за кордоном, може вийти з громадянства України за власним клопотанням. **Вихід з громадянства** певної країни допускається, якщо особа набула громадянство іншої держави або отримала документ, виданий уповноваженими органами іншої держави, про те, що цей громадянин набуде її громадянство.

Конвенція 1961 р. закріпила загальне правило, згідно з яким держава не повинна позбавляти особу громадянства, якщо в результаті цього вона стає особою без громадянства. Разом з тим державі надано право робити певні винятки з цього правила, якщо вона зробить відповідне застереження в конвенції. У такому випадку закони держави можуть передбачити право **позбавляти громадянства** за одною або декількома підставами:

- ✓ ігноруючи пряму заборону держави, особа надає або надавала послуги іншій державі, або отримала чи продовжує отримувати від неї винагороду;

- ✓ поведінка особи завдає суттєвої шкоди життєвим інтересам держави;
- ✓ особа зробила заяву про вірність іншій державі.

Позбавлення громадянства у таких випадках може бути оскаржене в судовому порядку.

Питання позбавлення громадянства порівняно слабо розроблені в сучасних міжнародних нормах. Стаття 8 Конвенції про скорочення безгромадянства 1961 року не рекомендує державам застосовувати позбавлення осіб громадянства, якщо таке позбавлення робить їх апатридами. Однак ця норма не є загальновизнаною.

Проблема подвійного громадянства набула міжнародного характеру. При вивченні даного питання необхідно зосередитися на умовах, за яких виникає біпатризм, та умовах, що сприяють цьому явищу. Зокрема, слід розглянути основні правові та політичні проблеми, до яких призводить наявність у особи подвійного громадянства.

Подвійне громадянство

(біпатризм, полігромадянство) — перебування особи одночасно в громадянстві двох і більше держав.

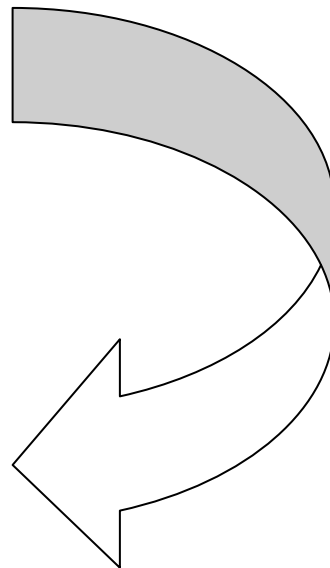
Біпатризм виникає у випадках:

територіальних змін

імміграції населення

укладення шлюбу між громадянами різних держав

натуралізації, якщо особа, набувши громадянства однієї держави, не втратила попереднього громадянства

**Проблеми, до яких призводить
наявність подвійного громадянства**

Військова служба біпатридів

Дипломатичний захист біпатридів

Якщо юнак є громадянином двох або більше держав і кожна з них визнає його тільки своїм громадянином, то держави не лише можуть, але й повинні вимагати від нього виконання конституційного обов'язку — проходження служби в армії.

Якщо навіть особа з подвійним громадянством готова служити в обох арміях, то й у цьому випадку всі проблеми зовсім не зникають.

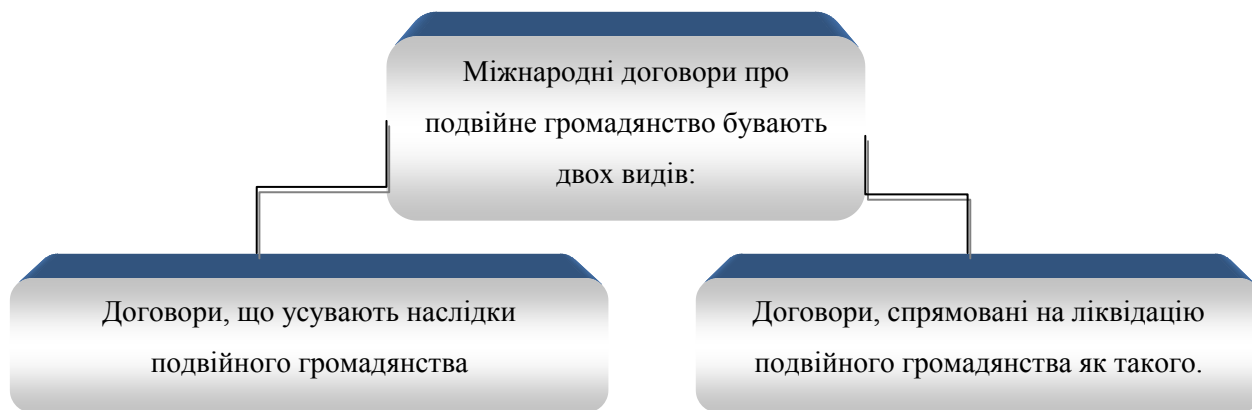
По-перше, як поставиться держава до того, що її громадянин служить у війську іноземної держави.

По-друге, як зберегти військову таємницю, якщо її носієм є особа з подвійним громадянством.

У цьому випадку можливими є дві ситуації. Перша: дипломатичний захист особи з подвійним громадянством намагається здійснити одна з держав, громадянством якої ця особа володіє, проти іншої держави його громадянства. Друга ситуація: біпатрид опиняється на території третьої держави, і на території цієї держави постає питання про надання такій особі дипломатичного захисту зі сторони держав його громадянства. Органи влади держави перебування звичайно в цій ситуації беруть до уваги громадянство тієї держави, з якою особа з подвійним громадянством має фактичний зв'язок (принцип ефективного громадянства).

Норми, що регулюють колізії, пов'язані із військовою повинністю та дипломатичним захистом біпатридів, містяться у міжнародних угодах, зокрема регулюванню питання про військову службу осіб з подвійним громадянством присвячена глава 2 Європейської Конвенції про скорочення випадків множинного громадянства та виконання військових обов'язків у випадках множинного громадянства від 6 травня 1963 року; Гаазька конвенція про деякі питання, що стосуються колізій законів про громадянство 1930 року регулює питання дипломатичного захисту біпатридів. Із цих питань також укладено багато двосторонніх та локальних договорів.

Серед внутрішньодержавних способів скорочення кількості осіб з подвійним громадянством зазначимо: 1) надання біпатридам права відмови від одного із своїх громадянств (оптація); 2) негативна оптація.

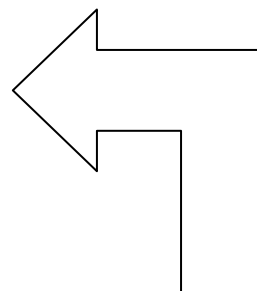
1) у випадку набуття громадянства іншої країни-учасниці договору первинне громадянство вважається втраченим;

2) перед натуралізацією необхідно отримання дозволу про вихід із громадянства іншої держави;

3) дитина втрачає первинне громадянство при усиновленні (ст. 17 Гаазької конвенції 1930 року)

4) дія «права ґрунту» не поширюється на дітей іноземних дипломатів та консулів;

5) діти отримують громадянство батька, а при роздільному проживанні батьків — матері.

Міжнародно-правовим засобом усунення біпатризму є укладення договорів, в яких застосовуються наступні правові принципи:

Безгромадянство становить неабияку проблему для міжнародної спільноти. При розгляді цього питання необхідно розглянути правовий статус апатридів, причини виникнення цього явища у світі та способи, за допомогою яких держави протидіють апатризму.

Безгромадянство (апатризм) — становище особи, коли вона не перебуває в громадянстві будь-якої держави. У Конвенції про статус апатридів від 28 вересня 1954 року апатридом іменується особа, яка не є громадянином якоїсь держави в силу її закону.

Стан безгромадянства може виникнути з різних причин, наприклад при:

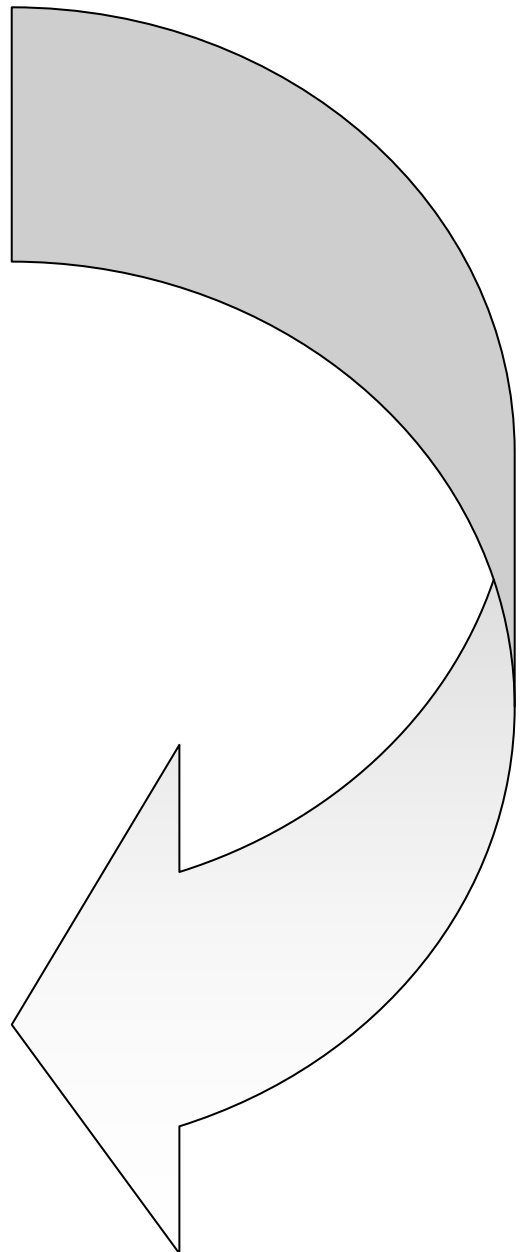
а) втраті громадянства, якщо дана особа вийшла добровільно або втратила громадянство своєї держави і не набула громадянства в іншій державі;

б) виході з громадянства з метою отримання громадянства іншої держави, що надається через п'ять-десять років;

в) одруженні жінки з іноземцем, держава якого не надає жінці автоматично громадянства чоловіка (США, Франція), а сама жінка має громадянство країни, законодавство якої керується принципом «дружина слідує громадянству чоловіка» (Іспанія);

г) у результаті народження від батьків, які втратили громадянство;

д) позбавленні громадянства.

Безгромадянство передбачалося обмежити за допомогою наступних засобів:

1) особа, яка отримала дозвіл на вихід із громадянства однієї держави, не втрачає первинного громадянства до набуття нового.

2) у випадку, якщо законодавство країни громадянства жінки передбачає денаціоналізацію в силу вступу у шлюб з іноземцем або зміни громадянства чоловіком, така зміна не повинна зробити жінку апатридом;

3) діти, батьки яких невідомі, отримують громадянство за місцем народження або за місцем знаходження.

4) якщо усиновлення дитини має наслідком втрату попереднього громадянства дитини, то така втрата може мати місце лише у тому випадку, якщо дитина одночасно набуває громадянство батьків.

Міжнародне право в значній мірі сприяло покращенню правового статусу осіб без громадянства, який наближається до статусу іноземців. Проте це ще не означає права на дипломатичний захист зі сторони країни походження, яким володіють іноземці, а також прав, передбачених договорами з їхньою країною. Однак і в цьому аспекті спостерігається тенденція до визнання права держави на дипломатичний захист постійно проживаючих у ній осіб без громадянства.

★ Вивчаючи правовий статус іноземних громадян слід детально розглянути правові режими, які встановлюються для них державою перебування, а також звернути увагу на процедуру дипломатичного захисту іноземних громадян патримоніальною державою.

Іноземними громадянами називаються особи, які перебувають (проживають) на території певної держави, але мають громадянство іншої держави

Правовий режим іноземців – це сукупність їхніх прав і обов'язків на території даної держави.

Держава перебування встановлює правовий режим іноземців, що не повинний суперечити загальновизнаним принципам і нормам міжнародного права, міжнародним зобов'язанням держави, узятим у рамках двосторонніх і багатосторонніх договорів.

Національний режим припускає наявність такого обсягу прав і обов'язків у іноземців, що практично нічим не відрізняється від обсягу прав і обов'язків, наданих державою їхнього перебування для власних громадян. Але при встановленні даного режиму для іноземців також є певні обмеження у наступних сферах суспільного життя:

1. *У політичній сфері*
2. *У відношенні військового обов'язку*
3. *Право на пересування*
4. *Право в'їзду-виїзду*
5. *Встановлення меж цивільної, адміністративної, кримінальної відповідальності*

Спеціальний режим означає надання іноземцям у якій-небудь сфері певних прав і/або встановлення певних обов'язків, які відрізняються від тих, що передбачені у даній сфері для власних громадян відповідної держави. Такий режим характеризується певним дуалізмом: при ньому іноземці можуть мати або більше прав, ніж свої громадяни, або бути обмеженими в правах у порівнянні з ними.

Режим найбільшого сприяння виражається в наданні іноземцям такого обсягу прав і обов'язків, що нічим не відрізняється від обсягу прав і обов'язків, наданого державою перебування громадянам будь-якої третьої держави на своїй території. Режим найбільшого сприяння передбачається звичайно в міжнародних договорах, дуже часто в торгівельних угодах. Він використовується для виключення дискримінації серед іноземців.

Дипломатичний захист є важливим інститутом у забезпеченні прав і законних інтересів іноземних громадян державою їхнього громадянства.

Під **дипломатичним захистом** розуміють заяву протесту відповідній державі, вимогу відновити порушені права іноземних громадян і компенсувати нанесену їм матеріальну та іншу шкоду. При цьому слід пам'ятати, що дипломатичний захист повинен здійснюватися в межах норм законодавства держави перебування та її міжнародних зобов'язань. Адже її мета полягає в забезпеченні правового режиму іноземців стосовно своїх громадян на території певної держави.

У разі порушення громадянином патримоніальної держави законодавства держави перебування, дипломатичний захист зводиться до з'ясування істинних фактів правопорушення і надання йому необхідної правової допомоги (добір адвокатів, представлення його інтересів у суді і т.д.).

Важливим правом іноземця є право на дипломатичний захист з боку своєї держави, яке закріплене у Віденській конвенції про дипломатичні відносини 1961 року та у Віденській конвенції про консульські відносини 1963 року.

Війни між державами і конфлікти неміжнародного характеру, політичні переслідування спричиняють масову міграцію населення в інші країни. Тому стало необхідним врегулювання правового статусу біженців, оскільки часто вони опинялися у безправному становищі. Вивчаючи наступне питання необхідно звернути увагу на міжнародні акти, що регулюють статус біженців. З'ясувати відмінності у правовому статусі іноземного громадянина, біженця та переміщеної особи. Запам'ятати, яких осіб не можна вважати біженцями.

Біженець — це особа, яка в силу цілком обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідування у зв'язку з расовою або релігійною приналежністю, громадянством, політичними переконаннями знаходиться поза межами країни свого громадянства (або постійного місця знаходження) і яка не може або не бажає користуватися захистом цієї країни.

**Класифікація
міжнародно-правових документів,
що стосуються захисту біженців**

**універсальні міжнародні угоди, що
регулюють правовий стан біженців і
захист їхніх прав**

(Конвенція про статус біженців 1951 року, Протокол, що стосується статусу біженців 1967 року, Статут Управління Верховного комісара ООН у справах біженців 1950 року)

**регіональні міжнародні договори і
конвенції, що регулюють правовий захист
біженців у певному регіоні**

(Конвенція, що регулює конкретні аспекти проблем біженців в Африці 1969 року, IV Ломейська конвенція 1989 року, Угода про допомогу біженцям і вимушеним переселенцям 1993 року)

**міжнародні договори, що регулюють
визначений комплекс питань захисту
прав біженців**

(Гаазька угода про моряків-біженців 1957 року, Угода про скасування віз для біженців 1959 року, Європейська угода про передачу відповідальності за біженців 1980 року)

**міжнародні договори, дії яких було
поширено на біженців**

(Всесвітня конвенція про авторське право 1952 року, Конвенція МОП про рівноправність громадян країни й іноземців і осіб без громадянства в галузі соціального забезпечення 1962 року та ін.)

**міжнародні угоди, що містять спеціальні
норми захисту прав біженців**

(Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни 1949 року, Конвенція про незастосовність терміну давнини до військових злочинів і злочинів проти людства 1968 року)

**міжнародні договори загального характеру,
що стосуються біженців**

(Загальна декларація прав людини 1948 року, Конвенція про пошук і рятування на морі 1979 року, Пакт про громадянські і політичні права 1966 року, Пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 року й ін.)

угоди і декларації про притулок

(Декларація ООН про територіальний притулок 1967 року, Гаванська конвенція про притулок 1928 року, Каракасска конвенція про територіальний притулок 1954 року й ін.)

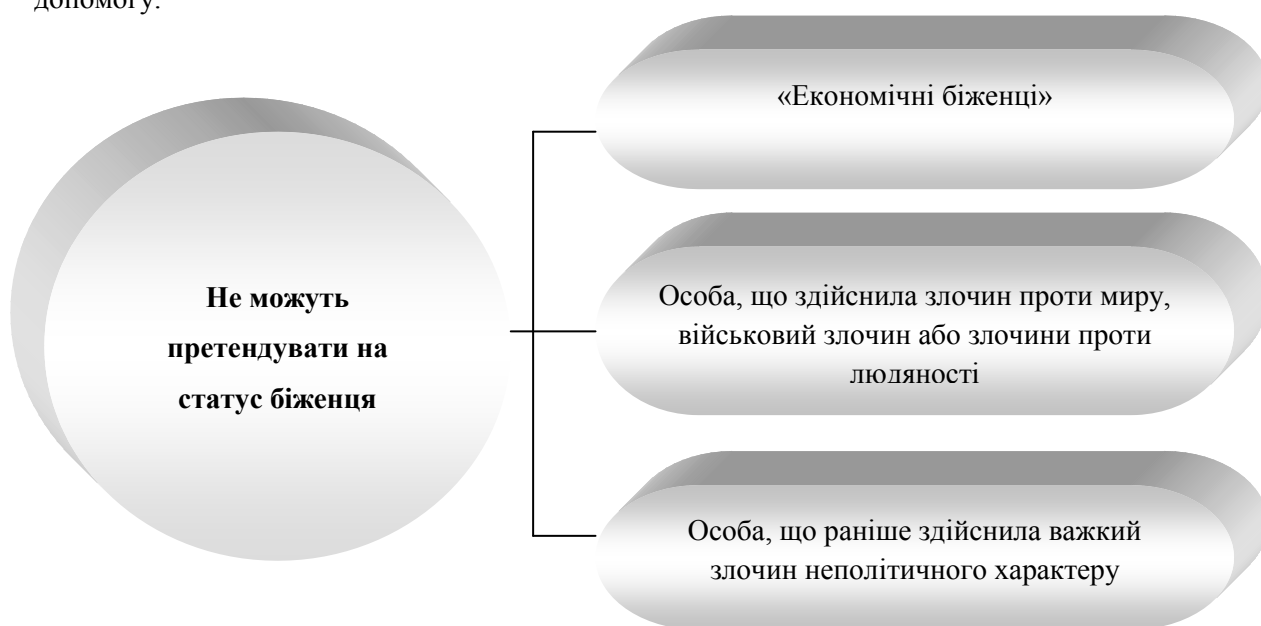
**двосторонні угоди, що регулюють правовий
статус біженців**

(Угода між Австрією і Францією про проживання біженців 1974 року, Договір між Австрією й Угорщиною про видачу злочинців 1976 року)

Держава зобов'язана надати біженцям статус, яким користуються інші іноземці у ній. Що ж стосується урядової допомоги, то вони прирівнюються до місцевих громадян. Заборонено накладати покарання на біженця за незаконний в'їзд. Держави по можливості полегшують асиміляцію біженців. Особливе значення має правило про недопустимість висилки біженців у країну, в якій їхньому життю або свободі загрожує небезпека.

Біженці користуються національним режимом, на них поширюються пільги, передбачені для вимушених переселенців.

Верховний комісаріат з питань біженців, що належить до структури Організації Об'єднаних Націй, стежить за застосуванням Конвенції 1951 року та надає біженцям гуманітарну допомогу.

Переміщені особи — це люди, що були насильно вивезені в ході Другої світової війни Німеччиною і її союзниками з окупованих ними територій для використання на різноманітних роботах.

Сам термін «переміщені особи» не використовується в Конвенції про статус біженців 1951 року, але в даний час у практиці УВКБ він застосовується у відношенні деяких категорій «внутрішніх біженців», що також називаються «вимушеними переселенцями». До них належать особи, що покинули певний конфліктний регіон держави й оселилися в іншому регіоні в межах цієї ж держави.

Важливим інститутом у міжнародному праві є інститут притулку.

Знайомлячись з цим питанням слід звернути увагу на міжнародно-правові акти, які регламентують надання притулку та категорії осіб, які користуються цим правом. Необхідно добре розуміти і знати поняття права притулку, політичного притулку. Зокрема вивчити, критерії відмежування особи, якій надається притулок, від іноземних громадян.

Право притулку — загальновизнаний інститут національного права, що знайшов своє відображення і підтримку і в міжнародному праві.

Право притулку — юридично закріплену можливість отримання особою дозволу на проживання в державі, що надає притулок.

Види притулку

Територіальний

означає надання будь-якій особі (особам) можливості уникнути переслідувань політичного характеру на території конкретної держави

Дипломатичний

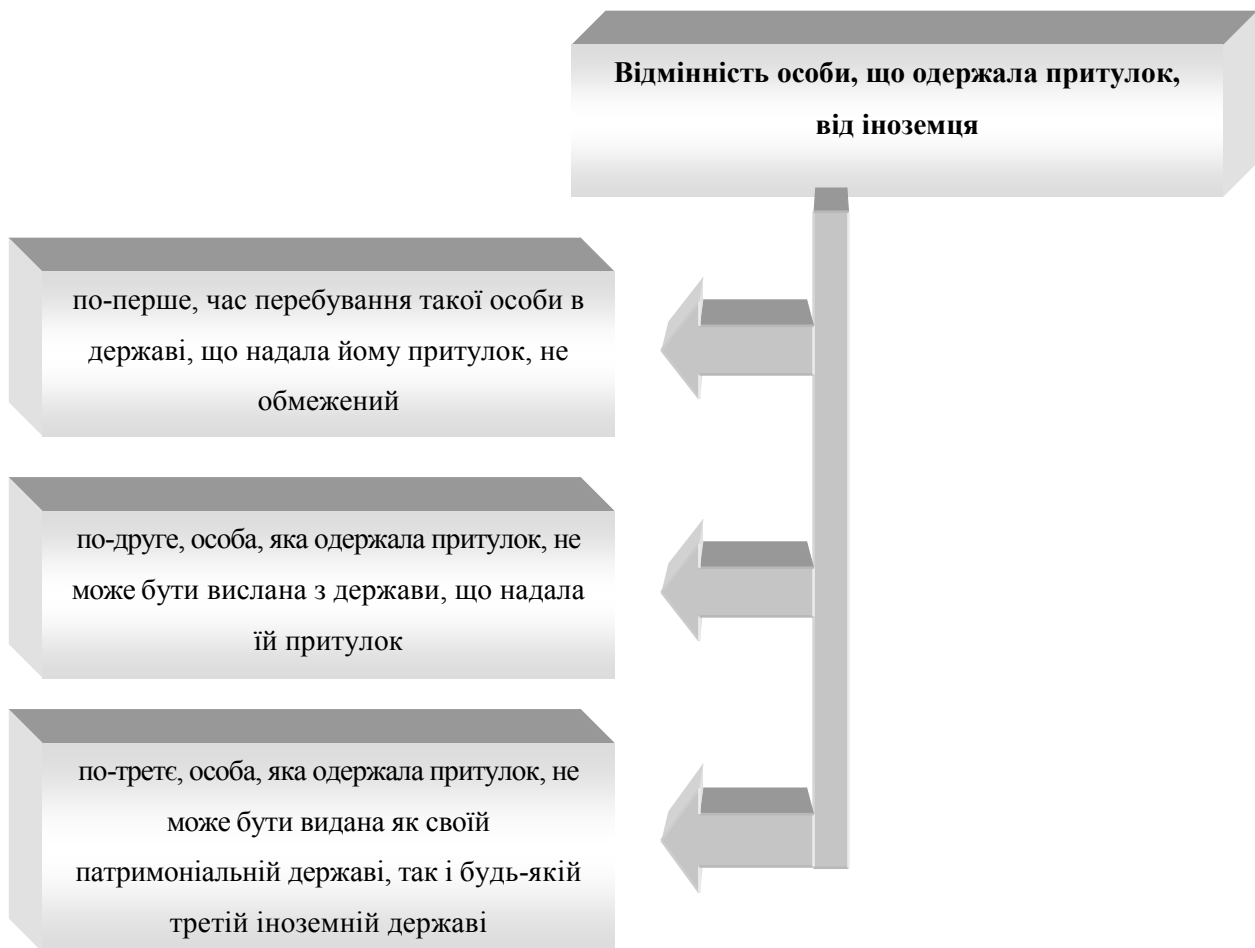
означає надання особі державою такої ж можливості, але в межах дипломатичного представництва, консульської установи або на іноземному військовому судні, що знаходяться на території іншої держави.

Право притулку надається будь-якій особі, що має цілком обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідування за ознакою раси, віросповідання, громадянства, належності до певної соціальної групи або політичних переконань.

Притулок не надається тим особам, які вчинили загальнокримінальні або міжнародні злочини.

Оскільки підставою для звернення особи і надання їй притулку вважається переслідування за діяльність політичного або подібного характеру, в багатьох державах вживається термін «політичний притулок».

Особа, яка одержала притулок, за своїм статусом прирівнюється до іноземця, але її відмінність від іноземця полягає в наступному:

Питання для самоконтролю

1. Які категорії фізичних осіб входять до складу населення?
2. Дайте визначення поняття «громадянство»?
3. Чим відрізняється громадянство від підданства?
4. Назвіть основні способи набуття громадянства.
5. Що представляє собою процес натуралізації?
6. Розкрийте зміст принципів «право крові» та «право ґрунту».
7. Які основні способи втрати громадянства?
8. Що означає спеціальний режим для іноземних громадян?
9. Якими міжнародно-правовими документами регламентовано статус біженців?
10. Розкрийте зміст поняття права притулку. Які види притулку ви знаєте?

Тести для самоконтролю знань по темі

1. Надання статусу біженця відбувається

згідно:

А) домовленості між державами;

Б) рішення ООН;

В) рішення Європейського суду з прав людини;

Г) національного законодавства.

2. Особа, яка не розглядається в якості громадянина будь-якою державою згідно її закону, іменується:

- А) іноземцем;
- Б) біпатридом;
- В) апатридом;
- Г) біженцем.

3. Яку назву має захист з боку держави своїх громадян чи юридичних осіб у випадках, коли їх права, що охороняються міжнародним правом, порушуються іноземною державою?

- А) правовий режим;
- Б) міжнародний захист;
- В) дипломатичний захист.
- Г) консульський захист.

4. Відповідно до ст. 12 Конвенції про статус апатридів 1954 р., особистий статус апатрида визначається:

- А) законодавством держави, громадянином якої бажає стати апатрид;
- Б) законодавством місця його народження;
- В) законами країни його доміцилію, або, якщо у нього такого немає, законами країни його проживання;
- Г) законодавством місця проживання членів його сім'ї.

5. Відповідно до ст. 16 Конвенції про статус апатридів 1954 р., кожен апатрид має право вільного звернення до судів на території:

- А) всіх Договірних держав;
- Б) всіх держав;
- В) держави місця його проживання;
- Г) сусідніх держав.

6. Відповідно до ст. 31 Конвенції про статус апатридів 1954 р., держави не вправі

висилати апатридів, які законно приживаються на їх території:

- А) за всіх обставин;
- Б) завжди, окрім випадків коли це загрожує державній безпеці або громадському порядку;
- В) відповіді А та Б неправильні;
- Г) якщо вони прибули у цю державу законним чином.

7. Відповідно до ст. 2 Конвенції про статус біженців 1951 р., у кожного біженця є зобов'язання перед країною, в якій він знаходиться, згідно з якими, він повинен:

- А) дотримуватися законів та розпоряджень цієї країни;
- Б) заходів, які застосовуються для підтримання громадського порядку;
- В) заходів, які стосуються проведення плебісциту;
- Г) виконувати повинності, які передбачені національним законодавством країни перебування.

8. Відповідно до ст. 29 Конвенції про статус біженців 1951 р., держави не вправі обкладати біженців жодним митом, зборами або податками, окрім або понад тих, які стягуються чи можуть стягуватися у подібних ситуаціях:

- А) з громадян третіх держав;
- Б) із апатридів;
- В) з біпатридів;
- Г) із своїх громадян.

9. Назвіть рік прийняття Конвенції про скорочення без громадянства:

- А) 1961 рік;
- Б) 1967 рік;
- В) 1959 рік;
- Г) 1969 рік.

10. Відповідно до ст. 17 Європейської конвенції про громадянство 1997 р., громадяни держави-учасниці, які мають інше громадянство (множинне громадянство), на території держави-учасниці в якій вони проживають мають:

А) такі самі права та обов'язки як громадяни, які користуються найбільш сприятливим

статусом;

Б) такі самі права та обов'язки, як і інші громадяни цієї держави-учасниці;

В) такі самі права та обов'язки, як і громадяни третіх держав;

Г) такі самі права та обов'язки, як і громадяни держав, які не є учасниками Європейської конвенції про громадянство.

Творчо-аналітичне завдання до теми

1. Заповніть таблицю:

	Громадянство у міжнародному праві	Громадянство у Європейському Союзу	Громадянство у законодавстві України
Нормативно-правова регламентація питань громадянства			
Основні права та обов'язки громадян			
Припинення громадянства			

Нормативні джерела:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

2. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990 року № 55-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1990. – № 31. – Ст. 429. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

3. Про правонаступництво: Закон України від 12.09.1991 року № 1543-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 46. – Ст. 617. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

4. Акт проголошення незалежності України від 24.08.1991 року № 1427-XII //Відомості Верховної Радт України. – 1991. – № 38. – Ст. 501. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

Доктринальні джерела:

1.Дженіс М., Кей Р., Бредлі Е. Європейське право у галузі прав людини: джерела і практика застосування. Пер з англ. – К.: АртЕк, 1997. – 624 с.

2.Крижанівський С.В. Питання співвідношення Конституції України з міжнародними документами про права людини // Науковий вісник Української академії внутрішніх справ. – Київ, 1998. - Вип. 4. –С. 31-34.

3.Черкес М.Ю. Міжнародне право: Підручник. – 2-ге вид., стер. – К.: Т-во "Знання", КОО, 2001. – 284 с.

4.Бекашев К.А. Международное публичное право: Учебник. – Изд. 2-е, перераб. и допол. / –М., 2001. – 640 с.

5.Дмитрієв А.І., Муравйов В.І. Міжнародне публічне право: Навч. посіб. –Стер. вид. / Відп. Редактори Ю.С. Шемшученко, Л.В. Губернський – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 640 с.

6.Присяжнюк Т. Система Європейської Конвенції про захист прав і основних свобод людини - унікальний інструмент захисту порушених прав // Право України. – 2001. – № 6. – С. 32-37.

7.Чефранов А. Європейський суд з прав людини - один з ефективних засобів захисту прав та свобод громадян України // Вісник прокуратури. – 2002. – К№5. – С. 120-123.

8.Буткевич В.Г. Міжнародне право. Основи теорії. - Київ: Либідь, 2002. –606 с.

9.Баймуратов М.О. Міжнародне право. –Харків: „Одіссей”, 2002. – 672 с.

10. Белов А.В. Двойное гражданство и проблема лояльности // Известия вузов. Правоведение. – 2002. – № 2. –С. 157-161.

11. Тимченко Л.Д. Международное право: Учебник / МВД Украины. Нац. ун-т внутр. дел. – Изд. 2-е, стереотип. – Харьков: Консум, 2002. – 525 с.

12. Кернз В. Вступ до права Європейського Союзу: Навч. посіб: Пер. з анегл. – К.: Т-во „Знання”, КОО, 2002. – 381 с.

13. Мацко А.С. Міжнародне право: Навчальний посібник / МАУП. – Київ: МАУП, 2002. – 212 с.

14. Антонович М.М. Міжнародне публічне право: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. – К.: Вид. дім "КМ Академія"; Алерта, 2003. – 308 с.

15. Лукашук И.И. Концепция права международной ответственности // Государство и право. – 2003. – № 4. – С.79-87.

16. Буроменський М.В. Міжнародне право: Навч. посібник. К, 2005. – 336 с.

17. Моисеев Г.О., Бекашев К.А Международное публичное право в вопросах и ответах: ТК Велби, 2006. – 224 с.

18. Міжнародне право: Підручник. – Суми: ВТД «Університетська книга»; Одеса: «Астропринт», 2006. – 424 с.
19. Действующее международное право: в 2 томах том 1. Колосов Ю.М. Кривчикова Э.С. / «Международные отношения» –2007. –766 с.
20. Е.Ю. Бархатова Международное публичное право в вопросах и ответах издательство «ТК Велби» 2007. – 232 с.
21. Анікіна Т. Співвідношення прецедентної практики судів Європейського Союзу та Європейського Суду з прав людини. // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 8. – С. 145-148.
22. Шумилов В.М. Международное право, издательство: «Велби», 2008. – 488 с.
23. Глебов И.Н. Международное право. Словарь, Издательство: Дрофа, 2010. – 464 с.
24. Каламкьян Р.А., Мигачев Ю.И. Международное право, Издательство: Эксмо; 2010. – 464 с.
25. Бирюков П.Н., Международное право, Издательство: Юрайт, 2011. – 800 с.

Тема № 5. Територія в міжнародному праві

Семінарське заняття – 2 години.

Питання для обговорення

1. Поняття та значення території в міжнародному праві. Види територій.
2. Державна територія (поняття і склад). Державні кордони та їхній прикордонний режим.
3. Міжнародні простори. Міжнародні земні простори як об'єкти загального користування.
4. Відкрите море та повітряний простір над ним. Морське дно та його надра за межами національної юрисдикції.
5. Міжнародні ріки та канали.
6. Міжнародно-правовий режим Антарктики. Система Договору про Антарктику.
7. Правовий режим Арктики. «Секторальний принцип» володіння в Арктиці.

Завдання для самостійної підготовки:

1. Опишіть схему визначення кордонів озер та морів.
2. Охарактеризуйте правовий режим Дунаю.

Теми для написання рефератів і доповідей:

1. Делімітація та демаркація кордону.
2. Виключна економічна зона.

Робота зі словником:

Надайте характеристику наступним поняттям: «континентальний шельф», «делімітація», «демаркація», «анклав», «акваторія», «орографічні кордони».

Навчально-методичний матеріал для підготовки

Прийшовши до вивчення питання про поняття та види територій, необхідно з'ясувати проблему правового регулювання даного інституту в міжнародному праві. Слід ознайомитися з юридично значущими характеристиками території та її правовими режимами. Студент повинен знати та вміти охарактеризувати види територій, а також ознайомитися з різновидом територій з особливим міжнародним режимом.

Проблема території завжди була однією із самих гострих і складних у міжнародному праві, тому що *територія — це не просто простір, а необхідний атрибут держави*, матеріальна основа життєдіяльності її народу. Протягом всієї історії людської цивілізації виникали конфлікти й спалахували війни за володіння тією або іншою територією. Це викликало *необхідність створення міжнародно-правових норм, які б регулювали відносини між суб'єктами міжнародного права відносно територій*. У міру розвитку науки й техніки ставали усе більше доступними й придатними для досліджень і експлуатації віддалені території,

що не перебувають під суверенітетом певної держави і є загальним надбанням людства, наприклад відкрите море, повітряний простір, Антарктика, космос. У зв'язку із цим з'явилися норми, що визначають правовий режим цих просторів і можливості суб'єктів міжнародного права по їхньому науковому вивченню й економічному використанню.

Слід зазначити, що *розуміння міжнародним правом території переважно в просторовому аспекті не має нічого спільного з поняттям території в її природному значенні*, як середовища існування земної фауни і флори, місцезнаходження природних багатств і ресурсів, середовище проживання людини і матеріальної основи її існування, хоча останнє і враховується в нормах міжнародного і національного права, що стосуються природокористування.

Територія в міжнародному праві - це різноманітні простори земної кулі з її сухопутною і водною поверхнею, надрами і повітряними просторами, а також космічний простір і небесні тіла, що знаходяться в ньому.

Державна територія

—
територія, яка розташована в межах державних кордонів тієї чи іншої держави і на яку поширюється повна та виключна влада цієї держави

Території з міжнародним режимом —

території загального використання, які не входять до складу державної території: водні простори за межами виключних економічних зон прибережних держав, Міжнародний район морського дна, Антарктика, космічний простір, Місяць та ін.

Території зі змішаним режимом —

це території, на які одночасно поширюється дія норм і міжнародного, і національного права.
До них належать, по-перше, прилеглі та виключні економічні зони і континентальний шельф прибережних держав, які не входять до їх території, і, по-друге, міжнародні річки, міжнародні протоки, що перекриваються територіальним морем прибережних держав, міжнародні канали, що входять до складу територій прибережних держав

Своєрідним різновидом територій є території з особливим міжнародним режимом
(у разі їхнього встановлення)

Демілітаризована територія

— це така частина державної території, у відношенні якої держава прийняла міжнародне зобов'язання скоротити або не мати в її межах військових укріплень і споруд, визначених видів озброєнь і збройних сил.

Демілітаризація може застосовуватися:

- а) стосовно передбачених відповідними актами частин територій (районів) тієї або іншої держави або стосовно самостійних політико-територіальних одиниць;
- б) стосовно держави в цілому в якості способу міжнародного примусу, покарання за агресивну війну;
- в) стосовно певних просторових сфер, що не знаходяться під державним суверенітетом і якими можуть користуватися в мирних цілях усі держави.

Нейтралізована територія

— поняття більш широке, ніж демілітаризована територія, оскільки під нею розуміється встановлення міжнародними угодами такого статусу території, при якому забороняється її використання в якості театру воєнних дій.

Нейтралізація частини державної території не накладає на державу зобов'язання бути нейтральною у процесі ведення воєнних дій, але при цьому з театру воєнних дій повинна бути виключена нейтральна територія.

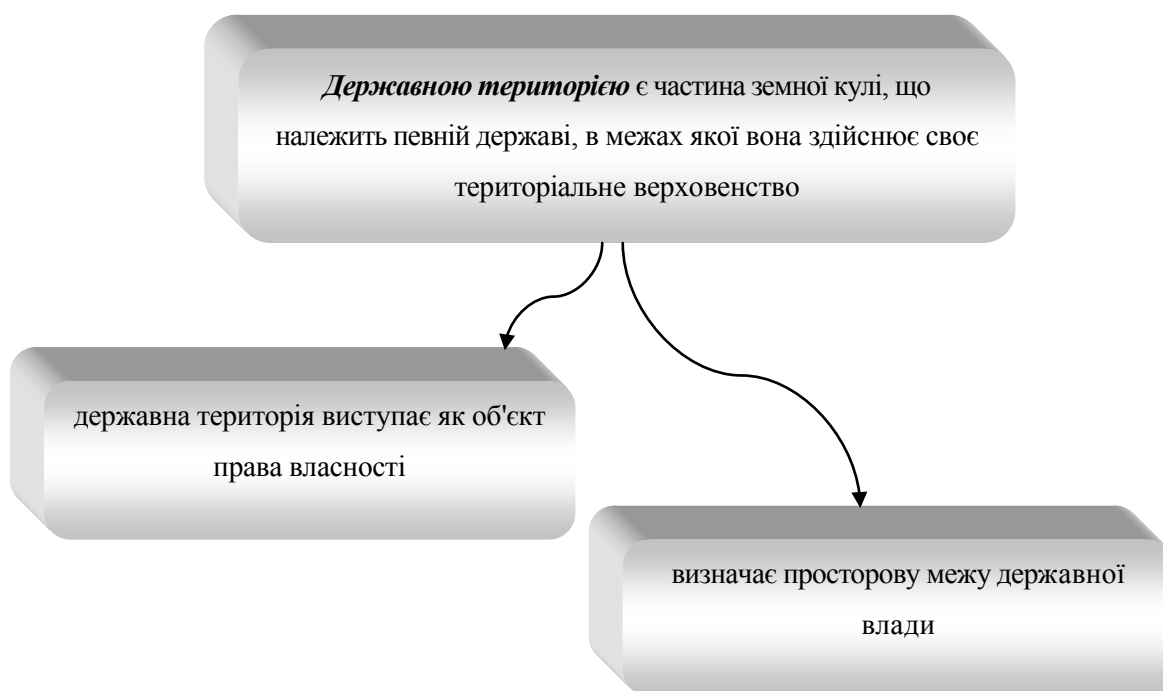
Повна демілітаризація являє собою ліквідацію всіх наявних військових об'єктів і заборону спорудження нових військових об'єктів і укріплень, заборону усіх видів зброї, виведення і заборону утримання збройних сил, крім поліцейських, а також заборону ввозу і вивозу військових матеріалів, заборону польотів військових літаків і т.п.

Часткова демілітаризація полягає в тому, що на таких територіях реалізується один або декілька з таких заходів: ліквідація визначених військових об'єктів, заборона будівництва таких нових об'єктів, заборона використання нових видів озброєнь, обмеження контингенту збройних сил і заборона введення нових частин і т.п.

Територія має цілу низку юридично значущих характеристик, серед яких:

- розміри (загальна площа);
- протяжність із півночі на південь та зі сходу на захід;
- компактність;
- географічне положення, в тому числі наявність річок і виходу до моря;
- чисельність і густота населення, розподіл населення по окремих ділянках території;
- кліматичні умови;
- особливості ландшафту;
- характер надр та ступінь їх розробки;
- характер кордонів (юридично оформлені чи фактично існуючі, природні або довільні);
- характер прилеглих територій (державні чи міжнародні);
- період існування.

★ **При вивченні питання про державну територію слід усвідомити необхідність комплексного підходу до її визначення. Обов'язковим є вивчення питання про територіальне верховенство держави, її територіальний суверенітет. Також слід згадати фундаментальні принципи міжнародного права, що стосуються питання державної території. Поряд із цим важливим є вивчення складу державної території, класифікації державних кордонів, а також визначення і встановлення державних кордонів у міжнародному праві.**

Територіальне верховенство держави прямо пов'язане з державним суверенітетом і виступає в якості одного з його складових елементів. У міжнародному праві **територіальне верховенство розуміється як територіальний суверенітет**.

Територіальний суверенітет можна визначити як право держави здійснювати виняткову юрисдикцію стосовно всіх осіб і предметів на своїй території.

✓ право народу на самовизначення, тобто право кожного народу вільно встановлювати свій політичний статус, вільно вибирати і забезпечувати свій політичний, економічний і культурний розвиток без будь-якого втручання ззовні;

✓ визнання того, що будь-які територіальні зміни статусу державної території або її частини, будь-яка зміна державних кордонів повинна здійснюватися винятково у відповідності з прямим волевиявленням народу, згодою держави і міжнародного права без будь-якого втручання ззовні, погрози силою або її застосування, з обов'язковим наступним затвердженням будь-яких територіальних змін вищим законодавчим органом держави;

✓ право держави на прийняття законів і правил, що регулюють режим державної території й окремих її складових частин;

П
Е
Р
Е
Д
Б
А
Ч
А
Є

✓ виняткову й абсолютну владу держави в межах державної території, що виключає владу будь-якої іншої держави, якщо інше не встановлено спеціальною міжнародною угодою;

✓ невтручання у внутрішні справи держави з боку інших держав, міжнародних організацій, іноземних фізичних і юридичних осіб;

✓ визнання недоторканності державної території, що виключає будь-які дії інших держав проти територіальної цілісності, політичної незалежності або єдності будь-якої держави, застосування сили або погрози силою, а також будь-яку воєнну окупацію в порушення міжнародного права;

✓ наявність невід'ємного права держави всіма наявними законними способами захищати недоторканність своєї території і державних кордонів, політичну незалежність і цілісність своєї держави, а також життя, майно, честь і гідність громадян, майнові та інші немайнові права фізичних і юридичних осіб;

✓ право держави на застосування всіх законних способів владного примусу для дотримання законів і правил як до власних фізичних і юридичних осіб, так і до іноземців, що знаходяться на її території, якщо інше не встановлено чинними міжнародними угодами;

✓ виключне право територіального суверена на надання дозволу із використання державної території і її природних ресурсів іноземними фізичними і юридичними особами і здійснення безпосереднього контролю за цим.

**Межі дії територіального
верховенства кожної держави
обмежуються її державними
кордонами.**

СКЛАД ДЕРЖАВНОЇ ТЕРИТОРІЇ

Сухопутна територія держави

вся суша в межах державних кордонів, острови й анклави незалежно від їхнього місцезнаходження.

Водна територія держави

містить у собі водні простори, що знаходяться на сухопутній території й островах (озера, ріки, канали, водоймища), а також внутрішні води і територіальне море.

Повітряна територія держави

являє собою стовп повітря визначеної висоти і включає весь повітряний простір над її сухопутною і водною територіями.

Надра

частина земної кори, розташована нижче ґрунтового прошарку і дна водойм, що простирається до глибин, технічно доступних геологічному вивченню й освоєнню.

Умовна (квазі) територія держави

територія її дипломатичних представництв, розташованих в інших державах, територія торгових суден у відкритому морі, повітряних суден і космічних апаратів, що несуть прапор або знак певної держави, підводні кабелі, трубопроводи, надводні споруди у відкритому морі (над шельфом).

Державні кордони — це справжні або умовні лінії, які відповідають конфігурації території держави і відділяють її від території інших держав, а також від територій з міжнародним режимом (відкритого моря, повітряного простору над ним, космічного простору).

Кордони можуть бути класифіковані за такими критеріями:

1. За своєю природою кордони поділяються на:

а) природні, або орографічні кордони, які встановлені з урахуванням рельєфу місцевості (наприклад, по берегах озер, по гірських хребтах та ущелинах тощо);

б) геометричні кордони, тобто кордони, проведені по прямій, яка охоплює місцевість від однієї точки до іншої, незважаючи на характер місцевості (більшість таких кордонів існує в Африці: між Єгиптом і Суданом, між Єгиптом і Лівією, Лівією і Чадом та ін.; вони проходять також між Аляскою (США) і Канадою та ін.);

в) особливим видом геометричних кордонів є так звані астрономічні кордони, тобто такі, лінія яких збігається з паралеллю або меридіаном (наприклад, такий кордон проходить по 38 паралелі між КНДР і Республікою Кореєю);

г) у більшості випадків держави мають комбіновані кордони. Прикладом цього є африканська країна Ботсвана, яка має орографічні, геометричні та астрономічні кордони;

2. За складовими елементами території кордони поділяються на:

а) сухопутні, які розділяють суходіл між двома державами;

б) річкові, які розділяють річку між двома державами;

в) морські, які позначають зовнішнє обмеження територіального моря і бокове обмеження відносно територіальних вод сусідніх держав;

г) повітряні, які вважаються умовними (уявними) площинами, поставленими перпендикулярно до земної по верхні по сухопутному та водному кордонах.

Для забезпечення недоторканності державних кордонів і, відповідно, своєї території держава на кордоні встановлює певний режим, що називається **режимом державного кордону**.

Режим державного кордону – порядок перетинання державного кордону, плавання і перебування державних та іноземних невійськових суден і військових кораблів у територіальному морі і внутрішніх водах, заходу іноземних невоєнних суден і військових кораблів у внутрішні води і порти та перебування в них, утримання державного кордону, провадження різних робіт, промислової та іншої діяльності на державному кордоні.

Прикордонний режим також поширюється і на територію району, міста, селища, сільради, що прилягає до державного кордону України або до узбережжя моря, що охороняється прикордонними військами України, де прикордонна смуга і контрольований прикордонний район не встановлені.

Увага! Визначте процедуру перетинання державного кордону України та назвіть осіб, які визнаються порушниками державного кордону.

Делімітація кордону — це визначення в договорі загального напрямку проходження державного кордону, що графічно зображене на доданих до договору картах.

Демаркація кордону — це позначення лінії державного кордону на місцевості шляхом спорудження спеціальних прикордонних знаків на підставі документів про делімітацію кордонів (пірамідами, стовпами, буями, маяками тощо).

При делімітації складається детальний опис проходження лінії кордону, що виключає двояке тлумачення, із нанесенням її на карти і схеми (делімітаційні карти) за спеціально обраними і узгодженими природними або штучними точками або орієнтирами (ріками, гірськими вершинами, хребтами і т.д.). *Делімітаційна карта підлягає парафуванню і підписанню, вона також скріплюється гербовими печатками договірних сторін.*

Демаркація повинна здійснюватися *двосторонньою комісією*, що формується з рівної кількості представників прикордонних держав. У процесі проведення демаркаційних робіт *складаються відповідні документи:*

- протоколи з описами кожного прикордонного знака;
- спеціальні топографічні карти, на які нанесено всі прикордонні знаки;
- загальний протокол-опис проходження державного кордону, який підписується кожною зі сторін демаркаційної комісії.

Зазначені документи підлягають затвердженню уповноваженими органами договірних сторін.

Сучасній міжнародній практиці відома й така процедура, як *редемаркація кордону*, тобто перевірка вже демаркованої лінії кордону для ремонту або відновлення зіпсованих чи зруйнованих прикордонних знаків, заміни знаків одного типу на знаки іншого типу, встановлення додаткових знаків тощо. У разі необхідності уточнення наявного кордону укладаються спеціальні угоди між державами.

Вивчаючи питання про міжнародну територію загального користування, необхідно постійно звертатися до чинних міжнародних конвенцій та договорів, для того щоб з'ясувати правовий статус тих чи інших об'єктів території загального користування. Слід ознайомитися з концепціями *terra nullius* та *res communis* і з'ясувати, в чому полягає їх конфліктність.

Міжнародна територія загального користування – це великі простори, на які не розповсюджується суверенітет або юрисдикція будь-якої держави. На практиці **юридичний статус** таких просторів визначається винятково нормами міжнародного права — звичаєвими і конвенційними (договірними), а іноді також додатково угодами між суміжними державами.

Відкрите море

Конвенція про відкрите море 1958 року; Конвенція про континентальний шельф 1958 року.

Міжнародний район морського дна

Конвенція ООН з морського права 1982 року;

Повітряний простір

Чиказькі конвенції про міжнародну цивільну авіацію 1944 року

Антарктика

Договір про Антарктику 1959 року.

Міжнародні ріки

Конвенція про режим судноплавства на Дунаї 1948 року

Космічний простір

Договір про принципи діяльності держав із дослідження і використання космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла 1967 року.

Міжнародні протоки і канали

Конвенція про режим Чорноморських проток 1936 року; Договір між Чилі й Аргентиною щодо Магелланової протоки 1941 року; Конвенція щодо забезпечення вільного плавання Суецьким каналом 1888 року та ін.

Terra nullius (земля, що нікому не належить) – сухопутна територія, що не належить жодній державі, заволодіти якою, однак, може будь-яка держава з додержанням правил спочатку фіктивної, а потім ефективної окупації.

Правила фіктивної окупації terra nullius зводились до того, що її відкриття представниками будь-якої держави та залишення на ній будь-яких символічних знаків – королівських штандартів, хрестів з підписами про приналежність відкритої землі певному монарху – давали титул на цю землю.

Правила ефективної окупації полягають у наступному: 1) terra nullius може стати частиною будь-якої держави в результаті окупації, якщо міжнародне право це допускає; 2) окупація повинна носити не фіктивний, а фактичний характер, тобто супроводжуватися заходами по встановленню контролю та юрисдикції на окупованій території зі сторони відповідної держави; 3) нотифікація факту заволодіння terra nullius.

Res communis – це простір, що знаходиться у спільному користуванні всіх народів, на який не може розповсюджуватися суверенітет жодної держави, наприклад відкрите море.

Правовий режим таких просторів визначається міжнародними звичаями та багатосторонніми угодами. Головна відмінність території цього виду від terra nullius в тому, що вона не може бути об'єктом окупації та на неї не розповсюджується державний суверенітет.

У зв'язку з протиріччям у тлумаченні та застосуванні концепцій *terra nullius* та *res communis* у міжнародному праві, загальне визнання в міжнародно-правовій науці отримала концепція міжнародної території загального користування. Юридична сутність міжнародної території загального користування полягає в нерозповсюдженні на неї суверенітету будь-якої держави. У зв'язку з цим виникає необхідність її правової охорони та раціонального використання в інтересах всього людства. Важливим положенням міжнародно-правового режиму територій загального користування є те, що вона використовується (Антарктида, небесні тіла) та резервується для використання (Світовий океан) виключно в мирних цілях.

★ При вивченні цього питання необхідно, перш за все, приділити увагу міжнародним угодам, що регламентують правовий режим відкритого моря та повітряного простору.

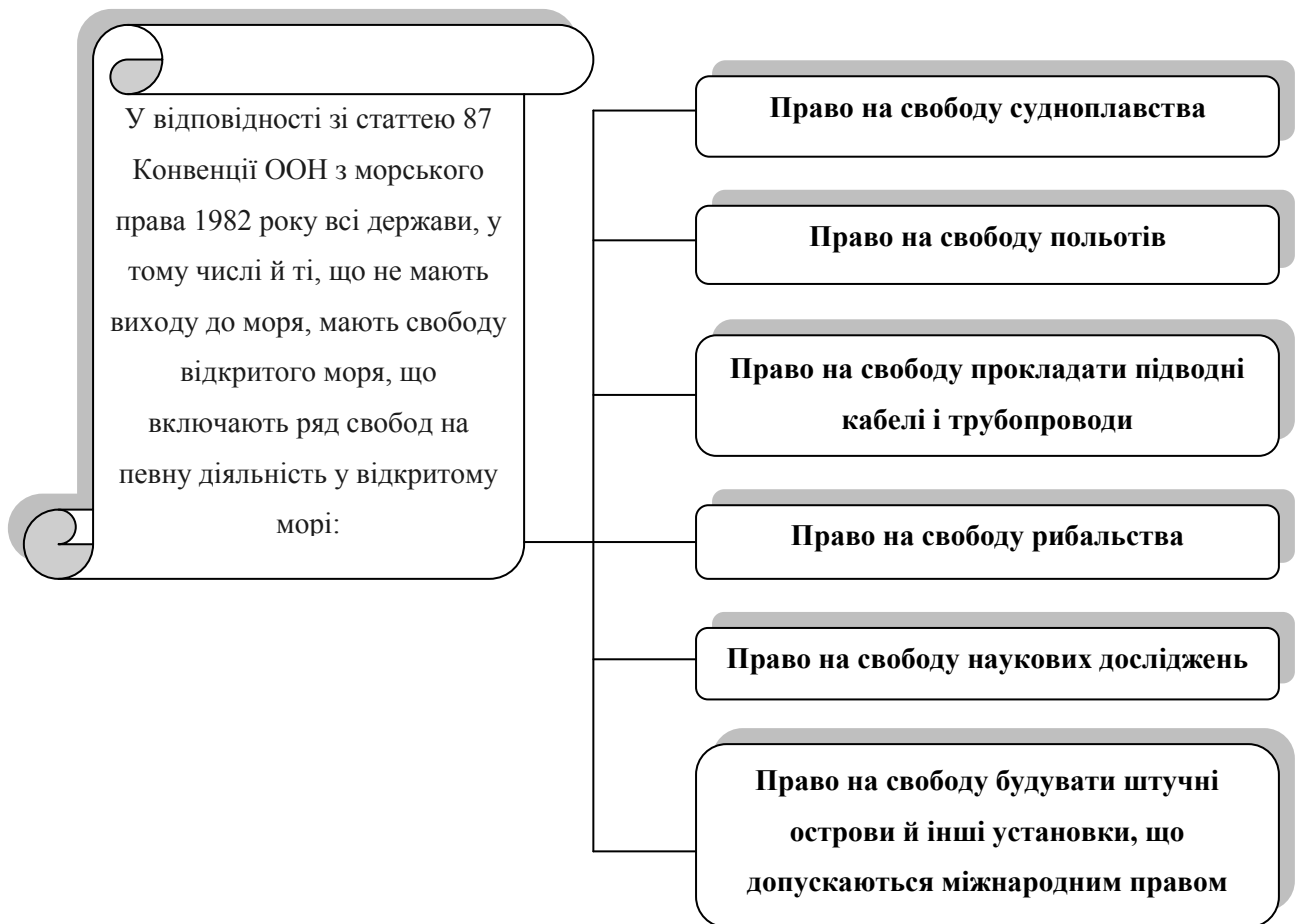
За зовнішньою межею територіального моря знаходяться простори морів і океанів, що не входять до складу територіальних вод якої-небудь держави й утворюють відкрите море.

У статті 1 Конвенції про відкрите море 1958 року поняття «**відкрите море**» визначається як «усі частини моря, що не входять ні в територіальне море, ні у внутрішні води будь-якої держави».

Критерії, що визначають статус відкритого моря:

✓ **географічний** — характеризує відкрите море як частину просторів Світового океану, що не утворюють територію прибережної держави

✓ **політичний** — полягає в тому, що відкрите море не знаходиться під суверенітетом жодної з держав, усі держави мають право користуватися на засадах рівності відкритим морем у мирних цілях (свобода мореплавства, польотів, наукових досліджень і т.п.)

Відкрите море резервується для мирних цілей. Жодна держава, у відповідності зі статтею 89 Конвенції 1982 року, не вправі претендувати на підпорядкування будь-якої частини відкритого моря своєму суверенітету. У відкритому морі **судно підпорядковується юрисдикції тієї держави, під прапором якої воно плаває.**

Кожна держава самостійно визначає умови надання своєї національності суднам, правила реєстрації суден на її території і права судна плавати під її прапором (стаття 91 Конвенції 1982 року). При цьому **кожна держава:**

- ❖ веде реєстр суден;
- ❖ поширює юрисдикцію над кожним судном, що плаває під її прапором, і його екіпажем;
- ❖ забезпечує контроль здатності суден до плавання;
- ❖ забезпечує безпеку мореплавства, запобігає аваріям.

Ні арешт, ні затримка суден не можуть відбутися у відкритому морі навіть у якості заходу розслідування по розпорядженню будь-якої іншої влади, крім влади держави прапора судна.

Водночас у влади прибережної держави існує право переслідування по «гарячих слідах». Ця правомочність передбачена статтею 23 Конвенції про відкрите море 1958 року.

Переслідування іноземного судна по «гарячих слідах» може бути вжито:

- а) якщо компетентні органи прибережної держави мають достатні підстави вважати, що це судно порушило закони і правила цієї держави;

б) переслідування повинне початися тоді, коли іноземне судно або одна з його шлюпок знаходяться у внутрішніх водах, у територіальному морі або в прилеглий зоні держави, що переслідує, і може продовжуватися за межами територіального моря або прилеглої зони тільки за умови, якщо воно не переривається;

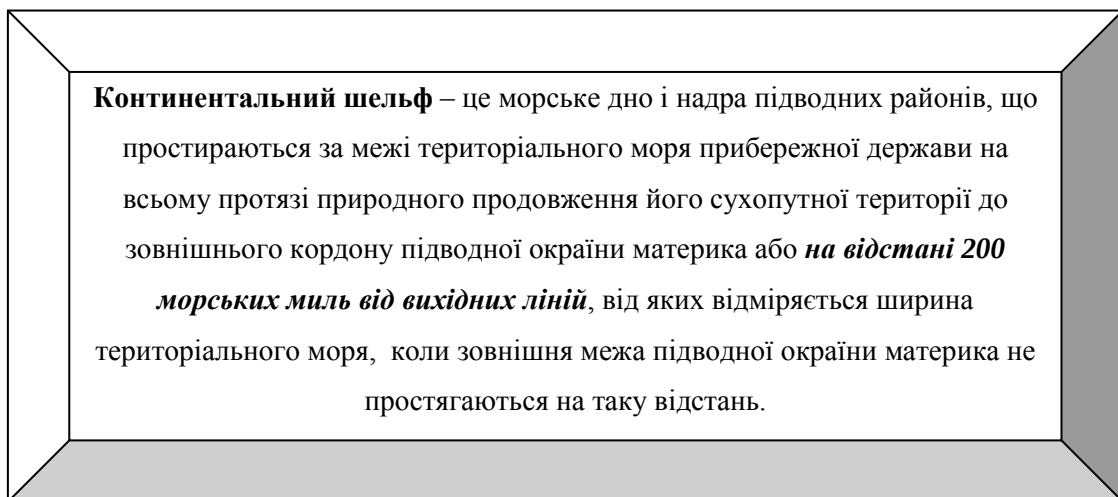
в) право переслідування припиняється, як тільки переслідуване судно входить у територіальне море своєї країни або третьої держави;

г) переслідування повинно бути почате після подачі світлового сигналу;

д) переслідування може здійснюватися тільки військовими кораблями або військовими літальними апаратами, або суднами й апаратами, що знаходяться на урядовій службі (наприклад, поліцейськими) і спеціально на це уповноваженими.

Право прокладки кабелів і трубопроводів у відкритому морі полягає в їхній прокладці по дну відкритого моря за межами континентального шельфу. При прокладці підводних кабелів і трубопроводів держави повинні належним чином враховувати вже прокладені кабелі і трубопроводи. Зокрема, не повинні погіршуватися можливості їхнього ремонту. Одночасно передбачається відповідальність фізичних і юридичних осіб за заподіяння шкоди або пошкодження як власних, так і інших кабелів і трубопроводів. Але якщо зазначені особи доведуть, що вони понесли збитки або їм заподіяна шкода, при вчиненні дій, щоб уникнути ушкодження кабеля або трубопроводу, їм повинно бути надане необхідне відшкодування.

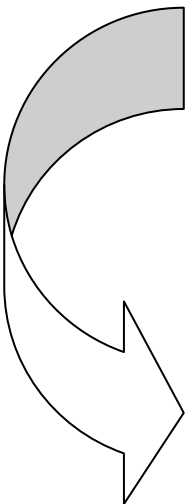
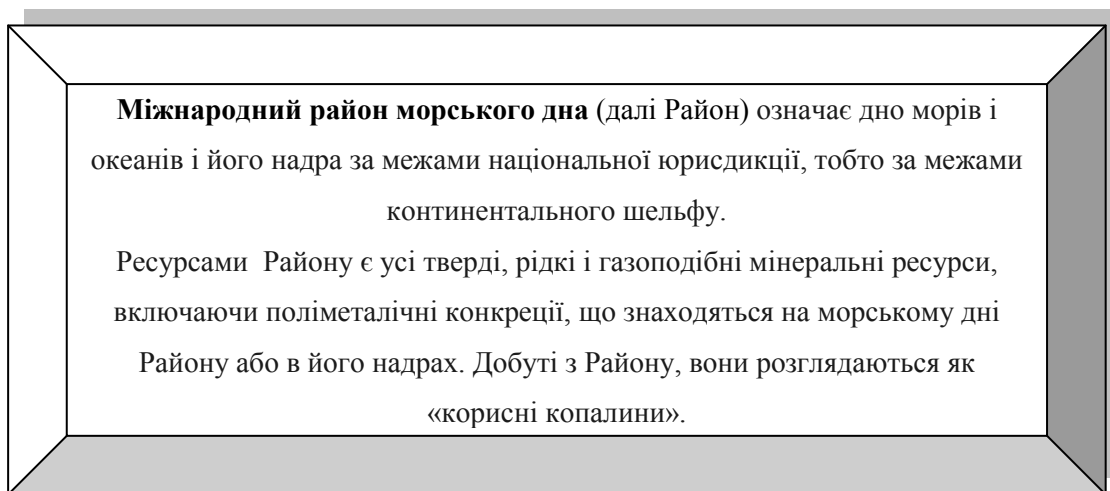
При здійсненні **свободи рибальства** кожна держава повинна вживати необхідних заходів щодо збереження живих ресурсів моря і не порушувати інтересів прибережних держав.

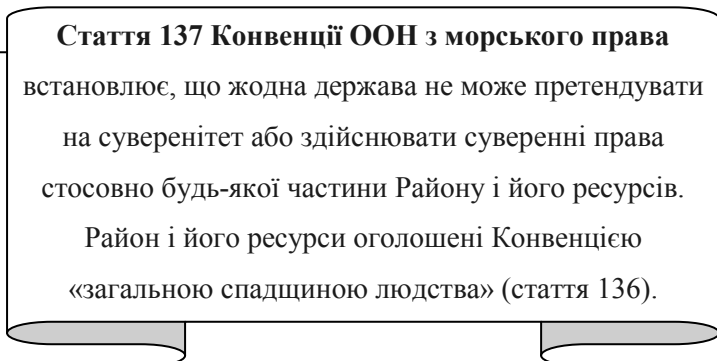
Прибережна держава здійснює над континентальним шельфом суверенні права в сфері розвідки та розробки його природних ресурсів. Ці права прибережної держави є виключними. Іншими словами, якщо прибережна держава не здійснює розвідку континентального шельфу або не розробляє його природні ресурси, ніхто не може робити цього без виразно висловленої згоди прибережної держави.

Права прибережної держави на континентальний шельф не стосуються правового статусу покриваючих його вод, які є відкритим морем, а також повітряного простору над ними. Іноземні судна можуть вести дослідження на континентальному шельфі тільки за згодою прибережної держави.

В Конвенції по морському праву 1982 року передбачено, що **делімітація континентального шельфу між державами** з протилежними та суміжними берегами здійснюється шляхом укладання угод на основі міжнародного права, з метою досягнення справедливого рішення. Сторони такої угоди, зацікавлені у використанні континентального шельфу держави, докладають зусиль для досягнення тимчасової домовленості практичного характеру та не повинні ставити під загрозу досягнення остаточної угоди.

Виділення в просторах відкритого моря зони, що має юридичний статус міжнародного району морського дна стало найважливішою новелою в міжнародному морському праві. Оскільки національна юрисдикція прибережних держав у Світовому океані в юридичному сенсі поширюється на морське дно і його надра в межах континентального шельфу, **межами Району є зовнішні межі континентальних шельфів прибережних держав**, іншими словами, це продовження дна і надр глибоководних районів морів і океанів за межами континентальних шельфів прибережних держав.

Стаття 137 Конвенції ООН з морського права встановлює, що жодна держава не може претендувати на суверенітет або здійснювати суверенні права стосовно будь-якої частини Району і його ресурсів.

Район і його ресурси оголошені Конвенцією «загальною спадщиною людства» (стаття 136).

Слід мати на увазі, що ні положення Конвенції, що стосуються Району, ні будь-які права, надані або здійснювані відповідно до неї, не стосуються правового статусу вод, що покривають Район, або правового статусу повітряного простору над цими водами.

При вивченні питання про міжнародні ріки та канали, необхідно перш за все опрацювати класифікацію рік, що мають міжнародно-правовий режим. Слід розглянути проблематику міжнародного регулювання режиму міжнародних рік. Студент повинен запам'ятати критерії, за якими ріки відносилися до категорії міжнародних.

Міжнародно-правовий режим мають ріки:

Міжнародні ріки

— це ріки, що протікають по території двох і більше держав і є судноплавними (Дунай, Рейн, Конго, система рік Амазонки, Ла-Плати й ін.). На міжнародних ріках на підставі договірних чи звичаєвих норм міжнародного права встановлюється, як правило, свобода судноплавства для торгових суден прибережних держав. Плавання по міжнародних ріках військових судів неприбережних держав заборонено.

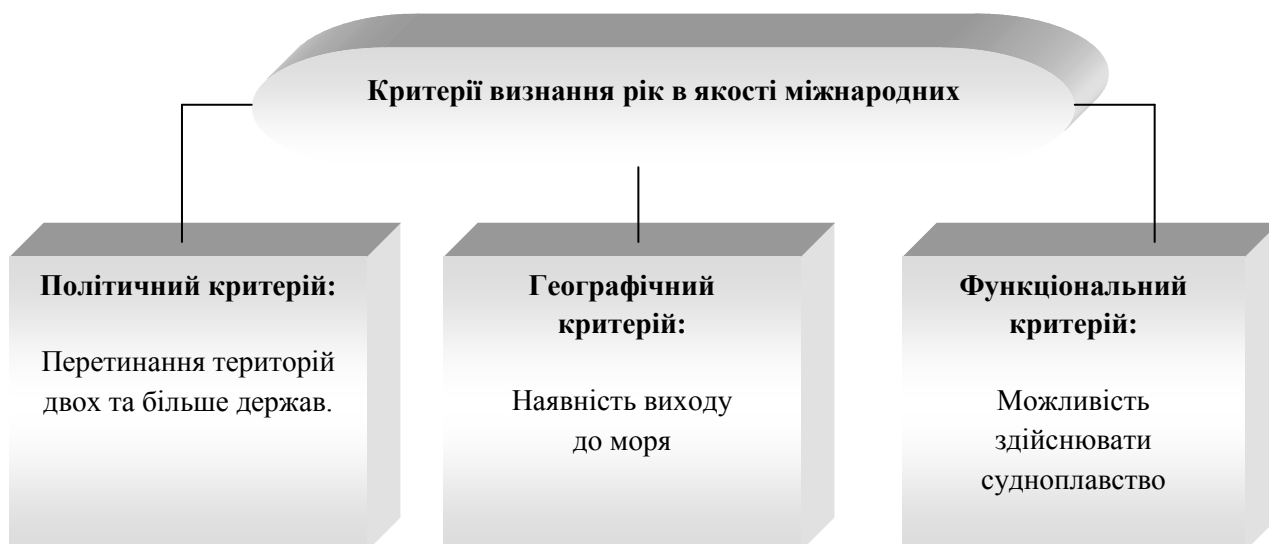
Прикордонні ріки

— ріки, що розділяють території двох і більше держав (Амур, Західний Буг, Тиса й ін.). Правовий режим прикордонних рік установлюється зазвичай або договором про кордон, або внутрішнім законодавством прибережних держав, що мають спільний кордон. На таких ріках нерідко застосовуються обмеження свободи судноплавства.

Після розпаду СРСР з проблемою закріплення міжнародно-правового режиму міжнародних і прикордонних рік зіткнулася Україна. Дотепер міжнародним правом урегульований режим лише однієї міжнародної ріки, що протікає по території України — Дунаю.

До останнього часу лише ріки, які призначалися для судноплавства, власне і вважалися міжнародними. Вони мали відповідати певним критеріям.

Підхід до питання про міжнародні ріки тільки з точки зору їх використання в судноплавних цілях в теперішній час втратив актуальність. Нині міжнародні ріки можуть використовуватися не тільки для судноплавства, а й для отримання електроенергії, промислового та сільськогосподарського виробництва. У зв'язку з тим, що природний комплекс міжнародних рік знаходиться під суверенітетом певних держав, виникає необхідність багатостороннього співробітництва зацікавлених держав по використанню міжнародних рік, з метою гармонізації індивідуальних та спільних інтересів.

Виходячи з того, що Україна є придунайською державою, особливий інтерес становить розгляд міжнародно-правового режиму однієї з найбільших міжнародних рік Європи — Дунаю.

Слід зазначити, що міжнародне регулювання судноплавства на Дунаї має свою історію. Вперше свобода судноплавства по Дунаю була проголошена Паризьким мирним договором 1856 року, який визначив, що вона не повинна піддаватися іншим обмеженням, крім встановлених поліцейськими і карантинними правилами, та іншим зборам, крім точно передбачених у додатках до договору. З метою регулювання судноплавства по Дунаю був заснований спеціальний орган — Європейська дунайська комісія, у яку ввійшли представники Австрії, Великої Британії, Пруссії, Росії, Сардинії, Туреччини і Франції. Як свідчить сам склад комісії, у той час основну роль у визначенні правового режиму ріки і порядку судноплавства по ній відігравали непридунайські держави.

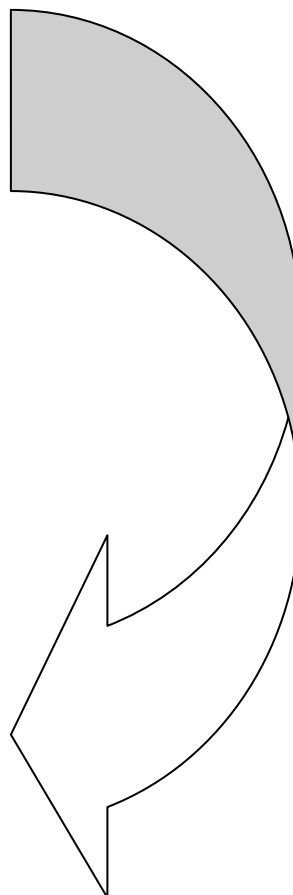
Протока — це природний морський прохід, що з'єднує райони того самого моря або моря й океани між собою.

Критерії віднесення проток до категорії міжнародних:

✓ розташування протоки на світових морських шляхах

✓ її інтенсивне використання протягом досить тривалого періоду з метою мореплавства багатьма державами

✓ така протока повинна з'єднувати морські простори, що користуються статусом відкритого моря, і бути або єдиним, або найбільш коротким шляхом між такими просторами.

Доктрина міжнародного права давно визнає, що міжнародні протоки, на відміну від інших морських проток, являють собою окрему категорію.

Незалежно від правового статусу вод протоки, а вони можуть належати як до внутрішніх морських вод, так і до територіального моря прибережної держави, відповідно до загальних принципів міжнародного права, що випливають із положень статей 34 — 36 Конвенції з морського права 1982 року, у протоках забезпечується свобода судноплавства, що не порушує суверенітет прибережної держави. З іншого боку, держави, що граничать із протокою, не повинні перешкоджати транзитному проходженню або прольоту над протоками морських і повітряних суден інших держав і повинні відповідним чином повідомляти про будь-яку відому їм небезпеку для судноплавства або прольоту. У протоках устанолюється режим мирного проходу.

ВИДИ МІЖНАРОДНИХ ПРОТОК

- протоки між одною частиною відкритого моря або економічної зони, у котрих будь-які судна користуються правом безперешкодного транзитного проходу з метою безперервного і швидкого проходу або прольоту через протоку (Гібралтарська, Дрейка, Ла-Манш, Магелланова);

- протоки між островом і континентальною частиною прибережної держави, у котрих застосовується право мирного проходу як для транзиту, так і для заходу в територіальні і внутрішні води;

- протоки між одним районом відкритого моря і територіальним морем держави, у котрих також застосовується право мирного проходу;

- протоки, правовий режим яких регулюється спеціальними міжнародними угодами (Чорноморські протоки, Балтійські протоки і т.д.).

Увага! Самостійно розгляньте правовий режим найбільш важливіших міжнародних проток та заповніть таблицю:

Чорноморська протока	Гібралтарська протока	Балтійська протока

Міжнародні канали являють собою з'єднуючі моря й океани штучні споруди, розташовані на шляхах інтенсивного морського судноплавства та використовуються всіма державами відповідно до норм міжнародного права і національного законодавства.

Принципи правового регулювання міжнародних каналів

❖ повага суверенних прав власника каналу і невтручання в його внутрішні справи

❖ свобода судноплавства каналом для суден усіх держав без будь-якої дискримінації

❖ обов'язок користувача додержуватися норм міжнародного права і національного законодавства держави-власниці каналу

Режим судноплавства більшості каналів характеризується такими основними рисами

✓ канали в мирний час відкриті для всіх невійськових суден і військових кораблів усіх держав;

✓ адміністрації каналу попередньо повідомляється назва і приналежність судна, отримується свідоцтво на судно (у більшості каналів обмежується проходження суден визначенням розмірів і тоннажу), передбачена сплата зборів;

✓ встановлюються правила проходження каналу.

Найбільш значними каналами, що мають до того ж суттєве значення для судноплавства, є *Суецький канал, Панамський канал, Кільський канал* і деякі інші.

При вивченні питання про міжнародно-правовий режим Антарктики необхідно пам'ятати, що вона є міжнародною територією загального користування. Особливу увагу треба приділити положенням міжнародних угод, що визначають правовий режим цієї території.

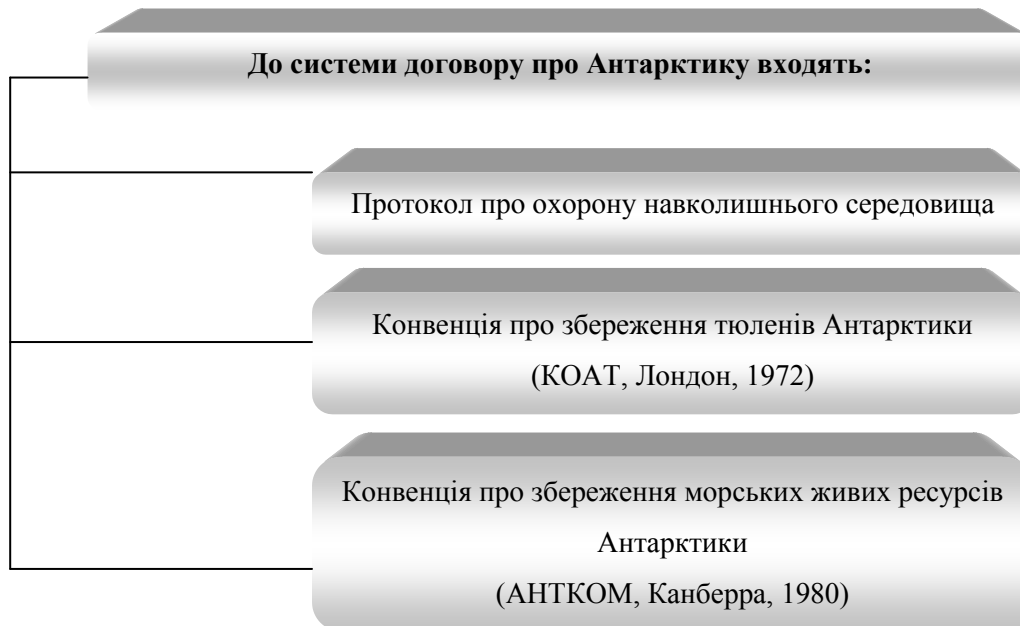
Антарктика — це материк Антарктида, розташований навколо Південного полюса Землі, що обмежений із півночі 60° південної широти і включає прилеглі до нього шельфові льодовики, острови і прилягаючі моря.

Правовий режим цієї зони визначається *Вашигтонським договором про Антарктику від 1 грудня 1959 року*, що спочатку був підписаний дванадцятьма державами, включаючи СРСР. Договір про Антарктику носить безстроковий і відкритий характер. Він відкритий для приєднання до нього будь-якої держави-члена ООН або будь-якої іншої держави, що може бути запрошена приєднатися до Договору за згодою всіх договірних сторін, представники яких мають право брати участь у Консультативних нарадах.

До важливих положень Договору можна віднести наступне:

- ❖ Відповідно до положень ст. I договору «Антарктика використовується тільки в мирних цілях. Забороняються, зокрема, будь-які заходи військового характеру, такі, як створення військових баз і укріплень, проведення військових маневрів, а також випробування будь-яких видів зброї». Таким чином, Антарктика перетворена в район нашої планети, де діють режими демілітаризації та нейтралізації.
- ❖ Свобода наукових досліджень в Антарктиці і співробітництво з цією метою, а також обмін даними й результатами наукових спостережень в Антарктиці й забезпечується вільний доступ до них (ст. II—III).
- ❖ Оголошення Антарктики без'ядерною зоною. В ст.V Договору зазначено, що «будь-які ядерні вибухи в Антарктиці і ліквідація в цьому районі радіоактивних матеріалів забороняються». Була створена перша в світі ефективно функціонуюча без'ядерна зона, територія вільна від ядерної зброї.

Україна, відповідно до положень Договору 1959 року, із 1996 року має на цьому материку свою науково-дослідну станцію «Академік Вернадський» (колишню «Фарадей»), розташовану на острові Галіндес (архіпелаг Арджентайн), що була подарована їй Великобританією.

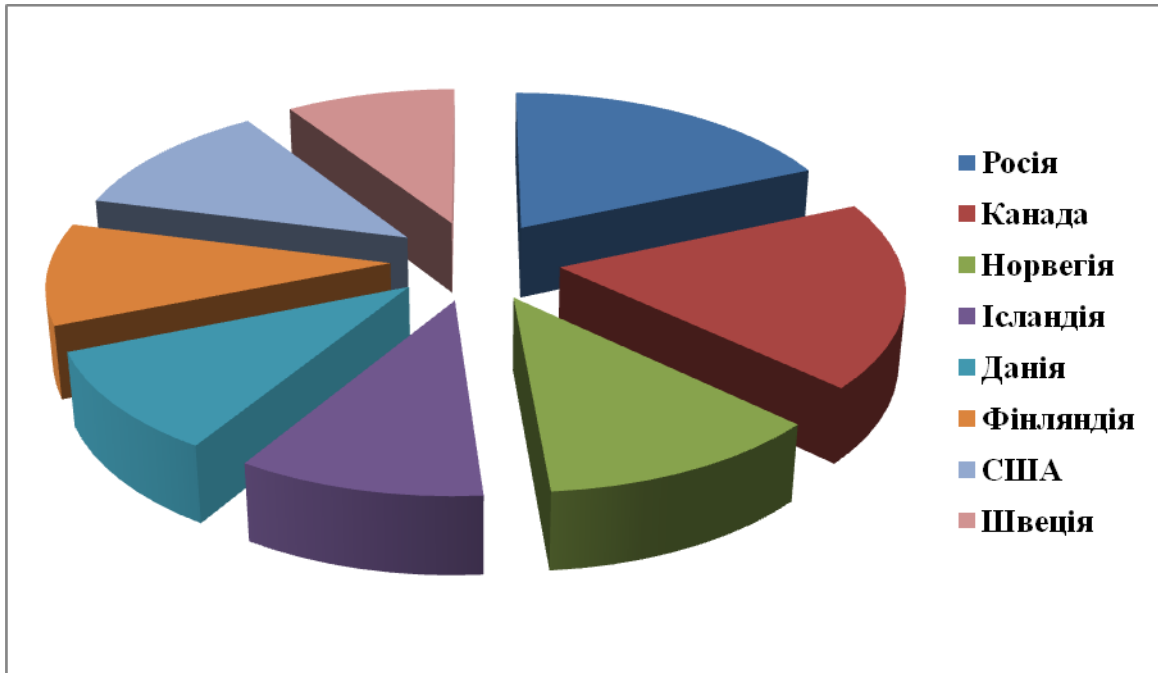

★ Головне, на чому слід зосередити увагу, це те, що Арктика є територією зі змішаним правовим режимом. Особливу увагу необхідно приділити міжнародним угодам, що визначають правовий режим даної території. Слід добре усвідомити «секторальний принцип» поділу території Арктики. Також з'ясуйте, яка організація займається координацією діяльності арктичних держав?

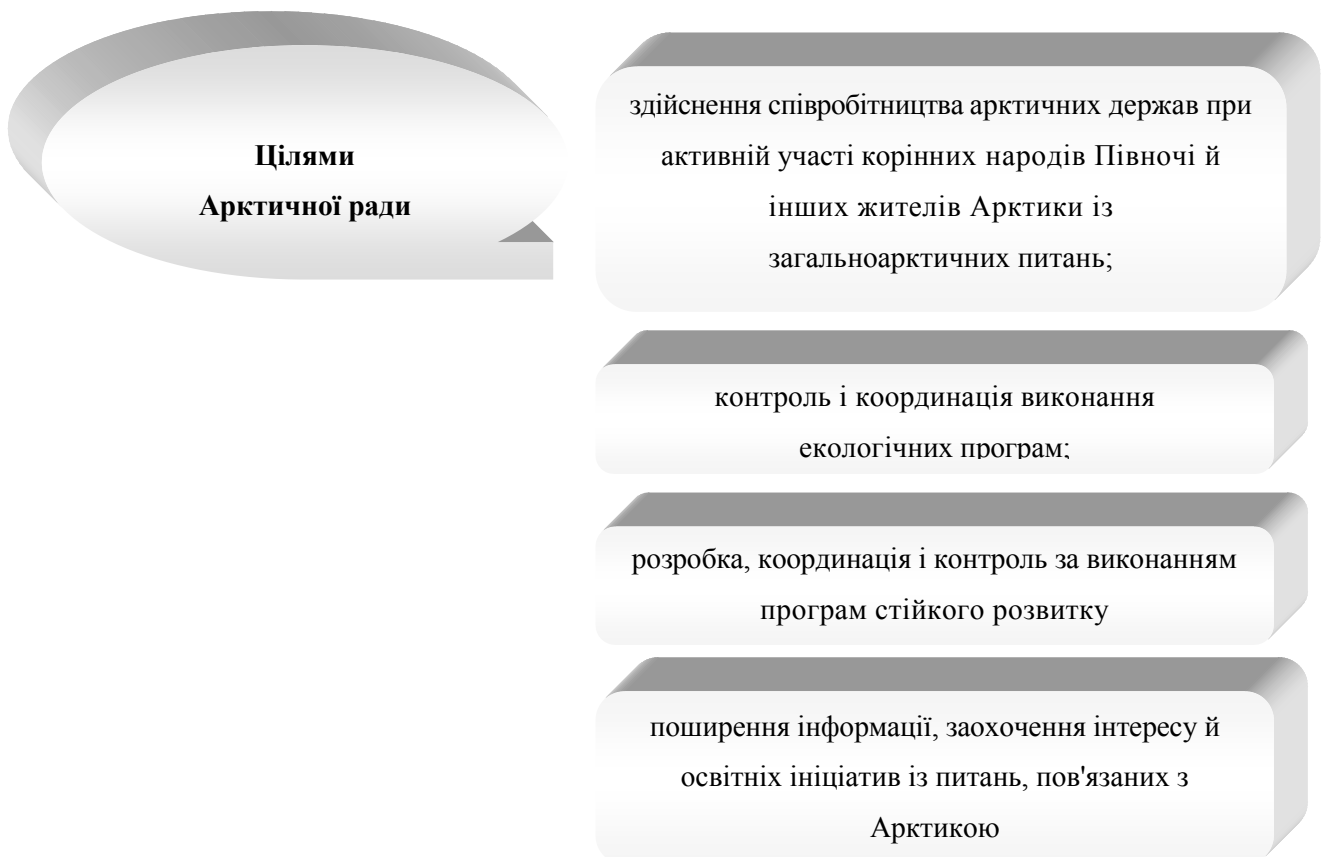
Арктика — це північна полярна область Землі, що включає окраїни материків Євразії та Північної Америки, майже весь Північний Льодовитий океан з островами (крім прибережних островів Норвегії), а також прилеглі частини Атлантичного та Тихого океанів.

Правовий статус Арктики формувався протягом тривалого часу, процес його розвитку триває й досі. У цей час правовий режим Арктики базується на нормах міжнародного права й національного законодавства арктичних держав. В Арктиці діють ряд універсальних конвенцій (Конвенція ООН з морського права 1982 р., Чиказька конвенція про цивільну авіацію 1944 р., і ін.); одна регіональна конвенція — Угода про збереження білих ведмедів 1973 р. Однак, на відміну від Антарктики, не існує міжнародно-правового акту, що визначає статус арктичного регіону в цілому.

Арктика національно привласнена за секторальним принципом

Новий імпульс співробітництву арктичних держав і усього світового співтовариства з арктичних питань був даний у вересні 1996 року, коли 8 арктичними державами, на основі підписаної в Оттаві (Канада) декларації, була створена нова регіональна міжнародна організація — **Арктична Рада**.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття «територія».
2. Які види територій в міжнародному праві ви знаєте?
3. Охарактеризуйте такий вид території як територія зі змішаним режимом.
4. Що означає поняття «територіальне верховенство»?
5. Яка процедура демаркації кордонів?
6. Охарактеризуйте правовий режим міжнародної території загального користування.
7. Який правовий режим мають міжнародні канали?
8. Визначте правовий режим міжнародних річок.
9. Які елементи входять до системи договору про Антарктику?
10. Які держави світу є арктичними державами?

Тести для самоконтролю знань по темі

1. До територій зі змішаним режимом відносять:

- А) територіальні води;
- Б) Антарктику;
- В) прилеглу зону;
- Г) виключну економічну зону.

2. До територій з міжнародним режимом (міжнародні території спільного користування) належать:

- А) прилегла зона;
- Б) виключна економічна зона;
- В) відкрите море;
- Г) космічний простір, Місяць та інші небесні тіла.

3. До складу державної території належать:

- А) територіальні води;
- Б) прилегла зона;
- В) виключна економічна зона;
- Г) космічний простір, Місяць та інші небесні тіла.

4. Сухопутна територія держави не охоплює її:

- А) материкову частину;
- Б) архіпелаги;

- В) острови, які знаходяться в межах її територіального моря;
- Г) територіальне море.

5. Ширина прибережної морської смуги територіального моря за загальним правилом не може перевищувати:

- А) 6 морських миль
- Б) 12 морських миль
- В) 24 морські милі
- Г) 200 морських миль

6. Повітряним кордоном держави вважається уявна площина, що вертикально прилягає до сухопутної, водної території і простягається ввєрх на:

- А) 50 кілометрів;
- Б) 100-110 кілометрів;
- В) 200 кілометрів;
- Г) 12 кілометрів.

7. Процедура встановлення лінії проходження державного кордону на місцевості у теорії міжнародного права отримала назву:

- А) демаркація;
- Б) делімітація;
- В) редемаркація;

Г) узгодження.

8. До компетенції Дунайської Комісії, відповідно до ст. 8 Конвенції про режим судноплавства на Дунаї, не входить:

А) нагляд за виконанням постанов цієї Конвенції;

Б) уніфікація правил річкового нагляду;

В) внесення змін до Конвенції про режим судноплавства на Дунаї

Г) статистика судноплавства на Дунаї з питань, що входять в компетенцію Комісії;

9. Кворум Дунайської Комісії для прийняття рішень, відповідно до ст. 11 Конвенції про режим судноплавства на Дунаї, складає:

А) п'ять членів;

Б) шість членів;

В) сім членів;

Г) вісім членів.

10. Які з названих дій не вважаються правопорушенням на території Антарктики?

А) обмін інформацією лише між державами учасниками договору стосовно планів наукових робіт в Антарктиці;

Б) проведення обміну науковим персоналом між експедиціями і станціями;

В) випробування звичайних видів зброї;

Г) проведення підземних вибухів малої потужності.

Творчо-аналітичне завдання

Задача № 1. У 1992 р. Росія оголосила себе правонаступницею антарктичних станцій колишнього Радянського Союзу і відмовила Україні в передачі однієї із них. Надайте правову оцінку дій РФ.

Нормативні джерела:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

2. Декларація про державний суверенітет України: від 16 липня 1990 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1990. – № 31. – Ст. 17.

3. Закон України „Про правонаступництво України” // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 46. – Ст. 12.

4. Закон України „Про державний кордон України” // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 2. – Ст. 7.

5. Закон України „Про міжнародні договори України” // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 50. – Ст. 11.

6. Акт проголошення незалежності України: від 24 серпня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – № 38. – 1991. – С. 5.

Доктринальні джерела:

7. Кирик В., Моцик О. Конвенція про правонаступництво держав щодо державної влади,

державних архівів і державних боргів / Рад право. – 1984. – 12. – С. 59-62.

8. Колосов Ю.М., Кузнецов В.И. Международное право: Учебник / Ю.М. Колосов, В.И. Кузнецов. – М.: Междунар. отношения, 1995. – 608 с.

9. Лукашук И.И. Международное право. Общая часть: Учебник / –М.: Издательство БЕК, 1997. – 371 с.

10. Лукашук И.И. Международное право. Особенная часть: Учебник. – М.: Издательство БЕК, 1997. – 410 с.

11. Колосова Ю.М. Кривчикова Э.С. Международное право: Учебник / Ю.М.Колосова, Э.С. Кривчикова. - Москва, 2000. –548 с.

12. Пітер Маланчук. Вступ до міжнародного права за Ейкхерстом пер. з англ. – Харків: Консум, 2000. – 592 с.

13. Черкес М.Ю. Міжнародне право: Підручник. – 2-ге вид., стер. – К.: Т-во "Знання", КОО, 2001. – 284 с.

14. Бякешева К.А. Международное публичное право: Учебник. – Изд. 2-е, перераб. и допол. / К.А. Бякешева. – М., 2001. –640 с.

15. Кулик М. Встановлення критеріїв справедливості правового регулювання делімітації континентального шельфу // Право України. – № 7. – 2001. – С. 106 - 109.

16. Дмитрієв А.І., Муравйов В.І. Міжнародне публічне право: Навч. посіб. – Стер. вид. / Відп. редактори Ю.С. Шемшученко, Л.В. Губернський – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 640 с.

17. Тимченко Л.Д. Международное право: Учебник. / МВД Украины. Нац. ун-т внутр. дел. – Изд. 2-е, - Харьков: Консум, 2002. – 525с.

18. Шемякін О. Міжнародно-правові основи режиму континентального шельфу України / О. Шемякін, С. Благодельський // Право України. – № 3. – 2002. – С. 158-161.

19. Буткевич В.Г. Міжнародне право. Основи теорії: Підручник / В.Г. Буткевич, В.В. Мицик, О.В. Задорожній. –Київ: Либідь, 2002. – 606 с.

20. Баймуратов М.О. Міжнародне право: Підручник – Х.: „Одіссей”, 2002. – 672 с.

21. Кернз В. Вступ до права Європейського Союзу: Навч. посіб пер. з англ. - К.: Т-во „Знання”, КОО, 2002. – 381 с.

22. Мацко А.С. Міжнародне право: Навчальний посібник / МАУП. – Київ: МАУП, 2002. – 212 с.

23. Международное публичное право: категории и термины: Учеб. пособие / МВД России. Санкт-Петербургский университет. Акад. права, экономики и безопасности / Под общ. ред. В.П. Сальникова. – Спб, 2003. – 78 с.

24. Антонович М.М. Міжнародне публічне право: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. – К.: Вид. дім "КМ Академія", Алерта, 2003. – 308 с.

25. Анцелевич Г.О., Покрещук О.О. Міжнародне право: Підручник. Затверд. М-вом освіти і науки. Укр. / М-во економіки та з питань Європейської інтеграції Укр. Українська акад. зовнішньої торгівлі – Київ: Алерта –Пектораль, 2003 –409 с.

26. Міжнародне право в документах / Ред.: М.В.Буроменський, Укл.: Ю.В. Щокін, В.М. Стешенко, Р.Б. Хорольський, – Харків, 2003. – 375 с.
27. Конюхов М. „Космічна галузь і міжнародне співробітництво” // ”Урядовий кур’єр”. – № 51. – 2005. – С. 18.
28. Буроменський М.В. Міжнародне право: Навч. посібник. – К., 2005. – 336 с.
29. Моисеев Г., Бекашев К.А. Международное публичное право в вопросах и ответах – К.: «ТК Велби», 2006. – 224 с.
30. Міжнародне право: Підручник. – Суми: ВТД «Університетська книга»; Одеса: «Астропринт», 2006. – 424 с.
31. Бархатова Е.Ю. Международное публичное право в вопросах и ответах издательство - К.: «ТК Велби», 2007. – 232 с.
32. Колосов Ю.М. Кривчикова Э.С. Действующее международное право в 2 томах - том 1 / «Международные отношения» – 2007. – 766 с.
33. Колосов Ю.М. Кривчикова Э.С. Действующее международное право в 2 томах - том 2/ соСт., «Международные отношения» – 2007. – 552 с.
34. Бекашев К.А., Моисеев Е.Г. Международное публичное право в вопросах и ответах: Учебное пособие. - М.: Проспект, 2008. – 224 с.
35. Шумилов В.М. Международное право. – К.: «Велби», 2008. – 488 с.
36. Глебов И.Н. Международное право. Словарь. – К.: Дрофа, 2010. – 464 с.
37. Васильева Л.А., Бакиновская О.А. Международное публичное право. – Х.: ТетраСистемс, 2010. – 576 с.
38. Каламкарян Р.А., Мигачев Ю.И. Международное право. – Х.: Эксмо; 2010. – 464 с.
39. Бирюков П.Н. Международное право. – Х.: Юрайт, 2011. – 800 с.
40. Ануфриева Л.П., Мелков Г.М., Панов В.П., Шинкарецкая Г.Г., Шумилов В.М. Международное право. – К.: РИОР, 2011. – 720 с.
41. Елисеев Б.П., Сvirкин В.А. Воздушное право: Учебник для бакалавров. – К.: ИТК Дашков и К, 2012. – 436 с.
42. Международно-правовые вопросы освоения космоса: материалы круглого стола X ежегодной Всероссийской научно-практической конференции "Актуальные проблемы современного международного права", посвященной памяти профессора И.П. Блищенко. Москва, 13-14 апреля 2012 г. / отв. ред. А.Х. Абашидзе, Г.П. Жуков, А.М. Солнцев. – М.: РУДН, 2012. – 180 с.

Веб-сайти:

43. Офіційний сайт Верховної Ради України: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/>

Тема № 6. Право міжнародних організацій

Семінарське заняття – 4 години.

Питання для обговорення

1. Поняття та історія створення міжнародних організацій. Класифікація міжнародних організацій.
2. Порядок створення міжнародних організацій, компетенція, повноваження та їхні функції.
3. Організація Об'єднаних Націй: мета та принципи, головні органи, членство.
4. Генеральна Асамблея ООН.
5. Рада Безпеки ООН.
6. Регіональні та міжрегіональні міжнародні організації.
7. НАТО: історія створення, основні органи, членство.
8. Особливості вступу до НАТО.
9. Особливості міжнародної політики у сфері євроатлантичної інтеграції України.

Завдання для самостійної підготовки:

1. Розглянути порядок прийняття рішень міжнародними міжурядовими організаціями.

Теми для написання рефератів та доповідей:

1. Організація Північноатлантичного договору (НАТО).
2. Міжнародний суд (головний судовий орган ООН).
3. Європейський Союз (ЄС).
4. Ліга Націй.

Навчально-методичний матеріал для підготовки

Сучасні міжнародні відносини характеризуються постійним розширенням сфер взаємодії держав. Однією з таких організаційно-правових форм взаємодії є міжнародні організації. Слід ознайомитися з історією виникнення міжнародних організацій. Розглядаючи питання класифікації міжнародних організацій, необхідно розуміти і вміти охарактеризувати особливості їх видової характеристики, обов'язково слід навести приклади до кожного виду міжнародних організацій.

Міжнародні організації є основною інституційною формою співробітництва держав, вони виступають у якості основного організатора міждержавного спілкування.

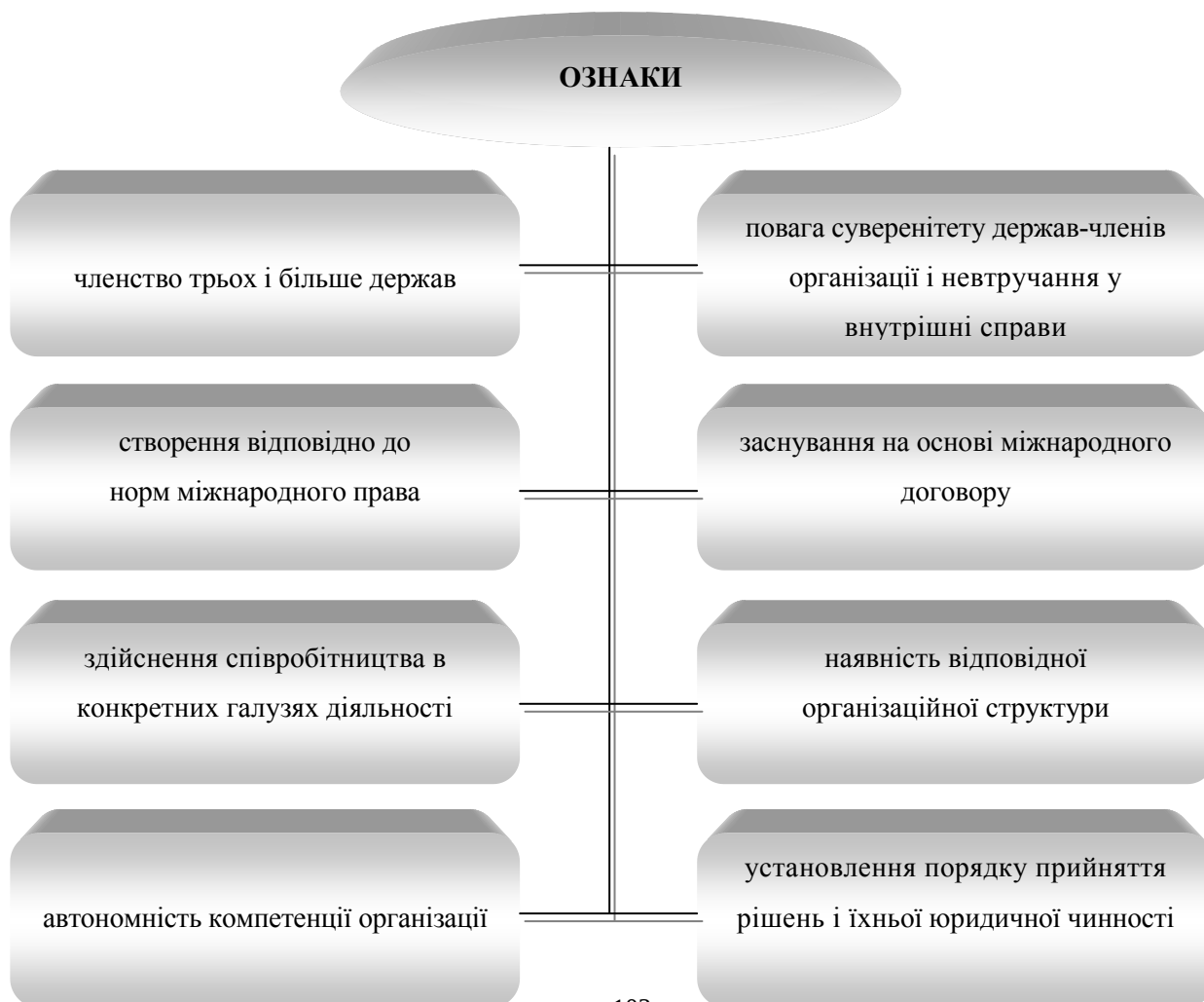
Досвід розвитку перших міждержавних міжнародних організацій пов'язаний із створенням у XIV столітті *Ганзейського союзу* — торгового і політичного союзу північно-німецьких міст на чолі з містом Любеком, що формально проіснувало до 1669 року. Союз здійснював посередницьку

торгівлю між Західною, Північною і Східною Європою, йому належала торгова гегемонія в Північній Європі.

Виникнення міжнародних організацій у XIX столітті стало відображенням і результатом становлення об'єктивної **тенденції до інтернаціоналізації** багатьох сфер життя суспільства. Починаючи зі створення в 1815 році Центральної комісії навігації по Рейну, міжнародні організації наділяються власною компетенцією і повноваженнями. Створені в 1865 році Всесвітній телеграфний союз і в 1874 році Всесвітній поштовий союз стали першими універсальними міжнародними організаціями, що мають постійну структуру. Такими ж рисами володіла створена в 1919 році Міжнародна організація праці. Першою міжнародною організацією, що мала яскраво виражену політичну спрямованість, була Ліга Націй.

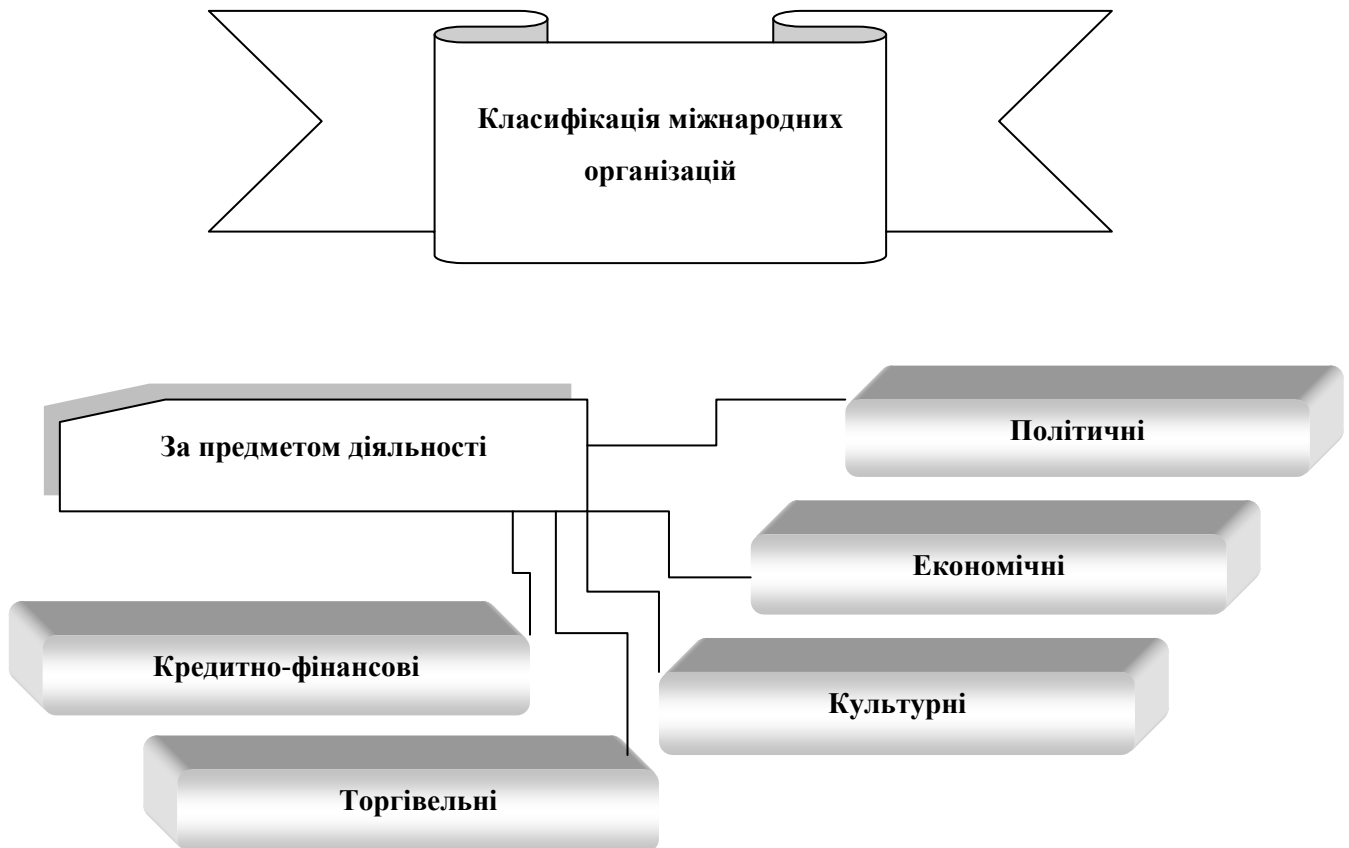
Міжнародна організація — це об'єднання держав відповідно до міжнародного права і на основі міжнародного договору для здійснення співробітництва в політичній, економічній, культурній, науково-технічній, правовій та інших галузях, що має необхідну для цього систему органів, права й обов'язки, похідні від прав і обов'язків держав, і автономну волю, обсяг якої визначається волею держав-членів.

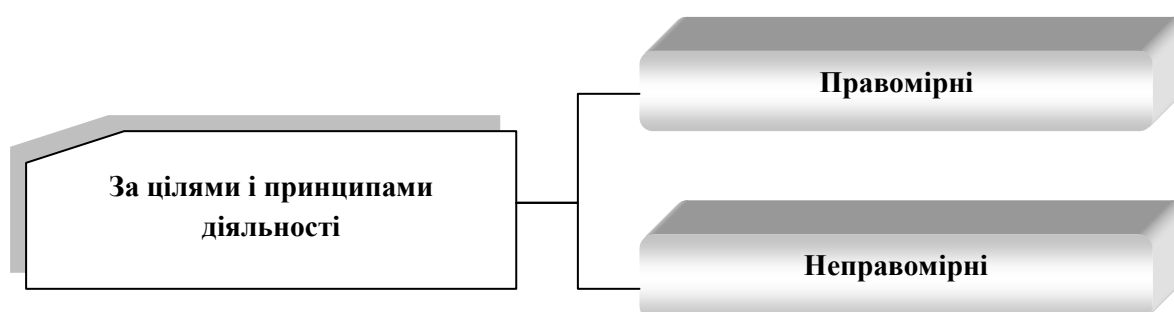
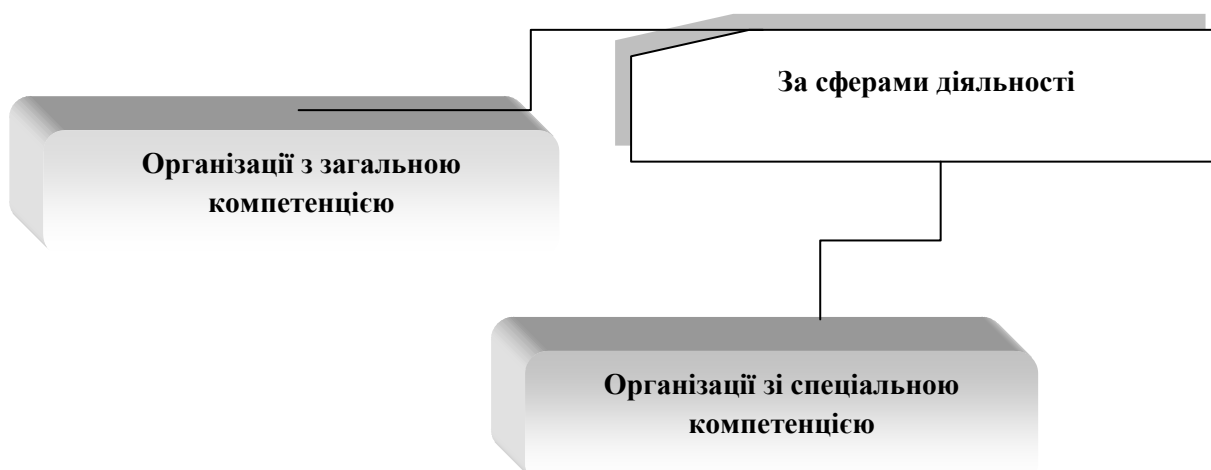
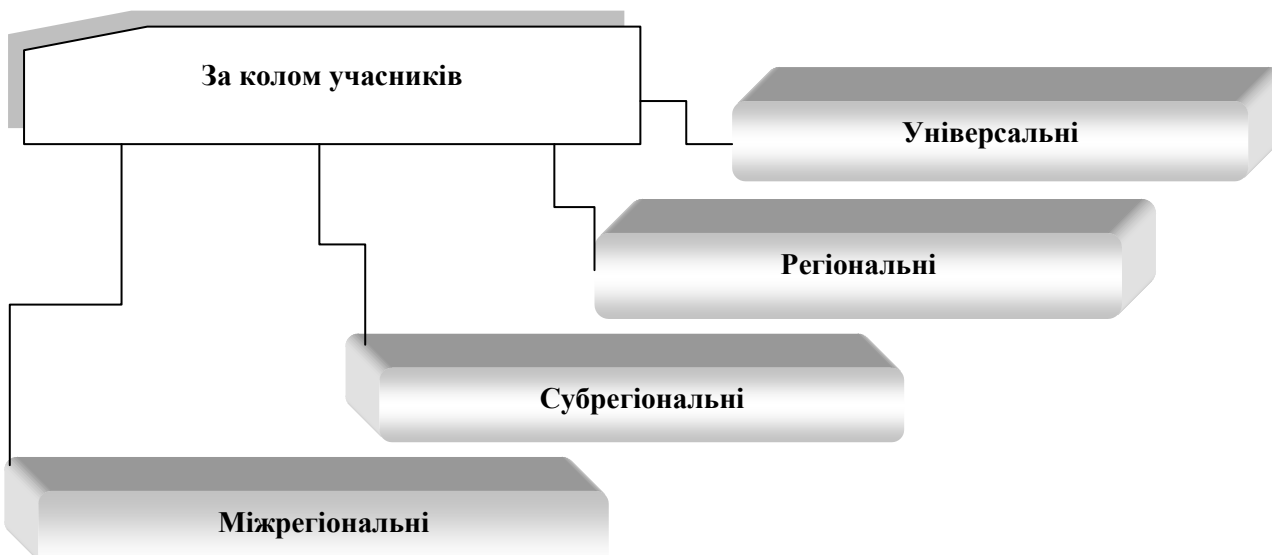
ОЗНАКИ

Варто пам'ятати, що суб'єктами міжнародного публічного права є виключно міжнародні міжурядові організації!

Таким чином, **міжнародна міжурядова організація** — добровільне об'єднання суверенних держав або міжнародних організацій, створене на основі міждержавного договору або резолюції міжнародної організації загальної компетенції для координації діяльності держав у конкретній галузі співробітництва, що має відповідну систему головних і допоміжних органів, що володіє автономною волею, відмінною від волі її членів.

Особлива значимість діяльності міжнародних організацій, їхня роль в обговоренні і вирішенні найбільш складних питань міжнародних відносин викликали необхідність виникнення в міжнародному праві окремої галузі — права міжнародних організацій. Норми права міжнародних організацій — є переважно нормами договірної характеру, а саме право організацій — однією з найбільш кодифікованих галузей міжнародного права. Джерелами цієї галузі є установчі документи міжнародних організацій.

Право міжнародних організацій – це сукупність норм, що регулюють правове становище, діяльність організації, взаємодію її з іншими суб'єктами міжнародного права, участь у міжнародних відносинах.

Правосуб'єктність міжнародних організацій включає чотири елементи:

- правоздатність, тобто здатність мати права й обов'язки;
- дієздатність, тобто здатність організації своїми діями реалізовувати права й здійснювати обов'язки;
- здатність брати участь у процесі міжнародної правотворчості;
- здатність нести юридичну відповідальність за свої дії.

Роль міжнародних організацій

По-перше, навіть якщо розглядати міждержавні організації як похідні суб'єкти міжнародного права, вони залучені (і в деяких випадках вельми активно) в процес формування та здійснення міжнародно-правових норм.

По-друге, хоч держави і є головними дійовими особами на міжнародній арені, міждержавних організацій значно більше, і вони в сукупності утворюють досить розгорнуту мережу, яка охоплює практично всі сегменти сучасних міжнародних відносин.

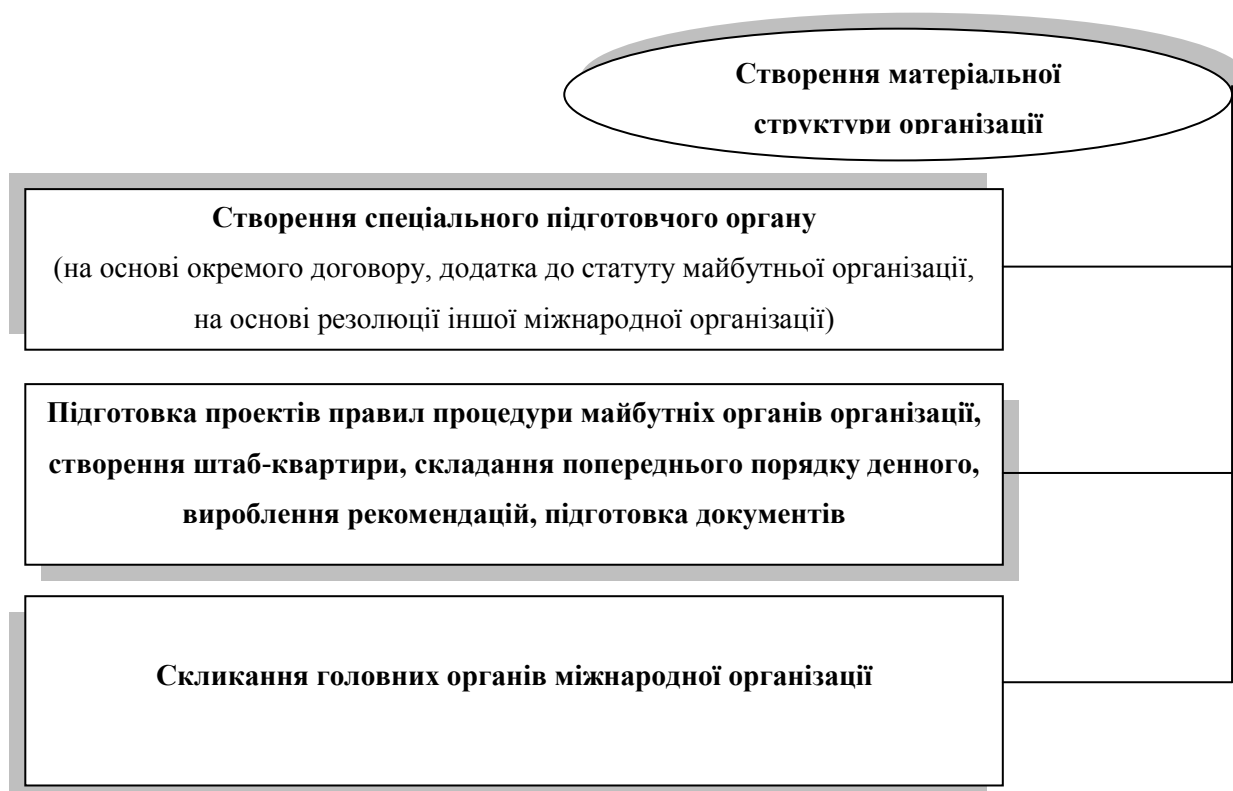
По-друге, діяльність цих організацій значним чином впливає на міжнародно-політичну поведінку держав, які беруть у них участь, і в більш широкому сенсі, причому навіть у тих випадках, коли мова не йде про формування правових норм, які приймаються до обов'язкового виконання.

Загальними тенденціями у розвитку міждержавних організацій можна вважати наступні:

- ✓ відносно посилення регіональних аспектів у їх діяльності, що дозволяє сфокусуватися на більш конкретних проблемах;
- ✓ значне зростання кількості організацій спеціальної компетенції для регулювання специфічних сфер міжнародної взаємодії;
- ✓ більш часте і більш широкое наділення міждержавних організацій наднаціональними повноваженнями.

★ **Особливу увагу необхідно приділити порядку створення міжнародних організацій, виділити найпоширеніші способи створення міжнародних організацій у міжнародному праві. Необхідно також вивчити критерії та порядок прийняття до міжнародних організацій нових членів. При вивченні теми слід добре розуміти поняття «повноваження міжнародних організацій» та «функції міжнародних організацій».**

❖ **Компетенція міжнародної організації** – це коло проблем, якими їй належить займатися, та надані їй для цього повноваження.

Компетенція міжнародної організації, так само як і її правосуб'єктність, має договірну природу і обмежена договірними рамками. Разом з тим в західній доктрині поширене розширювальне тлумачення компетенції міжнародних організацій. Прихильники концепцій «іманентної компетенції» (норвезький юрист Ф. Сейерстед і ін.) і «неявної компетенції» (англійський юрист Д. Боует і ін.) виходять з того, що будь-яка міжнародна організація може здійснювати будь-які правомірні дії, необхідні для досягнення її цілей, незалежно від конкретних постанов установчого акту або інших міжнародних угод, або в силу іманентних, внутрішньо властивих міжнародній організації особливостей, або на основі неявної компетенції, яка може бути розумно виведена з цілей і завдань організації.

❖ **Функції міжнародної організації** – зовнішні прояви процесів її діяльності з виконання покладених на неї завдань (наприклад, регулюючі, контрольні, оперативні та інші функції).

Вільне і самостійне виконання ММУО своїх функцій містить у собі такі чинники:

— при виконанні своїх функцій ММУО вправі вступати у певні правовідносини з державами, що не є їхніми членами;

— вправі створювати будь-які допоміжні органи, що необхідні для виконання функцій організації.

Контрольні функції міжнародних організацій здійснюються в основному двома способами:

1. Шляхом надання доповідей державам-членам.
2. За допомогою спостереження й обстеження контрольованого об'єкта або ситуації на місці.

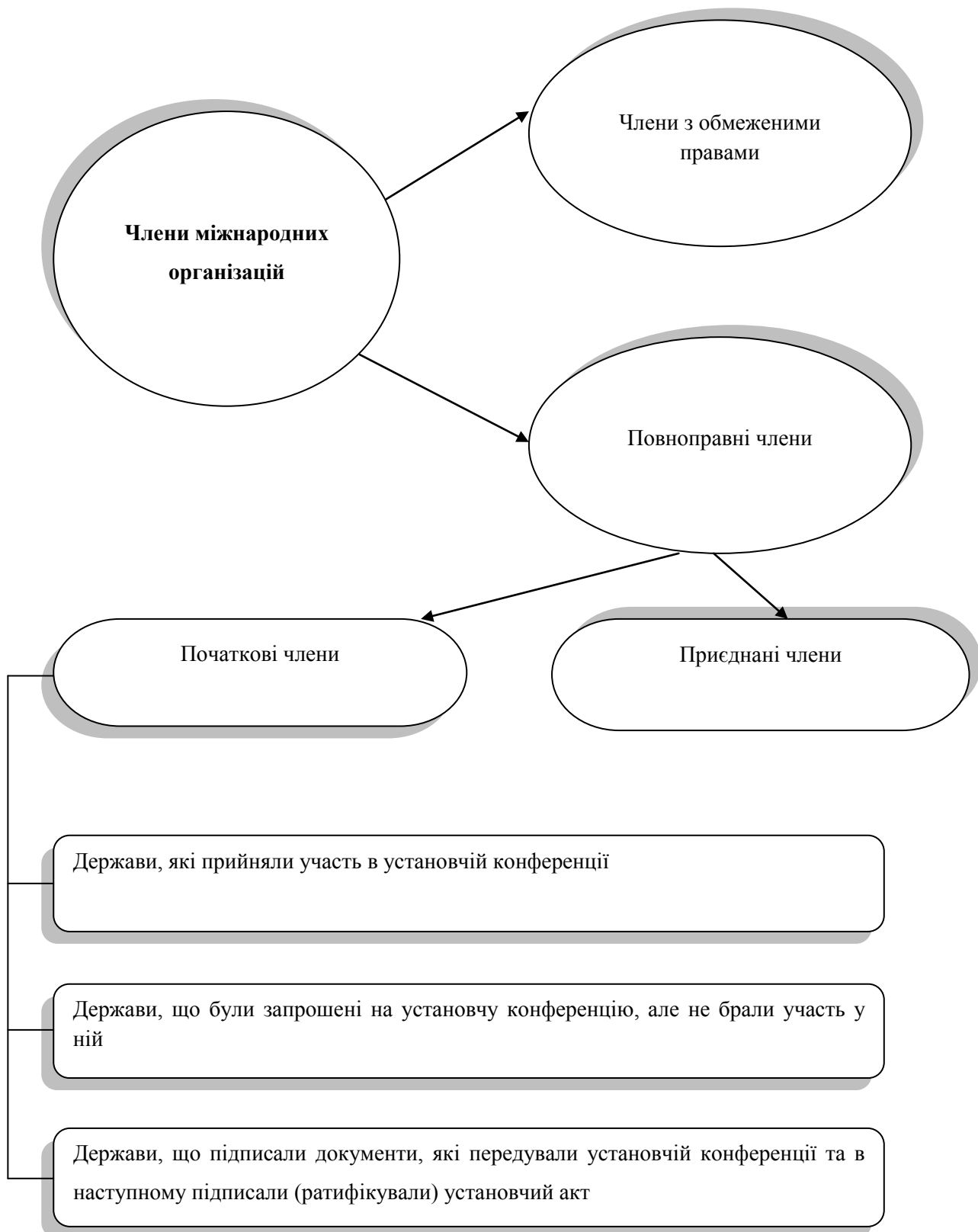
❖ **Повноваження міжнародних організацій** – сукупність прав та обов'язків, що закріплюються в її установчому акті, резолюціях головних і виконавчих органів, в угодах між організаціями.

Ці документи встановлюють і закріплюють наміри держав-членів і їх волю щодо меж і сфер діяльності міжнародної організації, що далі повинні бути нею реалізовані. Держави також вправі заборонити організації почати ті або інші дії, і організація не може перевищити свої повноваження.

Увага! Самостійно опрацюйте статут Організації держав – експортерів нафти та визначте коло її повноважень.

**ЧЛЕНСТВО
В МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ**

Правовий статус початкових членів не відрізняється від правового статусу приєднаних членів по відношенню до прав та обов'язків, що випливають з членства в міжнародній організації. Різниця між початковими та приєднаними членами полягає в тому, що перші своїм владним волевиявленням створили міжнародну організацію та наділили її правосуб'єктністю.

Критерії прийому у члени міжнародної організації

Загальні

- Визнання цілей та принципів міжнародної організації державами-кандидатами на вступ;
- Прийняття зобов'язань, що випливають з установчих документів;
- Спроможність виконати взяті на себе зобов'язання.

Спеціальні

- Вимоги висуваються в залежності від виду міжнародної організації (наприклад, для ОПЕК – бути експортером нафти);
- Кожна організація має право самостійно встановлювати спеціальні критерії прийому.

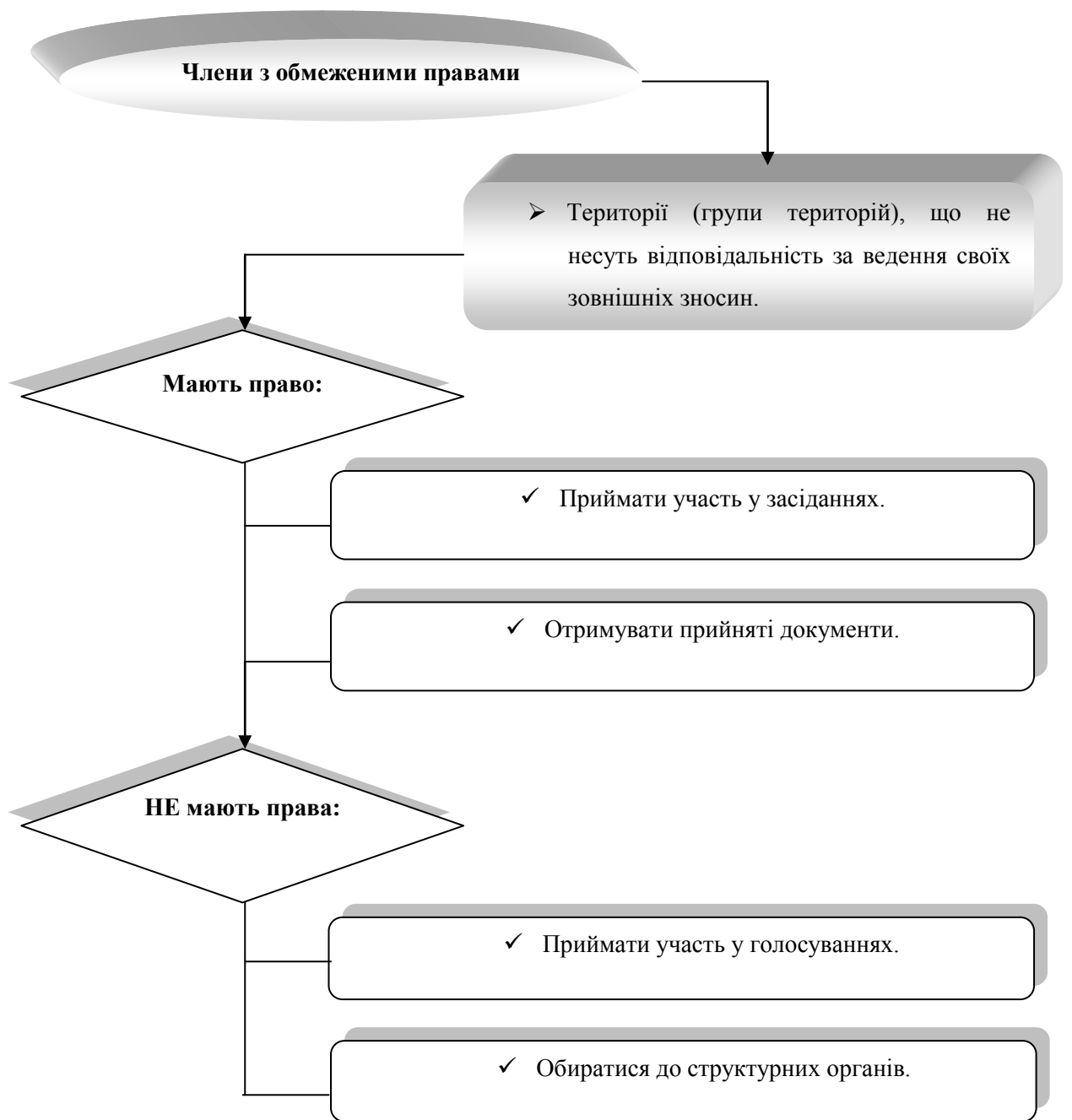
Порядок прийому до міжнародних організацій

Спрощений

1. На основі встановленої процедури голосування.
2. Приєднання до засновницького договору.
3. Формальне прийняття зобов'язань, що випливають з засновницького акту, та публічне повідомлення про це.

Складний

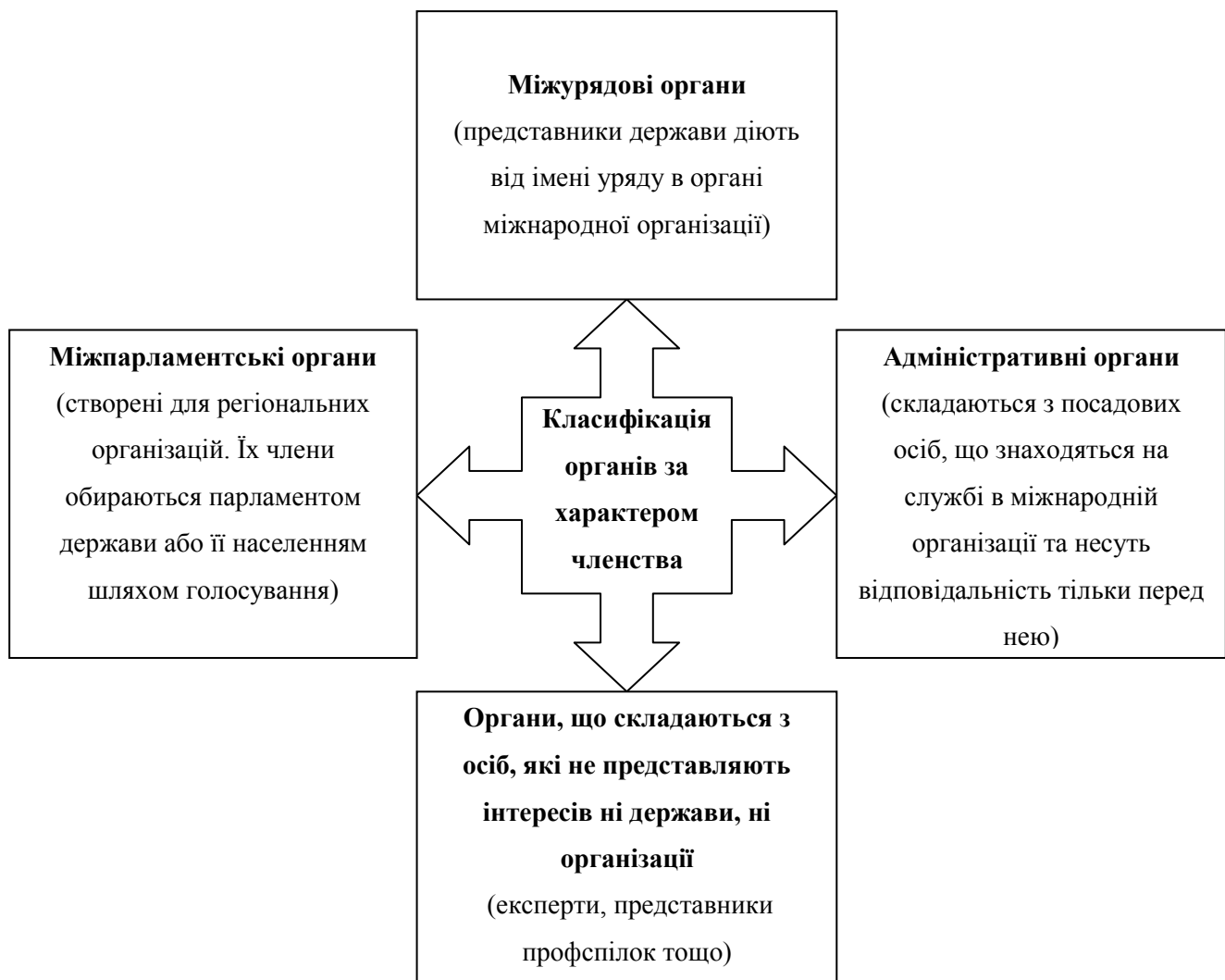
1. Необхідне запрошення від усіх діючих членів міжнародної організації (прийом в закриті міжнародні організації).

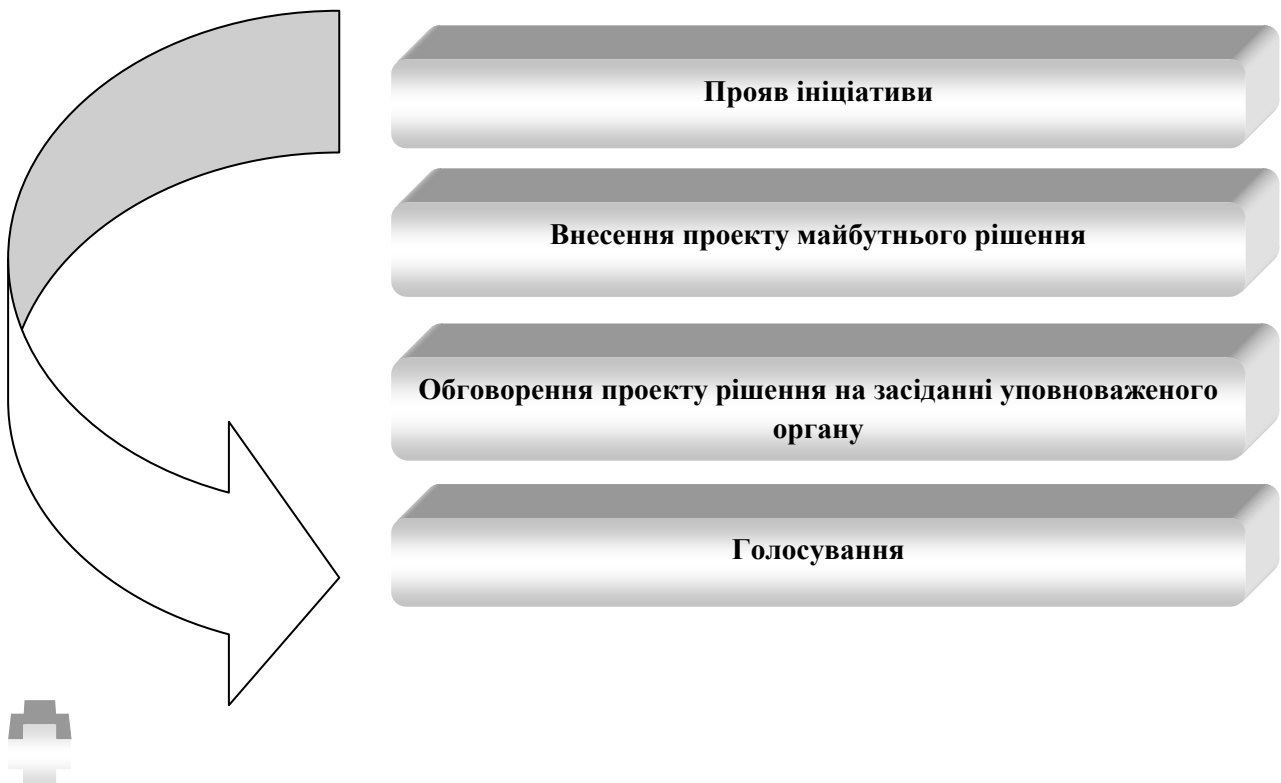
Призупинення членства – захід дисциплінарної відповідальності, що застосовується до держави-члена міжнародної організації, за порушення встановлених зобов'язань на певний строк. **Виражається у вигляді:**

Позбавлення права
приймати участь у
головуванні в
органах
міжнародної
організації

Призупинення
права на
представництво у
вищому органі
міжнародної
організації

ПРОЦЕС ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ В МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

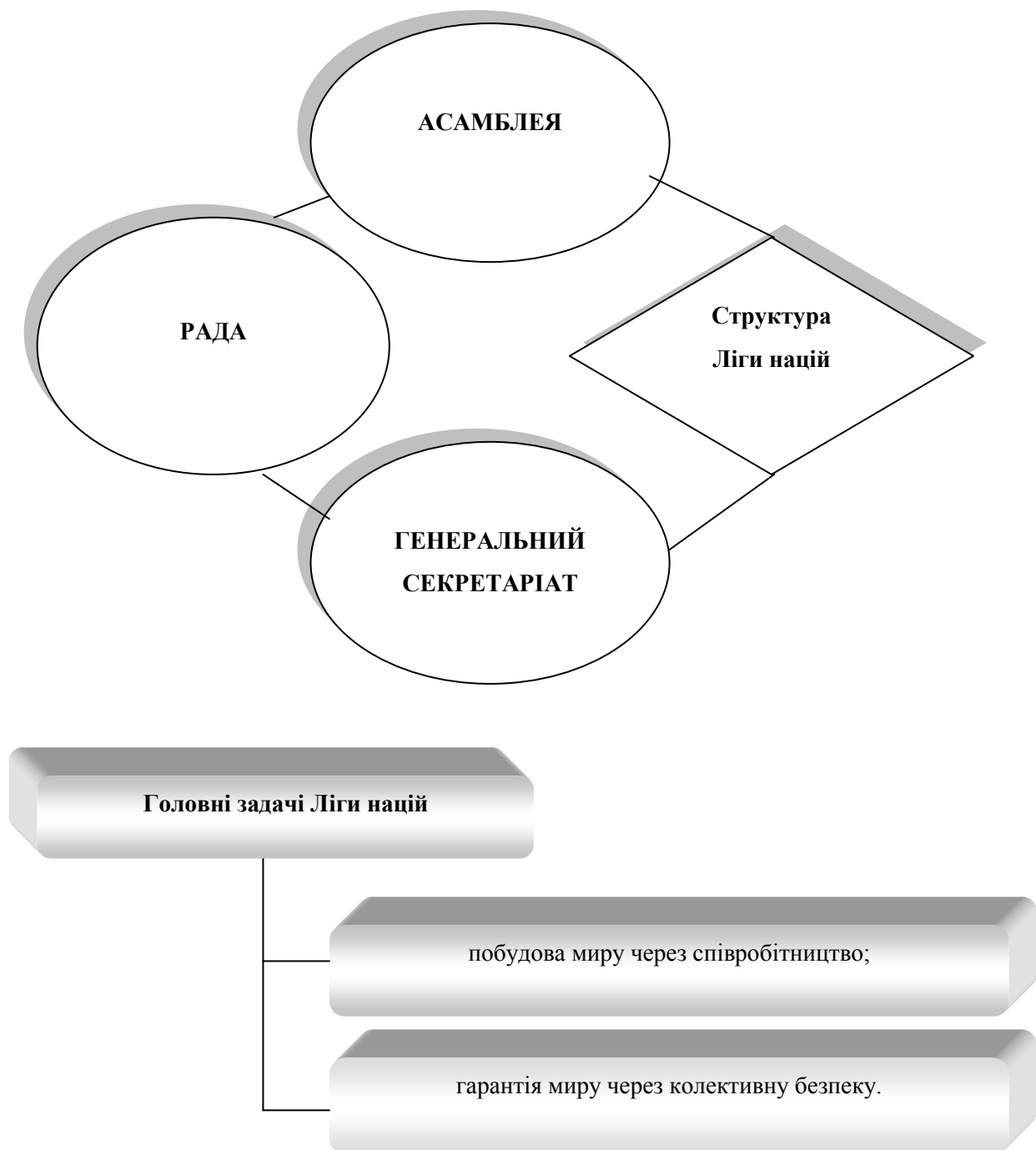
Увага! *Самостійно розгляньте* процедуру голосування в органах міжнародних організацій та з'ясуйте, чи можливе прийняття рішення без голосування.

★ При вивченні питання про створення і діяльність Ліги націй, необхідно з'ясувати цілі та задачі цієї організації, також звернути увагу на її структуру. Зокрема, слід розглянути роль Ліги націй у становленні міжнародних відносин та причини ліквідації даної організації.

Ідея створення Ліги Націй належить Великобританії. В кінці 1915 року міністр закордонних справ Великобританії запропонував створити міжнародну організацію по боротьбі за мир.

Питання про Лігу націй виявилось одним з головних для міжнародного співтовариства як мінімум з двох основних причин:

- ✓ По-перше, як міжнародний орган Ліга справді могла зробити реальний внесок в регулювання міжнародних відносин і зменшення загрози війни.
- ✓ По-друге, Ліга та її Статут були покликані дати правову і моральну оцінку політиці великих держав, легалізувати її в очах громадськості.

Органи Ліги націй:

- 1) Збори всіх представників Ліги (Асамблея)
- 2) Рада Ліги (прообраз РБ ООН), склад: 4 постійні члени (Великобританія, Франція, Італія, Японія) і непостійні члени, які обиралися Асамблеєю.

- 3) Постійний секретаріат, в якому кожна країна мала 1 голос.

При Лізі Націй існувало дві міжнародні установи: міжнародна організація праці та постійна палата міжнародного суду в Гаазі.

Ліга Націй спробувала створити систему спеціальних та допоміжних органів: тимчасові комісії, комітети тощо. Члени комітетів призначалися Радою Ліги за принципом – вибору найбільш відомих фахівців в певній галузі, не враховуючи принцип державного представництва.

Недоліки Ліги націй

- ✓ санкції не мали всеохоплюючого характеру;
- ✓ рішення в Асамблеї і Раді Ліги приймалися за принципом однастайності і будь-який член Ліги Націй міг покласти вето і паралізувати діяльність організації;
- ✓ Ліга Націй не мала впливу на міжнародну спільноту характеру через відсутність США і СРСР;
- ✓ кількість комітетів не була лімітована – їх була величезна кількість. Відсутній координаційний орган і лише в останні роки було створено 2 Комітети з координації;
- ✓ традиційне суперництво між Великобританією та Францією.

Здобутки Ліги націй

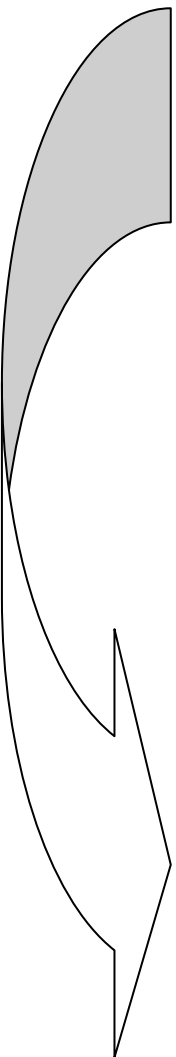
- ✓ фінансове відновлення Австрії і Угорщини;
- ✓ реорганізація банківської системи в Естонії та Румунії;
- ✓ валютні реформи в Китаї;
- ✓ боротьба з епідеміями і інфекційними захворюваннями.

Організація Об'єднаних Націй на сьогоднішній день є однією з провідних установ світу. Особливу увагу при вивченні питання слід приділити цілям та принципам ООН. Вивчаючи структуру даної організації необхідно опанувати порядок формування її органів. Самостійно слід з'ясувати питання про існуючі спеціалізовані установи ООН та їх діяльність.

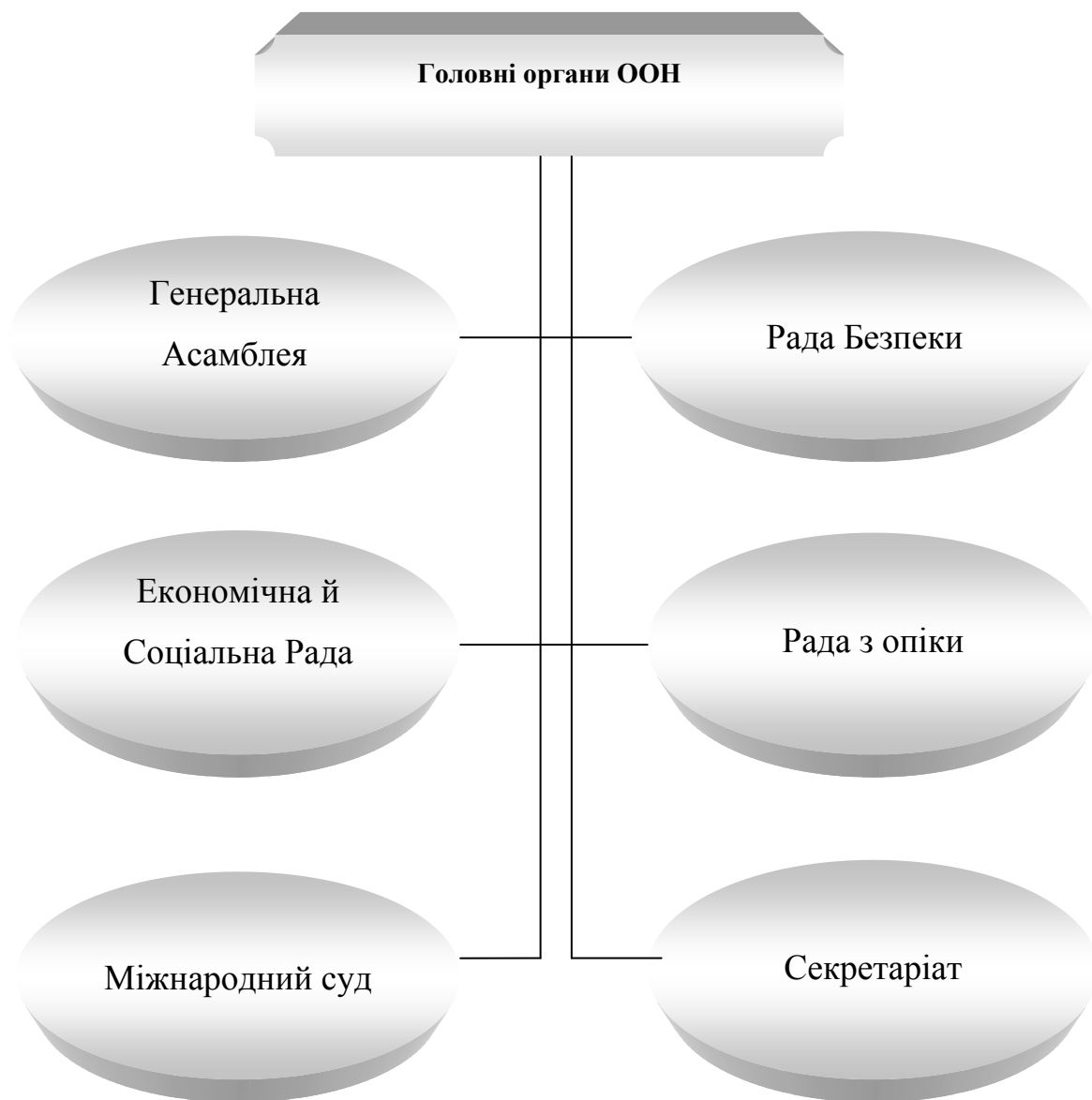
Організація Об'єднаних Націй — це універсальна міжнародна організація, створена для підтримання міжнародного миру, загальної безпеки та для сприяння розвитку всебічного співробітництва між державами. Статут ООН був підписаний 26 червня 1945 року на Конференції в Сан-Франциско та набув чинності 24 жовтня 1945 року.

Цілі ООН

-
- підтримувати міжнародний мир і безпеку та з цією метою вживати ефективні колективні заходи для запобігання або усунення загрози миру, а також придушення актів агресії чи інших порушень миру, і здійснювати мирними засобами, у згоді з принципами справедливості й міжнародного права, вирішення міжнародних спорів або ситуацій, що можуть призвести до порушення миру;
 - розвивати дружні стосунки між націями на основі поваги принципу рівноправності й самовизначення народів, а також вживати інші відповідні заходи для зміцнення загального миру;
 - здійснювати міжнародне співробітництво у вирішенні міжнародних проблем економічного, соціального, культурного та гуманітарного характеру та в заохоченні й розвитку поваги до прав людини й основних свобод, незважаючи на раси, статі, мови і релігії;
 - бути центром для узгодження дій націй у досягненні цих загальних цілей.

- ❖ суверенної рівності її членів;
- ❖ сумлінного виконання взятих на себе зобов'язань;
- ❖ мирного вирішення спорів;
- ❖ утримання від погрози силою чи її застосування як проти територіальної цілісності чи політичної незалежності будь-якої держави, так і будь-яким іншим чином, що суперечить цілям ООН;
- ❖ надання ООН її членами будь-якої допомоги в діяльності, що здійснюється нею відповідно до Статуту ООН;
- ❖ забезпечення того, щоб держави, що не є членами ООН, діяли відповідно до принципів Статуту ООН;
- ❖ невтручання ООН у справи, що входять до внутрішньої компетенції будь-якої держави.

Принципи ООН

Членство в ООН. Членами ООН можуть бути миролюбні держави, що приймуть на себе зобов'язання, які містяться в Статуті ООН, і які, на думку ООН, спроможні ці зобов'язання виконувати. Початковими членами ООН були 51 держава.

Прийом нових членів в ООН здійснюється Генеральною Асамблеєю за рекомендацією Ради Безпеки більшістю в 2/3 голосів. У тому ж порядку здійснюється виключення з ООН держав, що систематично порушують норми Статуту ООН, а також призупинення дії прав та привілеїв, що впливають із членства в ООН, стосовно держав, проти яких ООН уживає заходів превентивного або примусового характеру.

Увага! Самостійно опрацюйте питання щодо виборів непостійних членів Ради Безпеки ООН, членів Економічної та Соціальної Ради ООН.

Держави-члени ООН

 Австралія	 Гайана	 Катар
 Австрія	 Гамбія	 Кенія
 Азербайджан	 Гана	 Кіпр
 Албанія	 Гватемала	 Кірібати
 Алжир	 Гвінея	 Китай
 Ангола	 Гвінея-Бісау	 Колумбія
 Андорра	 Німеччина	 Коморські Острови
 Антигуа и Барбуда	 Гондурас	 Конго
 Аргентина	 Гренада	 Корейська Народно-
 Вірменія	 Греція	 Демократична
 Афганістан	 Грузія	 Республіка
 Багамські Острови	 Данія	 Коста-Ріка
 Бангладеш	 Демократична	 Кот-д'Ивуар
 Барбадос	 Республіка Конго	 Куба
 Бахрейн	 Джибуті	 Кувейт
 Білорусія	 Домініка	 Киргизстан
 Беліз	 Домініканська	 Лаоська Народно-
 Бельгія	 Республіка	 Демократична
 Бенін	 Єгипет	 Республіка
 Болгарія	 Замбія	 Латвія
 Болівія	 Зімбабве	 Лесото
 Боснія и Герцеговина	 Ізраїль	 Ліберія
 Ботсвана	 Індія	 Ліван
 Бразилія	 Індонезія	 Лівія
 Бруней-Дарусалам	 Йорданія	 Литва
 Буркіна-Фасо	 Ірак	 Ліхтенштейн
 Бурунді	 Іран	 Люксембург
 Бутан	 Ірландія	 Маврікій
 Колишня югославська	 Ісландія	 Мавританія
 Республіка Македонія	 Іспанія	 Мадагаскар
 Вануату	 Італія	 Малаві
 Угорщина	 Йемен	 Малайзія
 Венесуела	 Кабо-Верде	 Малі
 В'єтнам	 Казахстан	 Мальдіви
 Габон	 Камбоджа	 Мальта
 Гаїті	 Камерун	 Марокко
	 Канада	 Маршалови Острови
 Мексика	 Нікарагуа	 Польща
 Мікронезія	 Нова Зеландія	 Португалія
 Мозамбік	 Норвегія	 Республіка Корея
 Монако	 Об'єднана Республіка	 Республіка Молдова
 Монголія	 Об'єднані Арабські	 Російська Федерація
 М'янма	 Емірати	 Руанда
 Намібія	 Оман	 Румунія
 Науру	 Пакістан	 Сальвадор
 Непал	 Палау	 Самоа
 Нігер	 Панама	 Сан-Маріно
 Нігерія	 Папуа-Нова Гвінея	 Сан-Томе и Принсипи
 Нідерланди	 Парагвай	 Саудівська Аравія
	 Перу	 Свазіленд
		 Сейшельські Острови

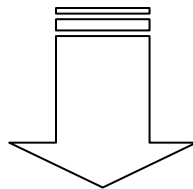
 Сенегал
 Сент-Вінсент и Гренадіни
 Сент-Кітс и Невіс
 Сент-Люсія
 Сербія
 Сінгапур
 Сірійська Арабська Республіка
 Словакія
 Словенія
 Великобританія
 США
 Соломонові Острови
 Сомалі
 Судан
 Суринам
 С'єрра-Леоне
 Таджикистан

 Таїланд
 Тімор-Лешти
 Того
 Тонга
 Тринідад и Тобаго
 Тувалу
 Туніс
 Туркменістан
 Турція
 Уганда
 Узбекистан
 Україна
 Уругвай
 Фіджи
 Філіппіни
 Фінляндія
 Франція
 Хорватія

 Центральнаафриканська Республіка
 Чад
 Чорногорія
 Чеська Республіка
 Чілі
 Швейцарія
 Швеція
 Шрі-Ланка
 Еквадор
 Екваторіальна Гвінея
 Ерітрея
 Естонія
 Ефіопія
 Південна Африка
 Судан
 Ямайка
 Японія

 Слід пам'ятати, що Генеральна Асамблея ООН є сесійним органом. Студенту необхідно ознайомитися з положеннями Статуту ООН стосовно загальної компетенції Генеральної Асамблеї, визначити роль та місце Генеральної Асамблеї у структурі органів ООН. Також слід розглянути акти, що приймаються на чергових сесіях Генеральної Асамблеї.

Генеральна Асамблея — це сесійний орган, що складається з представників усіх держав-членів ООН.

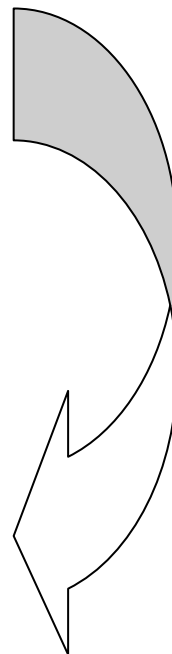

- ❖ має право обговорювати будь-які питання, що входять у компетенцію ООН;
- ❖ уповноважена розглядати загальні принципи міжнародного співробітництва в справі підтримки миру і безпеки, включаючи проблему роззброєння;
- ❖ отримує та розглядає щорічні та спеціальні доповіді Ради Безпеки.

Мета Генеральної Асамблеї ООН

сприяння міжнародному співробітництву у політичній сфері і
заохочення прогресивного розвитку міжнародного права та
його кодифікації

сприяння міжнародному співробітництву в економічній та
соціальній галузях, галузях культури, освіти, охорони
здоров'я та сприяння реалізації прав людини та основних
свобод для всіх, незалежно від раси,
статі, мови та релігії

Сесії Генеральної Асамблеї

На кожній черговій сесії
створюється

Комітет з питань роззброєння і міжнародної
безпеки

Комітет з економічних і фінансових питань

Комітет з адміністративних і бюджет-
них питань

Комітет з соціальних, гуманітарних питань і
питань культури

Комітет з політичних питань

Комітет з питань міжнародного права

Генеральна Асамблея на своїх сесіях приймає:

ПОСТАНОВИ

Акти, прийняті Генеральною Асамблеєю за рекомендацією Ради Безпеки, що звернені до держав-членів і нагадують їм про їхні права й обов'язки. Постанови можуть прийматися і з питань прийняття або виключення держав з організації.

РІШЕННЯ

Рішення Генеральної Асамблеї з важливих питань приймаються більшістю голосів (2/3) присутніх членів Асамблеї, що беруть участь у голосуванні (голоси тих, хто утримався, не враховуються). Рішення з інших питань приймаються простою більшістю присутніх, що беруть участь у голосуванні

РЕКОМЕНДАЦІЇ

В рамках проведення досліджень Генеральна Асамблея видає рекомендації з приводу розвитку міжнародного права, його кодифікації, сприяння міжнародному співробітництву в економічній, культурній, освітній сферах і т.п.

Рада Безпеки ООН являє собою найважливіший постійно діючий орган ООН. Перш за все, необхідно визначити функції Ради Безпеки. Студенту слід зосередити увагу на основних заходах Ради Безпеки ООН, що здійснюються для підтримки миру і забезпечення міжнародної безпеки.

**Склад
Ради Безпеки**

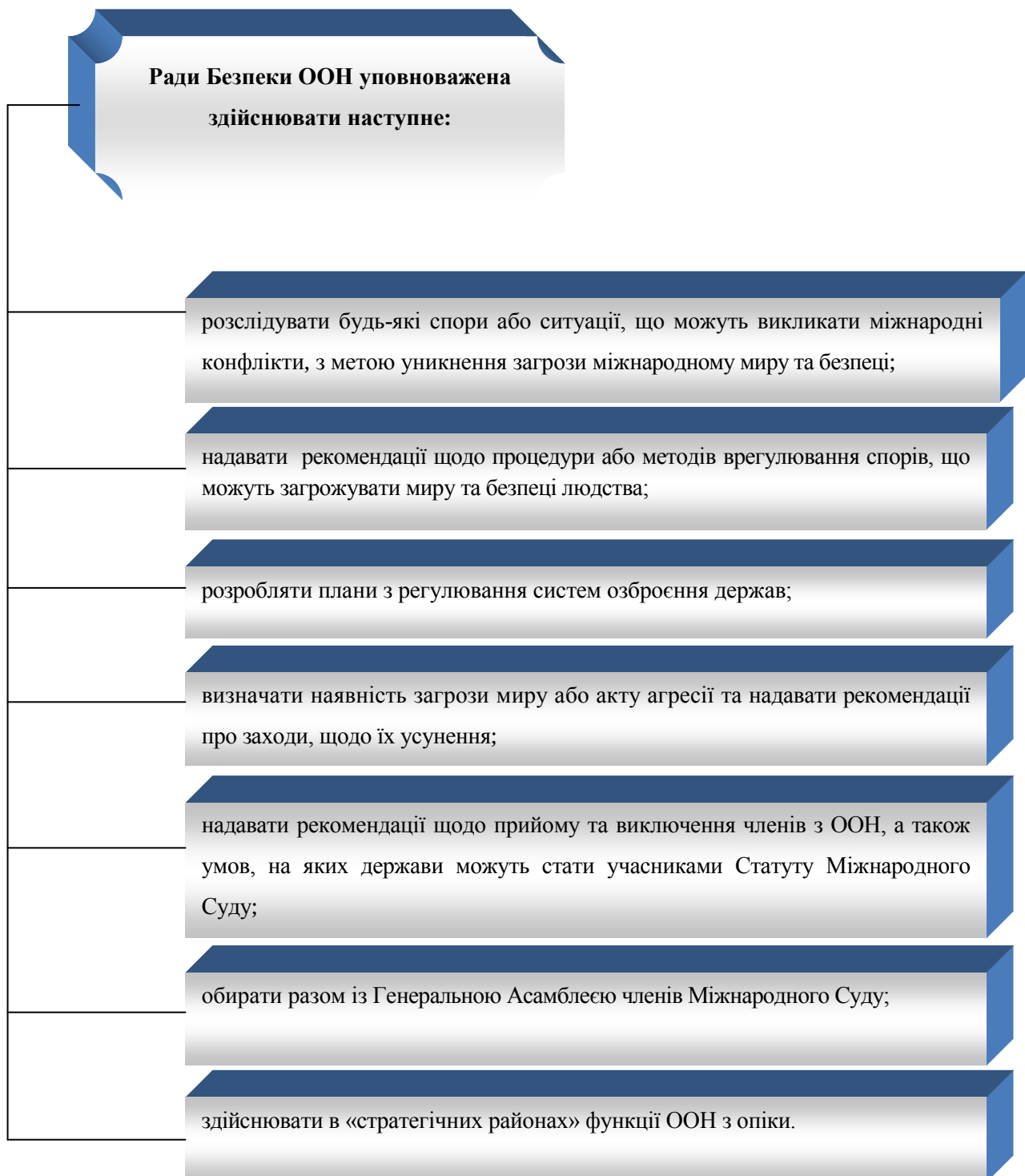
5 постійних держав-членів:

**США, Франція, Китай,
Великобританія, Росія**

10 непостійних членів

обираються Генеральною Асамблеєю терміном на 2 роки, за принципом справедливого географічного розподілу та з врахуванням участі у підтримці миру

Непостійні члени обираються Генеральною Асамблеєю на дворічний термін із врахуванням ступеню участі членів Організації в підтримці міжнародного миру та безпеки, а також принципу справедливого географічного розподілу: від Африки й Азії – 5 членів, від Східної Європи – 1, від Латинської Америки - 2, від Західної Європи й інших держав (Канади, Австралії та Нової Зеландії) – 2. **Кожний член Ради має один голос.**

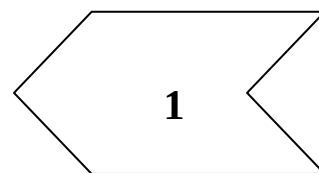
Рішення Ради Безпеки ООН з процедурних питань можуть бути **прийняті дев'ятьма голосами** будь-яких членів Ради. На виборах членів Міжнародного Суду достатньо навіть восьми голосів будь-яких членів Ради Безпеки. Для ухвалення рішення з усіх інших питань потрібно дев'ять голосів, включаючи голоси всіх п'яти постійних членів Ради Безпеки.

Для здійснення Радою Безпеки своїх функцій з підтримки міжнародного миру і безпеки держави-члени зобов'язуються в разі потреби надавати в її розпорядження збройні сили, відповідні засоби обслуговування, включаючи право проходу.

**Заходи спрямовані на
забезпечення міжнародної безпеки
та підтримку миру**

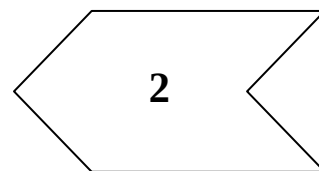
✓ ***Превентивна дипломатія***

дії, спрямовані на попередження виникнення спорів між сторонами, недопущення переростання існуючих спорів у конфлікти й обмеження масштабів конфліктів після їх виникнення

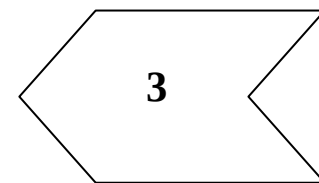
✓ ***Миротворчість***

дії, спрямовані на те, щоб схилити сторони конфлікту до угоди, головним чином за допомогою таких мирних засобів, що передбачені в главі VI Статуту ООН

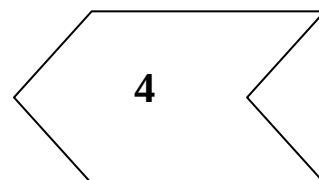
✓ ***Підтримка миру***

забезпечення присутності ООН в конкретному районі, що пов'язане з розгортанням військового і/або поліцейського персоналу ООН, а нерідко і цивільного персоналу

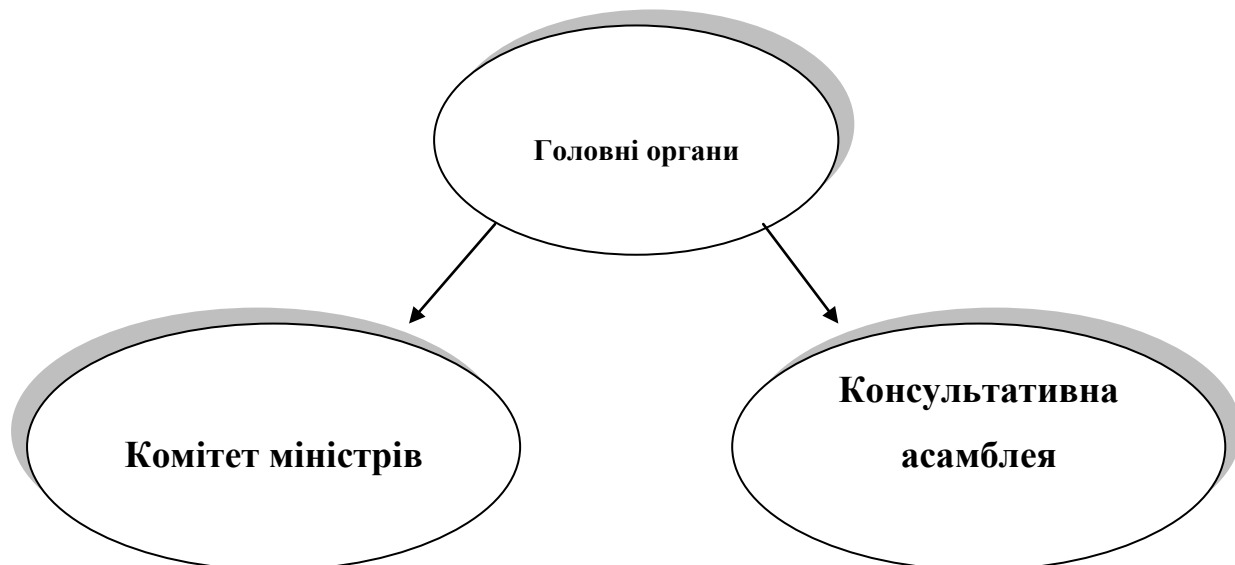
✓ ***Миробудівництво в постконфліктний період***

дії, спрямовані на запобігання спалаху насильства між країнами і народами після ліквідації конфлікту або конфліктної ситуації

★ У контексті питання про регіональні та міжрегіональні міжнародні організації, студент повинен зосередити увагу на структурі та функціях Ради Європи, Ліги Арабських держав і НАТО. На прикладі цих організацій необхідно з'ясувати специфіку даного виду міжнародних організацій.

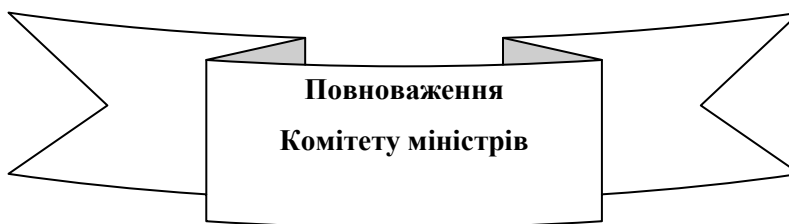
Рада Європи була створена 5 травня 1949 року з метою «досягнення більшої єдності між її членами для збереження та втілення в життя ідеалів і принципів, які є їхнім спільним надбанням, а також сприяння їхньому економічному та соціальному прогресу» (ст. 1 Статуту РЄ)

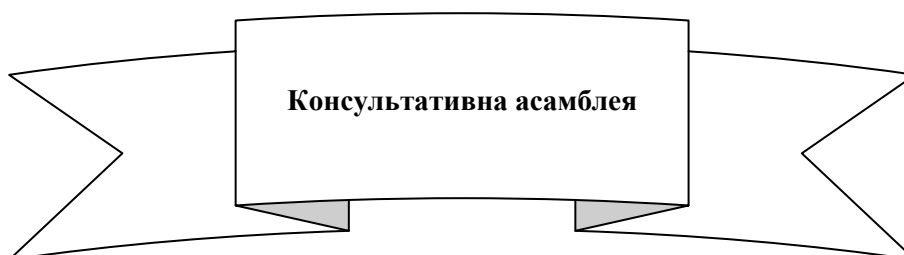
До складу **Комітету міністрів** входять по одному представнику від кожної держави-члена Ради Європи. Таким представником є міністр закордонних справ країни. Якщо він з поважних причин не може бути присутнім на засіданні комітету, замість нього призначається заступник, який, у міру можливості, має бути членом уряду даної держави.

Консультативна асамблея є дорадчим органом Ради Європи, до складу якого входять представники кожної держави-члена Ради, які обираються або призначаються парламентом відповідної країни із числа депутатів цього парламенту згідно із встановленою ним процедурою. Кількість представників від кожної держави залежить від кількості її населення та коливається від 2 до 18 осіб. Повноваження таких представників починають діяти з моменту відкриття чергової сесії, яка відбувається після їхнього призначення, і закінчуються з відкриттям наступної або іншої

чергової сесії, якщо члени Ради не зроблять нових призначень у зв'язку з парламентськими виборами.

- розгляд, за рекомендацією Консультативної асамблеї або за своєю власною ініціативою, заходів, яких необхідно вжити для досягнення мети Ради Європи, включаючи питання про укладення конвенцій або угод і прийняття урядами спільної політики щодо конкретних питань;
- надання рекомендацій урядам країн-членів Ради Європи та пропозицій урядам країн-членів Ради Європи інформувати його про заходи, вжиті ними щодо цих рекомендацій;
- прийняття обов'язкових до виконання рішень з усіх питань, що стосуються внутрішніх організацій та процедур Ради Європи.

- обговорення будь-яких питань та винесення рекомендації щодо будь-якого питання, яке відповідає меті та компетенції Ради Європи.

Консультативна асамблея збирається щороку на чергову сесію. Тривалість чергових сесій ні за яких обставин не може перевищувати одного місяця, якщо Асамблея та Комітет міністрів не ухвалить за спільною згодою іншого рішення. Окрім того, Консультативна асамблея може бути

скликана на надзвичайну сесію за ініціативою або Комітету міністрів, або Голови Асамблеї після досягнення між ними згоди відносно термінів і місця проведення цієї надзвичайної сесії.

Штаб-квартира РЄ знаходиться у м. Стразбурзі (Франція).

МЕТОЮ ЛІГИ АРАБСЬКИХ ДЕРЖАВ Є:

- забезпечення більш тісних стосунків між її державами-членами;
- координація їх політичних дій для досягнення тісного співробітництва між ними;
- забезпечення їх незалежності та суверенітету;
- розгляд будь-яких питань, що стосуються арабських країн та їх інтересів.

Керівним органом Ліги Арабських Держав є Рада, до складу якої входять глави держав та урядів держав-членів. Рада проводить сесії двічі на рік. Рішення, прийняті всіма державами-членами даної організації, стають для них обов'язковими. При Раді функціонують Політичний, Економічний та інші **комітети**. У міжсесійний період працює постійний **Генеральний секретаріат** у складі Генерального секретаря, секретарів-асистентів та необхідної кількості співробітників. Генеральний секретар обирається Радою, кваліфікованою більшістю у дві третини голосів членів ЛАД, строком на 5 років.

Організація Північноатлантичного договору (НАТО)

є союзом вільних держав, що ґрунтується на стабільних взаємовідносинах та взаємних гарантіях держав. Північноатлантичний альянс був створений на основі договору між державами. Договір поважає індивідуальні права всіх держав-членів Альянсу та їх міжнародні обов'язки. Альянс зобов'язує кожну державу взяти на себе ризик і відповідальність, пов'язані з загальною безпекою, та одночасно дає можливість кожному члену Альянсу користуватися перевагами спільної безпеки.

Організація Північноатлантичного договору (НАТО) передбачає таку структуру, що дає можливість досягнення поставленої мети. Це міжурядова організація, у якій всі держави-члени зберігають суверенітет і незалежність. Вона є форумом, де держави-члени консультуються з будь-яких питань і приймають рішення з політичних і військових проблем, що стосуються їхньої безпеки. Ця організація має необхідні органи, що забезпечують консультації і співробітництво між її членами в політичній, військовій, економічній, науковій та інших невоєнних галузях.

Першочергове завдання НАТО — захист свободи та безпеки всіх її членів політичними і військовими засобами, відповідно до принципів Статуту Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 4 Північноатлантичного договору:

«НАТО служить трансатлантичним форумом для проведення союзниками консультацій з будь-яких питань, що стосуються життєво важливих інтересів його членів, включаючи події, здатні поставити під загрозу їхню безпеку».

Стаття 5 Північноатлантичного договору:

«Збройний напад проти однієї або декількох країн НАТО в Європі або Північній Америці буде розглядатися як напад проти всіх таких країн».

Північноатлантична рада

**Група ядерного
планування**

**Керівні
органи**

Військовий комітет

Генеральний секретар

Основоположним принципом діяльності Північноатлантичного Союзу є вірність прийнятим на себе загальним зобов'язанням та співробітництво суверенних держав, яке базується на неподільності безпеки її членів. Приймаючи до уваги характер та результати щоденної діяльності НАТО в політичній, військовій та інших галузях, солідарність у рамках Північноатлантичного Союзу забезпечує такий стан, за яким ні одній із держав-членів не доводиться розраховувати лише на власні сили у рішенні основних проблем безпеки. Не позбавляючи держав-членів їх прав та обов'язків по прийняттю на себе суверенної відповідальності у сфері оборони, НАТО дозволяє їм спільно вирішувати життєво важливі завдання у сфері національної безпеки.

Організація Північноатлантичного договору має таку структуру, яка дозволяє здійснити всі цілі НАТО. Вона є міжурядовою організацією, в рамках якої країни-члени зберігають повний суверенітет і незалежність. Ця організація являє собою форум, на якому вони проводять спільні консультації з будь-яких проблем та приймають рішення з політичних та воєнних питань що стосуються їх безпеки. Першочерговим завданням НАТО є захист свободи та безпеки її членів політичними та воєнними засобами у відповідності зі Статутом ООН. Спираючись на загальнодемократичні цінності, права людини та дотримання законності, з моменту створення Північноатлантичний Союз проводить діяльність, спрямовану на встановлення справедливого та міцного миру в Європі. Ця центральна мета залишається незмінною. НАТО також являє собою трансатлантичне звено, що пов'язує безпеку США з безпекою Європи. В цій організації знаходять своє практичне втілення дійсні колективні зусилля її членів на підтримку їх загальних інтересів.

Стати членом НАТО досить не просто. Для цього необхідно не тільки поділяти основні демократичні цінності, а й відповідним чином реформувати суспільство та економіку, організувати армію. Процес вступу до Альянсу - прозорий. У НАТО вступають не країни і не уряди, а демократичні суспільства і національна згода, детермінована новою свідомістю і свідомим вибором. Альянс нікого не примушує до вступу. Бажання ввійти до НАТО є особистою справою кожної держави. Разом з тим досвід країн Центральної та Східної Європи довів, що євроатлантична інтеграція – це найшвидший шлях до демократії та процвітання.

Альянс виступає незамінним знаряддям захисту свободи і безпеки. НАТО бере участь у боротьбі з тероризмом, забезпеченні стабільності у багатьох регіонах світу. Розвиток подій у світі та на

Європейському континенті протягом останніх років засвідчив, що НАТО є одним з найважливіших елементів глобальної безпеки і міжнародних відносин, основною найефективнішою структурою, навколо якої починає викристалізовуватися процес формування нової архітектури євроатлантичної системи безпеки. Головне завдання, яке вирішує Альянс, це перетворення з організації, що виникла у відповідь на загрози холодної війни, у структуру політично–воєнного характеру, яка спроможна ефективно протистояти новим загрозам. Згідно Воєнної концепції оборони проти тероризму НАТО має бути готовий до проведення операцій з попередження тероризму, антитерористичних операцій, операцій з урегулювання криз та наслідків терористичної діяльності, а також "операцій взаємодії".

Питання для самоконтролю

1. Надайте визначення поняттю «міжнародна організація».
2. Які головні ознаки міжнародних міждержавних організацій?
3. Назвіть види міжнародних організацій за колом їх учасників.
4. Охарактеризуйте основні етапи створення міжнародної міждержавної організації.
5. Які критерії прийому нових членів до міжнародної організації ви знаєте?
6. Що сприяло ліквідації Ліги націй? Визначте позитивні та негативні аспекти діяльності даної організації.
7. Які органи входять до структури ООН?
8. Які завдання перед собою ставить Координаційно-консультативний комітет Ради Європи?
9. Визначте мету та завдання НАТО?
10. Які органи входять до структури НАТО?

Тестові завдання для самоконтролю знань

1. З якої кількості членів складається Генеральна Асамблея ООН?

- А) з усіх держав-членів ЄС;
- Б) 15;
- В) з усіх членів Організації;
- Г) з усіх членів Організації та представників спеціалізованих установ ООН.

2. З якої кількості членів складається Рада Безпеки ООН?

- А) з 5 постійних та 10 непостійних;
- Б) з 3 постійних та 5 непостійних;
- В) з 10 постійних та 5 непостійних;
- Г) немає вірної відповіді.

3. Кількість постійних членів Рада Безпеки ООН:

- А) 3 члени;
- Б) 5 членів;
- В) 7 членів;
- Г) 10 членів.

4. Кількість непостійних членів Рада Безпеки ООН:

- А) 5 членів;
- Б) 15 членів;
- В) 8 членів;
- Г) 10 членів.

5. На який строк призначається Генеральний Секретар ООН ?

- А) на 3 роки;
- Б) на 5 років;
- В) на період сесії;
- Г) на 9 років.

6. Генерального Секретаря ООН призначає:

- А) Генеральна Асамблея ООН;
- Б) Генеральна Асамблея ООН за рекомендацією Ради Безпеки ООН;
- В) Рада Безпеки ООН;
- Г) Міжнародний Суд ООН.

7. До функцій та повноважень Генеральної Асамблеї ООН належить:

- А) проводить дослідження та складає доповіді з міжнародних питань в економічній сфері;
- Б) розглядає і затверджує бюджет ООН;
- В) проводить дослідження та складає доповіді з міжнародних питань в соціальній сфері;
- Г) проводить дослідження та складає доповіді з міжнародних питань в культурній сфері.

8. З яких питань рішення Генеральної Асамблеї ООН приймаються в дві третини голосів від присутніх та приймаючих участь в голосуванні членів ООН ?

- А) затвердження щорічної доповіді Ради Безпеки;

- Б) рекомендації щодо забезпечення міжнародного миру і безпеки;
- В) схвалення рішень Економічної та Соціальної Ради ООН;
- Г) призначення Генерального Секретаря ООН.

9. Які основні функції та повноваження Економічної і Соціальної Ради ООН ?

- А) розглядає загальні принципи співробітництва в справі підтримання міжнародного миру і безпеки;
- Б) організовує дослідження і надає рекомендації з метою сприяння міжнародному співробітництву в політичній сфері;
- В) проводить дослідження та складає доповіді з міжнародних питань в економічній сфері;
- Г) організовує дослідження та надає рекомендації з метою сприяння міжнародному співробітництву в економічній сфері.

10. Який рік утворення Ради Європи?

- А) 1949 рік;
- Б) 1969 рік;
- В) 1993 рік;
- Г) 2003 рік.

Творчо-аналітичне завдання

Завдання № 1.

Складіть проект статуту міжнародної організації, метою якої є забезпечення умов вільної торгівлі між країнами одного регіону. В проекті статуту обов'язково слід висвітлити принципи територіального верховенства, суверенної рівності держав, добросовісного виконання міжнародних зобов'язань, мирного вирішення міжнародних спорів та інші. Проектом статуту повинна бути передбачена відповідна структура міжнародної організації та окреслені основні завдання.

Нормативні джерела:

1. Декларация о принципах международного права, касающихся дружественных отношений и сотрудничества между государствами в соответствии с Уставом Организации Объединенных Наций, Международное право в документах. – М., 1982. – С. 4 - 12.
2. Міжнародний Статут про Всесвітній поштовий союз / Міжнародний документ від 10.07.1964: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>
3. Ліга арабських держав, Ірак, Ємен, Ліван, Саудівська Аравія, Сирійська Арабська Республіка, Йорданія, Єгипет: Пакт, Витяг, Міжнародний документ від 22.03.1945 / Пакт Ліги арабських держав: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>
4. Статут Ради Європи: Міжнародний документ від 05.05.1949 / Статут Ради Європи: [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>
5. Договір про заснування європейського співтовариства з атомної енергії: Євратом, Договір, Міжнародний документ від 25.03.1957: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>
6. Деякі питання адаптації законодавства України до законодавства Європейського союзу: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2004 р. № 1356 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 42 – Ст. 2763.
7. Статут Організації Об'єднаних Націй. - ООН: Сб. документів. – М., 1985.
8. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду / ООН; Статут, Міжнародний документ від 26.06.1945 : [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>
9. Угода про створення Співдружності Незалежних Держав / СНД; Угода, Міжнародний документ від 08.12.1991: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>
10. Статут Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури / ЮНЕСКО; Статут, Міжнародний документ від 16.11.1945: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>
11. Північноатлантичний договір / НАТО; Договір, Пакт, Міжнародний документ від 04.04.1949: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>
12. План дій щодо членства в НАТО / НАТО; План, Міжнародний документ від 24.04.1999: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>
13. Декларація про доповнення Хартії про особливе партнерство між Організацією Північно-Атлантичного договору та Україною, підписаної 9 липня 1997 року / Україна, НАТО; Декларація, Міжнародний документ від 21.08.2009: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>
14. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими

Співтовариствами та їх державами-членами / Україна, ЄС, Бельгія, Данія, Німеччина, Греція, Іспанія, Франція, Ірландія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Португалія, Великобританія; Угода, Протокол, Міжнародний документ від 14.06.1994: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>

15. Список підписань та ратифікації Третього протоколу до Генеральної угоди про привілеї та імунітети Ради Європи (ETS N 28) / Рада Європи; Статус, Список, Міжнародний документ від 04.06.2007: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>

16. Договір про заснування Енергетичного Співтовариства / ЄС, Албанія, Болгарія, Боснія і Герцеговина, Республіка Македонія, Румунія, Сербія і Чорногорія, Хорватія; Договір, Міжнародний документ від 25.10.2005: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>

17. Угода між Урядом України і Комісією Європейських Співтовариств про заснування представництва Комісії Європейських Співтовариств в Україні та про його привілеї та імунітети / Кабінет Міністрів України, ЄС; Угода, Міжнародний документ від 17.09.1993: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>

Доктринальні джерела:

18. Антонович М.М. Міжнародне публічне право: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. – К.: Вид. дім "КМ Академія", Алерта, 2003. – 308 с.

19. Анцелевич Г.О., Покрещук О.О. Міжнародне право: Підручник / М-во економіки та з питань Європейської інтеграції Укр. Українська акад. зовнішньої торгівлі –Київ: Алерта – Пектораль, 2003. – 409 с.

20. Арах М. Европейский Союз. Видение политического объединения. – М., 1998. – 287 с.

21. Баймуратов М.А., Анцупова Т.А. Международно-правовое сотрудничество Причерноморских государств: современное состояние и перспективы. – Одесса, 2005. – 523 с.

22. Баймуратов М.О. Міжнародне право: Підручник. – Суми: ВТД «Університетська книга»; Одеса: «Астропринт», 2006. – 424 с.

23. Речич Сергій Леонідович. Воєнно-політичне співробітництво Збройних Сил України з НАТО (1991- 2009 рр.) : автореф. дис. канд. іст. Наук / Нац. ун-т оборони України. – К., 2012. – 18 с.

24. Колосов Ю.М. Кривчикова Э.С. Действующее международное право в 2 томах том 1/ «Международные отношения». – К., 2007. – 766 с.

25. Адам Боднар. Демократизація і Європейський Союз. Країни Центральної і Східної Європи в першому десятилітті ХХІ Ст.: дослідження / ред. В. Вишневий; пер. з англ. О. Кислюка. –К.: Український письменник, 2012. –267 с.

26. Дмитрієв А.І., Муравйов В.І. Міжнародне публічне право: Навч. посіб. / Відп. редактори Ю.С. Шемшученко, Л.В. Губернський. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 640 с.

27. Деменко О.Ф. Євроатлантичне співробітництво та міжнародні організації : навч. посіб. / під заг. ред. канд. іст. наук, доц. Пошедіна О.І.; Нац. ун-т оборони України, Каф. міжнар. відносин. – К.: НУОУ, 2011. – 296 с.
28. Копійка В.В., Шинкаренко Т.І. Європейський Союз: історія і засади функціонування: Навч. посіб. – 2-ге вид. / за ред. акад. НАН України, Надзв. і Повнов. Посла України Л.В. Губерського. – К.: Знання, 2012. – 760 с.
29. Кернз В. Вступ до права Європейського Союзу: Навч. посіб: пер. з англ. – К.: Т-во „Знання”, КОО, 2002. – 381 с.
30. Бабін Б.В. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу: хрестоматія. – О.: Фенікс, 2012. – 292 с.
31. Кубинський В. „ООН: напередодні змін” // Урядовий кур’єр. – № 4615. – 2005 р. – С.17.
32. Кулеба Д.І. Реалізація міжнародної правосуб’єктності України шляхом участі в діяльності міжнародних організацій: Автореф. дис. к.ю.н. Спеціальність 12.00.11 - міжнародне право. – К., 2005. – 342 с.
33. Мацко А.С. Міжнародне право: Навчальний посібник / МАУП. - Київ: МАУП, 2002. – 212 с.
34. Ліпкан В.А., Антоненко В.Ф., Акулов С.О. та ін. Міжнародне право: Підручник / За ред. В.А. Ліпкана. – К.: КНТ, 2009. – 752 с.
35. Міжнародне право: Навч. посібник / За ред. М. В. Буроменського - К.: Юрінком Інтер, 2005. – 336 с.
36. Міжнародне право: Підручник. – Суми: ВТД «Університетська книга»; Одеса: «Астропринт», 2006. – 424 с.
37. Международное право: Учебник / Ред. Ю.М. Колосов, Э.С. Кривчикова. - 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Междунар. отношения, 2005. – 816 с.
38. Опришко В.Ф., Омельченко А.В., Фастовець А.С. Право Європейського Союзу. Загальна частина. – К., 2002. – 288 с.
39. Петров Р.А., Опейда З.И., Федорчук Д.Е., Вакуленко А.О. Вступ до права Європейського Союзу. – Донецьк, 2001. – 356 с.
40. Пронюк Н.В. Сучасне міжнародне право: навчальний посібник / Мін. освіти і науки України. – Київ: КНТ, 2010. – 280 с.
41. Годованик Євген Валентинович. Рада Безпеки ООН: міжнародно-правовий статус та актуальні проблеми реформування // автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / Ін-т законодавства Верховної Ради України. – К., 2011. – 20 с.
42. Тимченко Л.Д. Международное право: Учебник / МВД Украины. Нац. ун-т внутр. дел. – Изд. 2-е, стереотип. – Харьков: Консум, 2002. – 525 с.
43. Ольхович-Новосадюк М.М., Рудакевич Ю.І. Україна та міжнародні організації: навч. посіб. – Л.: Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка, 2011. – 120 с.

44. Копійка В.В., Манжола В.А., Весела Н. М. Україна та Європейський Союз: Навч. посіб. – К.: Знання, 2012. – 78 с.

Тема № 7. Відповідальність у міжнародному праві

Семінарське заняття – 4 години

Питання для обговорення

1. Поняття та підстави, види та форми міжнародно-правової відповідальності.
2. Поняття та види міжнародного правопорушення.
3. Обставини, що виключають відповідальність держав.
4. Інститут об'єктивної відповідальності держав.
5. Міжнародні злочини та злочини міжнародного характеру.
6. Юрисдикція міжнародного кримінального суду.
7. Відповідальність міжнародних міжурядових організацій.

Завдання для самостійної підготовки:

1. Проаналізуйте інститут об'єктивної відповідальності держав.

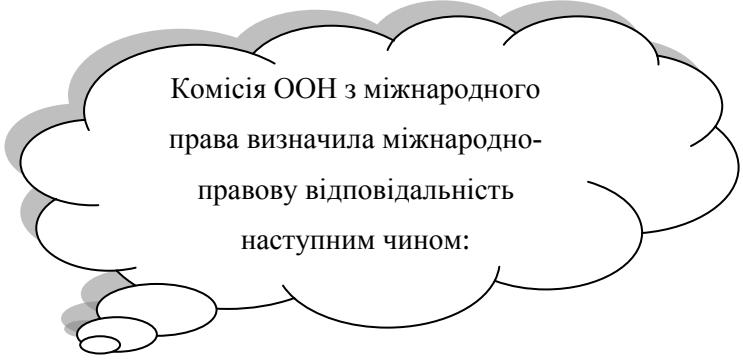
Теми рефератів та доповідей:

1. Санкції у міжнародному публічному праві.
2. Міжнародний кримінальний суд.
3. Гаазький трибунал.

Навчально-методичний матеріал для підготовки

★ Міжнародно-правова відповідальність має певну специфіку. Вона не відноситься до приватноправової та кримінально-правової відповідальності. Вона являє собою особливий вид публічно-правової відповідальності. Можна стверджувати, що відповідальність суб'єктів міжнародного права є необхідною умовою та елементом визнання останніх в якості таких суб'єктів. Студенту слід добре розуміти поняття міжнародно-правової відповідальності та умови, за яких вона настає.

Міжнародно-правова відповідальність — це юридичний обов'язок суб'єкта-правопорушника ліквідувати наслідки шкоди, заподіяної іншому суб'єкту міжнародного права невиконанням або неналежним виконанням розпоряджень міжнародного права.

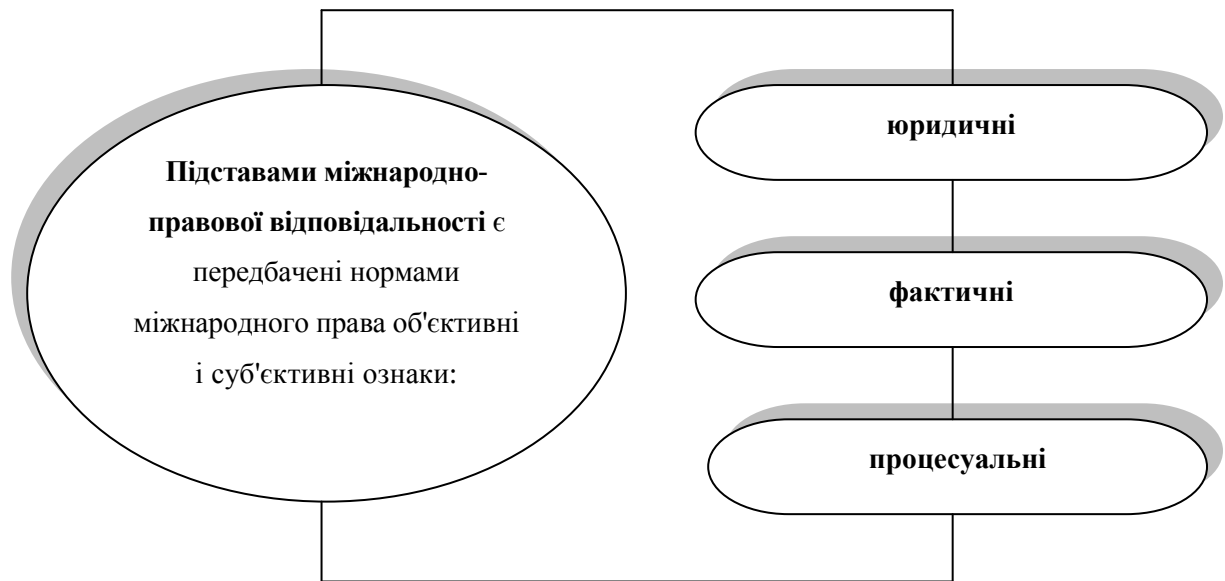
Комісія ООН з міжнародного
права визначила міжнародно-
правову відповідальність
наступним чином:

Міжнародна-правова відповідальність – всі форми правових відносин, що можуть виникнути в міжнародному праві у зв'язку із правопорушенням, яке вчинене державою, незалежно від того, чи обмежуються ці відносини правовідносинами між державою, що вчинила неправомірну дію, і державою, яка безпосередньо постраждала, або ж вони поширюються також на інших суб'єктів міжнародного права, та, незалежно від того, чи обмежуються ці відносини зобов'язанням винної держави поновити право потерпілої держави та відшкодувати заподіяну шкоду, включають можливість самої потерпілої держави та інших суб'єктів застосувати до винної держави будь-які санкції, передбачені міжнародним правом.

Невиконання або неналежне виконання міжнародно-правових зобов'язань виявляється в тому, що держава-порушниця своїми діями порушила сформований міжнародний правопорядок або своїми діями заподіяла шкоду іншій державі.

Зміст правовідносин міжнародно-правової відповідальності полягає в публічному осуді правопорушника й в обов'язку останнього зазнати несприятливих наслідків правопорушення. Слід мати на увазі, що на практиці поведінка суб'єктів міжнародного права виражається в діях їхніх органів і посадових осіб, що виступають від їх імені. Але держава за їхні дії відповідає в повному обсязі та всім національним надбанням. Отже, у сфері міжнародно-правової відповідальності держава розуміється як єдине ціле, незалежно від того, який її орган, посадова або інша уповноважена особа вчинили діяння, що кваліфікується як правопорушення.

Інститут міжнародної відповідальності — це загальносистемний інститут міжнародного права, принципи і норми якого визначають для суб'єктів міжнародного права юридичні наслідки міжнародно-протиправних діянь, а також наслідки заподіяння шкоди внаслідок діяльності, не забороненої міжнародним правом.

Юридичні підстави - міжнародно-правові зобов'язання суб'єктів міжнародного публічного права, відповідно до яких те або інше діяння вважається міжнародним правопорушенням.

Міжнародний договір

Міжнародний порядок

Рішення міжнародних судів та арбітражів

Резолюції міжнародних організацій

Односторонні міжнародно-правові зобов'язання держав

Фактичною підставою міжнародно-правової відповідальності є саме міжнародне правопорушення, тобто діяння (дія або бездіяльність) суб'єкта міжнародного права (його органів або посадових осіб), що порушують міжнародно-правові зобов'язання.

Процесуальні підстави – це процедура розгляду справ про правопорушення і порядок притягнення винних суб'єктів до відповідальності. В одних випадках такий процесуальний порядок детально регламентований і закріплений у міжнародно-правових актах, в інших — його вибір залишений на розсуд органу, що застосовує заходи відповідальності.

Види міжнародно-правової відповідальності

✓ за правомірні дії (позитивна відповідальність)

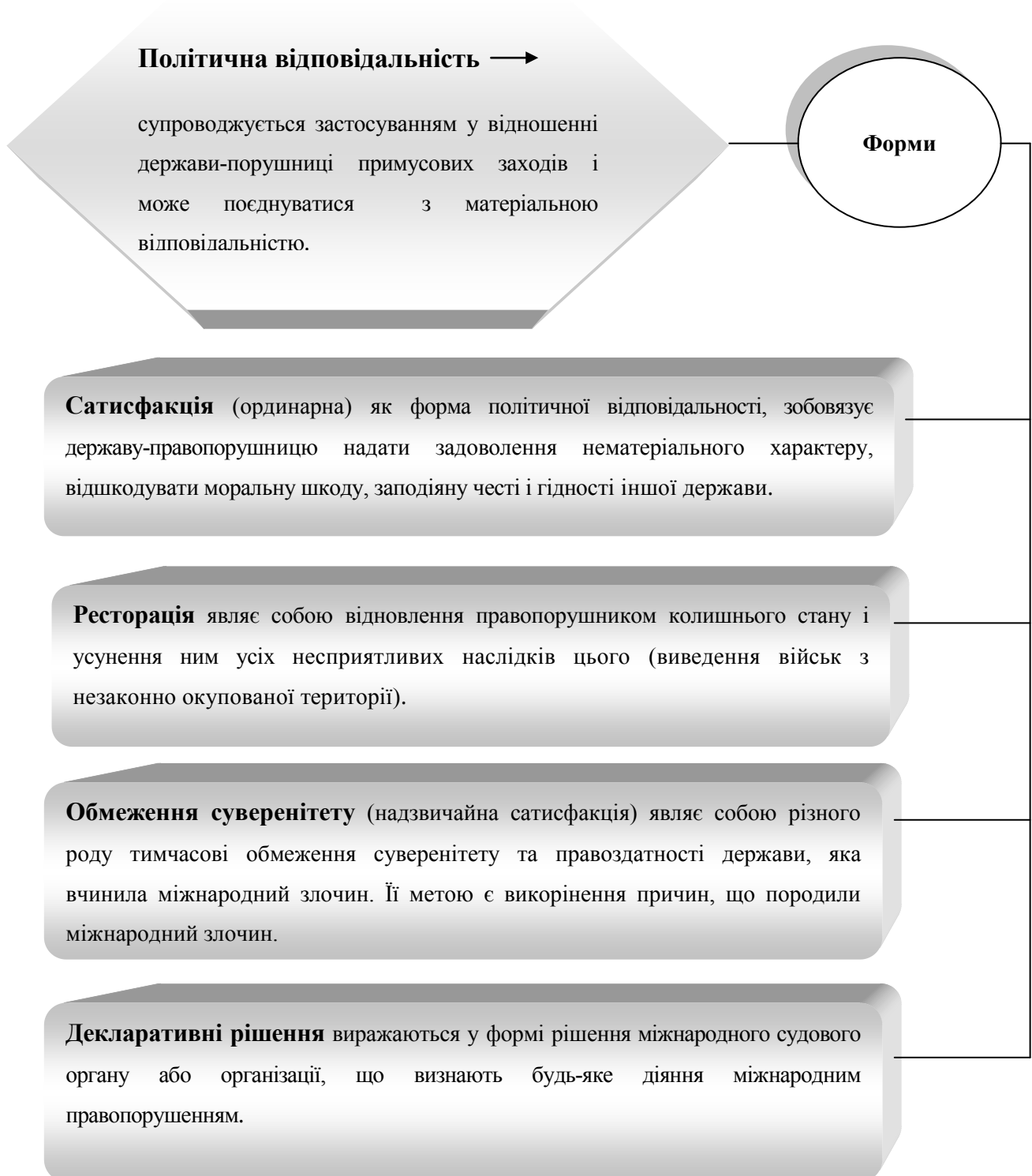
обов'язок відшкодувати матеріальний збиток, заподіяний у результаті дій, що не порушують норми міжнародного права, але тільки в тому випадку, якщо таке відшкодування передбачається спеціальним міжнародним договором (абсолютна відповідальність)

✓ за неправомірні дії (негативна відповідальність)

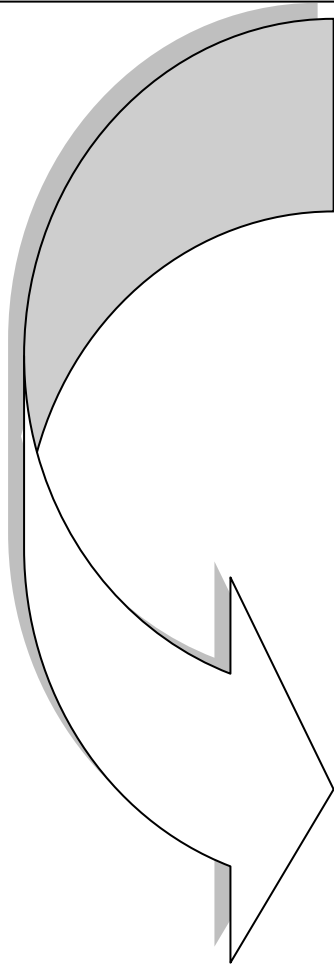
обов'язок суб'єкта міжнародного права ліквідувати шкоду, заподіяну іншому суб'єкту, у результаті порушення міжнародно-правового зобов'язання. Негативна відповідальність є наслідком правопорушення та визнається деліктною

Міжнародна відповідальність реалізується на підставі **матеріальної** та **політичної** (нематеріальної) **відповідальності**. Деякі автори виокремлюють ще моральну відповідальність,

але зазвичай вона (наприклад, здійснення певних церемоніальних дій, що відновлюють честь і гідність держави) також зводиться до політичної.

САТИСФАКЦІЯ ПЕРЕДБАЧАЄ:

➤ офіційне вираження жалю або співчуття;

➤ принесення офіційних вибачень;

➤ запевнення у тому, що подібні акції не повторяться в майбутньому;

➤ публічне покарання винних осіб;

➤ посилення спеціальної делегації до постраждалої сторони;

➤ вшанування постраждалої держави шляхом підняття прапора постраждалої держави в столиці держави-деліквента.

У якості обмеження суверенітету може виступати

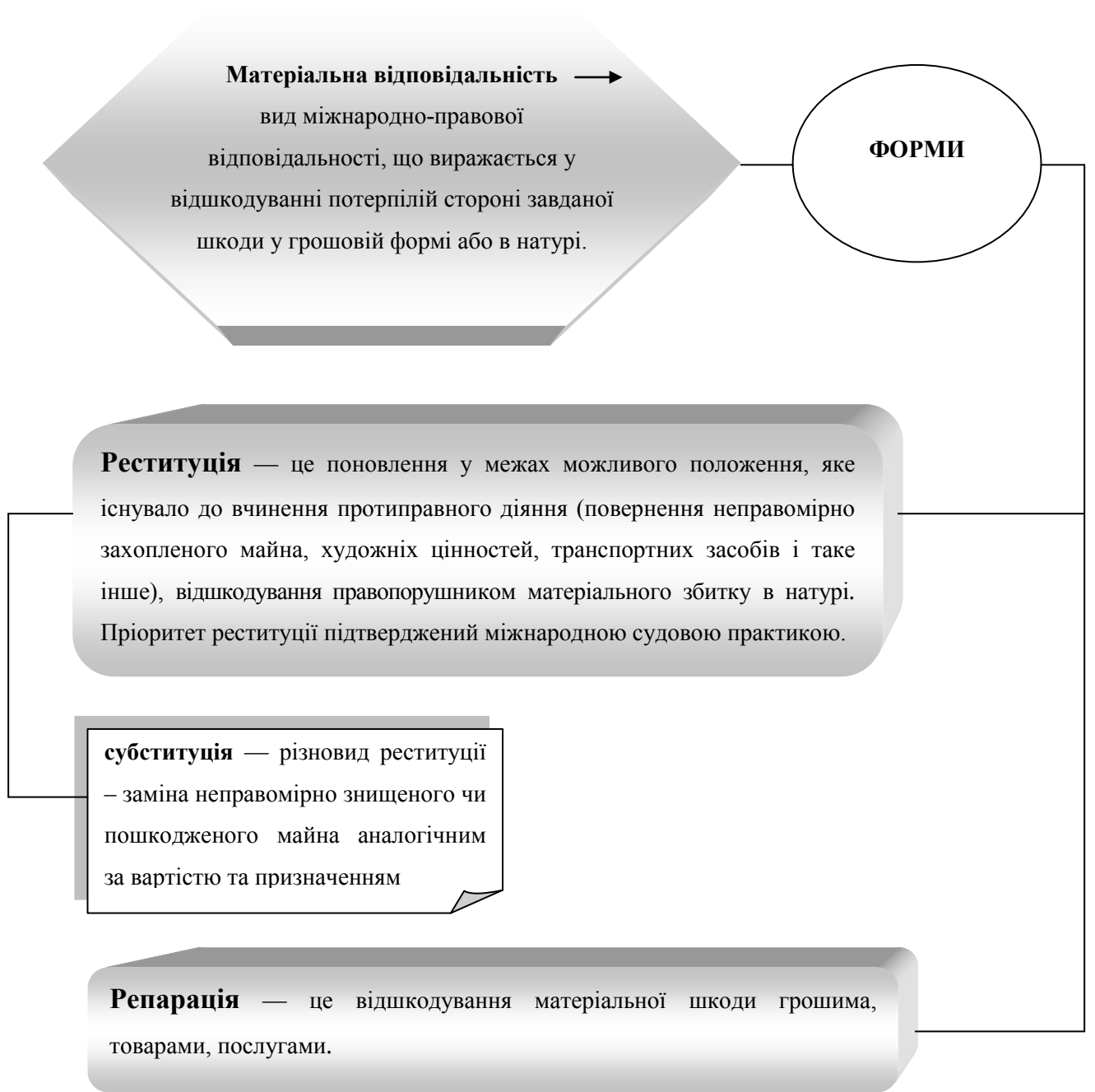
реорганізація окремих елементів політичної системи та скасування суспільних інститутів, наявність яких сприяла скоєнню державою міжнародного злочину

тимчасова окупація частини або всієї території

міжнародний контроль за використанням наукового та промислового потенціалу

заходи щодо демілітаризації промисловості, розпуску чи скорочення збройних сил

зобов'язання не оснащувати останніх у майбутньому певними видами зброї та не виробляти такі.

★ У доктрині міжнародного права міжнародні правопорушення не мали чіткого поділу на види або групи, хоча деякі спроби їх виділення почалися порівняно нещодавно. Студенту необхідно опанувати визначення поняття «міжнародне правопорушення», знати критерії розмежування міжнародних злочинів та злочинів міжнародного характеру, наводити приклади.

Міжнародне правопорушення – це міжнародно-протиправне діяння суб'єкта міжнародних правовідносин, у якому містяться ознаки (елементи) складу міжнародного правопорушення.

Міжнародна доктрина розрізняє три види міжнародних правопорушень:

Міжнародні злочини

Злочини міжнародного характеру

**Інші міжнародні правопорушення
(міжнародні делікти)**

Нормативне визначення поняття «міжнародний злочин» одержало шляхом закріплення в Статуті Міжнародного Військового Трибуналу, що є невід'ємною частиною Угоди між СРСР, США, Великобританією і Францією про судове переслідування і покарання головних військових злочинців

європейських країн від 8 серпня 1945 року. До міжнародних злочинів належать такі міжнародно-протиправні діяння, які порушують міжнародні зобов'язання, що є основними для забезпечення життєво важливих інтересів міжнародного співтовариства, і розглядаються як злочини міжнародним співтовариством у цілому (наприклад, агресія, апартеїд, геноцид, рабство, расизм, найманство та ін.).

Міжнародні злочини — це злочини, що порушують міжнародні зобов'язання, які є основними для забезпечення життєво важливих інтересів міжнародного співтовариства, і розглядаються як злочини міжнародним співтовариством у цілому

❖ здійснюються державами, посадовими особами держав, що використовують механізм держави в злочинних цілях, а також рядовими виконавцями;

❖ здійснюються від імені держави;

❖ зазіхають на міжнародний мир і безпеку;

❖ загрожують основам міжнародного правопорядку;

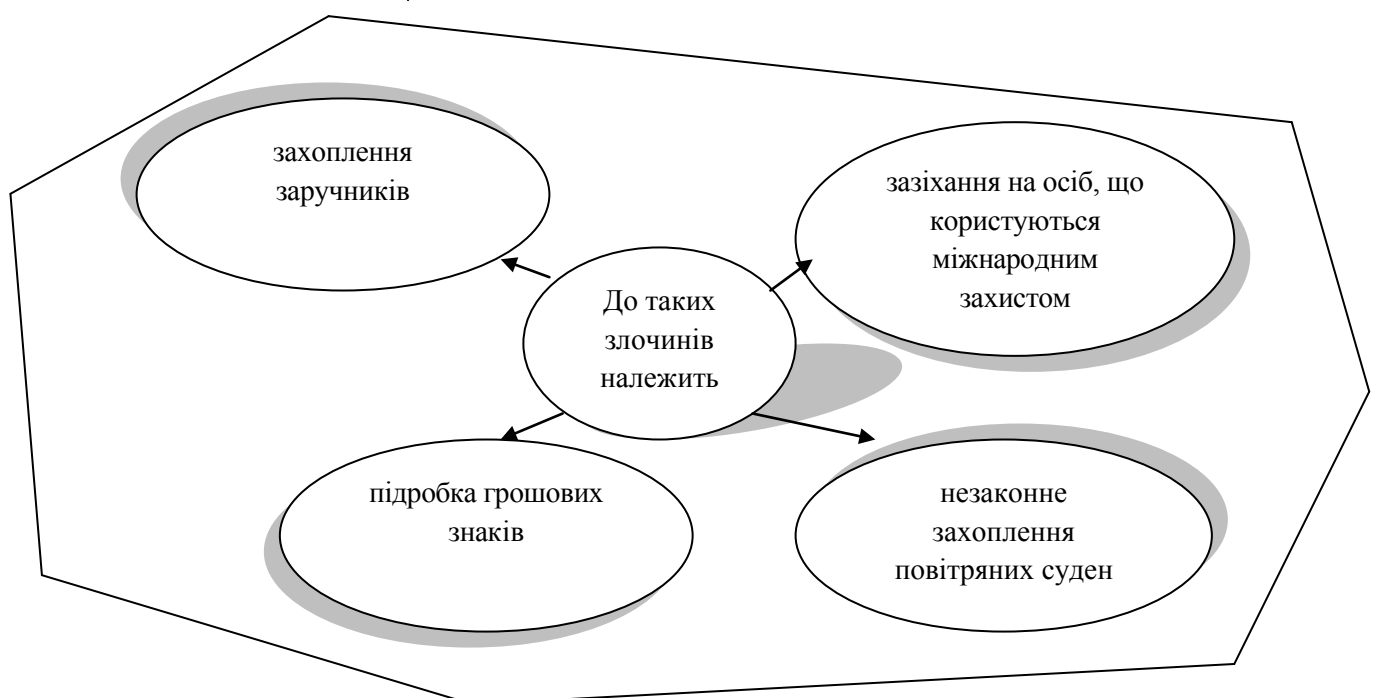
❖ спричиняють відповідальність держави як суб'єкта міжнародного права і персональну кримінальну відповідальність виконавців, що настає в рамках міжнародної, а в деяких випадках внутрішньодержавної (національної) юрисдикції.

Злочин міжнародного характеру — діяння фізичної особи, що посягає на права й інтереси двох або декількох держав, міжнародних організацій, фізичних і юридичних осіб.

❖ стосуються інтересів двох або декількох держав, юридичних осіб і/або громадян;

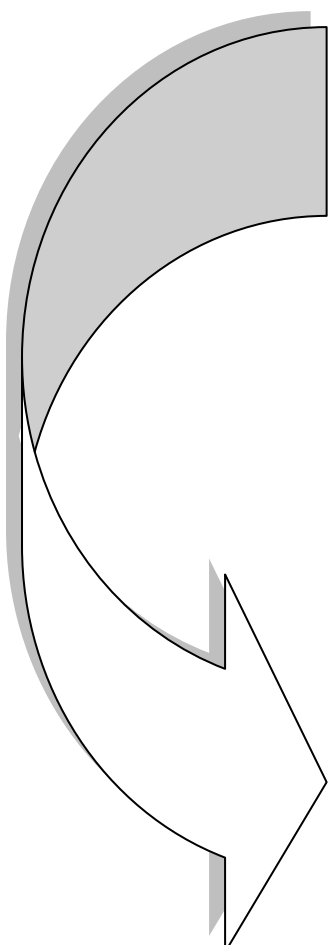
❖ здійснюються окремими фізичними особами, які не пов'язані із політикою держави;

❖ спричиняють персональну відповідальність правопорушників у рамках національної юрисдикції.

Міжнародні делікти

(визначаються за залишковим принципом, до них належать правопорушення, що не увійшли в перші дві групи. Таким же чином їх визначала і Комісія з міжнародного права)

-
- ❖ не носять характеру злочинів і не мають суспільної небезпеки міжнародних злочинів і злочинів міжнародного характеру;
 - ❖ можуть здійснюватися будь-якими суб'єктами міжнародних правовідносин, що порушують положення розпоряджень міжнародно-правових норм;
 - ❖ спричиняють відповідальність суб'єктів, що може виражатися у формі самообмежень, які впливають у результаті офіційного визнання протиправності поведінки суб'єкта.

порушення державою договірних зобов'язань, що не мають основного значення

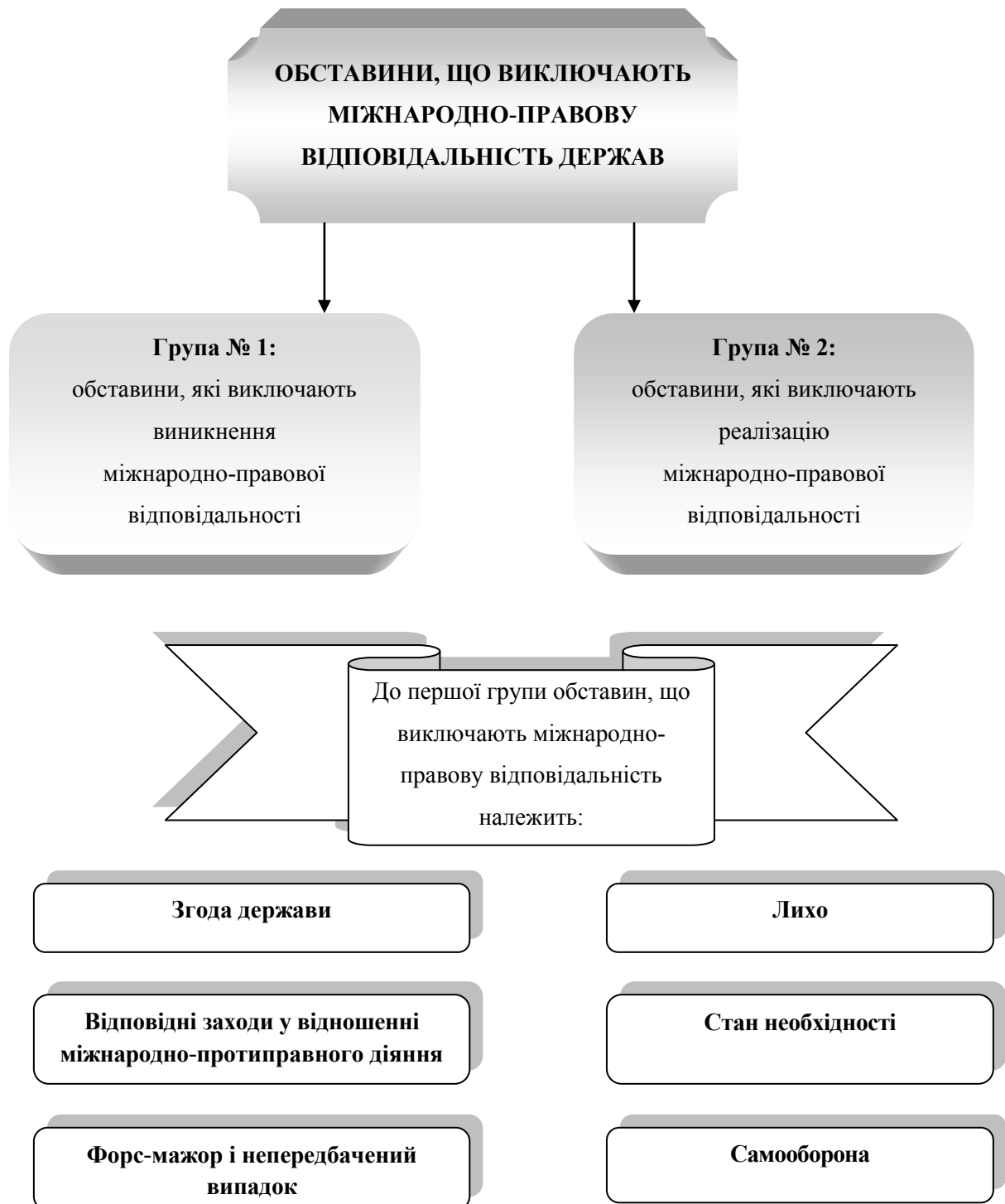
порушення державою своїх односторонніх зобов'язань

До таких деліктів належить

невиконання рішень міжнародних судів і арбітражів

Студенту слід мати на увазі, що під час кваліфікації поведінки держави слід враховувати обставини, наявність яких виключає протиправність дії (бездіяльності) останньої, а отже і звільняє державу від міжнародно-правової відповідальності. В контексті даного питання необхідно розглянути групи, на які поділяються обставини, що виключають відповідальність держав, а також детально з'ясувати види та зміст таких обставин.

Стаття 29 Проекту статей про відповідальність держав:

«Правомірним способом дана згода держави на вчинення іншою державою певного діяння, що не відповідає зобов'язанню останньої у відношенні першої держави, виключає протиправність цього діяння, оскільки це діяння знаходиться в межах вищевказаної згоди»

**Умови виключення
відповідальності
у разі згоди держави:**

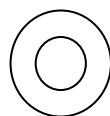
✓ згода держави повинна бути міжнародно-правомірною;

✓ згода повинна бути ясно вираженою, а не такою, що припускається;

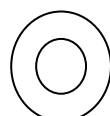
✓ згода повинна передувати вчиненню дії;

✓ діяння, на вчинення якого отримана згода, повинно відбуватися в межах узгоджених умов, що стосуються місця, часу, засобів та інших обставин діяльності зобов'язаної держави.

Вимоги до держави, що дає згоду на вчинення іншою державою діяння, що не відповідає зобов'язанню останньої:

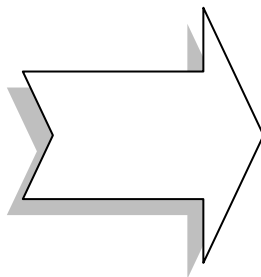
держава вправі давати згоду на діяльність іншої держави тільки в межах своєї території, а також стосовно до своїх суверенних прав і юрисдикції, що діють в межах недержавної території (континентальний шельф, виняткова економічна зона, відкрите море і т.д.);

згода держави не може бути надана на вчинення дій, що суперечать імперативним нормам міжнародного права (наприклад, згода на використання своєї території для вчинення агресії у відношенні третьої держави).

Стаття 30 Проекту статей про відповідальність держав:

«Під відповідними заходами стосовно міжнародно-протиправного діяння, що виключають відповідальність держави, розуміються дії держави, викликані протиправними діями іншої держави»

Дії держави стосовно держави-правопорушника, з погляду міжнародного права, будуть правомірними, тому що є провина самої потерпілої сторони. Мова, таким чином, йде про закономірні «відповідні заходи» — санкції. Такі заходи можуть бути застосовані не тільки потерпілою державою, але також за її дорученням компетентною міжнародною організацією (ООН, відповідною регіональною організацією).

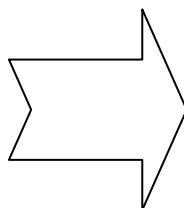
**Форс-мажор
(непереборна сила)**

**Непередбачений
випадок (непередбачені
зовнішні події)**

При форс-мажорі і непередбаченому випадку мова може йти про ситуації, викликані явищами природи (землетрус, повінь, епідемія, епізоотія і т.д.) або діяльністю людей. В умовах таких ситуацій держава в особі своїх органів або посадових осіб опиняється в становищі об'єктивної неможливості обрати поведінку, що відповідає вимогам свого міжнародного зобов'язання, або встановити, що дана її поведінка не відповідає необхідному.

Стаття 32 Проекту статей про відповідальність держав:

«Ситуація крайнього лиха передбачає виключення протиправності діяння держави, якщо суб'єкт поведінки, що представляє дану державу, в умовах крайнього лиха не мав іншої можливості врятувати своє життя або життя ввірених йому людей»

Найбільш яскравим прикладом зазначеної ситуації є дії капітана морського судна, яке терпить лихо, з укриття від шторму в іноземному порту, що чиняться без відповідного на це дозволу. У цьому випадку формально має місце порушення меж іншої держави, проте ці дії відбулися в силу виняткових обставин.

Лихо як обставина, що виключає відповідальність держави, передбачено, наприклад, у статті 98 Конвенції ООН з морського права 1982 року.

Стаття 33 проекту статей про відповідальність держав:

«Держава не може посилатися на стан необхідності як на підставу для виключення протиправності діяння цієї держави, що не відповідає її міжнародному зобов'язанню, за винятком тих випадків, коли:

1) це діяння було єдиним засобом захисту суттєвого інтересу цієї держави від тяжкої і неминучої загрози;

2) це діяння не завдало серйозної шкоди суттєвому інтересу держави, у відношенні якого існує зазначена обставина.

Умови правомірності посилення держави на стан крайньої необхідності

- ✓ абсолютно винятковий характер ситуації, на яку посилюється держава;
- ✓ неминучість небезпеки, що загрожує життєво важливим інтересам держави і його населенню;
- ✓ неможливість усунути таку небезпеку іншими засобами;
- ✓ в обов'язковому порядку тимчасовий характер дії, обмежений рамками періоду небезпеки.

Випадки, що унеможливають посилення держави на стан крайньої необхідності

- ✓ міжнародне зобов'язання виникає з імперативної норми загального міжнародного права;
- ✓ міжнародне зобов'язання встановлене договором, що прямо або побічно виключає таку можливість;
- ✓ держава, про яку йде мова, сприяла виникненню стану необхідності.

Стаття 34 Проекту статей про відповідальність держав:

«Протиправність діяння держави, що не відповідає міжнародному зобов'язанню цієї держави, виключається, якщо це діяння є законним заходом самооборони, прийнятим відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй».

Захід самооборони є правомірним якщо:

- наявність збройного нападу на державу іншою державою, що створює винятково серйозну і явну загрозу її територіальній цілісності і політичній незалежності;
- Раді Безпеки ООН повинно бути негайно повідомлено про вжиті заходи самооборони;
- такі заходи не стосуються повноважень і відповідальності Ради Безпеки ООН в справі підтримки або відновлення міжнародного миру і безпеки.
- самооборона здійснюється до того моменту, доки Рада Безпеки ООН не застосує заходи, які необхідні для підтримки міжнародного миру і безпеки;

★ Студент має опанувати поняття «міжнародний злочин» та «злочин міжнародного характеру», а також знати принципову відмінність між цими двома видами міжнародних правопорушень. Студент повинен вміти охарактеризувати кожен з видів міжнародних правопорушень та наводити приклади до кожного з них.

**Міжнародні злочини
поділяються на три групи:**

**Злочини проти
миру**

планування,
підготовка,
розв'язування або
ведення агресивної
війни і порушення
міжнародних
договорів (угод), або
змова, спрямована на
вчинення будь-якої з
вищенаведених дій

Воєнні злочини

порушення законів і
звичаїв ведення війни:
вбивство, катування чи
викрадення в рабство
або для іншої мети
цивільного населення
окупованої території;
вбивства чи катування
військовополонених
тощо

**Злочини проти
людяності**

вбивства, катування,
поневолення,
депортації та інші
жорстокі злочини,
вчинені за
політичними,
расовими чи
релігійними мотивами

Злочини міжнародного характеру

– міжнародні кримінальні злочини — суспільно небезпечні умисні діяння, що посягають на міжнародний правопорядок, завдають шкоди мирному співробітництву держав.

За своєю природою вони є загальнокримінальними злочинами з «іноземним елементом», які вчиняються на території декількох держав, та становлять небезпеку для їх інтересів тощо. Конкретні заходи покарання за вчинення даного виду злочинів, передбачаються національним законодавством після інкорпорування ним положень міжнародно-правового акта.

Відповідальність за вчинення злочинів міжнародного характеру передбачено міжнародно-правовими актами:

✓ *універсального характеру*

Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 р., Міжнародна конвенція про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і навчанням найманців 1989 р. та ін.

✓ *регіонального характеру*

Європейська конвенція про правопорушення щодо культурних цінностей 1985 р. та інші.

До основних злочинів міжнародного характеру відносять:

- піратство;
- рабство, работоргівлю;
- експлуатацію проституції третіми особами;
- незаконний обіг наркотичних засобів та психотропних речовин;
- незаконні операції з культурними цінностями;
- розповсюдження порнографічних видань та торгівлю ними;
- підробку грошових знаків;
- незаконне захоплення і використання ядерного матеріалу тощо.

**Класифікація злочинів
міжнародного характеру
з урахуванням об'єкту
посягання**

А) злочини проти стабільності міжнародних відносин: міжнародний тероризм, взяття заручників, найманство;

Б) злочинні посягання на особисті права людини: застосування тортур, торгівля жінками й дітьми;

В) злочини у сфері дипломатичних зносин: посягання на осіб, які користуються дипломатичним захистом;

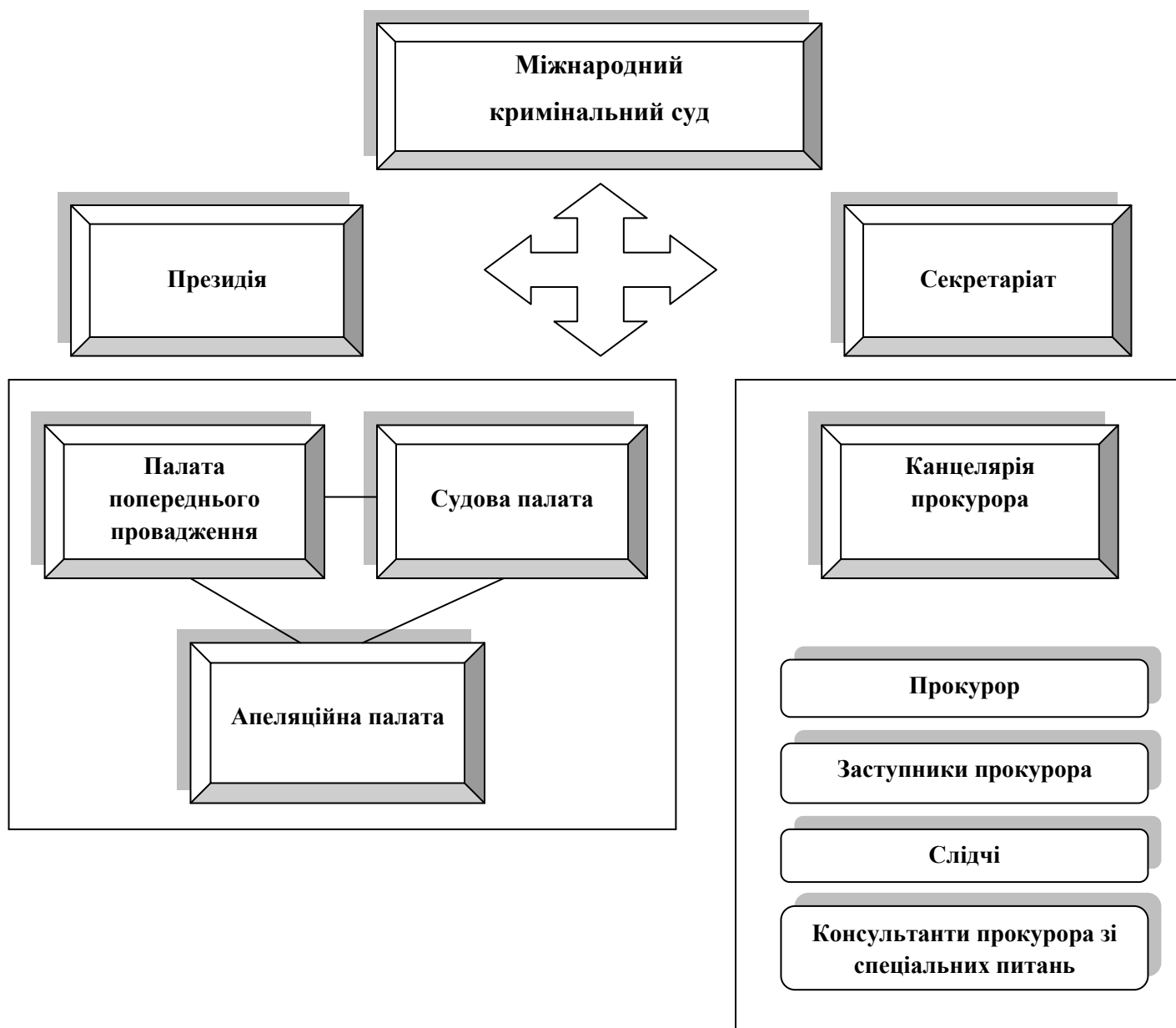
Г) злочини у сфері економіки і фінансів: легалізація злочинних доходів, контрабанда, виготовлення фальшивих грошей;

Д) злочини у сфері культури: ввезення до країни викрадених культурних цінностей, розповсюдження порнографічних предметів;

Ж) злочини, вчинені у відкритому морі: забруднення морського середовища, порушення правового режиму континентального шельфу, піратство, не надання допомоги на морі;

З) воєнні злочини міжнародного характеру, які відрізняються від воєнних злочинів як різновиду міжнародних злочинів тим, що не пов'язані зі злочинною діяльністю держави, насильство над населенням у районі воєнних дій, мародерство тощо.

★ Студент повинен добре знати структуру Міжнародного кримінального суду та компетенцією його постійних органів. Особливу увагу слід зосередити на питанні про юрисдикцію Міжнародного кримінального суду. Під час роботи над темою, необхідно з'ясувати, які справи уповноважений розглядати цей суд.

Увага! Самостійно розглянути питання про порядок обрання суддів та прокурора до Міжнародного кримінального суду.

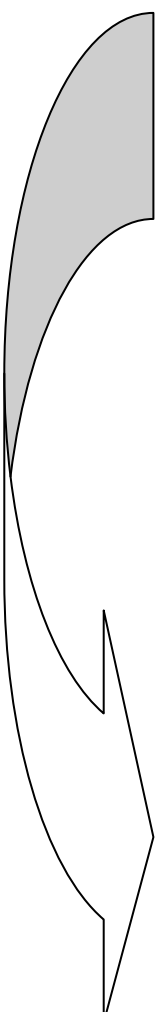
Президія – це незалежний орган в системі Міжнародного кримінального суду, безпосередньо не пов’язаний із здійсненням правосуддя та відповідальний за належне управління справами, що віднесені до його компетенції.

До компетенції Президії належить:

- ✓ призначати державу відбування покарання щодо особи засудженої до позбавлення волі;
- ✓ вирішувати питання про виключення тієї чи іншої держави зі списку держав, які повідомили про готовність приймати засуджених на своїй території, якщо Президія не погоджується з висунутими вимогами такої держави. З приводу цього Президія має право робити запит щодо додаткової інформації від цієї держави до прийняття відповідного рішення;
- ✓ затверджувати будь-які поправки або додатки до вимог держав щодо питань, зазначених вище;
- ✓ розглядати питання щодо клопотання засуджених осіб або Прокурора про призначення або зміну держави виконання вироку. Має право зробити запит до держави виконання вироку, щоб та розглянула усне або письмове клопотання засудженої особи;
- ✓ визначаючи межі необхідності, надає дозвіл на отримання засудженою особою будь-якої допомоги, включаючи надання кваліфікованого усного перекладача;
- ✓ здійснює нагляд за виконанням рішень Суду;
- ✓ делегує суддю Суду або співробітника Суду, якому доручається (після повідомлення держави виконання вироку) зустрітися з засудженою особою та заслухати його думки без присутності національних представників влади;
- ✓ приймати рішення щодо дозволу тимчасової видачі засудженого до 3-ої держави лише при умові достатніх гарантій, що засуджений буде перебувати під вартою у цій державі та його буде повернуто до держави виконання вироку;
- ✓ після проведення консультацій з Прокурором, засудженою особою, потерпілими або їх представниками приймає рішення щодо розпорядження майном чи активами або їхнього розподілу, що здійснюється під час виконання вироку Суду;
- ✓ встановлювати строки, в межах яких засуджені особи можуть звертатися за наданням допомоги або оскаржувати рішення Суду.

Секретаріат – є допоміжним несудовим органом Міжнародного кримінального суду, який відповідає за несудові аспекти управління справами та обслуговує інші органи. Секретаріат очолює Секретар, що є головною адміністративною посадовою особою Суду. Він здійснює свої функції під керівництвом Голови суду.

Палата попереднього провадження – судовий орган Міжнародного кримінального суду, до компетенції якого входить:

-
- надання рекомендацій або розпоряджень щодо процедур, яких варто дотримуватися;
 - надання вказівок щодо ведення протоколів провадження у справі;
 - призначення експертів для надання допомоги;
 - надання дозволів захиснику особи, що була заарештована, брати участь у розгляді справи, або, якщо арешту не було чи викликана особа не з'явилася, чи не було визначено захисника, призначає іншого захисника для участі у справі та представництва інтересів захисту;
 - надання розпоряджень одному зі своїх членів, у разі необхідності, здійснювати нагляд та надавати рекомендації або розпорядження щодо збору та зберігання доказів і допиту осіб.

Судова палата забезпечує справедливість та швидкість судового розгляду при повному дотриманні прав обвинувачуваного та з урахуванням захисту потерпілих та свідків.

**розглядає справу по суті та
приймає рішення, що не
повинно виходити за рамки
фактів та обставин,
викладених у обвинуваченні**

**Під час розгляду справи
Судова палата може:**

- ✓ радитися зі сторонами та встановлювати такі процедури, які б забезпечували справедливість та прискорювали б розгляд справи;
- ✓ визначати мову або мови, що будуть використовуватися під час розгляду справи;
- ✓ звертатися з попередніми питаннями до Палати попереднього провадження;
- ✓ вимагати явку свідків, надання ними свідчень, а також пред'явлення документальних доказів;
- ✓ забезпечувати нерозповсюдження конфіденційної інформації;
- ✓ приймати рішення щодо інших питань, що мають відношення до справи;
- ✓ забезпечувати захист обвинувачуваного, свідків та потерпілих;
- ✓ встановлювати, що за певних обставин, розгляд справи буде закритим;
- ✓ приймати рішення щодо допустимості або відносності доказів;
- ✓ застосовувати необхідні заходи для підтримання порядку під час розгляду;
- ✓ складати повний протокол судового розгляду, що точно відображає послідовність процесу.

Апеляційна палата є органом не типовим для міжнародних судових установ. Сторони процесу можуть звертатися до нього у випадку оскарження рішень двох інших судових палат. При розгляді справи вона користується тими ж повноваженнями, що й Судова палата, проте її рішення є остаточними та оскарженню не підлягають.

У разі відкриття провадження у справі має право:

- відмінити або внести зміни до рішення чи вироку
- прийняти рішення про проведення нового судового розгляду іншою судовою палатою

Канцелярія прокурора – це незалежно діючий окремий орган, що відповідає за отримання будь-якої інформації про злочин, який належить до юрисдикції Міжнародного кримінального суду. Канцелярію прокурора очолює Прокурор, який обирається шляхом таємного голосування.

Прокурор
уповноважений

- керувати Канцелярією;
- розпочинати розгляд справи на підставі інформації про злочин;
- призначати консультантів зі спеціальних питань.

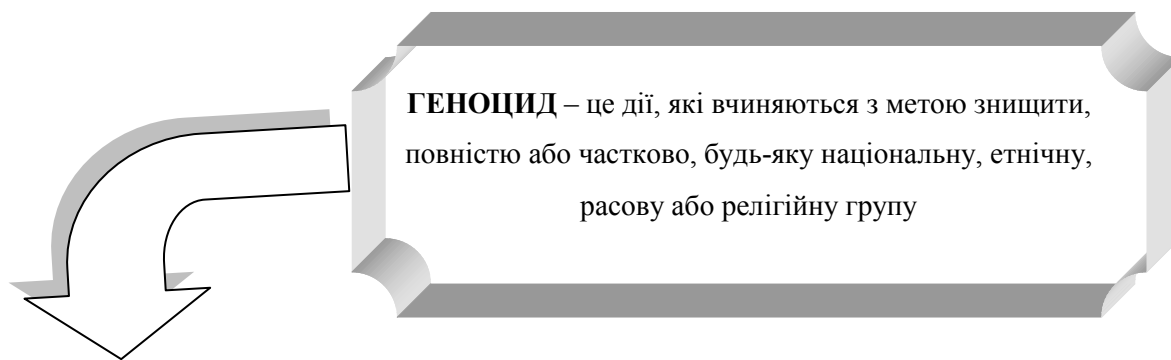

Юрисдикція Міжнародного кримінального суду є лише доповненням до національної юрисдикції та виступає як самостійна лише у випадку, коли національні системи правосуддя не діють. Міжнародний кримінальний суд діє лише у тих випадках, коли національні правоохоронні структури не здатні або навіть не намагаються протидіяти злочинам проти миру та безпеки людства, або ж коли правова система держави не функціонує внаслідок внутрішнього конфлікту, національні суди відсутні, а суди іноземних держав не мають права розповсюджувати свою юрисдикцію.

Окрім цього, повноваження Міжнародного кримінального суду обмежені у часі та просторі.

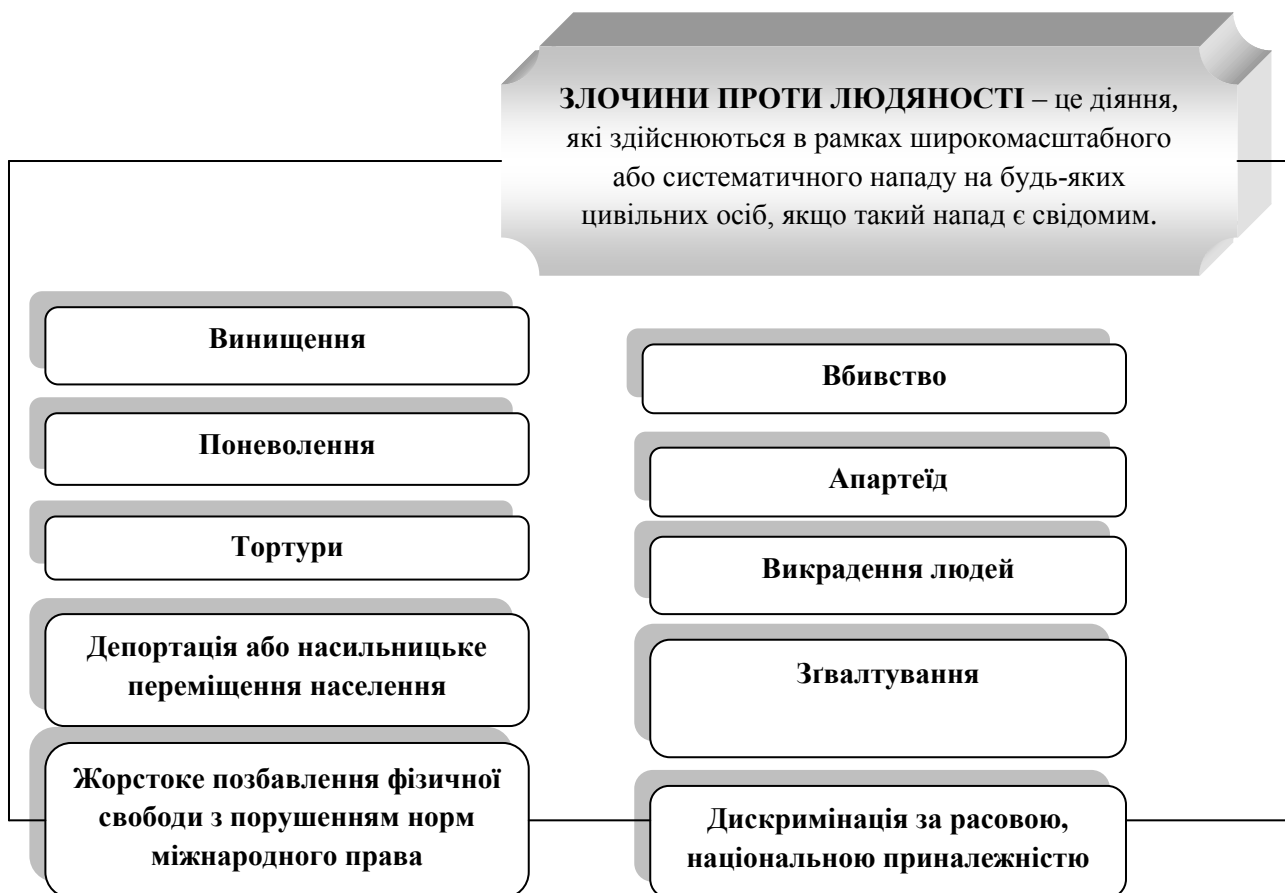
❖ *По-перше*, Суд уповноважений розглядати лише ті злочини, що були скоєні після 1-го липня 2002 р. Усі злочини, скоєні до моменту вступу у силу Римського статуту, випадають з юрисдикції цього Суду.

❖ *По-друге*, до Суду притягаються лише ті злочинці, що є громадянами держав, які ратифікували Статут, або ж ті, що скоїли злочини на території таких держав.

Діяння, що кваліфікуються як геноцид:

- 1) вбивство членів відповідної групи;
- 2) нанесення серйозної фізичної або духовної шкоди членам відповідної групи;
- 3) навмисне фізичне винищення групи осіб через вплив на її умови життя;
- 4) створення умов, що мають на меті припинення народжуваності у середині групи;
- 5) насильне переселення дітей з одної групи до іншої.

ОЗНАКИ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ

О діяння має бути здійснено «як складова частина широко використовуваних та методичних атак», як це пояснюється в елементах злочинів. Термін «атака» означає не лише військові дії, але й може включати такі заходи, як депортація або насильне переселення;

О діяння має бути спрямовано проти цивільного населення. Якщо серед цивільного населення є солдати, воно не втрачає статусу цивільного;

О діяння повинно бути скоєно відповідно до політики держави або організації. Не систематичні та випадкові дії, що не відповідають рівню злочинів проти людяності, Судом не переслідуються.

ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ - серйозне порушення звичаєвих та договірних норм міжнародного гуманітарного права, яке застосовують під час збройних конфліктів.

До першої групи відносять злочини, зазначені у Женевських конвенціях 1949 р. за умови, що вони здійснені відносно тих, хто знаходиться під захистом цих конвенцій, включаючи поранених солдатів, потерпілих від аварій на судах, військовополонених, цивільне населення на окупованих територіях.

До другої групи відносять порушення міжнародно-правових норм (Гаазькі конвенції, I протокол до Женевських конвенцій).

Відповідно до Резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1974 р.
«**АГРЕСІЄЮ** є застосування збройної сили держави проти суверенітету,
територіальної цілісності чи політичної незалежності іншої держави».

Застосування збройної сили державою першою є «*prima facie*»
доказом акту агресії, однак Рада Безпеки ООН може, відповідно до
Статуту ООН, не визнавати відповідні дії як акт агресії з огляду на
інші обставини, включаючи той факт, що такі дії або їх наслідки не
мають достатньо серйозного характеру.

★ Студенти повинні з'ясувати специфіку та межі міжнародно-правової
відповідальності міжнародних міжурядових організацій. Варто опанувати, до
яких видів міжнародно-правової відповідальності можуть бути притягнуті
міжнародні організації та за яких саме умов.

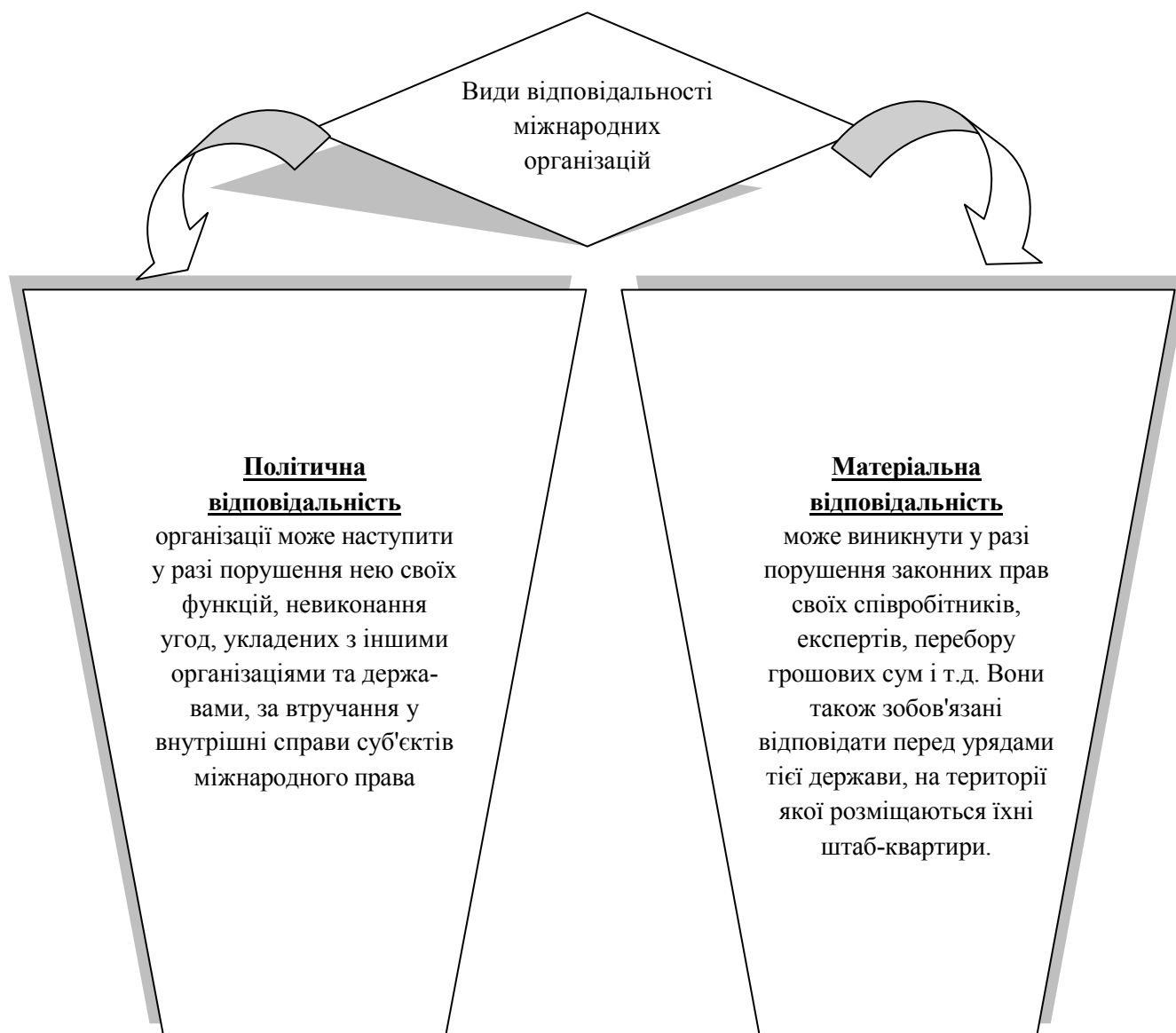
Виступаючи на міжнародній арені як самостійні утворення, міжнародні міжурядові організації є суб'єктами міжнародно-правової відповідальності. **Відповідальність** міжнародних організацій **ґрунтується** на їх правосуб'єктності і безпосередньо впливає з неї. Ця відповідальність носить специфічний характер. **Обсяг і межі відповідальності** міжнародних організацій не однакові, вони **залежать від обсягу правосуб'єктності і природи міжнародних організацій**. Відповідальність міжнародної організації настає при правопорушенні незалежно від того, порушена нею (її органами або посадовими особами) норма міжнародного права, норма внутрішнього права організації або норма внутрішньодержавного права.

Умови, за яких
міжнародні організації
виступають суб'єктами
міжнародно-правової
відповідальності

Наявність провини
(суб'єктивний фактор)

Порушення зобов'язання
(об'єктивний фактор)

Завдання шкоди

Питання для самоконтролю

1. Назвіть підстави міжнародно-правової відповідальності?
2. Розкрийте зміст поняття «міжнародно-правова відповідальність».
3. Які види міжнародно-правової відповідальності існують в сучасному міжнародному праві?
4. В яких формах реалізується матеріальна відповідальність у сучасному міжнародному праві?
5. Дайте визначення понять реституція та субституція?
6. Назвіть характерні риси репарацій та їхні форми.
7. У чому полягають відмінності репресалій від реторсій?
8. Які справи підпадають під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду?
9. Які діяння слід кваліфікувати як прояв геноциду?
10. Охарактеризуйте відповідальність міжнародних міжурядових організацій?

Тести для самоконтролю знань по темі

1. Згідно з ст. 3 Статуту Міжнародного Кримінального Суду, його місцем перебування є:

- А) Гаага (Нідерланди);
- Б) Київ (Україна);
- В) Москва (Російська Федерація);
- Г) Люксембург (Велике Герцогство Люксембург).

2. В організаційну структуру Міжнародного Кримінального Суду НЕ входить:

- А) Президія;
- Б) Канцелярія (офіс) Прокурора;
- В) Адміністративна Рада;
- Г) Секретаріат.

3. Прокурор Міжнародного Кримінального Суду обирається:

- А) на 9 років без права переобрання;
- Б) на 6 років без права переобрання;
- В) на 5 років з правом переобрання;
- Г) на 7 років без права переобрання.

4. Ставши учасником Статуту Міжнародного Кримінального Суду, держава:

- А) визнає юрисдикцію Суду автоматично;
- Б) має надати згоду, що вона визнає юрисдикцію Суду;
- В) не визнає юрисдикцію Суду;
- Г) визнає юрисдикцію тільки Палати судового розгляду справи по суті.

5. Юрисдикція Міжнародного Кримінального Суду за колом осіб (ratione personae) обмежена фізичними особами, що досягли на момент вчинення злочину:

- А) 12-річного віку;

- Б) 19-річного віку;

- В) 18-річного віку;

- Г) 21-річного віку.

6. Злочин геноциду є:

- А) міжнародним злочином;
- Б) злочином міжнародного характеру;
- В) не є злочином;
- Г) є злочином тільки за нормами внутрішньодержавного права.

7. Злочини проти людяності є:

- А) міжнародними злочинами;
- Б) злочинами міжнародного характеру;
- В) не є злочинами;
- Г) є злочинами тільки за нормами внутрішньодержавного права.

8. Яка із перерахованих дій не вважається агресією?

- А) бомбардування збройними силами держави території іншої держави;
- Б) блокада портів або берегів держави збройними силами іншої держави;
- В) засилання державою або від її імені збройних банд, груп чи регулярних сил або найманців, які здійснюють акти застосування збройної сили проти іншої держави;
- Г) концентрація у прикордонній зоні значної кількості збройних сил держави на виду з боку іншої держави.

9. Основним елементом міжнародного правопорушення є:

- А) протиправна поведінка;
- Б) злочинні посягання;
- В) посадові особи;
- Г) публічні об'єкти.

10. Виділіть обставини, які виключають настання міжнародно-правової відповідальності:

А) форс-мажор, лихо, непередбачуваний випадок;

Б) певні заходи у відповідь на міжнародно-протиправну дію;

В) відсутність норми, яка передбачає відповідальність, у національному законі;

Г) крайня необхідність, законна оборона.

Творчо-аналітичне завдання

Задача № 1

Ісламська Держава Афганістан вимагала від пострадянських республік сплати воєнних репарацій за збитки, завдані їй протягом майже десятилітнього перебування радянських військ на його території. Ця вимога була висунута прем'єр-міністром ІДА Абдулом Сабуром Фарідом на прес-конференції в Кабулі. «Усі республіки, які обрали незалежність після розпаду СРСР, брали участь у зруйнуванні Афганістану, – заявив він, – вони повинні виконати свої зобов'язання зі сплати воєнних репарацій».

Запитання

У чому полягають підстави міжнародної відповідальності і хто може виступати суб'єктом такої відповідальності?

Як, за якими критеріями може здійснюватися відмежування міжнародних правопорушень від суміжних з ними протиправних діянь?

Які обставини можна розглядати як фактори, які звільняють від міжнародно-правової відповідальності?

Якими процедурними правилами зумовлено застосування покарання за вчинення правопорушень міжнародного характеру?

Чи обгрунтована вимога нинішніх органів влади Афганістану про сплату цій країні репарацій?

Задача № 2

11 вересня 2001 р. у Нью-Йорку було вчинено масштабний терористичний акт, жертвами якого стали більш як 3 тис. осіб – громадян різних країн. Відповідав за це Усам Бен Ладен, арабський мільярдер, який знайшов притулок у таборі талібів в Афганістані.

12 вересня 2001 р. у резолюції 1368 (2001) Рада Безпеки ООН, визнаючи право на індивідуальну чи колективну самооборону згідно із Статутом ООН, однозначно засудила терористичні напади, здійснені 11 вересня 2001 р. і закликала всі держави до спільних зусиль у притягненні до відповідальності виконавців, організаторів і спонсорів цих терористичних актів. Згодом Рада Безпеки ООН закликала держави терміново вдатись до будь-яких зусиль, покликаних

попередити і покарати терористичні акти, у т.ч. шляхом розширення співробітництва і забезпечення реалізації відповідних міжнародних конвенцій.

14 вересня 2001 р., реалізуючи право на самооборону, Конгрес США ухвалив резолюцію про використання американських збройних сил проти осіб, відповідальних за напад. І 12 грудня 2001 р. на основі ст. 5 Північноатлантичного договору 1949 р. держави-члени НАТО ухвалили рішення використати усі необхідні засоби для реалізації права на індивідуальну чи колективну самооборону.

Запитання

Який правовий зміст поняття «право на самооборону»?

На основі права на самооборону проти кого можуть бути використані збройні сили держави?

Чи правомірне використання збройних сил держави проти терористів?

Нормативні джерела:

1. Манільська декларація про мирне вирішення міжнародних спорів від 15 листопада 1982 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

2. Загальний акт про мирне вирішення міжнародних спорів від 26 вересня 1928 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

3. Договір про заборону війни як засобу національної політики (Пакт Бріана - Келлога) від 27 серпня 1928 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

4. Конвенція про мирне вирішення міжнародних сутичок (І Гаазька конвенція) від 18 жовтня 1907 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

5. Статут Організації ООН по промислому розвитку ООН від 16.09.2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

6. Декларація про попередження та усунення спорів та ситуацій, які можуть загрожувати міжнародному миру та безпеці від 5 грудня 1988 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

7. Международная конвенция о борьбе с захватом заложников от 17.12.1979 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/hostages.shtml

8. Список підписань та ратифікацій Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну правову допомогу у кримінальних справах Рада Європи; Статус, Список, Міжнародний документ від 25.01.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_518

9. Список подписаний и ратификаций Дополнительного протокола к Конвенции о передаче осужденных лиц (Страсбург, 18 декабря 1997 года) по состоянию на 4 июня 2007 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/99>

10. Список підписань та ратифікацій Протоколу N 13 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який стосується скасування смертної кари за будь-якими обставинами Рада Європи; Статус, Список, Міжнародний документ від 10.05.2007 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_797

Доктринальні джерела:

11. Анцелевич Г.О., Міжнародне право: підруч. / Г.О. Анцелевич, О.О. Покрещук - Київ: Алерта – Пектораль, 2003 – 409 с.

12. Баймуратов М.О. Міжнародне право: Підручник. –Суми: ВТД „Університетська книга”; Одеса: „Астропринт”, 2006. – 424 с.

13. Белалова Б.Ш. К вопросу кодификации норм международно-правовой ответственности государств // Вестник МГУ. Серия 11 Право. – 2000. – № 4. –С. 90-99.

14. Буткевич В.Г. Міжнародне право. Основи теорії: Підручник / В.Г. Буткевич, В.В. Мицик, О.В. Задорожній. – Київ: Либідь, 2002. – 608 с.

15. Буроменський М.В., Кудас І.Б., Маєвська А.А., Семенов В.С., Стешенко В.С. Міжнародне право: Навч. посібник / М.В. Буроменський (заг.ред.). – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 336 с.

16. Буткевич В.Г., Мицик В.В., Задорожній О.В. Міжнародне право. Основи теорії: Підручник / За ред. В.Г. Буткевича. – К.: Либідь, 2002. – 608 с.

17. Виноградова О. Видача (екстрадиція) осіб, які вчинили злочини: Адвокат. –1999. – № 1. – С. 13-14.

18. Возможные направления развития современного терроризма и международного сотрудничества по борьбе с ним / Рубрика М.Куршева // Уголовное право. – 2003. – №1. – С. 126-127.

19. Дмитрієв А.І., Муравйов В.І. Міжнародне публічне право: Навч. посіб. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 640 с.

20. Леонов В.В. Миротворча діяльність на теренах СНД у контексті розвитку міжнародної безпеки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niurr.gov.ua>

21. Лукашук И.И. Международное право. Особенная часть: учеб. для студентов юрид. фак. и вузов. – М.: Волтерс Клувер, 2005. – 544 с.

22. Лукашук И.И. Концепция права международной ответственности // Государство и право. – 2003. – № 4. –С.79-87.

23. Марисюк К. До питання про ознаки транснаціональних злочинних організацій // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні. –Львов, 2004. –С. 369-370.

24. Ліпкан В.А. Міжнародне право: підручник / В.А. Ліпкан, В.Ф. Антипенко, С.О. Акулов та ін. – К.: КНТ, 2009. – 752 с.

25. Микульшина А.И. Международное право: Учебник / А.И. Микульшина. – М.: Междунар. отношения, 2005. –360 с.

26. Колосов Ю.М. Международное право: учебник / Ю.М. Колосов, Э.С. Кривчикова – М.: Междунар. отношения, 2005. – 816 с.

27. Международное публичное право. Учебник. Издание второе, переработанное и дополненное / Под ред. К.А. Бекяшева. – М., 2001. –640 с.

28. Международное право: учеб. для студентов вузов, обучающихся по специальности «Юриспруденция» – М.: Изд-во Омега – Л., 2006. – 832 с.

29. Пронюк Н.В. Сучасне міжнародне право: Навчальний посібник // Мін. освіти і науки України. – Київ: КНТ, 2010. –280 с.

30. Ушаков Н.А. Международное право: Учебник. –М.: Юристъ, 2003. – 304 с.

31. Черкес М.Ю. Міжнародне право: Підручник // Мін. освіти і науки України. – Київ: Знання, 2011. – 397 с.

32. Вереина Л.В. Ответственность в международном праве / Л.В. Вереина // Международное право. Учебник, 2-е издание – М.: Юрайт, 2012. – С. 465-491.

Веб-сайти:

1.Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/>

Тема № 8. Міжнародне гуманітарне право

Семінарське заняття – 4 години

Питання для обговорення

1. Поняття міжнародного гуманітарного права. Поняття та види збройних конфліктів.
2. Правові наслідки початку збройного конфлікту.
3. Гаазьке право.
4. Женевське право.
5. Правовий статус цивільного населення та учасників збройного конфлікту. Режим військового полону.
6. Заборонені засоби та методи ведення війни.
7. Закінчення збройного конфлікту та його міжнародно-правові наслідки.
8. Правовий статус нейтральних держав.

Завдання для самостійної підготовки:

1. Розглянути історичні аспекти виникнення та розвитку міжнародного гуманітарного права.
2. Охарактеризувати поняття «капітуляція», «мирний договір», «примирення», «театр війни».
3. Охарактеризувати правовий статус шпигунів та найманців.

Теми для рефератів і доповідей:

1. Міжнародний Комітет Червоного Хреста.
2. Правовий статус комбатантів.
3. Правовий статус найманців під час збройного конфлікту.

Навчально-методичний матеріал для підготовки

★ При розгляді історичних аспектів виникнення та розвитку міжнародного гуманітарного права особливу увагу слід приділити впливу на генезис гуманітарної думки Хрестових походів, Наполеонівських війн тощо.

**Міжнародне
гуманітарне право** –
міжнародні правила,
договірні або
засновані на звичаях,
що:

➤ спеціально спрямовані на вирішення гуманітарних завдань, що виникають безпосередньо в результаті збройного конфлікту міжнародного і не міжнародного характеру;

➤ які з міркувань гуманного характеру обмежують права сторін, що знаходяться в конфлікті, обирати методи і засоби ведення війни;

➤ захищають осіб і майно, яким нанесена або може бути нанесена шкода конфліктом.

**Принципи
міжнародного
гуманітарного права**

гуманізація збройних конфліктів

обмеження воюючих у виборі методів і
засобів ведення війни

міжнародно-правовий захист жертв
війни

охорона цивільних об'єктів і культурних
цінностей

захист інтересів нейтральних держав

сполучення воєнної необхідності і
підтримки суспільного порядку з повагою
до прав людини

**Основні напрями розвитку
міжнародного
гуманітарного
права**

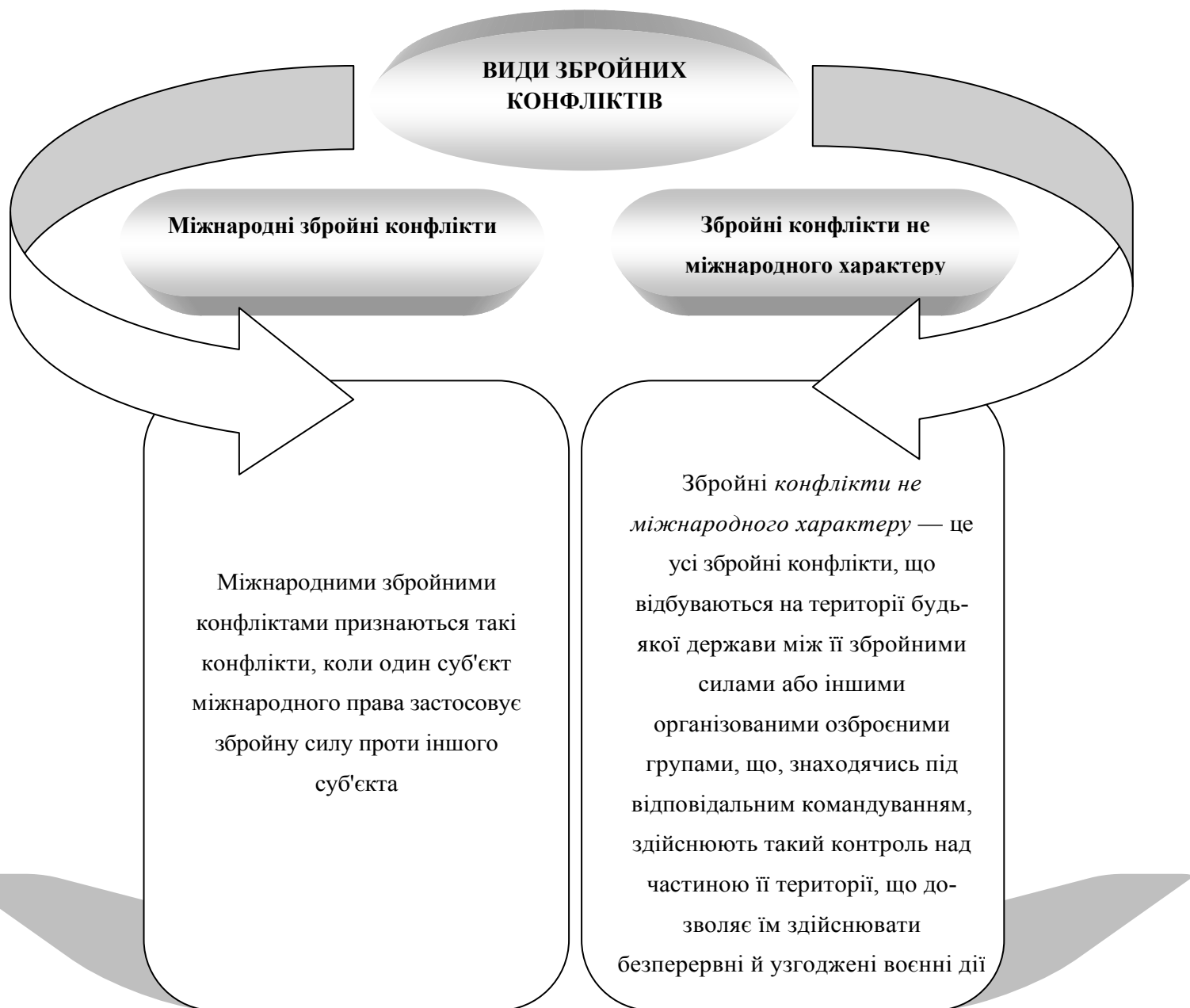
запобігання збройним конфліктам

правове становище держав, що приймають участь і
не приймають участь у конфлікті

обмеження засобів і методів ведення війни, заборона
їхньої модернізації

захист прав людини в період збройних конфліктів

забезпечення відповідальності за порушення
норм міжнародного гуманітарного права

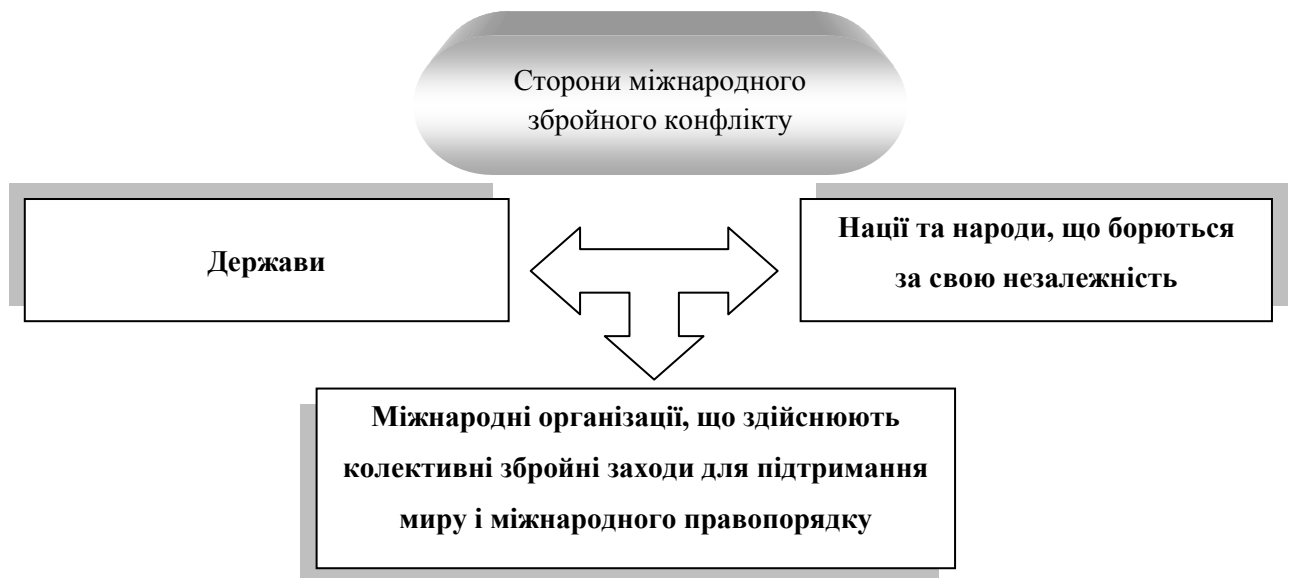
- ✓ застосування зброї та участь у конфлікті збройних сил, включаючи поліцейські підрозділи;
- ✓ колективний характер виступів;
- ✓ певний ступінь організованості повстанців і наявність органів, відповідальних за їхні дії;
- ✓ тривалість і безперервність конфлікту;
- ✓ здійснення повстанцями контролю над частиною території держави.

ОЗНАКИ
збройних конфліктів
не міжнародного
характеру

Увага! Самостійно визначте, за яких умов повстанці можуть бути визнані «воюючою стороною».

★ Початок війни між суб'єктами міжнародного права завжди тягне за собою певні правові наслідки. Студенту необхідно чітко опанувати перелік наслідків, що тягне за собою початок війни.

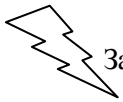

У відповідності з Гаазькою конвенцією про початок воєнних дій 1907 року держави визнають, що воєнні дії між ними не повинні починатися без попереднього і недвозначного попередження, що буде мати або форму мотивованого оголошення війни, або форму ультиматуму з умовним оголошенням війни.

Оголошення війни здійснюється у формах:

- звернення до власного народу
- звернення до народу або уряду держави-супротивника
- звернення до світового співтовариства

Ультиматум — категорична вимога, одного уряду до іншого, яка не допускає ніяких подальших суперечок і заперечень, з погрозою, що у разі невиконання цієї вимоги до спливу певного певного строку уряд, що пред'явив ультиматум, вживе відповідних заходів. Фактично він є загрозою війни.

Зазначені форми оголошення війни вважаються такими, що знаходяться в рамках міжнародного права, відповідно до статті II Конвенції про визначення агресії від 3 липня 1933 року, **сам факт оголошення державою війни першою розглядається як агресія.**

Правові наслідки початку війни

✓ між державами припиняються дипломатичні і консульські відносини;

✓ зупиняють дію норми міжнародного права, що не сумісні з військовим часом, зокрема, припиняють дію двосторонні політичні, економічні, культурні угоди між воюючими державами;

починають діяти міжнародні норми міжнародного гуманітарного права;

✓ припиняються і забороняються економічні, торгові, фінансові угоди й інші відносини з юридичними і фізичними особами воюючих сторін;

✓ майно, що є власністю ворожої держави (крім майна дипломатичних представництв і консульських установ), підлягає конфіскації;

✓ торгові судна воюючих, що знаходилися до початку війни у ворожих портах, повинні залишити порт супротивника;

✓ до громадян ворожої держави може бути застосований спеціальний режим (обмеження пересування, примусове поселення у відведених владою місцях, інтернування тощо);

- ✓ власні громадяни кожної з воюючих держав поділяються на мирне населення і збройні сили.

★ При розгляді «права Гааги» студенти повинні пам'ятати, що з метою попередження тотального винищення одним супротивником іншого, право воюючих на вибір засобів і методів ведення війни обмежується нормами міжнародного права.

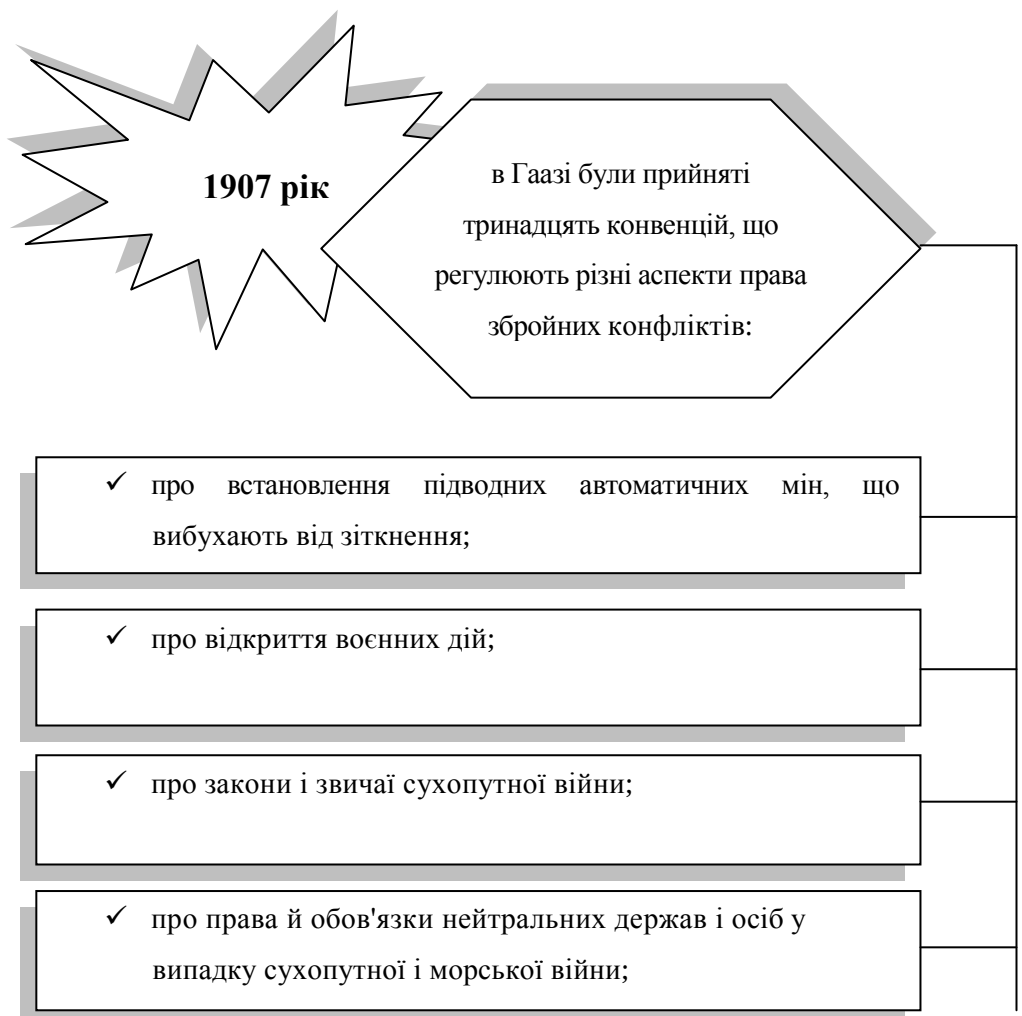
ГАЗЬКЕ ПРАВО

«Право Гааги»,
яке за традицією називають ще
правом війни (*jus in bellum*),
регулює:

права й обов'язки воюючих

обмеження воюючих у виборі засобів і
методів заподіяння шкоди супротивнику
(засобів і методів ведення війни)

обмеження насильства, не обумовленого
воєнною необхідністю

5	✓ про стан ворожих торгових суден на початку воєнних дій;	
6	✓ про перетворення торгових суден у судна воєнні;	
7	✓ про бомбардування морськими силами під час війни;	
8	✓ про застосування до морської війни основ Женевської конвенції;	
9	✓ про деякі обмеження в користуванні правом захоплення в морській війні;	
10	✓ про заснування Міжнародної призової палати;	
11	✓ про права й обов'язки нейтральних держав у разі морської війни.	
12	✓ Про мирне розв'язання міжнародних суперечок.	
13	✓ Про обмеження застосування сили під час стягнення за договірними борговими зобов'язаннями.	

Студенти повинні зрозуміти, що «право Женеви» спрямоване на захист цивільного населення та жертв війни. Особливу увагу слід приділити діяльності міжнародного комітету Червоного Хреста у сфері гуманізації збройних конфліктів.

ЖЕНЕВСЬКЕ ПРАВО

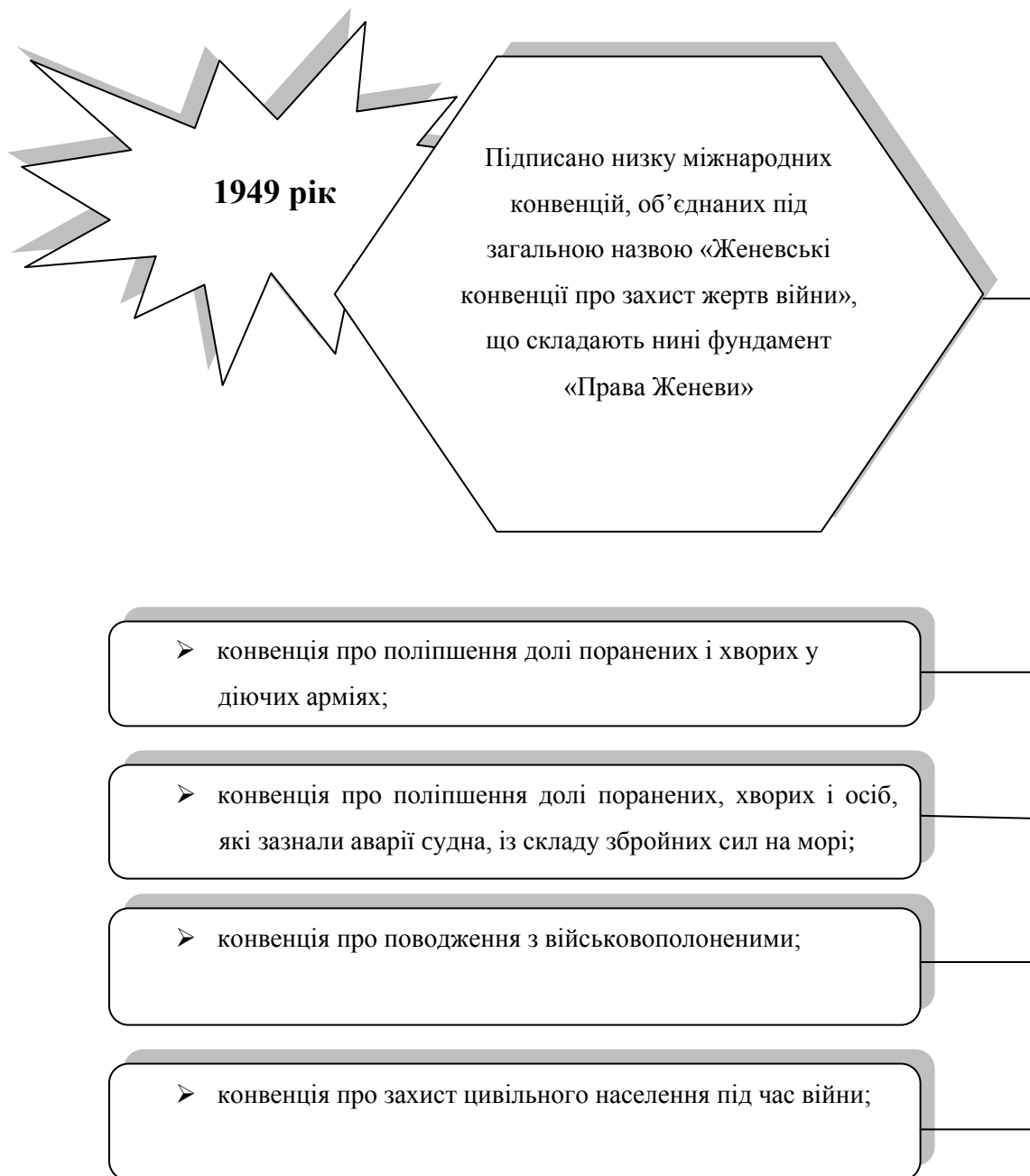
«Право Женеви» охороняє в
період збройних конфліктів:

поранених і хворих, які вибули із строю;

осіб, які зазнали аварії судна на морі;

військовополонених, цивільне населення;

іноземців та інших осіб, які не беруть
участі у військових діях.

Додатковий протокол I до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, і Додатковий протокол II до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, які стосуються захисту жертв збройних конфліктів не міжнародного характеру, значно розширили сферу застосування норм права збройних конфліктів, поширивши їх на війни, у яких народи ведуть боротьбу проти колоніального панування й іноземної окупації, а також проти расистських режимів у здійсненні свого права на самовизначення. Крім того, Додатковий протокол I суттєво обмежує воюючих не тільки в засобах, але й у методах ведення війни.

**Положення загального характеру, що відображають
найважливіші тенденції розвитку права збройних
конфліктів у контексті реалізації положень власне
міжнародного гуманітарного права**

❖ Конвенції підлягають дотриманню «за будь-яких обставин», а, отже, дотримання їх повинно бути забезпечено державами обов'язково.

❖ Конвенції підлягають застосуванню не тільки у разі оголошеної війни, але і при збройних конфліктах, коли одна зі сторін ще не визнала стану війни.

❖ Зазначеними конвенціями особам, які підлягають захисту, присвоюються права, від яких вони не можуть відмовитися.

❖ Конвенції підлягають застосуванню в співробітництві і під спостереженням держави-покровительки або організації, що її заміняє, і яка переслідує гуманні цілі.

❖ У разі розбіжностей щодо тлумачення і застосування конвенції держава-покровителька або організація, що її заміняє, яка переслідує гуманні цілі, повинна запропонувати свої послуги.

❖ Всі не урегульовані конвенціями справи підлягають вирішенню на підставі загальних принципів цих конвенцій.

❖ Забороняються засоби помсти спрямовані проти осіб і об'єктів, що перебувають під захистом відповідно до конвенцій.

Студентам необхідно пам'ятати, що цивільне населення, не зважаючи на значні зусилля міжнародної спільноти, страждає під час збройних конфліктів. Яскравим прикладом цього є хронологія збройних конфліктів минулого століття. Студентам слід опанувати, які дії заборонено вчиняти відносно цивільного населення під час воєнних дій. В рамках даного питання необхідно розглянути, на які групи, окрім цивільних осіб, поділяється населення під час збройного конфлікту.

Цивільне населення — це особи, які не належать до жодної категорії учасників збройного конфлікту та безпосередньо не беруть участі у військових діях. Правовий захист цивільного населення здійснюється в конфліктах як міжнародного, так і не міжнародного характеру. Єдина мета, яку переслідують держави під час війни, полягає у послабленні військових сил супротивника. Цивільне населення як таке, а також окремі цивільні особи, не повинні бути об'єктом нападу.

Під час збройного конфлікту
щодо цивільного населення
ЗАБОРОНЯЄТЬСЯ:

чинити будь-які акти насильства, залякування або образи;

застосовувати примусові заходи фізичного або морального характеру;

застосовувати катування, тілесні покарання, медичні досліді;

застосовувати колективні покарання;

захоплювати заручників;

депортувати цивільне населення з окупованої території.

До самостійного опрацювання:

- Женевська конвенція про захист цивільного населення 1949 року.
- Додаткові протоколи до конвенції 1949 року.

Комбатанти — це особи, які входять до складу збройних сил воюючих сторін, що безпосередньо ведуть бойові дії проти супротивника зі зброєю в руках.

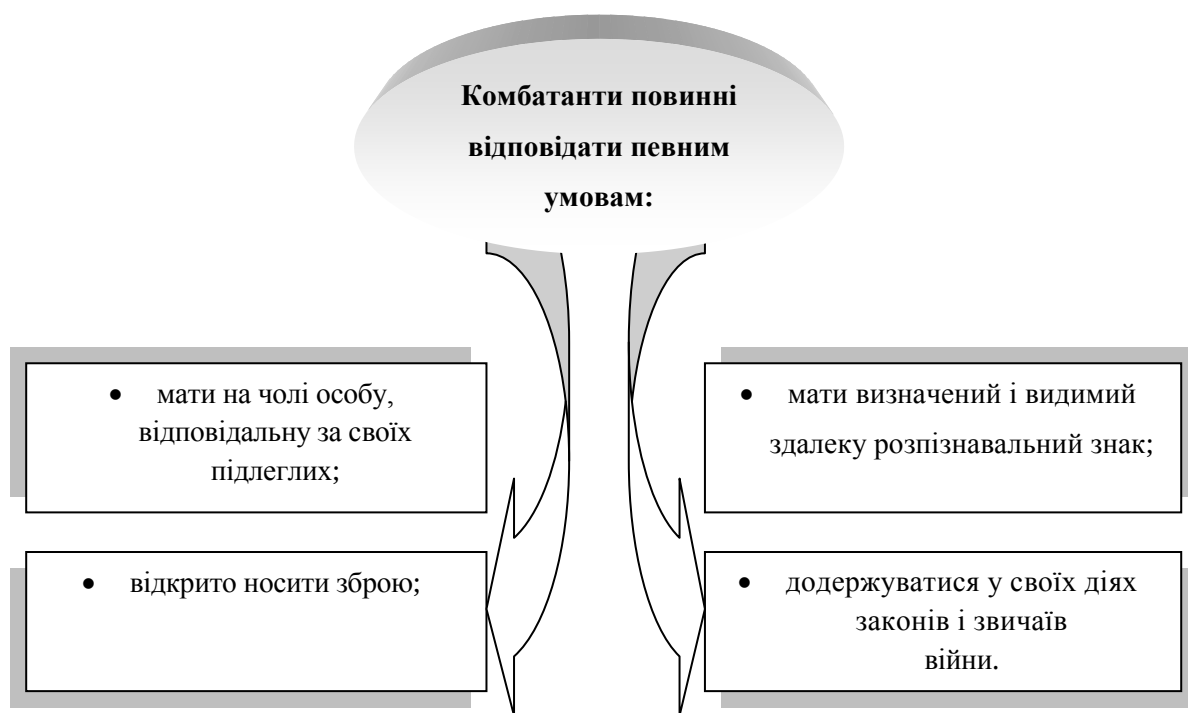
особовий склад регулярних збройних сил;

ополчення, добровольчі загони;

особовий склад рухів опору і партизанських формувань;

особи, які надають допомогу збройним силам, але участі в бойових діях не приймають; члени екіпажів торгових суден і цивільних літаків, які надають допомогу воюючим;

населення, що при наближенні противника взялося за зброю, якщо воно відкрито носить зброю і дотримується законів і звичаїв війни

Увага! Самостійне з'ясуйте відмінність партизан від добровольців та визначте правовий статус останніх.

Розвідники — особи, які входять до складу збройних сил воюючих сторін, носять воєнну форму і проникають у розташування супротивника з метою збору відомостей про нього для свого командування. Захоплені в полон розвідники користуються статусом військовополонених.

Некомбатанти — це особи, які входять до складу збройних сил, але безпосередньо не приймають участь у бойових діях. Відповідно до міжнародного права до не комбатантів (не воюючих) належить особовий склад, що правомірно знаходиться в складі збройних сил воюючої сторони, що надає їй допомогу у досягненні успіхів у бойових діях, але в них безпосередньо участі не бере.

- ✓ **військові кореспонденти**
- ✓ **юристи**
- ✓ **медичний персонал**
- ✓ **духівництво**
- ✓ **інтенданти**

РЕЖИМ ВІЙСЬКОВОГО ПОЛОНУ

Режим військового полону регламентовано III Женевською конвенцією 1949 року, а також ст.ст. 43-47 I Додаткового протоколу 1977 року. Згідно із положеннями Конвенції **військовополоненими вважаються особи, які потрапили під владу ворога:**

- ❖ особовий склад збройних сил, ополчення та добровольчих загонів, які входять до складу збройних сил;

- ❖ особовий склад партизанських загонів; особовий склад збройних сил, який підпорядковується уряду, не визнаного державою, яка утримує в полоні;
- ❖ військові кореспонденти, постачальники, інші особи, які супроводжують чи прямують за збройними силами;
- ❖ члени екіпажу торгового флоту та цивільної авіації;
- ❖ населення неокупованої території, що взялося за зброю, якщо воно відкрито носить зброю та виконує закони і звичаї війни.

★ Студенти повинні розуміти, що використання існуючих видів зброї може поставити під загрозу можливість існування людини як біологічного виду. Це обумовлює актуальність даного питання. Студентам слід знати перелік заборонених засобів та методів ведення війни.

Засоби ведення війни – зброя й інші засоби, які застосовуються збройними силами у війні для заподіяння шкоди і поразки супротивника.

**Заборонені
засоби ведення
війни**

біологічна зброя;

засоби впливу на природне середовище, що мають руйнівні довгострокові наслідки

будь-яка зброя, основна дія якої полягає в нанесенні ушкоджень осколками, що не виявляються в людському тілі за допомогою рентгенівських променів

вибухові і запальні кулі;

кулі, що розвертаються або сплющуються в людському тілі;

отрути й отруєна зброя;

задушливі, отруйні та інші гази, рідини і процеси

Методи ведення війни — це способи
застосування засобів війни.

**Заборонені
методи ведення
війни**

вбивати або ранити супротивника, що
здався і склав зброю

зрадницьки вбивати мирне населення або
супротивника

повідомляти тому, хто обороняється,
що у разі опору пощади нікому не буде

примушувати громадян ворожої
сторони брати участь у військових діях
проти своєї держави

геноцид під час війни

убивство парламентаря й осіб, які його
супроводжують

незаконно користуватися
парламентерським прапором або
прапором держави (нейтральної), що не
бере участь у війні, прапором або
знаками Червоного Хреста та ін.

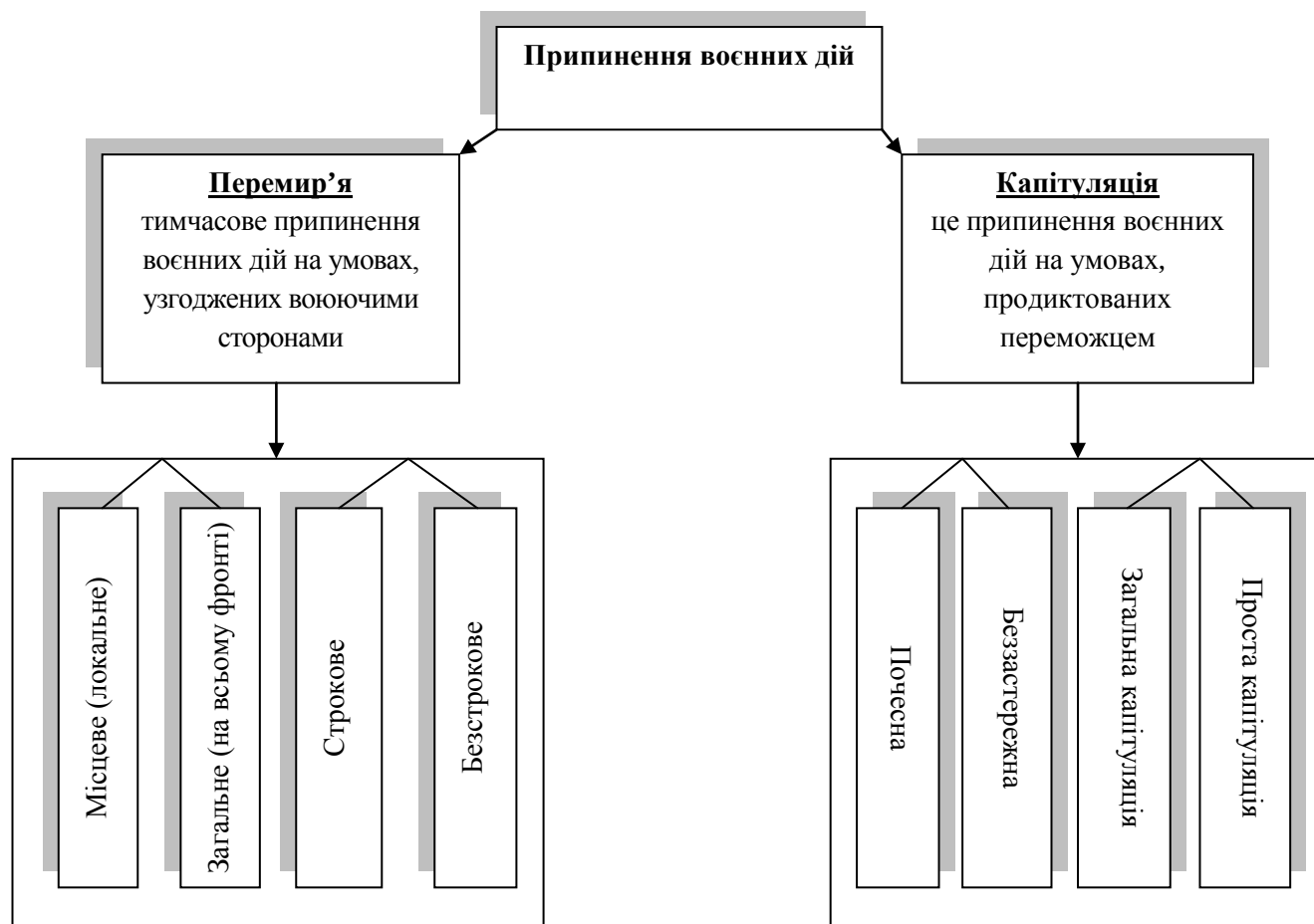
атака, бомбардування або знищення
санітарних установ, госпітальних суден,
транспортів, літаків, сані
тарного персоналу

винищування або захоплення ворожої
власності, крім випадків військової
необхідності

бомбардування незахищених міст,
портів, селищ, жител, історичних
пам'ятників, храмів, госпіталів, не ви-
користовуваних у воєнних цілях

знищення культурних цінностей, історичних та інших
пам'ятників, місць відправлення культів, або їхнє
використання для забезпечення успіху у воєнних діях

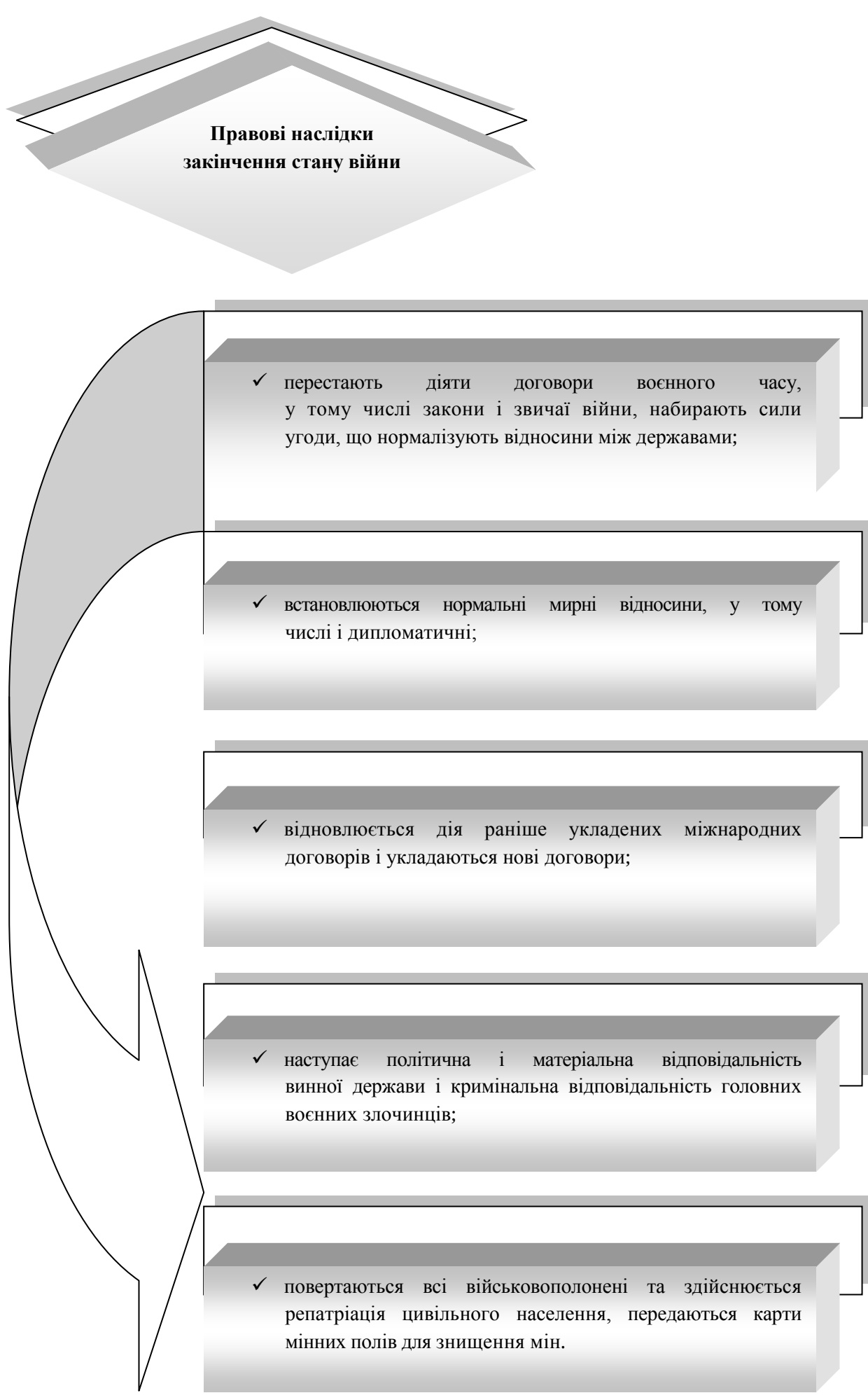
★ При вивченні цього питання студенти повинні зосередити увагу на способах припиненні воєнних дій та стану війни. Зокрема, звернути увагу на правові наслідки припинення воєнних дій та стану війни для учасників збройних конфліктів.

Стан війни припиняється
шляхом:

**прийняття односторонньої
декларації**
(між державами не ведуться
переговори, а поновлення мирних
відносин є результатом ініціативи
однієї сторони)

**укладення двосторонньої
декларації,**
(стан війни припиняється у
результаті переговорів)

Правові наслідки закінчення стану війни

✓ перестають діяти договори воєнного часу, у тому числі закони і звичаї війни, набирають сили угоди, що нормалізують відносини між державами;

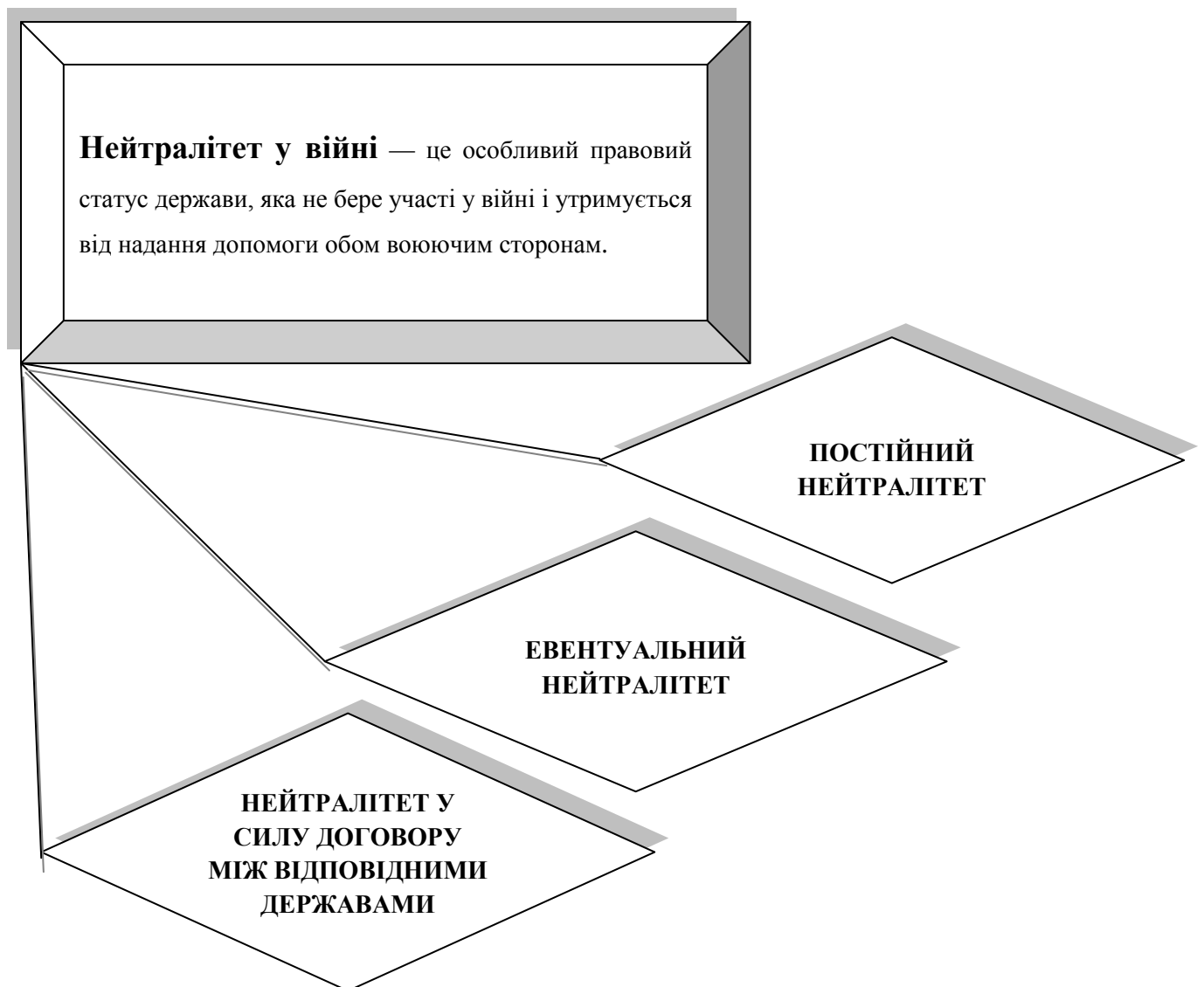
✓ встановлюються нормальні мирні відносини, у тому числі і дипломатичні;

✓ відновлюється дія раніше укладених міжнародних договорів і укладаються нові договори;

✓ настає політична і матеріальна відповідальність винної держави і кримінальна відповідальність головних воєнних злочинців;

✓ повертаються всі військовополонені та здійснюється репатріація цивільного населення, передаються карти мінних полів для знищення мін.

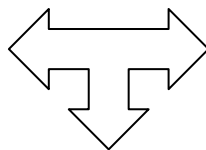
★ Більшість вітчизняних вчених вважають, що, на жаль, в останні часи інститут нейтралітету зійшов нанівець через низку суб'єктивних і об'єктивних причин, але не зважаючи на це продовжує залишатися важливим інститутом міжнародного гуманітарного права. Студентам необхідно зрозуміти значення нейтралітету в сучасному світі. Особливої уваги варте питання про права та обов'язки нейтральних держав.

Права й обов'язки нейтральних держав закріплені в нормах Гаазьких конвенцій про права й обов'язки нейтральних держав і осіб у випадку сухопутної та морської війн від 1907 року. Нейтральні держави, зберігаючи право на самооборону, повинні дотримуватися правил нейтралітету.

**Нейтральні держави
зобов'язані**

не входити в мирний час у
військові блоки;

не надавати свою територію
для іноземних військових баз
або формування військових
загонів воюючих;

не допускати передачу
воюючим техніки і боєприпасів.

**Нейтральні держави
мають право**

✓ відбивати силою спроби порушити
статус нейтральної держави;

✓ надавати свою територію для
розміщення поранених;

✓ дозволяти заходження у свої порти
санітарним суднам воюючих держав.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняттю «міжнародне гуманітарне право».
2. Які основні напрями розвитку міжнародного гуманітарного права на сучасному етапі?
3. Які існують види збройних конфліктів?
4. Які правові наслідки початку війни?
5. Що є предметом регулювання Гаазького права?
6. Що є предметом регулювання Женевського права?

7. Назвіть учасників збройного конфлікту.
8. Які наслідки припинення стану війни?
9. Яким чином припиняється війна?
10. Охарактеризуйте правовий статус нейтральних держав.

Тестові завдання для самоперевірки знань

1.Відповідно до Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру: «Якщо приймається рішення про звільнення осіб, позбавлених волі, ті, хто приймає такі рішення, вживають необхідних заходів для:»

- А) забезпечення здорового навколишнього середовища таких осіб;
- Б) забезпечення безпеки таких осіб;
- В) забезпечення свободи віросповідання таких осіб;
- Г) забезпечення свободи політичних поглядів таких осіб.

2.Відповідно до Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру медичний і духовний персонал не повинен примушуватись до виконання завдань, не сумісних з його.....?

- А) гуманістичною місією;
- Б) медичною місією;
- В) політичною місією;
- Г) гуманітарною місією.

3.Що відповідно до Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру заборонено

використовувати серед цивільного населення як метод ведення воєнних дій?

- А) Зброєний напад;
- Б) Голод;
- В) Зброю масового ураження;
- Г) Компрометуючі статті в ЗМІ.

4.Які установки і споруди, що містять небезпечні сили, відповідно до Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру не повинні бути об'єктом нападу навіть у тих випадках, коли вони є воєнними об'єктами, якщо такий напад може викликати вивільнення небезпечних сил і призвести до тяжких втрат серед цивільного населення?

- А) газопроводи;
- Б) дамби;
- В) теплові електростанції;
- Г) гідроелектростанції.

5.До чого відповідно з положеннями Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру не можуть бути примушені цивільні особи з причин, пов'язаних з конфліктом?

- А) віддавати цінні речі;
- Б) покидати власну територію;

В) передавати у власність держави земельні ділянки;

Г) емігрувати в сусідні держави.

6. З якого моменту Женевська конвенція про поводження з військовополоненими застосовується до військовополонених осіб?

А) з моменту, коли вони потрапляють у полон;

Б) з моменту, коли вони потрапляють у правоохоронні органи супротивника;

В) з моменту, коли вони підпадають під владу супротивника;

Г) з моменту захоплення супротивником на ворожій території.

7. Кому відповідно до положень Женевської конвенції про поводження з військовополоненими може передати військовополонених держава, що тримає в полоні?

А) сусідній державі;

Б) будь-якій державі;

В) лише державі, яка є учасницею Женевської конвенції про поводження з військовополоненими ;

Г) лише Державі-покровительці.

8. Кому відповідно до Женевської конвенції про поводження з

військовополоненими безпосередньо підпорядковується кожний табір військовополонених?

А) Відповідальному генералу;

Б) Відповідальному офіцеру;

В) Відповідальному командирі;

Г) Відповідальному командуючому.

9. Термін «міжнародне гуманітарне право» вперше в науковий обіг увів:

А) Р.Дженнінгс;

Б) К.Земаник;

В) Ж. Пікте;

Г) Е.Штайн.

10. Комбатанти це:

А) особи, які входять до складу збройних сил воюючих сторін, що носять воєнну форму і проникають у розташування супротивника з метою збору відомостей про нього для свого командування;

Б) особи, які входять до складу збройних сил воюючих сторін, що безпосередньо ведуть бойові дії проти супротивника зі зброєю в руках;

В) особи, які входять до складу збройних сил, але безпосередньо не приймають участь у бойових діях;

Г) представники науково-експертного персоналу воєнного штабу.

Творчо-аналітичне завдання

Завдання № 1.

Проаналізуйте хід Другої світової війни та визначте, які норми міжнародного гуманітарного права були порушені. Результати дослідження представте у вигляді таблиці:

№	Порушення норм Гаазького права	Порушення норм Женевського права
1.		

Нормативні джерела:

1. Декларація про державний суверенітет України: Прийнята Верховною Радою України 16 липня 1990р. –К.: Політ вид. України, 1990.
2. Закон України „Про правонаступництво України”: від 12 вересня 1991р. // Голос України. – 1991. –24 вересня.
3. Акт проголошення незалежності України: Прийнятий Верховною Радою України 24 серпня 1991 р. // Голос України. –1991. – № 37. – Ст. 5.
4. ООН в боротьбі за права человека: Материалы VIII Конгресса ООН по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями. – К.: МВД Украины, 1991.
5. Женевские конвенции от 12 августа 1949 года и Дополнительные протоколы к ним, – Б.м., 1994. – 320с.

Доктринальні джерела:

6. Гринчак В.А. Притулок у міжнародному праві: Автореф. дис. канд. юрид. наук (12.00.10)/ Національна академія наук України. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького, – К., 1995. – 18 с.
7. М.Дженіс, Р.Кей, Е.Бредлі Європейське право у галузі прав людини: джерела і практика застосування. –К.:АртЕк”, 1997. – 624 с.
8. Крижанівський С.В. Питання співвідношення Конституції України з міжнародними документами про права людини // Науковий вісник Української академії внутрішніх справ. – Київ, 1998. – Вип. 4. – С. 31-34.
9. Полешко А. Рада Європи –на захисті прав людини // Право України. – Київ, 1999. – № 7. – С. 36-38.
10. Эрделевский А. Компенсация морального вреда в европейском суде по правам человека // Законность. – 2000. –С.38-42.
11. Черкес М.Ю. Міжнародне право: Підручник. – 2 - ге вид., стер. – К.: Т-во "Знання", КОО, 2001. – 284 с.
12. Международное публичное право: Учебник. – Изд . 2-е, перераб. и допол. / Под ред. К.А. Бекашева. – М., 2001. – 640 с.
13. Дмитрієв А.І., Муравйов В.І. Міжнародне публічне право: Навч. посіб. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 640 с.
14. Международное публичное право: Учебник. - Издание второе, переработанное и дополненное / Под ред. К.А. Бекашева. – М., 2001. – 640 с.
15. Присяжнюк Т. Система Європейської Конвенції про захист прав і основних свобод людини - унікальний інструмент захисту порушених прав // Право України. – 2001. – № 6. – С.32-37.
16. Чефранов А. Європейський суд з прав людини - один з ефективних засобів захисту прав та свобод громадян України // Вісник прокуратури. – 2002. – № 5. – С. 120-123.
17. Буткевич В.Г. Міжнародне право. Основи теорії: Підручник / В.Г. Буткевич (ред.), В.В. Мицик, О.В. Задорожній. –Київ: Либідь, 2002. – 606 с.

18. Баймуратов М.О. Міжнародне право. – Х.: „Одіссей”, 2002. – 672 с.
19. Лукашева Е.А. Права человека: Учебник для вузов / Отв. ред. чл.-кор. РАН Е.А. Лукашева. – М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА-ИНФРА - М), 2002. – 573 с.
20. Тимченко Л.Д. Международное право: Учебник / МВД Украины. Нац. ун-т внутр. дел. – Изд. 2-е, стереотип. – Харьков: Консум, 2002. – 525с.
21. Кернз В. Вступ до права Європейського Союзу: Навч. посіб: Пер. з англ. – К.: Т-во „Знання”, КОО, 2002. – 381 с.
22. Права людини і професійні стандарти для працівників правоохоронних органів в документах міжнародних організацій. – К., Сфера, 2002. – 413 с.
23. Мацко А.С. Міжнародне право: Навчальний посібник / МАУП. – Київ: МАУП, 2002. – 212с.
24. Международное публичное право: категории и термины, Учеб. пособие / МВД России. Санкт-Петербургский университет. Акад. права, экономики и безопасности; Под общ. ред. В.П. Сальникова. – Спб, 2003. – 78 с.
25. Антонович М.М. Міжнародне публічне право: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. – К.: Вид. дім "КМ Академія"; Алерта, 2003. – 308 с.
26. Міжнародне право в документах / Ред.: М.В. Буроменський, Укл.: Ю.В. Щокін, В.М. Стешенко, Р.Б. Хорольський, – Харків, 2003. – 375 с.
27. Лукашук И.И. Концепция права международной ответственности // Государство и право. – 2003. – №4. – С. 79-87.
28. Буроменський М.В. Міжнародне право: Навч. посібник. К, 2005. – 336 с.
29. Международное публичное право в вопросах и ответах. Г. Моисеев, К.А. Бекашев издательство «ТК Велби» 2006. – 224 с.
30. Иванов Д.В. Беженцы в современном международном праве издательство: «Международные отношения», 2006. – С. 200.
31. Міжнародне право: Підручник. - Суми: ВТД «Університетська книга»; Одесса: «Астропринт», 2006. – 424 с.
32. Действующее международное право: в 2 томах том 1. Колосов Ю.М. Кривчикова Э.С., «Международные отношения» – 2007. – 766 с.
33. Действующее международное право: в 2 томах том 2. Колосов Ю.М. Кривчикова Э.С., «Международные отношения» – 2007. – 511 с.
34. Е.Ю.Бархатова Международное публичное право в вопросах и ответах издательство «ТК Велби» 2007. – 232 с.
35. Бекашев К.А., Моисеев Е.Г. Международное публичное право в вопросах и ответах: учебное пособие, издательство: М.: Проспект, 2008. – 224 с.
36. Анікіна Т. Співвідношення прецедентної практики судів Європейського Союзу та Європейського Суду з прав людини. // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 8. – С. 145-148.

37. Анакіна Т. Обмеження темпоральної дії рішень суду правосуддя // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 7. – С. 47-49.
38. Шумилов В.М. Международное право, издательство: «Велби», 2008. – 488 с.
39. Міжнародне право: підручник / Ліпкан В. А., Антипенко В. Ф., Акулов С О. та ін. / заг. ред. В. А. Ліпкана. –К.: КНТ, 2009. – 752 с.
40. И. Н. Глебов Международное право. Словарь, –Издательство: Дрофа, 2010. – 464 с.
41. Р. А. Каламкьян, Ю. И. Мигачев Международное право, Издательство: Эксмо; 2010. – 464 с.
42. П. Н. Бирюков, Международное право, Издательство: Юрайт, 2011. – 800 с.
43. Л. П. Ануфриева, Г. М. Мелков, В. П. Панов, Г. Г. Шинкарецкая, В. М. Шумилов, Международное право, Издательство: РИОР, 2011. – 720 с.
44. В. В. Кулаков, Е. И. Каширина Международное гуманитарное право. За три дня до экзамена. – Издательство: Феникс, 2012. – 192 с.

Веб-сайти.

1. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/>

Тема № 9. Дипломатичне та консульське право.

Семінарське заняття – 4 години

Питання для обговорення

1. Поняття та джерела дипломатичного та консульського права.
2. Дипломатичні представництва. Функції дипломатичних представництв.
3. Голова та персонал дипломатичного представництва.
4. Дипломатичні привілеї та імунітети.
5. Консульства. Голова та персонал консульської установи.
6. Консульські привілеї та імунітети.
7. Постійні представництва держав при міжнародних організаціях.
8. Спеціальні місії.

Завдання для самостійної підготовки:

1. Кодифікація галузі дипломатичного та консульського права: конвенції 1961, 1963, 1969, 1973, 1975 років.

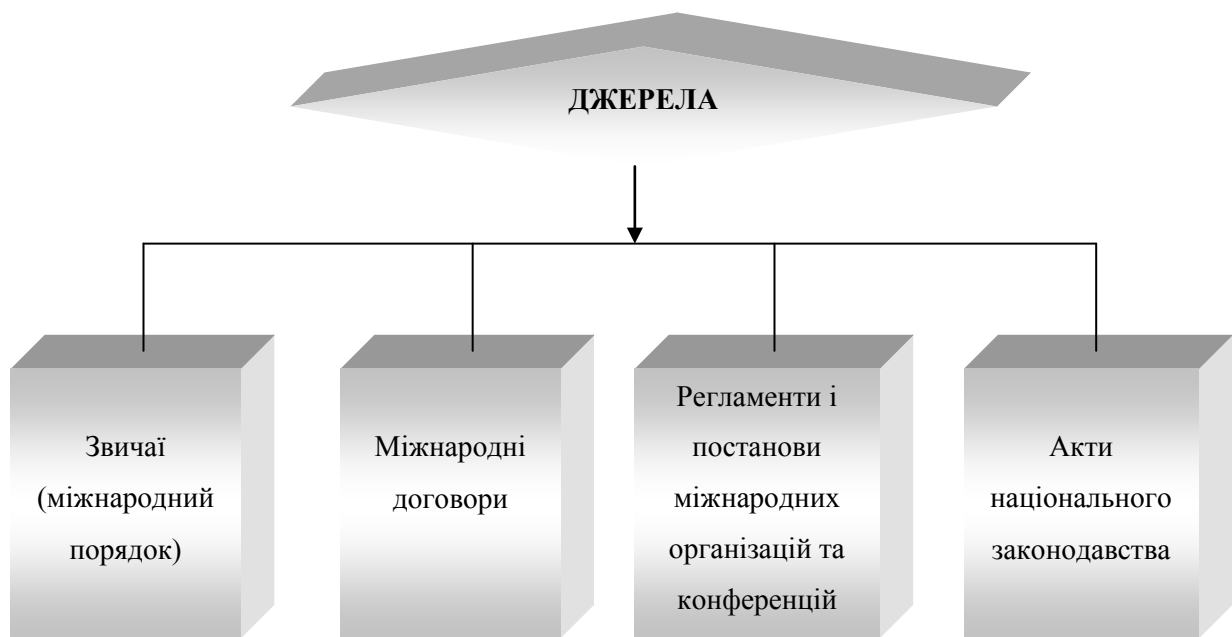
Теми для рефератів і доповідей:

1. Органи зовнішніх зносин України.
2. Історія становлення дипломатичного та консульського права.

Навчально-методичний матеріал для підготовки

★ Студентам необхідно проаналізувати історичні аспекти виникнення та розвитку дипломатичного та консульського права. Особливу увагу приділити розгляду джерел дипломатичного та консульського права як міжнародних, так і внутрішньодержавних.

Дипломатичне і консульське право — це галузь міжнародного публічного права, що складається з принципів та норм, що регламентують і регулюють офіційні відносини і зв'язки між державами й іншими суб'єктами міжнародного права, здійснювані за допомогою органів зовнішніх зносин.

Особливістю системи джерел дипломатичного і консульського права є те, що в них, поряд із такими джерелами, як міжнародний порядок і міжнародний договір, входять і акти національного законодавства

Головними міжнародно-правовими документами є:

- ❖ Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 року
- ❖ Віденська конвенція про консульські зносини 1963 року
- ❖ Конвенція про спеціальні місії 1969 року
- ❖ Віденська конвенція про представництво держав у їх відносинах із міжнародними організаціями від 1975 року.
- ❖ Конвенція про запобігання і покарання злочинів проти осіб, що користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів.
- ❖ Генеральну угоду про привілеї та імунітети Ради Європи 1949 року

Дипломатичне право – це сукупність встановлених у результаті угоди і забезпечуваних суб'єктами міжнародного права принципів і норм, що виражають волю суб'єктів міжнародного права, які беруть участь у міжнародному спілкуванні, та регулюють діяльність цих суб'єктів з метою підтримки та зміцнення миру і мирного співіснування.

Консульське право – є частиною міжнародного права, що складається з правових норм і принципів, які закріплюють статус членів консульського представництва у зв'язку з виконанням ними консульських функцій у приймаючій державі, а також під час їхнього переміщення через територію третьої держави.

Студенти повинні знати, що дипломатичні представництва є зарубіжним органом зовнішніх зносин. Необхідно зосередити увагу на вивченні функцій та структури дипломатичних представництв. Також, розглянути питання про дипломатичні місії та їх роль у міжнародному спілкуванні. Запам'ятати порядок призначення голови дипломатичного представництва.

Держава, що направляє посольство або місію в іншу державу, іменується державою, що акредитує, а держава, що приймає такі представництва на своїй території, — державою, що приймає, державою перебування. Головою посольства є посол, місії — посланник або повірений у справах.

Студентам необхідно вивчити існуючі класи глав дипломатичних представництв та звернути увагу на особливості правового статусу глави дипломатичного представництва. Особливої уваги потребують підстави припинення функцій дипломатичного представника. Також важливо знати, за яких причин дипломатичного представника можуть визнати «*persona non grata*» у державі перебування.

Класи глав дипломатичних представництв

❖ клас послів і нунціїв, які акредитуються при главах держав

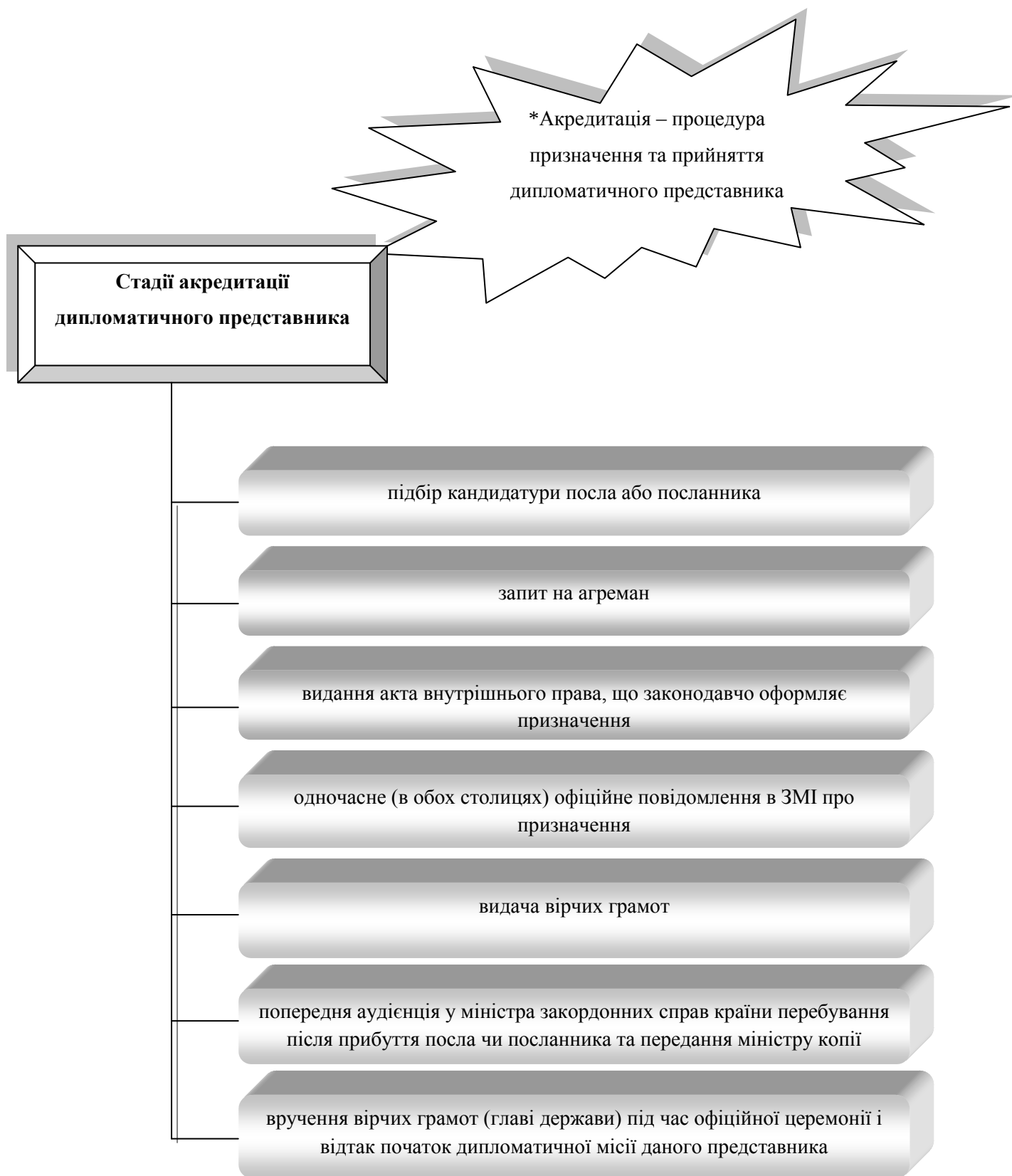
❖ клас посланників та інтернунціїв, які акредитуються при міністрах закордонних справ

❖ клас повірених у справах, які акредитуються при міністрах закордонних справ

Особливості правового статусу голови дипломатичного представництва

➤ глава дипломатичного представництва є єдиною офіційною особою акредитуючої держави, яка представляє її з усіх питань у державі перебування;

➤ він є старшою посадовою особою акредитуючої держави стосовно всіх інших можливих представників цієї держави.

Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 року зв'язує **початок виконання главою дипломатичного представництва своїх функцій** із практикою, що існує в конкретній державі, або:

- ✓ з моменту вручення своїх вірчих грамот;
- ✓ з моменту повідомлення про своє прибуття й представлення засвідчених копій вірчих грамот міністерству закордонних справ держави перебування або іншого міністерства, у відношенні якого є домовленість.

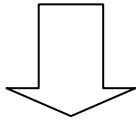
Дипломатичний представник припиняє свої функції у даній державі:

- внаслідок звільнення із займаної посади за ініціативою уряду держави, яку він представляє;
- за ініціативою уряду держави перебування, якщо остання вважає, що даний представник став небажаною особою (*persona non grata*);
- при розірванні дипломатичних відносин або оголошенні стану війни між державами (в останньому випадку прийнято говорити, що представнику вручені його паспорти);
- якщо держава, яка призначила чи прийняла дипломатичного представника, втрачає самостійність, припиняє своє існування в якості суб'єкта міжнародного права.

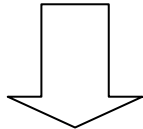
Причини оголошення дипломатичного представника *persona non grata*:

- ✓ втручання у внутрішні справи держави перебування;
- ✓ вчинення діяння, передбаченого кримінальним законом приймаючої держави.
- ✓ неповага до законів і правил, що існують у державі перебування;
- ✓ зловживання дипломатичними привілеями й імунітетами;
- ✓ заяви, розцінювані як політично безтактні й образливі для держави перебування;

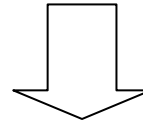
**Персонал дипломатичного представництва
поділяється на три групи:**

Дипломатичний персонал
(особи, що мають дипломатичні ранги)

Допоміжний персонал
(включає шоферів, садівників,
прибиральників, ліфтерів, покоївок,
кур'єрів та інших осіб, що виконують
обов'язок з обслуговування дипломатичного
представництва (він комплектується з гро-
мадян акредитуєної держави, і держави, що
приймає)

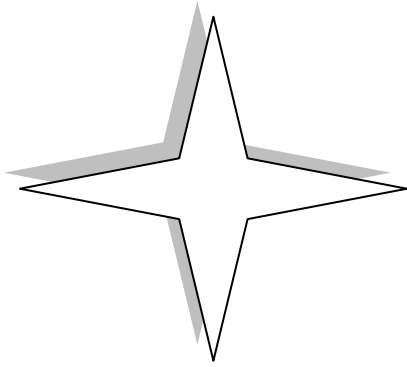

***Адміністративно-технічний
персонал***
(економісти, бухгалтери, перекладачі,
шифрувальники, канцелярські
працівники, представники внутрішньої
охорони безпеки посольства й
інші співробітники, що виконують
адміністративну або технічну роботу)

У будь-якій державі перебування знаходяться дипломатичні представництва різних іноземних держав. Зазвичай вони мають своє місце розташування в столиці держави. Тут глави дипломатичних представництв, члени дипломатичного персоналу і члени їхніх родин беруть участь у різноманітного роду офіційних заходах і церемоніях, проведених владою держави перебування. З цих позицій на основі міжнародного порядку в дипломатичному праві виник інститут дипломатичного корпусу. Саме поняття «дипломатичний корпус» у міжнародному праві використовується як у вузькому, так і в широкому значенні.

Увага! Самостійно розгляньте правовий статус дуайена в дипломатичному праві.

У вузькому значенні **дипломатичний корпус** — це сукупність глав іноземних дипломатичних представництв, акредитованих у державі перебування.

У широкому значенні **дипломатичний корпус** – це сукупність всіх осіб, котрі мають дипломатичні ранги, які знаходяться у складі дипломатичних представництв іноземних держав, а також членів їхніх сімей.

При вивченні питання про дипломатичні привілеї та імунітети студенти повинні пам'ятати, що привілеї та імунітети надаються дипломатичному персоналу та членам їх сімей для можливості якісно і в повному обсязі виконувати свої функції. Зокрема, для того, щоб держава перебування не мала можливості впливати на виконання ними своїх обов'язків.

Дипломатичні привілеї - особливі переваги і пільги, надані представництвам і їхнім співробітникам, у порівнянні з громадянами держави перебування.

Дипломатичні імунітети – вилучення представництва і його співробітників із юрисдикції і примусових дій із боку держави перебування.

**В основі надання
дипломатичних привілеїв та
іммунітетів лежать наступні
принципи:**

✓ принцип взаємності

✓ принцип альтернативності

✓ принцип функціональної
необхідності

**До привілеїв та іммунітетів
дипломатичних представництв належать такі:**

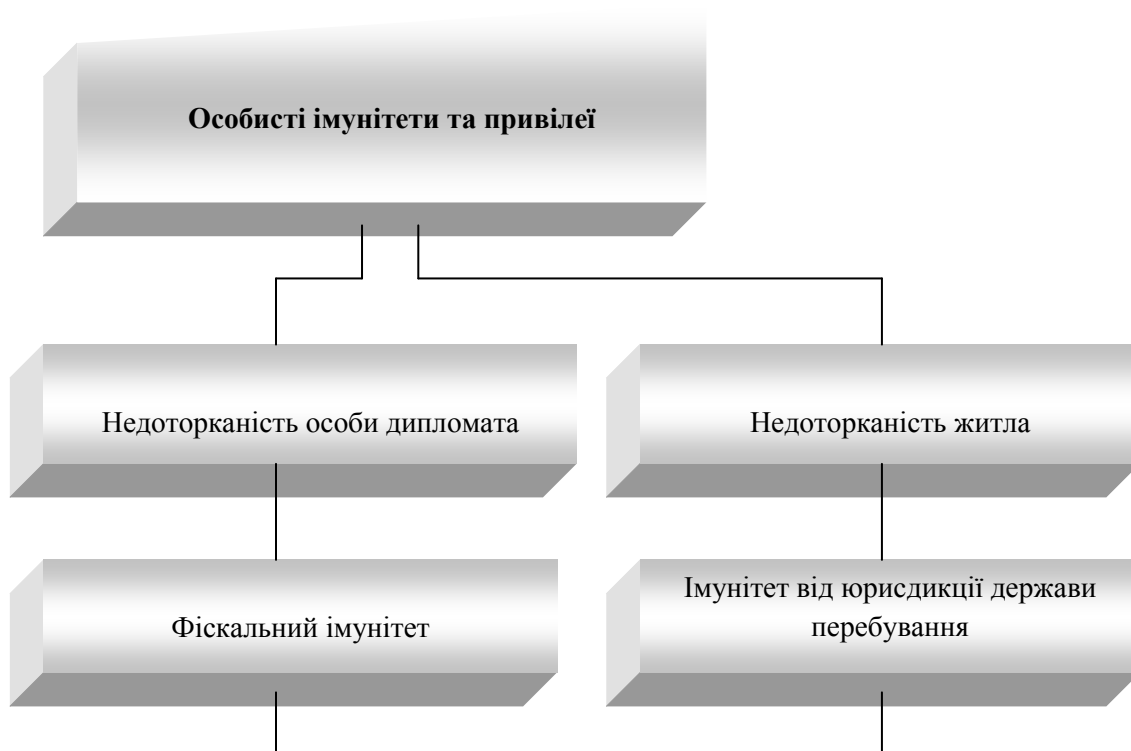
недоторканність помешкань
представництва

недоторканність архівів і
документів представництва

фіскальний іммунітет

свобода зносин представництва

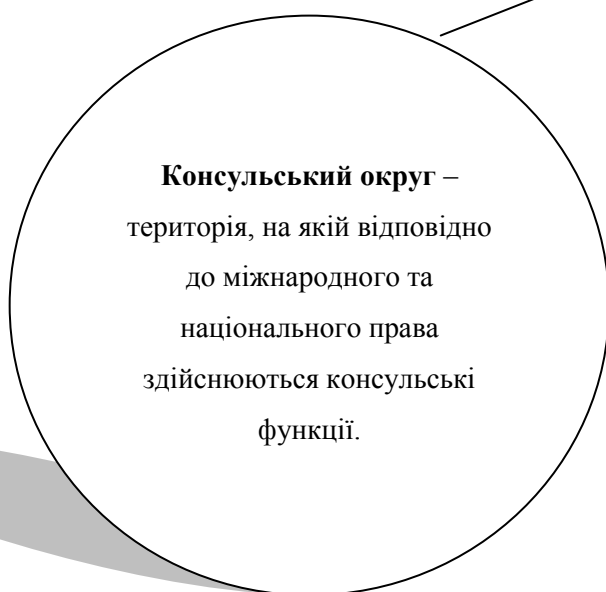
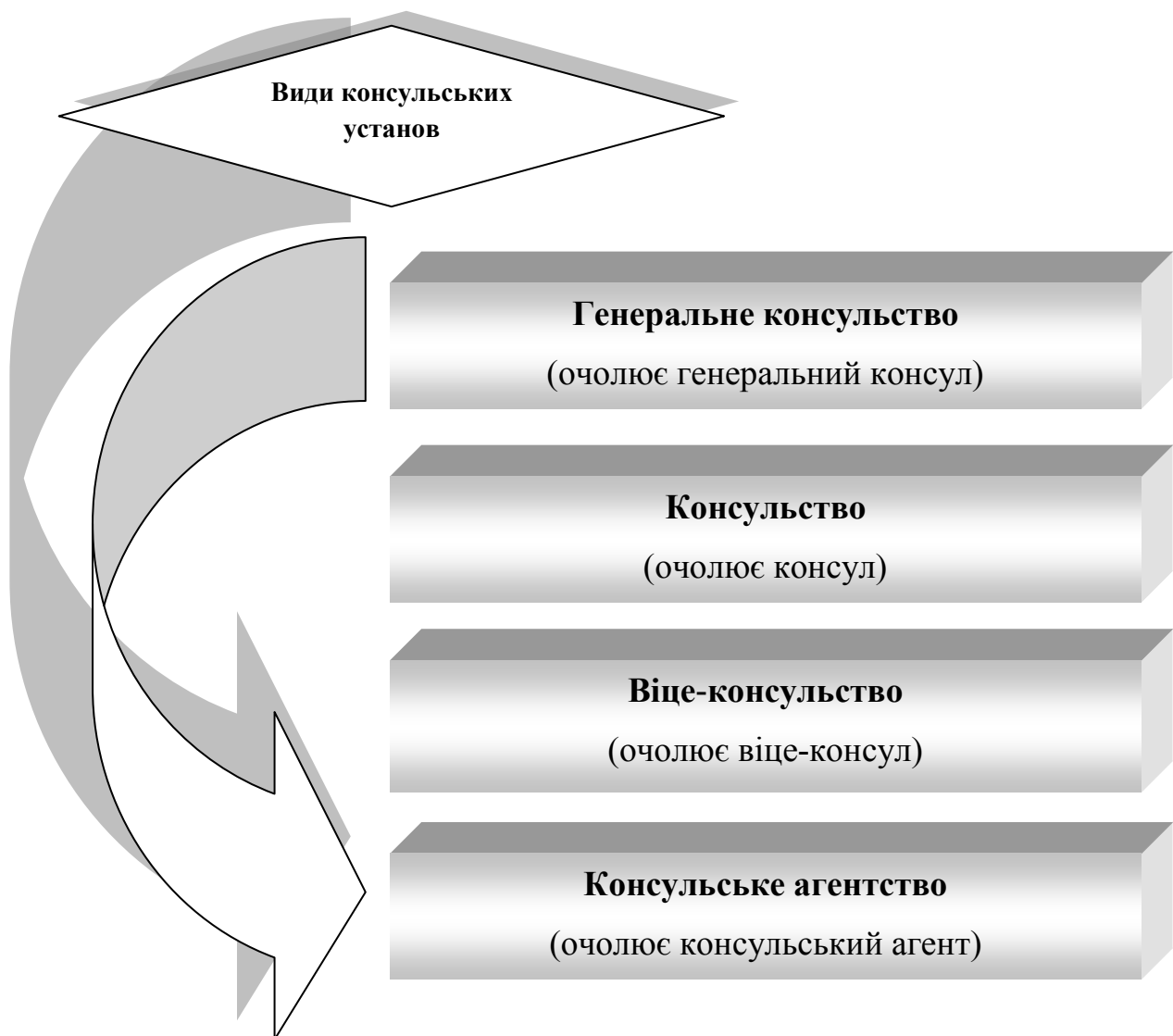
право користування прапором і
емблемою акредитуєної держави

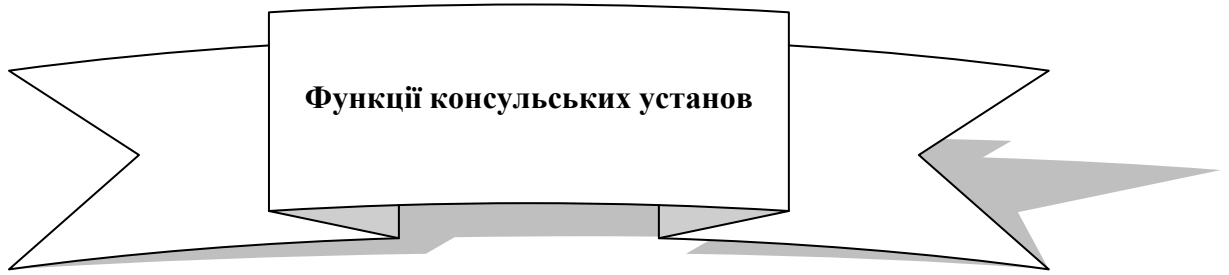
★ При вивченні наступного питання студенти повинні опанувати, що консульські установи є зарубіжним органом зовнішніх зносин. Необхідно зосередити увагу на вивченні функцій та структури консульських установ. Слід запам'ятати порядок призначення голови дипломатичного представництва.

Встановлення дипломатичних відносин означає й одночасне встановлення консульських відносин, якщо інше не обговорюється заінтересованими державами. Розірвання ж дипломатичних відносин не спричиняє автоматичного припинення консульських відносин. Держави, що не підтримують між собою дипломатичні відносини, можуть встановлювати між собою консульські відносини. Цей вид відносин є складовим елементом визнання нової держави *de facto*.

Консульська установа (консульство) — це постійний державний орган зовнішніх зносин, що засновується в іншій державі на основі угоди між двома державами для виконання консульських функцій у визначеному консульському окрузі.

Місцезнаходження консульської установи та її клас визначаються за згодою держави перебування. Консульські представництва акредитуючої держави, яких може бути декілька в державі перебування, на відміну від дипломатичного представництва держави, що акредитує, діють не на всій території держави перебування, а в межах установленого консульського округу. Якщо на території держави перебування є окремі консульські установи, то кожна з них має свій консульський округ. Консульські округи консульських установ різних держав не збігаються між собою.

- ❖ захист у державі перебування інтересів своєї держави, його громадян і юридичних осіб у межах, що допускаються міжнародним правом;

- ❖ сприяння розвитку торгових, економічних, культурних і наукових зв'язків між акредитуючою державою і державою перебування, а також сприяння розвитку партнерських відносин між ними;

- ❖ з'ясування всіма законними шляхами умов і подій у торговому, економічному, культурному і науковому житті держави перебування, повідомлення про них уряду акредитуючої держави й надання відомостей зацікавленим особам;

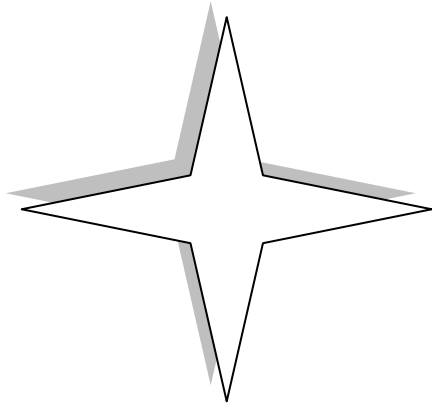
- ❖ виконання адміністративних і нотаріальних функцій;

- ❖ надання допомоги і сприяння фізичним і юридичним особам акредитуючої держави, у тому числі і правової;

- ❖ надання допомоги морським (річковим) суднам і літакам та їхнім екіпажам;

- ❖ виконання інших функцій, покладених на консульську установу державою, що представляється, які не забороняються законами і правилами держави перебування.

* Слід зазначити, що в процесі виконання своїх функцій консульські установи повинні керуватися як нормами міжнародного права, так і нормами національного права.

У вузькому значенні **консульський корпус** – це сукупність глав консульських установ різних держав, що знаходяться в конкретному пункті (порт, місто) держави перебування.

У широкому значенні **консульський корпус** – це сукупність посадових консульських осіб, включаючи і глав консульських установ (оперативний персонал), різних держав, розташованих у конкретних пунктах держави перебування.

*Консул приступає до виконання своїх обов'язків після одержання згоди (*екзекватури*) держави перебування.

У відповідності зі статтею 9 Віденської конвенції про консульські зносини 1963 року для глав консульських установ установлено чотири класи:

- ✓ Генеральний консул
- ✓ Віце-консул
- ✓ Консул
- ✓ Консульський агент

Глави консульських установ призначаються і допускаються до виконання своїх функцій державою перебування. Акредитуюча держава надає главі консульської установи спеціальний документ — консульський патент. Цей документ засвідчує його посаду і містить, як правило, його повне ім'я і прізвище, клас, указівку на консульський округ і місцезнаходження консульської установи.

Акредитуюча держава направляє консульський патент зазвичай дипломатичними шляхами уряду держави, на території якої глава консульської установи повинен виконувати свої функції.

II

Відповідно до Віденської конвенції про консульські зносини 1963 року *персонал консульських установ* ділиться на три категорії:

- ✓ консульські посадові особи, які перебувають на консульській службі і виконують консульські функції;
- ✓ консульські службовці, які виконують адміністративно-технічну роботу;
- ✓ обслуговуючий персонал.

Консульські установи припиняють свою діяльність у випадках:

➤ закриття консульської установи;

➤ вихіду території, на якій розташований консульський округ, з-під суверенітету держави перебування;

➤ війни між державами, що раніше встановили консульські відносини;

➤ відкликання працівника консульської установи;

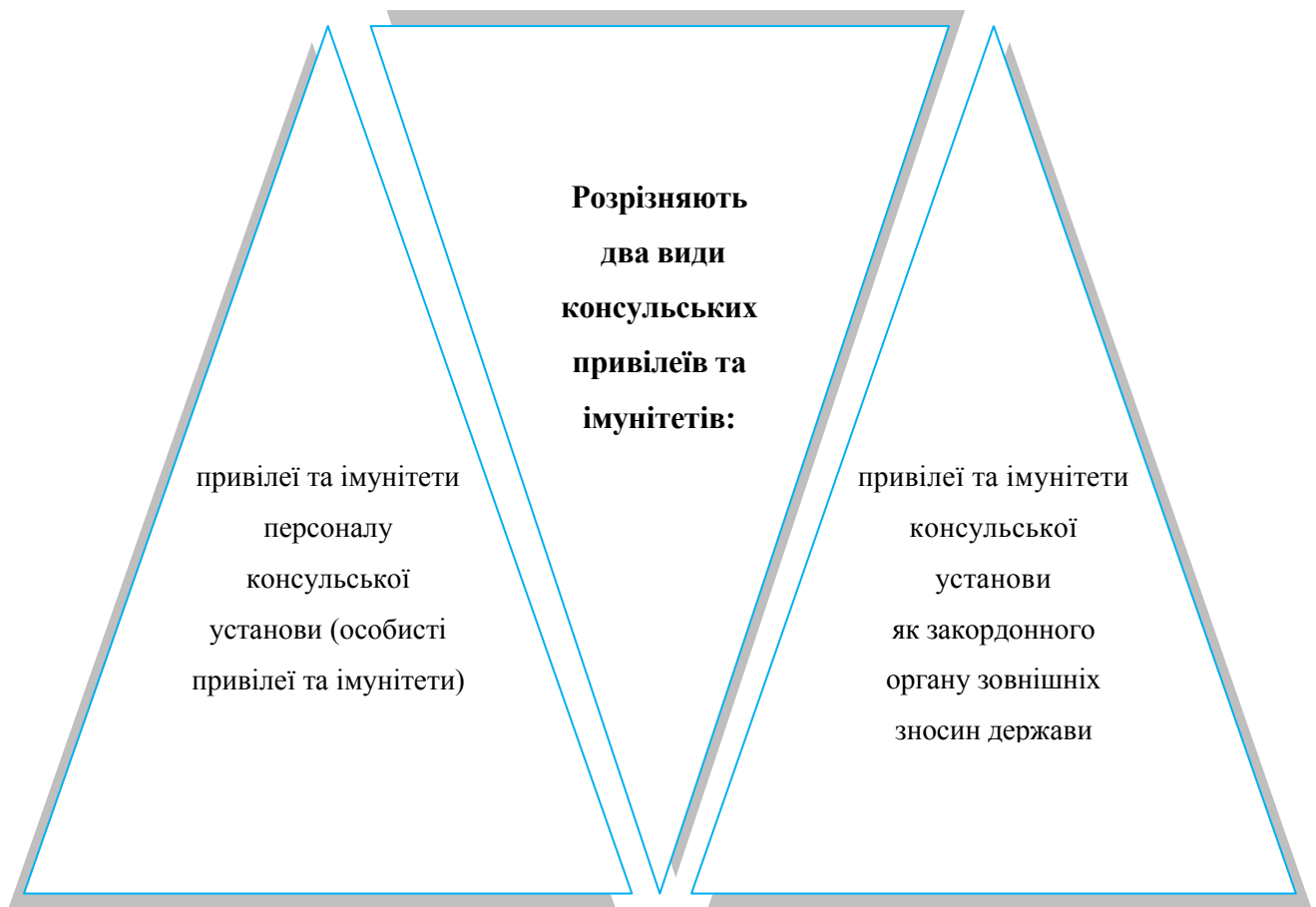
➤ анулювання екзекватури (оголошення *persona non grata*);

➤ повідомлення державою перебування акредитуючої держави про те, що держава перебування припинила вважати його працівником консульського персоналу

Функції працівників консульської установи припиняються у разі:

Студенти повинні розглянути різновиди консульських привілеїв та імунітетів та вміти наводити приклади. Уваги також потребує перелік особистих привілеїв та імунітетів, що надаються консульським посадовим особам. Студент повинен сформулювати власну думку з приводу того, чи не сприяє цей перелік протиправній поведінці працівників консульських установ або навпаки покращує роботу їх персоналу.

Слід мати на увазі, що обсяг консульських привілеїв та імунітетів, що закріплюються в двосторонніх консульських конвенціях і національному законодавстві держав, залежить від характеру взаємовідносин між конкретними державами. Всі консульські працівники, що користуються привілеями та імунітетами, зобов'язані шанувати закони і правила держави перебування і не втручатися у внутрішні справи цієї держави.

**До привілеїв та імунітетів
консульської установи належать
такі:**

недоторканність помешкань
консульських установ

недоторканність
консульського архіву і
документів

фіскальний імунітет

свобода пересувань

свобода зносин консульської
установи для всіх
офіційних цілей

свобода зносин і контактів із
громадянами держави, що
представляється

користування своїм державними
прапором і гербом у державі
перебування

**До особистих привілеїв та
імунітетів належать:**

особиста недоторканність консульських
посадових осіб

імунітет від судової й адміністративної юрисдикції
держави перебування

фіскальний імунітет

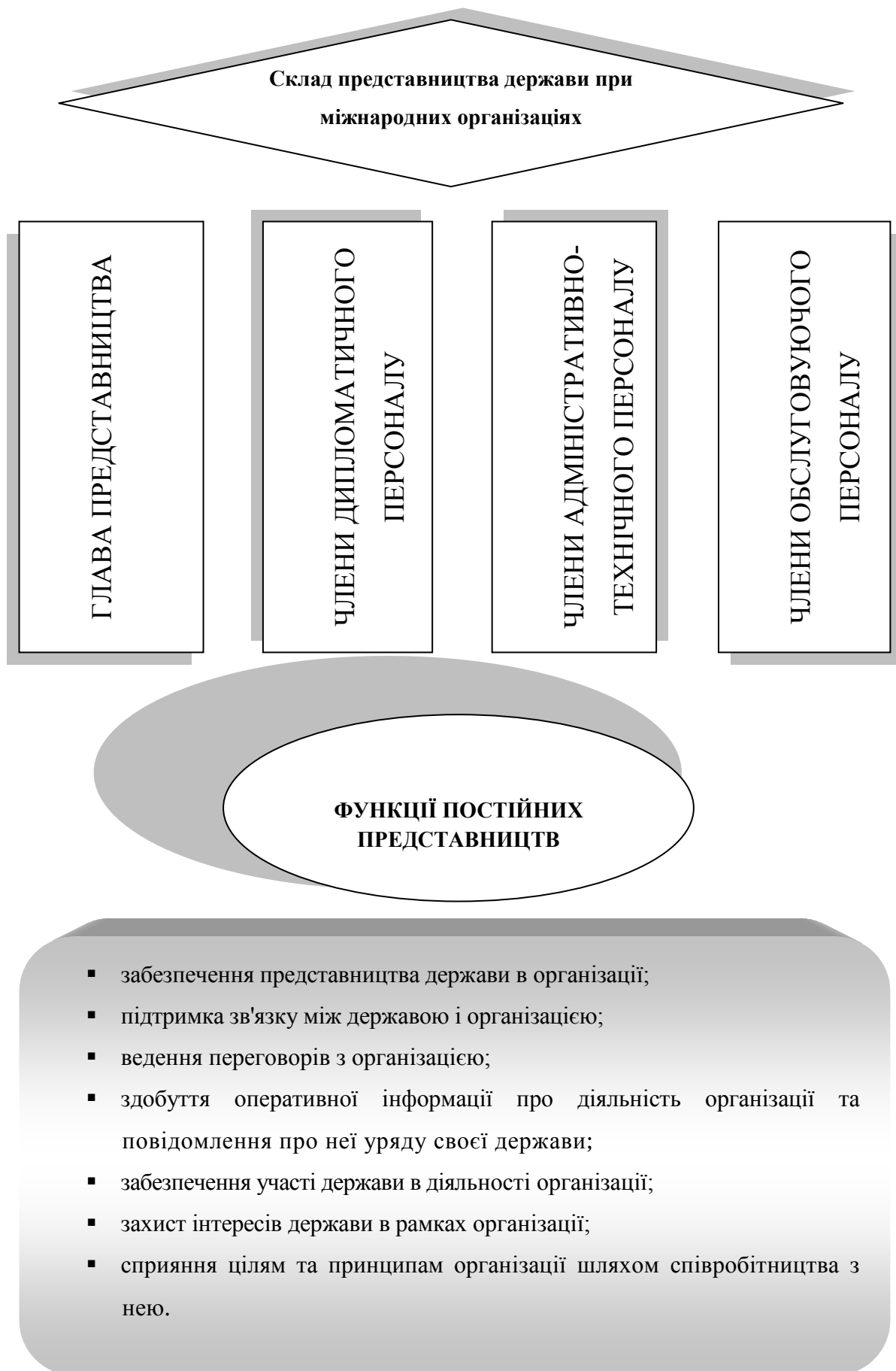
митні привілеї

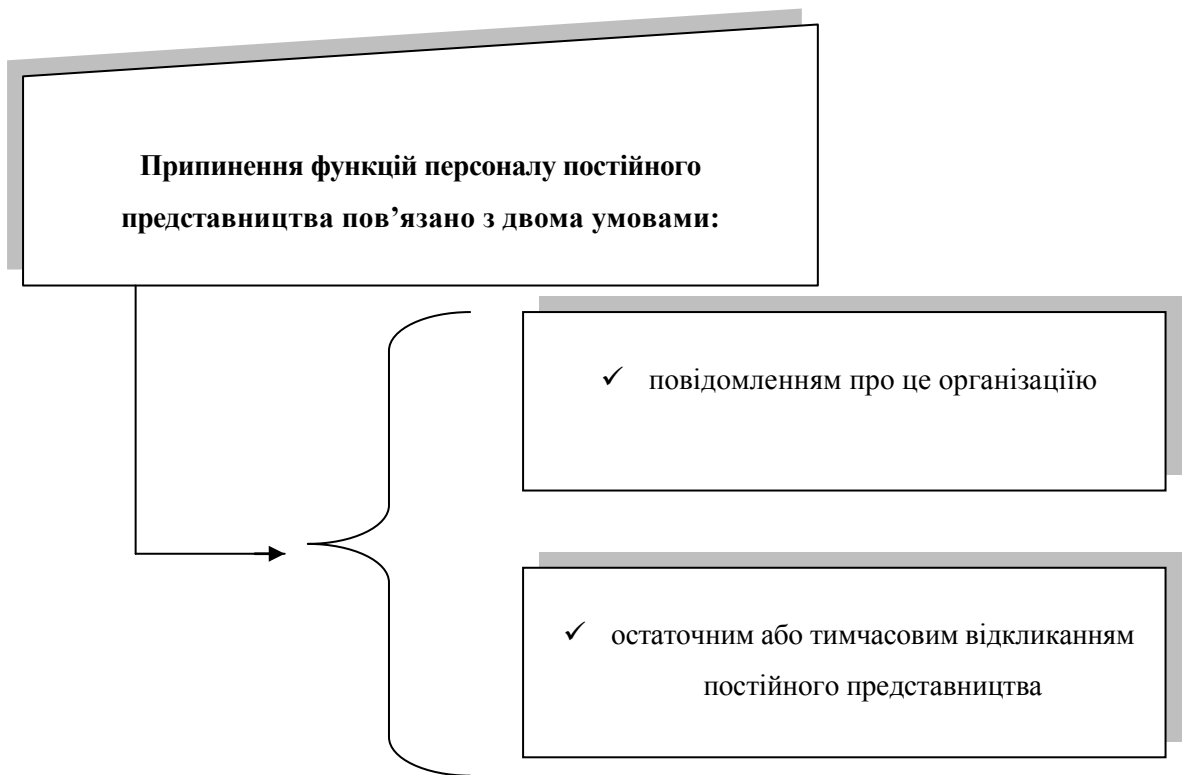

При вивченні наступного питання студентам необхідно усвідомити, що значну роль у міжнародному спілкуванні відіграють міжнародні міжурядові організації. Проте не всі держави є членами даних організацій. А завдяки праву направляти в них своїх представників, держава отримує можливість знати про хід роботи даної організації.

Держава в міжнародній організації може бути представлена *постійним представництвом* і *місією спостерігачів*.

Постійні представництва при міжнародних організаціях можуть відкривати тільки держави — члени таких організацій. Держави, що не є членами таких організацій, але заінтересовані в їх діяльності, можуть мати при них постійні місії спостерігачів, якщо це допускається установчими документами організацій.

★ При вивченні даного питання студенти повинні пам'ятати, що спеціальна місія на відміну від дипломатичного представництва і консульської установи носить тимчасовий характер. Студентам необхідно ознайомитися з положеннями Конвенції про спеціальні місії 1969 року, вивчити склад та функції спеціальних місій.

Спеціальна місія в міжнародному праві – це тимчасовий орган зовнішніх зносин держави, що направляється в іншу державу для виконання конкретних завдань, визначених за згодою між даними державами.

Раніше ця *форма зовнішніх зносин держав* іменувалася дипломатією ad hoc (створення дипломатичних органів в окремому випадку або з конкретного приводу). В даний час спеціальні місії широко використовуються в практиці міжнародних відносин для участі в двосторонніх переговорах, вручення важливих документів, інавгураційних торжествах, ювілейних і похоронних заходах. Проте делегації держав, що беруть участь у роботі багатосторонніх конференцій або органів міжнародних організацій, не є спеціальними місіями.

Функції спеціальної місії визначаються за взаємною згодою між державою, що посилає, і державою, що приймає. Функції спеціальної місії *починаються з моменту* встановлення місією офіційного контакту з міністерством закордонних справ або з іншим органом держави, що приймає, стосовно якого є домовленість.

Спеціальна місія складається з одного або декількох представників держави, що посилає, із числа яких ця держава може призначити главу місії. У спеціальну місію може також входити дипломатичний, адміністративно-технічний і обслуговуючий персонал.

Слід мати на увазі, що якщо члени постійного дипломатичного представництва або консульської установи, що знаходиться в державі, що приймає, включаються до складу спеціальної місії, то вони зберігають свої *привілеї та імунітети* в якості членів дипломатичного представництва або консульської установи.

Розірвання дипломатичних і консульських відносин між державою, що посилає, і державою, що приймає, саме по собі не тягне за собою припинення діяльності спеціальних місій, що існують у момент розірвання відносин.

У відповідності зі статтею 11 Конвенції про спеціальні місії 1969 року Міністерство закордонних справ або інший орган держави, що приймає, стосовно якого є домовленість, сповіщається:

про місцезнаходження помешкань, що займаються спеціальною місією, і особистих помешкань, що користуються недоторканністю

про склад спеціальної місії і про будь-які наступні його зміни

про прибуття й остаточний від'їзд членів місії та про припинення їх функцій

про прибуття й остаточний від'їзд будь-якої особи, яка супроводжує члена місії

про призначення глави спеціальної місії

Питання для самоконтролю

1. Надайте визначення поняттю «дипломатичне право».
2. Що відноситься до джерел дипломатичного права?
3. Які функції виконують дипломатичні представництва?
4. На які групи поділяється персонал дипломатичного корпусу?
5. Що представляє собою дипломатичний імунітет?
6. Що включає в себе дипломатичні привілеї та імунітети?
7. Дайте визначення консульського права та назвіть його джерела.
8. Які види консульських привілеїв та імунітетів ви знаєте?
9. Визначить склад представництва держави при міжнародних організаціях.
10. Що представляє собою спеціальна місія у міжнародному праві?

Тести для самоконтролю знань по темі

1. Як називається документ, після вручення якого глава дипломатичного представництва приступає до виконання своїх обов'язків?

- А) агреман;
- Б) дипломатична карточка;
- В) вірчі грамоти;
- Г) меморандум.

2. Дипломатичні ранги в Україні присвоюються:

- А) особам до 60 років;
- Б) як правило, особам віком до 55 років;
- В) як правило, присвоюються до досягнення граничного віку перебування на дипломатичній службі;
- Г) особам до досягнення пенсійного віку.

3. Хто виконує функції глави дипломатичного представництва за його відсутності?

- А) його заступник;
- Б) старший за рангом;
- В) радник I класу;
- Г) тимчасово повірений у справах.

4. Представники влади держави перебування не можуть входити у приміщення дипломатичного представництва:

- А) без дозволу міністра закордонних справ;
- Б) без дозволу служби безпеки;
- В) без дозволу глави представництва;
- Г) без спеціального договору органів внутрішніх справ.

5. Архіви і документи представництва недоторканні:

- А) незалежно від їх місцезнаходження;
- Б) лише у мирний час;

В) лише у приміщеннях представництва;

Г) лише на території посольства.

6. Право на відмову від імунітету від юрисдикції дипломатичного агента належить:

- А) самому дипломатичному агенту;
- Б) главі дипломатичного представництва;
- В) акредитуючій державі;
- Г) Верховному Суду держави перебування.

7. Імунітет дипломатичного агента від юрисдикції держави перебування не звільняє його:

- А) від юрисдикції держави перебування, у разі вчинення ним тяжких злочинів;
- Б) від юрисдикції акредитуючої держави;
- В) від юрисдикції третьої держави;
- Г) від юрисдикції Верховного суду держави перебування.

8. Функції спеціальної місії визначаються:

- А) згідно спеціальної конвенції;
- Б) відповідно до інтересів посилюючої держави;
- В) за дозволом приймаючої держави;
- Г) за згодою між посилюючою і приймаючою державою;

9. Направлення або прийняття спеціальної місії здійснюється:

- А) при наявності дипломатичних відносин між державами;
- Б) при існуванні дипломатичних та консульських відносин між державами;
- В) незалежно від існування дипломатичних і консульських відносин між державами;
- Г) при обранні нового глави держави.

10. Функції постійного представництва при міжнародній організації не полягають:

А) у забезпеченні представництва
посилуючої держави при Організації;

Б) у підтриманні зв'язків з приймаючою
державою та Організацією;

В) у підтриманні зв'язків з приймаючою
державою;

Г) у захисті своїх громадян у країні
перебуванні.

Творчо-аналітичне завдання

Завдання № 1.

Письмово проаналізуйте положення Закону України «Про дипломатичну службу» від 20 вересня 2001 року.

Завдання № 2.

Складіть таблицю, у якій відобразить відмінності між дипломатичним і консульським правом.

Нормативні джерела:

1. Акт проголошення незалежності України: Постанова Верховної Ради РСР від 24 серпня 1991 року // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 38. – Ст. 502. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

2. Декларація про державний суверенітет України: Прийнята Верховною Радою України 16 липня 1990р. – К.: Політвидав України, 1990. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

3. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

4. Про дипломатичну службу: Закон України від 20 вересня 2001 року. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 5. – Ст. 29. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

5. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004 року // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 10. – Ст. 45. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

6. Про правонаступництво України: Закон України від 12 вересня 1991р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 46. – Ст. 617. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

7. Положення про дипломатичні представництва та консульські установи іноземних держав в Україні: Затв. Указом Президента України від 10.06.93 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

8. Про затвердження Положення про почесних (нештатних) консульських посадових осіб іноземних держав в Україні та консульські установи, що очолюються такими посадовими особами: Наказ Міністерства закордонних справ України від 25 травня 2007 року. // Відомості

Верховної Ради України. – 2007. – № 43. – Ст. 1746.

9. Статут Організації Об'єднаних Націй: Міжнародний документ від 26.06.1945 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

10. Віденська Конвенція про дипломатичні зносини: Міжнародний документ від 18 квітня 1961 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

11. Віденська конвенція про консульські зносини: Міжнародний документ від 24 квітня 1963 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua

12. Нью-Йоркська Конвенція про спеціальні місії: Міжнародний документ від 8 грудня 1969 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua

13. Віденська конвенція про представництво держав в їхніх відносинах із міжнародними організаціями універсального характеру: Міжнародний документ від 14 березня 1975 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua

Основні доктринальні джерела:

1. Пітер Маланчук. Вступ до міжнародного права за Ейкхерстом: пер. з англ. – Х.: Консум, 2000. – 592 с.

2. Международное право: Учебник / под ред. Ю.М. Колосова, Э.С. Кривчикова. Москва, – 2000. – 610 с.

3. Черкес М.Ю. Міжнародне право: Підручник. – 2-ге вид., стер. – К.: Т-во "Знання", КОО, 2001. – 284 с.

4. Дмитрієв А.І., Муравйов В.І. Міжнародне публічне право: Навч. посіб. – Стер. вид. / Відп. Редактори Ю.С. Шемшученко, Л.В. Губернський – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 640 с.

5. Буткевич В.Г. Міжнародне право. Основи теорії: Підручник / В.Г. Буткевич (ред.), В.В. Мицик, О.В. Задорожній. – Київ: Либідь, 2002. – 606 с.

6. Тимченко Л.Д. Международное право: Учебник / МВД Украины. Нац. ун-т внутр. дел. – Изд. 2-е, стереотип. – Харьков: Консум, 2002. – 525 с.

7. Каламкарян Р.А., Мигачев Ю.И.: Международное право - М.: Издательство: Эксмо, 2004. – 688 с.

8. Міжнародне право: Підручник. – Суми: ВТД «Університетська книга»; Одеса: «Астропринт», 2006. – 424 с.

9. Действующее международное право: в 2 томах том 1. Колосов Ю.М. Кривчикова Э.С., «Международные отношения» – 2007. – 766 с.

10. Действующее международное право: в 2 томах том 2. Колосов Ю.М. Кривчикова Э.С., «Международные отношения» – 2007. – 511 с.

11. Лукашук И.И., Международное право. Особенная часть.; М.: Wolters Kluwer; 2008. – 526 с.

12. Лукашук И.И. Международное право. Общая часть. М.: Wolters Kluwer; 2008. – 432 с.

13. Міжнародне право: підручник / Ліпкан В. А., Антипенко В. Ф., Акулов С О. та ін. / заг.

ред. В. А. Ліпкана. – К. : КНТ, 2009. – 752 с.

14. Каламкарян Р.А., Мигачев Ю.И. Международное право. К.: Эксмо, 2010. – 464 с.

15. Саваськов П.В. История международного права; Международная правосубъектность; Право международных договоров // Международное право. Учебник / Под ред. Вылегжанина А.Н. 2-е изд. доп. и перераб. – М.: Юрайт, 2012.

Допоміжні джерела:

1. Блищенко И.П. Дипломатическое право: Учебное пособие для вузов. –Изд. 2-е, испр. и доп. – Москва: Высшая школа, 1990. – 287 с.

2. Гуменюк Б.І. Сучасна дипломатична служба: Навчальний посібник для студентів гуманітарних спеціальностей вузів. – Київ: Либідь, 2001. – 255 с.

3. Мацко А.С. Міжнародне право: Навчальний посібник / МАУП. – Київ: МАУП, 2002. – 212 с.

4. Международное публичное право: категории и термины; Учеб. пособие / МВД России. Санкт-Петербургский университет. Акад. права, экономики и безопасности; Под общ. ред. В.П. Сальникова. – СПб, 2003. – 78 с.

5. Антонович М.М. Міжнародне публічне право: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. – К.: Вид. дім "КМ Академія"; Алерта, 2003. – 308 с.

6. Буроменський М.В. Міжнародне право: Навч. посібник. К, 2005. – 336 с.

7. Бархатова Е.Ю. Международное публичное право в вопросах и ответах - К.: «ТК Велби» 2007. – 232 с.

8. Бекашев К.А., Моисеев Е.Г. Международное публичное право в вопросах и ответах: учебное пособие, М.: Проспект, 2008. – 224 с.

9. Васильева Л.А., Бакиновская О.А. Международное публичное право, Минск.: Тетра Системс.; 2010. – 576 с.

10. Ануфриева Л.П., Мелков Г.П., Панов В.П., Шинкарецкая Г.Г., Шумилов В.М., Международное право. М.: РИОР, 2011. – 720 с.

Веб-сайти.

1. Верховна Рада України [Електронний ресурс] - Режим доступу: [www.
http://zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)

2. Міжнародний суд ООН. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.icj-cij.org/ru/>

3. Організація Об'єднаних Націй. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.un.org/ru/>

Тема № 10. Міжнародне співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю

Семінарське заняття – 4 години

Питання для обговорення

1. Злочинність як міжнародне явище. Багатосторонні міжнародні угоди по боротьбі зі злочинністю.
2. Організаційно-правові форми міжнародного співробітництва по боротьбі зі злочинністю.
3. Боротьба з міжнародним тероризмом.
4. Протидія незаконному обігу наркотичних засобів та психотропних речовин.
5. Інститут екстрадиції в міжнародному публічному праві. Міжнародно-правове регулювання видачі злочинців (екстрадиція).
6. Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол): історія створення, мета, функції.

Завдання для самостійної підготовки:

1. Проаналізувати діяльність Нюрбернзького військового трибуналу.
2. Вивчити структуру Інтерполу.

Теми рефератів і доповідей:

1. Структура та функції Європолу.
2. Міжнародний тероризм – сучасна проблема без кордонів.

Навчально-методичний матеріал для підготовки

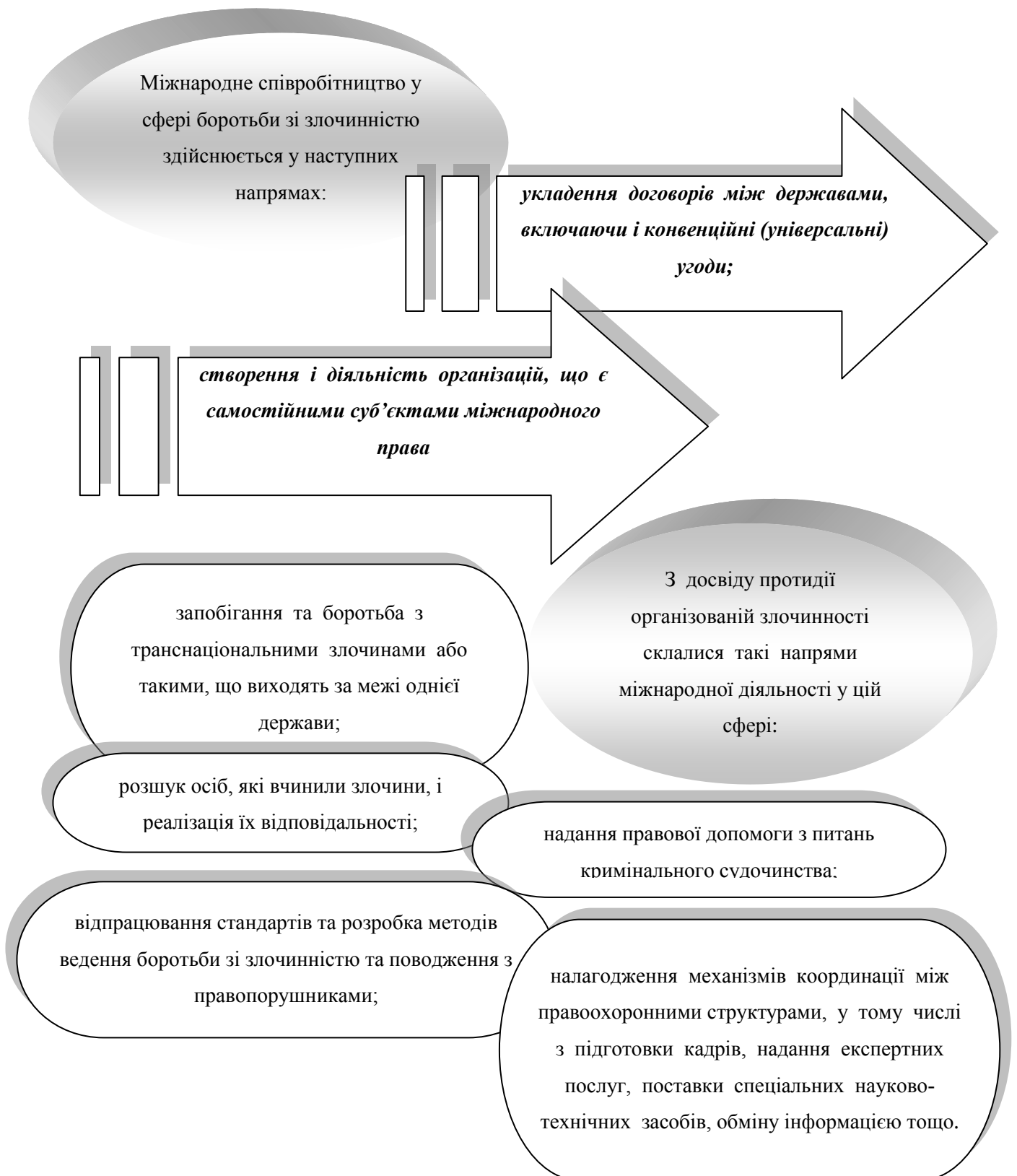
При підготовці до семінарського заняття необхідно чітко опанувати, чим відрізняються міжнародні злочини від злочинів міжнародного характеру, які їх основні характеристики. Слід детально розглянути існуючі багатосторонні міжнародні угоди по боротьбі зі злочинністю.

Злочинність – це соціальне явище,
якому надається відповідна правова
оцінка з боку держави.

Злочини на території тих або інших держав підпадають під їх юрисдикцію, і ними займаються їх правоохоронні органи. Однак злочинна діяльність часто виходить за межі держав, та з'являється необхідність міжнародного співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю. Важливим фактором є те, що **принцип юрисдикції держави** щодо злочинів залишався непорушним і міжнародна боротьба зі злочинністю зводилася до вирішення питань розмежування юрисдикції держав у випадку колізій стосовно розшуку та видачі злочинців, різних слідчих дій

тощо. З часом почалася розвиватися сфера з обміну інформацією та досвідом боротьби зі злочинністю: складання загальних картотек та баз даних тощо. Розширювалося й співробітництво із надання технічної допомоги.

Переростання національної злочинності в міжнародну вимагало об'єднання зусиль міжнародного співтовариства в боротьбі з цим небезпечним соціальним явищем.

Важливе місце у справі співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю посідають багатосторонні угоди з припинення злочинів міжнародного характеру і покарання за них.

З метою вироблення одноманітних підходів до кваліфікації правопорушень такої категорії держави укладають спеціальні конвенції або низку конвенцій. У цих міжнародно-правових актах надається кваліфікація злочинів міжнародного характеру, наприклад, міжнародного тероризму, розкрадання ядерного матеріалу, незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин, фальшивомонетництва, рабства, работоргівлі, торгівлі жінками і дітьми та ін.

**Багатосторонні конвенції по боротьбі
зі злочинністю міжнародного
характеру**

- Конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден 1970 р.
- Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації 1971 р.
- Конвенція про запобігання і покарання злочинів проти осіб, що користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів 1973 р.
- Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки морського судноплавства 1988 р.
- Протокол про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки стаціонарних платформ, розташованих на континентальному шельфі 1988 р.
- Конвенція про захист персоналу ООН і пов'язаного з ним персоналу 1994 р.
- Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом від 16 грудня 1997 р.
- Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму від 9 грудня 1999 р.
- Міжнародна конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму від 13 квітня 2005 р.
- Конвенція про боротьбу із захопленням заручників 1979 р.
- Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом 1977 р.
- Конвенція про фізичний захист ядерного матеріалу 1980 р.
- Єдина конвенція про наркотичні засоби 1961 р.
- Конвенція про психотропні речовини 1971 р.
- Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 р.
- Політична декларація і Всесвітня програма дій з міжнародної співпраці в боротьбі проти незаконного виробництва, пропозиції, попиту, обігу та розповсюдження наркотичних засобів і психотропних речовин 1990 р.
- Міжнародна конвенція щодо боротьби з підробкою грошових знаків 1929 р.
- Конвенції щодо рабства 1926 р.

- Додаткова конвенція про скасування рабства, работоргівлі та інститутів і звичаїв, подібних до рабства 1956 р.

★ Студенти повинні вивчити організаційно-правові форми міжнародного співробітництва у боротьбі з організованою злочинністю. Варто звернути увагу, на яких рівнях здійснюється міжнародне співробітництво у сфері протидії злочинності.

**Рівні міжнародного
співробітництва у сфері
боротьби зі
злочинністю**

**Співробітництво в
рамках універсальних
міжнародних
організацій та
спеціалізованих
установ**

**Співпрацю держав у
боротьбі зі
злочинністю на
регіональному рівні**

**Укладення
двосторонніх договорів**

**Форми міжнародного
співробітництва у сфері
боротьби зі злочинністю**

Укладання міжнародних угод
(про правову допомогу в кримінальних та інших справах, конвенції щодо боротьби з окремими злочинами міжнародного характеру тощо);

**Створення відповідних
міжнародних організацій**
(спеціально створені для протидії міжнародній злочинності — Інтерпол або організації загальної компетенції, для яких боротьба зі злочинністю є одним з напрямів)

Міжнародні угоди у сфері боротьби зі злочинністю можуть бути:

- ✚ багатосторонніми міжнародно-правовими угодами з регламентації певних галузей чи інститутів міжнародного права, в яких містяться правові норми, що стосуються певних злочинів міжнародного характеру. Наприклад, у Конвенції ООН з морського права 1982 року у відповідному розділі визначені права та обов'язки держав у боротьбі з піратством, перевезенням рабів тощо;
- ✚ багатосторонніми міжнародно-правовими угодами щодо боротьби з окремими видами злочинів міжнародного характеру. Наприклад, Женевська конвенція про боротьбу із підробкою грошових знаків 1929 року, Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин 1988 року тощо;
- ✚ регіональними міжнародно-правовими угодами щодо боротьби зі злочинами міжнародного характеру;
- ✚ двосторонніми міжнародно-правовими угодами про боротьбу з деякими видами злочинів міжнародного характеру;
- ✚ двосторонніми міжнародно-правовими угодами про надання правової допомоги та видачу злочинців тощо.

**Види міжнародної співпраці у сфері боротьби з
міжнародною злочинністю**

надання взаємної правової допомоги з
кримінальних справ

обмін оперативною, правовою або іншою
інформацією

видача фізичних осіб, що скоїли злочини,
для притягнення до кримінальної
відповідальності або виконання вироку

виконання доручень з міжнародного
розслідування

передача засуджених до позбавлення волі
для подальшого відбування покарання у
державі їх громадянства або постійного
місця проживання

забезпечення прав і свобод громадян певної
держави при здійсненні кримінального
правосуддя в іншій державі

надання експертних та консультативних
послуг, спеціальних науково-технічних
засобів та здійснення іншої матеріально-
технічної допомоги

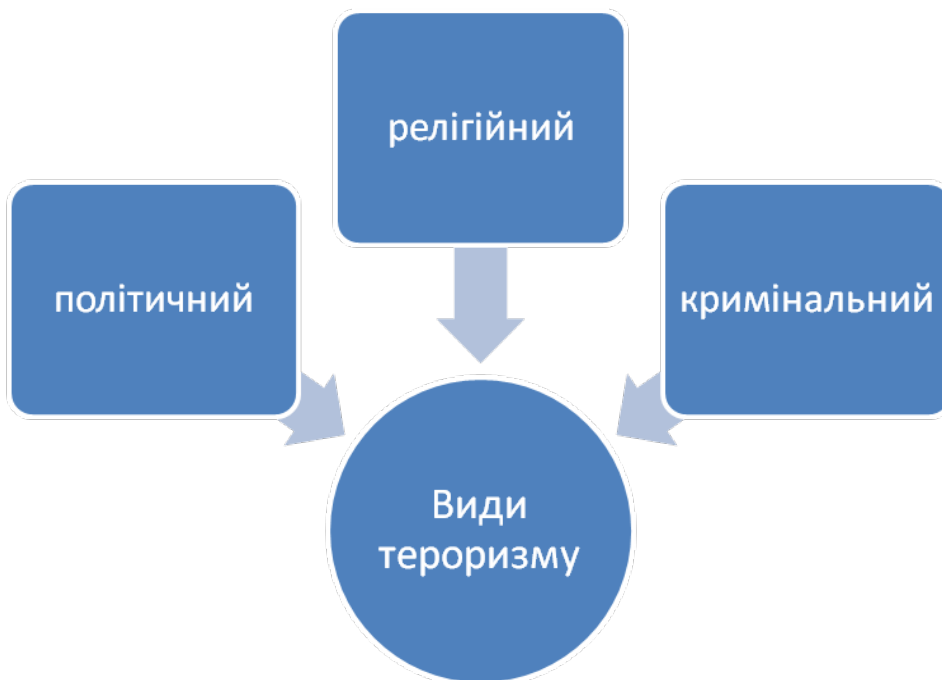
підготовка кадрів, обмін досвідом роботи
правоохоронних органів різних держав у
боротьбі з міжнародною злочинністю

У наступному питанні студентам необхідно усвідомити, яку небезпеку становить тероризм для міжнародної спільноти. Студенти повинні знати класифікацію терористичних актів. Особливу увагу слід приділити ролі міжнародних організацій у сфері протидії тероризму.

Тероризм (від латинського terror – страх, залякування) – це форма політичного екстремізму, застосування найжорсткіших методів насилля, включаючи фізичне знищення людей для досягнення певних цілей.

Тероризм здійснюється окремими особами, групами, що виражають інтереси певних політичних рухів або представляють країну, в якій тероризм піднесений до рангу державної політики. Тероризм – антигуманний спосіб вирішення політичних проблем в умовах протиборства, зіткнення інтересів різних сил, проявів нерівноправності у міждержавних, міжрелігійних відносинах. Він може застосовуватись і як засіб задоволення амбіцій окремих політичних діячів, а також як знаряддя для досягнення власних цілей мафіозними структурами, кримінальним світом.

✓ Боротьба з міжнародним тероризмом повинна вестись кримінально-правовими методами у відповідності з міжнародними конвенціями.

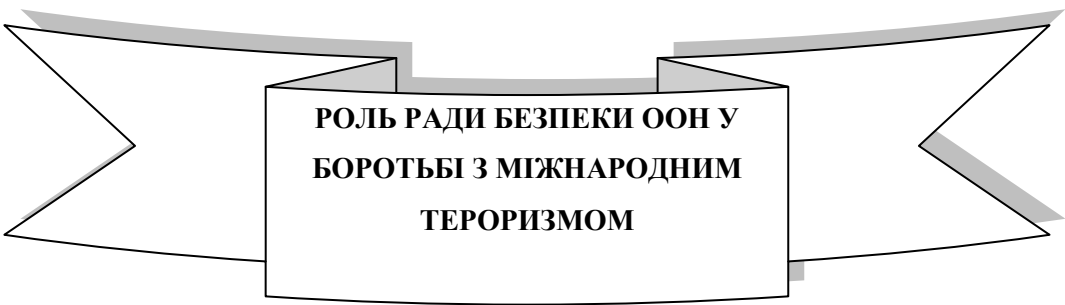
КЛАСИФІКАЦІЯ ТЕРОРИСТИЧНИХ АКТІВ

У цілому, аналізуючи наявну практику зусиль світової спільноти у питаннях протидії актам терору, можна виділити **чотири рівні** цієї боротьби:

- ✓ загальносвітовий рівень під егідою ООН
- ✓ рівень Європи під егідою Ради Європи
- ✓ зусилля держав «великої вісімки» і міжнародне співробітництво країн СНД.

Особливу роль відіграє **Контртерористичний комітет (КТК)** Ради Безпеки (РБ) ООН, створений відповідно до резолюції Ради Безпеки № 1373 від 28 вересня 2001 р. Згідно з резолюцією Ради Безпеки № 1267 (1999 р.) був заснований Комітет з санкцій стосовно «АльКаїди» і руху «Талібан».

РОЛЬ РАДИ БЕЗПЕКИ ООН У БОРОТЬБІ З МІЖНАРОДНИМ ТЕРОРИЗМОМ

✓ Рада Безпеки ООН прийняла широкомасштабну, всеосяжну антитерористичну резолюцію, в якій вказано конкретні кроки і головні напрямки в боротьбі з міжнародним тероризмом;

✓ Рада Безпеки ООН ухвалила, що всі держави не повинні допускати, щоб ті, хто фінансує, планує, сприяє або здійснює терористичні акти, використовували їхню територію проти інших країн і громадян;

✓ Звернулася до держав із закликом обмінюватися інформацією і надавати відомості для раннього попередження про можливі терористичні акти;

✓ Рада Безпеки ООН у грудні 2001 р. прийняла декларацію про глобальні зусилля в боротьбі з тероризмом;

✓ Рада Безпеки ООН у січні 2002 р. одноголосно схвалила нову антитерористичну резолюцію, яка жорстко засудила талібів за надання території Афганістану в якості бази для експорту тероризму «Аль-Каїдою» та іншими терористичними групами;

✓ Створила нові міжнародні механізми і режими, що поєднують в собі елементи колективної безпеки і безпеки на основі співпраці

Під егідою Ради Європи були створені інструменти боротьби з тероризмом, розроблені й прийняті такі нормативні документи:

- ❖ Європейська конвенція про ліквідацію тероризму (СЕД № 90) і Протокол з поправками (СЕД №190);
- ❖ Європейська конвенція про екстрадицію (СЕД №24), перший і другий Додаткові протоколи (СЕД №86 та 98);
- ❖ Європейська конвенція про надання судової взаємодопомоги з кримінальних справ (СЕД №30) і перший і другий Протоколи (СЕД №99 та 182);
- ❖ Європейська конвенція про передачу судових матеріалів (СЕД №73);
- ❖ Європейська конвенція про компенсацію жертвам злочинів із застосуванням насильства (СЕД №116);
- ❖ Європейська конвенція про відмивання грошей, пошук, арешт та конфіскацію доходів від злочинної діяльності (СЕД №141);
- ❖ Європейська конвенція про кібер-злочинність (СЕД №185) і Додатковий протокол щодо судового переслідування актів расистського і ксенофобного характеру, які здійснюються за допомогою комп'ютерних систем (СЕД № 189).

Питання міжнародного співробітництва в боротьбі з тероризмом потребує подальшого дослідження у багатьох аспектах, зокрема в розробці універсального визначення поняття «тероризм»; у визначенні дієвих заходів міжнародного співробітництва як в рамках міждержавного співробітництва, так і в межах створених міжнародних організацій з урахуванням розвитку форм і методів терористичної діяльності; в систематизації міжнародних актів з метою усунення дублювання.

Вивчаючи наступне питання студенти повинні опанувати глобальність цієї проблеми (економічний, соціальний, криміногенний фактори) та шляхи ефективної протидії наркоманії та незаконному обігу наркотичних засобів та психотропних речовин.

Наркоманія і незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів належать до суспільно небезпечних явищ, які тісно пов'язані з організованою злочинністю і мають глобальний характер. Правопорушення, пов'язані з наркотичними засобами і психотропними речовинами, заподіюють значну шкоду здоров'ю людей, соціальному благополуччю та економічним інтересам багатьох держав

З метою боротьби з цими протиправними діями були укладені:

✓ *Єдина конвенція про наркотичні засоби 1961 р.;*

✓ *Конвенція про психотропні речовини 1971 р.*

{ Ці конвенції регламентують широке коло питань, включаючи заходи контролю над наркотичними засобами і психотропними речовинами, а також заходи боротьби проти культивування, виробництва, зберігання, продажу, купівлі, ввезення та вивезення наркотичних засобів і психотропних речовин з порушеннями встановлених правил.

✓ *Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 р.*

{ Ця Конвенція не передбачає припинення дії конвенцій 1961 і 1971 рр., навпаки, містить посилання на деякі їх положення. Укладення Конвенції 1988 р. було зумовлене необхідністю зміцнення та доповнення заходів, передбачених конвенціями 1961 і 1971 рр., з метою зменшення розмаху і масштабів незаконного обігу наркотичних і психотропних речовин та його серйозних наслідків.

Кожна держава-учасниця за вчинення правопорушень, перерахованих у Конвенції 1988 р., передбачає застосування таких покарань (що враховують серйозний характер цих правопорушень), як тюремне ув'язнення або інші види позбавлення волі, штрафні санкції та конфіскацію. Держави можуть передбачити застосування щодо правопорушника таких заходів, як лікування, перевиховання, подальше спостереження за ним, відновлення працездатності або соціальну інтеграцію.

У ст. 7 Конвенції детально регламентуються питання надання взаємної правової допомоги державами-учасниками в розслідуванні, кримінальному переслідуванні та судовому розгляді правопорушень, зафіксованих у ній.

У Всесвітній програмі дій передбачено заходи з боротьби зі зловживанням наркотиками та їх незаконним обігом на національному, регіональному і міжнародному рівнях. Відповідно до положень програми Генеральному секретареві ООН запропоновано щороку направляти Генеральній Асамблеї доповідь про діяльність з реалізації Всесвітньої програми.

Приступивши до розгляду даного питання, студенти повинні, перш за все, опанувати, що екстрадиція це дуже складний процес, який часто залежить від політичної волі держав, їх взаємовідносин на даному етапі. Студенти повинні знати види екстрадиції та вміти характеризувати принципи екстрадиційного процесу.

Екстрадиція (видача) — це передача обвинуваченого або засудженого однією державою іншій з метою притягнення виданої особи до кримінальної відповідальності за вчинений злочин або виконання винесеного щодо неї вироку.

Правовідносини екстрадиції регламентуються нормами багатосторонніх міжнародних конвенцій (договорів) про боротьбу зі злочинами міжнародного характеру або спеціальними договорами про правову допомогу.

Видача обвинувачених та засуджених регулюються також і нормами внутрішнього права. В останні роки простежується тенденція до визначення основних засад видачі в конституціях держав (так, конституції Російської Федерації, Республіки Молдова, Франції, Німеччини, Італії, Португалії, Іспанії містять відповідні статті про видачу). Більшість з них закріплюють універсальне положення щодо невидачі власних громадян. Хоча існують держави, які, в принципі, допускають видачу власних громадян (Велика Британія, США, Канада).

У деяких державах (Австралії, Австрії, Великої Британії, Німеччини, Швеції, Бельгії, Франції, Фінляндії, Ізраїлі, Японії, ПАР) прийняті спеціальні закони про видачу, які розвивають власне кримінально-процесуальне законодавство та суміжні галузі з метою найбільш повного правового регулювання процедури екстрадиції, відображення в них національних інтересів, захисту власних правових систем.

Проте в більшості сучасних держав правова основа видачі встановлюється виключно нормами кримінального та кримінально-процесуального права. Саме цим шляхом йдуть держави СНД, які передбачають у нових Кримінально-процесуальних кодексах умови, підстави та порядок видачі.

ВИДИ ЕКСТРАДИЦІЇ

✓ **Обов'язкова**

стосується власних громадян
держав-учасниць договору

✓ **Тимчасова**

особа видається на певний
строк
за умови повернення її до
запитуваної держави

✓ **Повторна видача**

здійснюється, якщо видана
особа ухилилася від
кримінального переслідування
або від відбування покарання і
повернулася
на територію запитуваної

✓ **Видача з відстрочкою**

видача особи може бути
відстрочена
до закриття кримінального
переслідування, приведення
вироку до виконання або до
звільнення від покарання

✓ **Звичайна видача**

передбачена міжнародними
договорами і здійснюється у
звичайному порядку без
застосування будь-яких
додаткових умов

ПРИНЦИПИ ЕКСТРАДИЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

Принцип невидачі власних громадян.

Принцип подвійної кримінальності діяння, тобто видача здійснюється лише за діяння, що є злочинами за законодавством обох держав.

Принцип «спеціалізації».

Територіальний принцип, який визначає можливість видачі залежно від місця вчинення злочину.

Принцип «non bis in idem» — видача не здійснюється, якщо щодо відповідної особи у зв'язку із правопорушенням, за вчинення якого вимагається видача, винесено остаточне рішення.

Принцип дотримання строку давності скоєного злочину (не застосовується у випадках скоєння військових злочинів та злочинів проти людства).

Захисний принцип, зміст якого визначається у праві держави переслідувати тих осіб, дії яких завдають істотної шкоди її інтересам, незалежно від місця вчинення злочину та громадянства цих осіб.

Принцип дотримання прав людини у процесі переслідування правопорушників та їх екстрадиції.

Принцип універсальної юрисдикції.

Вивчаючи питання про міжнародну організацію кримінальної поліції слід звернути увагу на причини, що зумовили її створення. Студенти повинні знати структуру Інтерполу, функції, які виконує дана міжурядова організація, а також цілі, які вона ставить перед собою.

Історія створення Інтерполу

Офіційно вважається, що Інтерпол бере свій початок з Міжнародного конгресу кримінальної поліції, який відбувся у Відні у 1923 році. У Конгресі прийняли участь 138 представників з 20 держав Європи, Азії та Америки. Головне досягнення конгресу – заснування постійно діючої **Міжнародної комісії кримінальної поліції**.

Відповідно до Статуту *головними цілями Комісії* були:

- ✓ сприяння у формуванні практики надання взаємної службової допомоги між поліцейськими органами у рамках діючих в окремих державах законів;
- ✓ заохочення створення та успішної діяльності будь-яких установ, що покликані вести боротьбу з кримінальними правопорушеннями.

Для досягнення вказаних цілей була утворена відповідна структура Комісії.

За часів Другої світової війни міжнародна комісія кримінальної поліції повністю була підпорядкована Третьому рейху. Починаючи з 1941 року будь-які контакти Комісії з іншими державами зупинилися.

Після закінчення Другої світової війни міжнародною спільнотою були прийняті заходи по відродженню Міжнародної комісії кримінальної поліції. Головною причиною цього стало погіршення криміногенної ситуації.

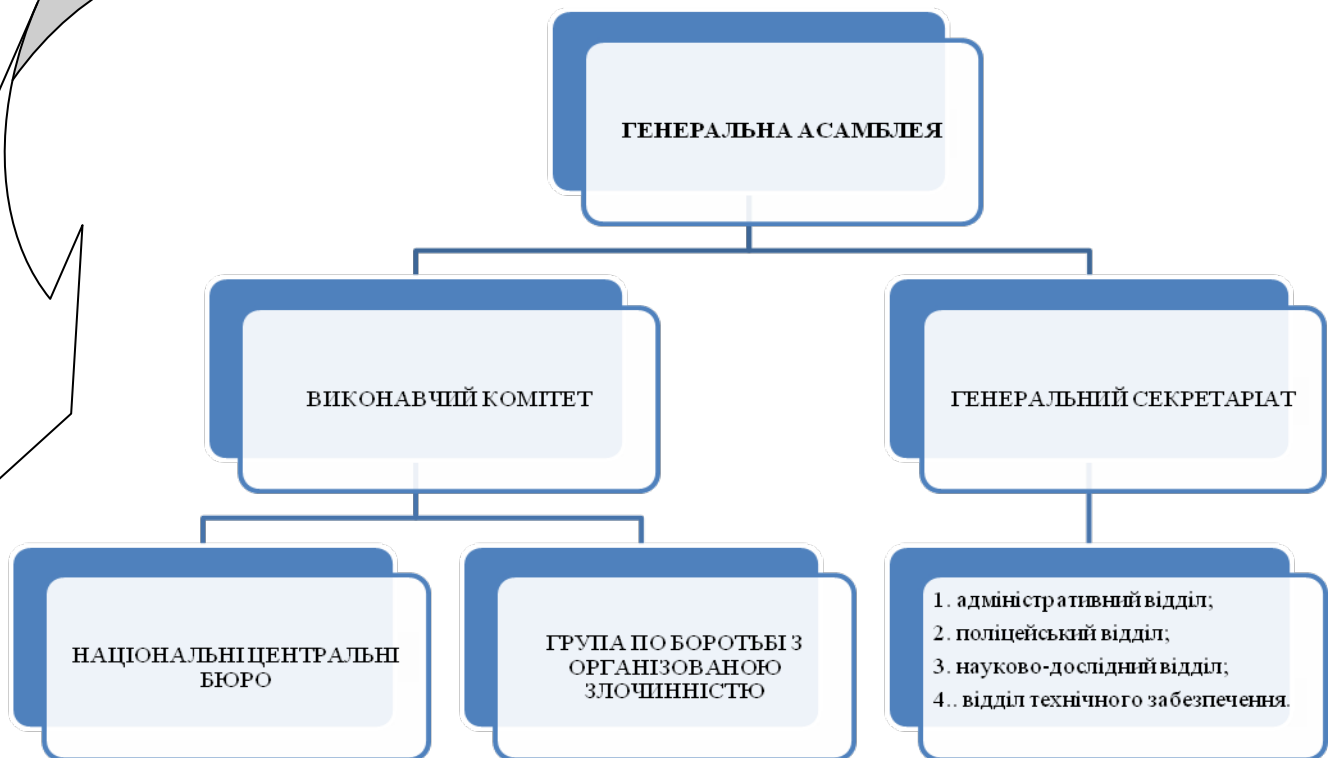
У 1946 році в Брюсселі відбувся перший післявоєнний конгрес Комісії, в якому прийняли участь представники поліцейських відомств від 17 держав. Учасники Конгресу висловили бажання відродити Міжнародну комісію кримінальної поліції.

В 1956 році на сесії Міжнародної комісії кримінальної поліції був прийнятий новий статут. З прийняттям цього документу пов'язують початок нової історії Інтерполу.

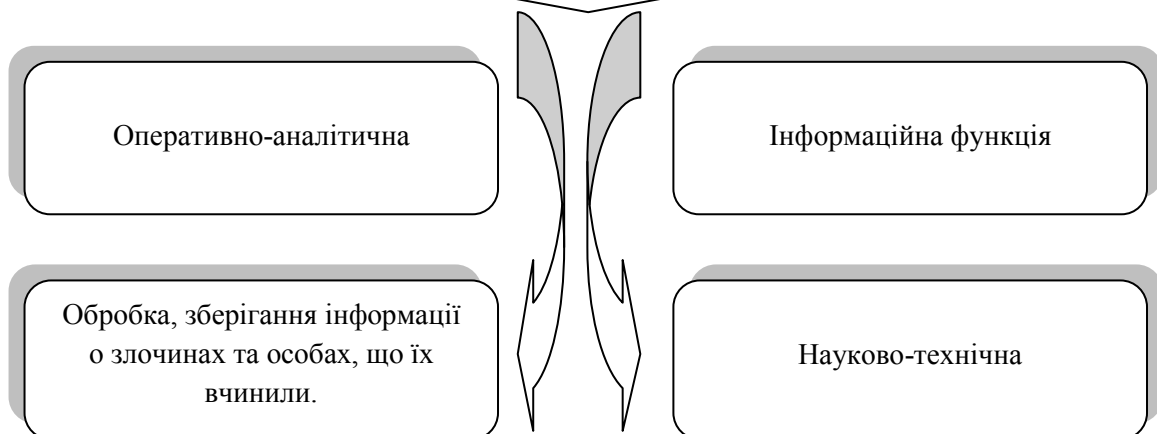
В статті 3 Статуту Інтерполу зафіксовано:

«Організації суворо забороняється будь-яке втручання або діяльність політичного, воєнного, релігійного або расового характеру».

СТРУКТУРА ІНТЕРПОЛУ

Функції Інтерполу

ЦІЛІ ІНТЕРПОЛУ

- ❖ Забезпечення та розвиток широкого взаємного співробітництва всіх органів кримінальної поліції в рамках законодавства держав

Питання для самоконтролю знань

1. Які основні напрями боротьби зі злочинністю на міжнародному рівні ви знаєте?
2. Якими багатонаціональними міжнародними угодами регулюється міжнародне співробітництво у сфері боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів та психотропних речовин?
3. Які дії міжнародна спільнота кваліфікує як тероризм?
4. Визначте напрями боротьби зі злочинністю, яка має транснаціональний характер.
5. Яким чином здійснюється екстрадиція злочинців за участю України?
6. Яка система органів Інтерполу?
7. Що таке міжнародна законність і міжнародний правопорядок?
8. Які завдання Європолу?
9. Проаналізуйте діяльність Національного центрального бюро Інтерполу в Україні.
10. Проаналізуйте двосторонні договори України по боротьбі зі злочинністю.

Тестові завдання для самоконтролю знань

1. Гаазька конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден 1970 року встановила:

- А) принцип територіальної юрисдикції;
- Б) принцип універсальної юрисдикції;
- В) принцип персональної юрисдикції;

Г) принцип екстериторіальної юрисдикції.

2. Знайдіть правильну відповідь: «злочини фізичних осіб, стосовно котрих між державами досягнуто угоди про взаємне переслідування і покарання відповідно до норм внутрішньодержавного права та

**котрі узгоджені в міжнародних договорах»,
це:**

- А) міжнародний злочин;
- Б) злочин міжнародного характеру;
- В) міжнародна суперечка;
- Г) кримінальний злочин;

**3. Знайдіть правильну відповідь: до
структури Інтерполу відноситься:**

- А) Генеральна Асамблея;
- Б) поліцейські підрозділи;
- В) МВС;
- Г) МО.

**4. Згідно зі ст. 3 Уставу Інтерполу
організації суворо забороняється:**

- А) діяльність політичного характеру;
- Б) діяльність воєнного характеру;
- В) діяльність релігійного характеру;
- Г) все перераховане.

**5. До джерел міжнародного кримінального
права належать:**

- А) конвенції та двосторонні договори;
- Б) кримінальний кодекс України;
- В) міжнародне приватне право;
- Г) всі перераховані.

6. Екстрадиція в міжнародному праві це:

- А) видача злочинців;
- Б) міжнародна угода;

В) міжнародний злочин;

Г) конституційний нагляд.

**7. Знайдіть правильну відповідь: «галуззю
міжнародного публічного права, що
безпосередньо стосується проблеми
відповідальності у міжнародному праві» є:**

- А) міжнародне кримінальне право;
- Б) міжнародне відповідальне право;
- В) міжнародне гуманітарне право;
- Г) всі перераховані.

**8. Міжнародними кримінальними
трибуналами були:**

- А) Нюрнберзький;
- Б) Токійський;
- В) по Руанді;
- Г) все перераховане.

9. Інтерпол є:

- А) власно поліцейською організацією;
- Б) міжнародною організацією;
- В) міжнародною конференцією;
- Г) міжнародним судовим органом.

**10. Штаб-квартира Інтерполу з 1989 року
знаходиться:**

- А) у Ліоні;
- Б) у Парижі;
- В) у Нью-Йорку;
- Г) у Москві.

Творчо-аналітичне завдання

Завдання № 1.

Порівняйте компетенцію Інтерполу та Європолу та складіть відповідну порівняльну таблицю.

Нормативні джерела:

1. Акт проголошення незалежності України: Постанова Верховної Ради РСР від 24 серпня

1991 року // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 38. – Ст. 502. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

2. Декларація про державний суверенітет України: Прийнята Верховною Радою України 16 липня 1990р. – К.: Політвидав України, 1990. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

3. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

4. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20 березня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 25. – Ст. 180. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

5. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004 року. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 50. – Ст. 540. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

6. Про правонаступництво України: Закон України від 12 вересня 1991р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 46. – Ст. 617. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

7. Про ратифікацію Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією: Закон України від 16 березня 2005 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 14. – Ст. 701. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

8. Статут Міжнародної організації кримінальної поліції Інтерполу: Міжнародний документ від 13.06.1956 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>

9. Європейська конвенція про видачу правопорушників: Міжнародний документ від 13.12.1957 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/

10. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму: Міжнародний документ від 17 декабля 1979. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

11. Заключний акт наради по безпеці і співробітництву в Європі: Міжнародний документ від 01.08.1975. // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 4. – Ст. 266. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

12. Статут Організації Об'єднаних Націй: Міжнародний документ від 26.06.1945 р. – 995_010. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

Доктринальні джерела:

1. Пітер Маланчук Вступ до міжнародного права за Ейкхерстом пер. з англ.. – Харків: Консул, 2000. – 592 с.

2. Международное право: Учебник /под редакцией Ю.М.Колосова, Э.С. Кривчикова. Москва, – 2000. – 346 с.

3. Черкес М.Ю. Міжнародне право: Підручник. –2-ге вид., стер. – К.: Т-во "Знання", КОО,

2001. – 284 с.

4. Дмитрієв А.І., Муравйов В.І. Міжнародне публічне право: Навч. посіб. –Стер. вид. / Відп. Редактори Ю.С. Шемшученко, Л.В. Губернський – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 640 с.

5. Буткевич В.Г. Міжнародне право. Основи теорії: Підручник /В.Г.Буткевич (ред.), В.В.Мицик, О.В.Задорожній. – Київ: Либідь, 2002. – 606с.

6. Тимченко Л.Д. Международное право: Учебник/ МВД Украины. Нац. ун-т внутр. дел.- Изд. 2-е, стереотип. – Харьков: Консум, 2002. – 525 с.

7. Анцелевич Г.О., Покрещук О.О. Міжнародне право Підручник. Затверд. М-вом освіти і науки. Укр. /М-во економіки та з питань Європейської інтеграції Укр. Українська акад. зовнішньої торгівлі – Київ: Алерта –Пектораль, 2003 – 409 с.

8. Каламкрян Р.А., Мигачев Ю.И.: Международное право – М.: Издательство: Эксмо, 2004. – 688 с.

9. Міжнародне право: Підручник. – Суми: ВТД «Університетська книга»; Одесса: «Астропринт», 2006. – 424с.

10. Действующее международное право : в 2 томах том 1. Колосов Ю.М. Кривчикова Э.С., сост., «Международные отношения» – 2007. –766 с.

11. Действующее международное право : в 2 томах том 2. Колосов Ю.М. Кривчикова Э.С., сост., «Международные отношения» –2007. – 511 с.

12. Шумилов В.М. Международное право, издательство: «Велби», 2008. – 488 с.

13. Лукашук И.И., Международное право. Особенная часть.; М.: Wolters Kluwer ; 2008 . – 526 с.

14. Лукашук И.И. Международное право. Общая часть. М.: Wolters Kluwer; 2008 . – 432 с.

15. Міжнародне право : підручник / Ліпкан В. А., Антипенко В. Ф., Акулов С О. та ін. / заг. ред. В. А. Ліпкана. – К. : КНТ, 2009. – 752 с.

16. Каламкрян Р.А., Мигачев Ю.И. Международное право. К.: Эксмо, 2010. – 464 с.

17. Бирюков П.Н., Международное право, М.: Юрайт, 2011. – 800 с.

Допоміжні джерела:

18. Гуменюк Б.І. Сучасна дипломатична служба: Навчальний посібник для студентів гуманітарних спеціальностей вузів. – Київ: Либідь, 2001. – 255с.

19. Негодченко О.В. Міжнародне співробітництво у сфері правосуддя: Навч. посібник/ МВС України. Юридична академія. – Дніпропетровськ: Поліграфіст, 2002. – 68с.

20. Мацко А.С. Міжнародне право: Навчальний посібник/' МАУП. – Київ: МАУП, 2002. – 212с.

21. Международное публичное право: категории и термины; Учеб. пособие /МВД России. Санкт-Петербургский университет. Акад. права, экономики и безопасности; Под общ. ред. В.П. Сальникова. – Спб, 2003. – 78 с.

22. Антонович М.М. Міжнародне публічне право: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. –

К.: Вид. дім "КМ Академія"; Алерта, 2003. – 308 с.

23. Буроменський М.В. Міжнародне право: Навч. посібник. К, 2005. – 336 с.
24. Бархатова Е.Ю. Международное публичное право в вопросах и ответах – К.: «ТК Велби» 2007. – 232 с.
25. Бекашев К.А., Моисеев Е.Г. Международное публичное право в вопросах и ответах: учебное пособие, М.: Проспект, 2008. – 224 с.
26. Международно-правовые основы борьбы с преступностью / [А.Ю. Скуратова, В.Н. Кулебякин] // Международное право: учебник / отв. ред. А.Н. Вылегжанин. – М. Юрайт-Издат, 2009. – С. 665-712.
27. Васильева Л.А., Бакиновская О.А. Международное публичное право, Минск.: Тетра Системс, 2010. – 576 с.
28. Ануфриева Л.П., Мелков Г.П., Панов В.П., Шинкарецкая Г.Г., Шумилов В.М., Международное право. М.: РИОР, 2011. – 720 с.
29. Гетьман-Павлова И.В., Международное право. М.: Юрайт, 2011. – 720 с.
30. Абашидзе А.Х. "Роль международного права и Организации Объединенных Наций в создании более безопасного, более устойчивого и более справедливого мироустройства" (20 февраля 2012 г.). – М. : РУДН, 2012. – 38 с.
31. Абашидзе А.Х. Предисловие // Актуальные проблемы современного международного права: материалы X ежегодной Всероссийской научно-практической конференции, посвященной памяти профессора И.П. Блищенко : в 2 ч. – Ч. I. Москва, 13–14 апреля 2012 г. / отв. ред. А. Х. Абашидзе, Е. В. Киселева. – М: РУДН, 2012. – С. 9-11.
32. Вереина Л.В. Ответственность в международном праве / Л.В. Вереина // Международное право. Учебник, 2-е издание / Под ред. А.Н. Вылегжанина. – М.: Юрайт, 2012. – С. 465-491.

Веб-сайти:

1. Верховна Рада України [Електронний ресурс] – Режим доступу: [www.
http://zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)
2. Кабінет Міністрів України [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http:// kmu.gov.ua](http://kmu.gov.ua)
3. Міжнародний суд ООН. [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://www.icj-
cij.org/ru/](http://www.icj-cij.org/ru/)
4. Організація Об'єднаних Націй. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.un.org/ru/>

ГЛОСАРІЙ

Автентичний текст міжнародного договору — текст міжнародного договору, який після відповідних перекладів зафіксовано (автентифіковано) уповноваженими сторонами як остаточний і такий, що має рівну обов'язкову силу та однаковий юридичний зміст.

Агреман — це згода країни майбутнього перебування на призначення певної особи послом, посланником чи постійним повіреним у справах в цій країні.

Агресія — це злочин проти миру, який полягає у застосуванні збройної сили державою проти суверенітету, територіальної недоторканності чи політичної незалежності іншої держави або в будь-який інший спосіб, що не сумісний зі Статутом ООН.

Ад'юдикація — формально-юридична за своєю природою підстава територіальних змін. Передбачає взаємну згоду держав-сторін спору, згідно з якою вони звертаються до міжнародних судових або арбітражних органів, чії рішення обов'язкові для них. Прикладом ад'юдикації є, зокрема, рішення Міжнародного суду ООН.

Адаптація — пристосування чинних норм національного законодавства до нових міжнародних зобов'язань, взятих на себе державою.

Адміністративні трибунали міжнародних організацій — спеціальні судові органи, що створюються міжнародними міжурядовими організаціями для слухання справ і винесення рішень за скаргами працівників на невиконання договорів про наймання або умов призначення службовців секретаріатів таких організацій. Адміністративні трибунали ухвалюють рішення на основі статутних положень і норм внутрішнього права міжнародних організацій. Юрисдикція трибуналу ООН поширюється на МОП, ЮНЕСКО, МАГАТЕ та інші спеціалізовані установи ООН.

Адміністративно-технічний персонал дипломатичного представництва — члени персоналу представництва, які здійснюють адміністративно-технічне обслуговування представництва (технічні секретарі, діловоди тощо). Віденська конвенція про дипломатичні відносини 1961 р. дає можливість призначати такими працівниками громадян держави, в якій акредитоване представництво. Члени адміністративно-технічного персоналу мають привілеї та імунітети, прирівняні до привілеїв та імунітетів дипломатів, однак їх імунітет від цивільно-правової й адміністративної юрисдикції держави перебування не поширюється на дії, вчинені ними не під час виконання своїх службових обов'язків.

Акламація — метод прийняття або відхилення зборами тієї чи тієї пропозиції без підрахунку голосів, на основі реакції учасників зборів, що виявляється у вигляді вигуків, оплесків, різних реплік.

Акредитація — процедура призначення дипломатичного представника, яка полягає у діях держави, що виражаються у призначенні її компетентним органом дипломатичного представника,

і потребує згоди держави, яка приймає такого представника. Акредитування включає акт вручення особі або органу держави (главі держави або міністерству закордонних справ) вірчої грамоти. Термін «акредитування» поширюється також на діяльність, пов'язану з постійним представництвом держави у міжнародних організаціях.

Акреція — природне збільшення території держави внаслідок тривалого на-громадження (під впливом течії води) піску у дельті ріки або внаслідок появи острова вулканічного походження у межах територіальних вод. Стосовно відкритого моря такі острови (вони повинні підніматися над рівнем води, тобто не покриватися нею під час припливу) включаються до території держави, яка першою нотифікувала про це інші держави, за умови, що останні не висловили істотних заперечень.

Ангарія — право воюючої сторони на примусове вилучення зі своєї території або території, що опинилася під її контролем, транспортних засобів нейтральних держав у разі крайньої необхідності і за умови повної компенсації.

Анексія — загарбання, насильницьке приєднання державою території, яка належить іншій державі або народу; грубе порушення норм міжнародного права і принципу самовизначення націй.

Анклав — територія або частина території однієї держави, що з усіх боків оточена територією іншої держави (не має морського берега — Республіка Сан-Маріно). Якщо анклав має морський берег, його називають напіванклавом.

Антарктика — південна полярна область земної кулі, яка включає материк Антарктиду та океанічний простір ділянок Атлантичного, Індійського і Тихого океанів, що межують з Антарктидою. Умовна межа Антарктики проходить по 48-60 градусах південної широти.

Анулювання (нуліфікація) — одностороннє припинення дії міжнародного договору, яке вважається правомірним лише на підставі норм міжнародного права.

Апартеїд — політика расової дискримінації та сегрегації (наприклад, здійснювалася правлячими колами Південно-Африканської Республіки щодо корінного населення та інших етнічних груп неєвропейського походження), що передбачає позбавлення або істотне обмеження політичних, соціально-економічних і громадянських прав якоїсь групи населення аж до її територіальної ізоляції та геноциду.

Апатриди — особи без громадянства, тобто ті, які не мають громадянства жодної держави. Їхнє правове становище визначається законодавством держави перебування і, за окремими винятками, прирівнюється до правового становища власних громадян.

Арктика — північна полярна область земної кулі, що обмежена Північним полярним колом і включає окраїни материків Євразії та Північної Америки, а також майже увесь Північний Льодовитий океан (крім сходу і півдня Норвезького моря) з усіма його островами (крім прибережних островів Норвегії, що зазнають впливу Південно-Атлантичної течії) та прилеглі ділянки Атлантичного й Тихого океанів. Триває процес формування правового статусу Арктики. Нині він ґрунтується на нормах міжнародного права і національного законодавства арктичних держав (Данії, Ісландії, Канади, Норвегії, Росії, США, Фінляндії, Швеції). Для арктичного регіону,

на відміну від Антарктики, загалом, не існує міжнародно-правового акта, який би визначав його правовий статус. Конвенція ООН з морського права 1982 р. надає прибережним державам право приймати закони і правила щодо запобігання забрудненню морського середовища та його збереження у покритих льодами районах завширшки не більш як 200 миль.

Аташе — 1) молодший дипломатичний ранг співробітників посольств, місій та апарату відомств закордонних справ; 2) службові особи — представники різних відомств, відряджені до дипломатичних представництв або відповідних відомств країни перебування (аташе спеціальні); 3) співробітник дипломатичного представництва, який відповідає за зв'язок із пресою (прес-аташе); 4) представник військового відомства певної країни при військовому відомстві країни перебування, одночасно радник дипломатичного представництва з військових питань (аташе військові, аташе військово-морські, аташе військово-повітряні).

Безвізовий в'їзд — в'їзд на територію іноземної держави без отримання від її уповноважених органів влади візи (спеціального дозволу на в'їзд). Безвізовий порядок встановлюється на основі угоди між конкретними державами і може поширюватися на всіх громадян або на певні їх категорії. Такий режим не потребує обов'язкового оформлення візових документів, але не скасовує реєстраційного порядку в'їзду та виїзду, тобто наявності закордонного паспорта та пред'явлення документів при перетині кордону.

Біженець — іноземний громадянин або особа без громадянства, яка внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, національності, ставлення до релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи або політичних переконань змушена залишити територію держави, громадянином якої вона є, або територію свого постійного проживання і не може або не бажає користуватися захистом цієї держави внаслідок зазначених побоювань, і щодо якої прийнято рішення про надання статусу біженця.

Блокада — військова, політична або економічна ізоляція певної держави (або її частини, групи держав, їх збройних сил), насильницьке порушення її зовнішніх зв'язків зі світом з метою примусу до виконання нею вимог (обґрунтованих чи необґрунтованих) організаторів блокади.

Бойкот — спосіб політичної або економічної боротьби, вид санкцій або політичної тактики, форма протесту проти дій суб'єкта міжнародного права. Цей спосіб боротьби полягає в повній або частковій відмові від відносин з конкретним суб'єктом міжнародного права, від участі в роботі певних міжнародних організацій, органів, форумів тощо. Прикладом бойкоту може бути запровадження режиму ембарго на експорт та імпорт товару, встановлення дискримінаційних тарифів, податків та ін.

Вербальна нота — найпоширеніша форма дипломатичного листування з поточних питань; друкують зазвичай на спеціальному нотному бланку; виходить від посольства, місії або міністерства закордонних справ без підпису, має номер і дату відправлення, засвідчується мастиковою печаткою МЗС або дипломатичного представництва; прирівнюється до усної заяви. Текст складається від імені держави, починається і закінчується формулами поваги до адресата.

Адреса зазначається в лівому нижньому куті першої сторінки тексту. Вербальна нота вручається особисто.

Видача злочинців (екстрадиція) – передача особи однією державою іншій на вимогу або прохання останньої, яка скоїла кримінальний або міжнародний злочин чи підозрюється в скоєнні злочину, для притягнення її до кримінальної відповідальності або виконання винесеного щодо неї вироку суду. Держава зобов'язана видати злочинця тільки у тому разі, якщо вона уклала з іншою державою відповідний договір (спеціальний договір про екстрадицію або договір про правову допомогу).

Видворення — висилання іноземця або особи без громадянства з країни перебування за порушення її законодавства у період перебування в ній або за втручання в її внутрішні справи. Здійснюється простим розпорядженням уповноважених органів влади залишити у визначений строк країну перебування або в примусовому порядку.

Визнання міжнародно-правове — акт, на основі якого одна або кілька держав чи міжнародна організація у заяві або без неї констатують існування фактів, що розглядаються ними як підстави для виникнення правових відносин і наслідків.

Виключна (морська) економічна зона — це район, що знаходиться за межами територіального моря та прилягає до нього, і який підпадає під встановлений особливий правовий режим. Ширина виключної економічної зони не повинна перевищувати 200 морських миль, що відлічуються від вихідних ліній, від яких відміряється ширина територіального моря.

Вихід з громадянства — припинення правового зв'язку між індивідом і державою, що виражається в існуванні їх взаємних прав і обов'язків, за клопотанням особи у порядку, встановленому законом.

Відклична грамота — це документ, який містить у короткій формі пояснення реальних або лише офіційних причин відкликання дипломатичного представника держави в країні перебування.

Відкрите море — це частини моря, які не входять ні у виключну (морську) економічну зону, ні в територіальне море або внутрішні води якої-небудь держави, ні в архіпелажні води держави-архіпелагу.

Віза — дозвіл на в'їзд на територію відповідної держави, на виїзд із неї або проїзд через неї (в'їзні, виїзні, транзитні візи). Видається на певний термін державними органами, оформляється дозвільним штампом у паспорті або документі, що його заміняє. Обов'язкове відкриття візи передбачає заповнення спеціальних документів, сплату мита та проставлення в закордонному паспорті відмітки про наявність візового дозволу особі.

Війна — стан, у якому держави застосовують одна проти одної всі форми тиску з дотриманням дії законів і звичаїв війни (*jus in bello*). Останні є частиною міжнародного гуманітарного права, що застосовується у період збройних конфліктів.

Військова окупація — це тимчасове захоплення території (частини території) однієї держави збройними силами іншої держави та встановлення військової адміністрації на захопленій території.

Військовополонені — особи зі складу однієї воюючої сторони, які захоплені під час збройного конфлікту іншою стороною і перебувають під її владою до закінчення воєнних дій.

Вільна асоціація — особлива форма конфедерації із двох нерівнозначних держав, що об'єдналися, де менша держава, формально зберігаючи суверенітет та незалежність у внутрішніх справах, довіряє (делегує) значну частину своїх суверенних прав та повноважень більшій державі, як правило, у сфері зовнішніх зносин.

Вільне місто — самостійне територіально-політичне нейтральне і демілітаризоване утворення, правовий режим якого визначається міжнародними договорами і гарантується державами або міжнародними організаціями.

Вірча грамота — документ, який дається послу (посланнику) для акредитації в іноземній державі. Здебільшого вірча грамота встановлює рівень загальних повноважень, що передбачені Конвенцією про дипломатичні зносини. Вірча грамота підписується главою держави, яка акредитує, і скріплюється печаткою міністерства закордонних справ. Її вручають в урочистій обстановці.

Внутріконтинентальні країни — держави, що не мають морського узбережжя, однак при цьому таким державам гарантовані особливі права: право на доступ до моря та від нього і на транзит через територію сусідніх прибережних держав, право участі в експлуатації частини живих ресурсів екологічних зон прибережних держав того самого регіону або субрегіону тощо.

Внутрішні води — це водний простір, який розташований між береговою лінією та тими вихідними лініями, від яких відраховується ширина територіального моря. Внутрішніми водами вважають: внутрішні моря, оточені з усіх боків сушею, що є територією лише однієї держави; морські протоки, розташовані між берегом і вихідною лінією територіальних вод держави; води портів, бухт, заток (із шириною входу не більш як 24 км). Правовий режим внутрішніх вод регламентується національним законодавством кожної країни окремо, а прикордонних вод — угодами використання.

Гарантії міжнародні — міжнародно-правові акти, що передбачають охорону будь-якої держави (або групи держав), забезпечення певного статусу міжнародних відносин або виконання договірних зобов'язань. У сучасному міжнародному праві розрізняють взаємні та колективні міжнародні гарантії. На сучасному етапі основною формою міжнародних гарантії є міжнародні договори.

Генеральна Асамблея ООН (ГА ООН) — один з головних органів ООН. До її складу входять представники держав-членів ООН (193 країни). Кожна держава має один голос, її делегація складається не більш як з 5 учасників. Кожен член ГА ООН наділений рівними правами та повноваженнями. Основним актом, що регулює діяльність ГА ООН, є Статут ООН. Генеральна Асамблея уповноважена обговорювати будь-які питання або справи у межах Статуту ООН або

такі, що стосуються повноважень і функцій будь-якого з органів ООН, крім тих, що належать до компетенції Ради Безпеки. Основними для ГА ООН є проблеми міжнародного співробітництва держав з підтримання миру та безпеки, роззброєння, соціального, економічного і національно-культурного розвитку всіх держав, охорони навколишнього середовища тощо. ГА ООН сприяє розвитку міжнародного права та його кодифікації. Обирає постійних членів Ради Безпеки і членів Економічної та Соціальної ради, а спільно з Радою Безпеки — суддів Міжнародного суду ООН. За рекомендацією Ради Безпеки призначає Генерального секретаря ООН, приймає до Організації нових членів. Для здійснення функцій ГА ООН утворює 7 головних комітетів, кожен з яких розглядає певну групу питань. Рішення з найважливіших питань (наприклад, бюджетних) ухвалюються ГА ООН кваліфікованою більшістю у дві третини голосів присутніх і тих держав-членів Організації, що беруть участь у голосуванні. Рішення в інших справах ГА ООН ухвалює простою більшістю голосів. Основною формою діяльності ГА ООН є щорічні чергові сесії, які відкриваються третього вівторка вересня кожного року. Крім чергових сесій на вимогу Ради Безпеки або більшості членів Організації можуть скликатися спеціальні чи надзвичайні спеціальні сесії ГА ООН. Найпоширенішою формою рішень Асамблеї є резолюції, що мають рекомендаційний характер. Під егідою ООН за резолюціями ГА ООН можуть прийматися універсально-правові документи, конвенції, пакти, декларації тощо. Офіційні та робочі мови Генеральної Асамблеї ООН: англійська, арабська, іспанська, китайська, російська, французька.

Генеральний секретар ООН — найвища адміністративна посадова особа ООН. Очолює секретаріат ООН, призначається Генеральною Асамблеєю ООН за рекомендацією Ради Безпеки ООН на 5 років з можливістю переобрання на новий термін. Статут ООН уповноважує Генерального секретаря ООН доводити до відома Ради Безпеки будь-які питання, пов'язані із загрозою міжнародному миру та безпеці. Щорічно Генеральний секретар ООН готує доповідь, у якій оцінюється робота Організації за минулий період і висловлюються міркування щодо пріоритетів її подальшої діяльності. Генеральний секретар ООН має статус міжнародного цивільного службовця, підзвітний лише ООН, він присягається не запитувати й не отримувати інструкцій від будь-якого уряду або будь-якої іншої влади, яка не стосується ООН. Кожна держава-член ООН зобов'язана поважати міжнародний характер діяльності Генерального секретаря ООН і персоналу секретаріату, не намагатися впливати на них під час виконання ними службових обов'язків.

Геноцид — дії, що чиняться з наміром знищити повністю або частково будь-яку національну, етнічну, расову або релігійну групу; один з найтяжчих міжнародних злочинів проти людства. Геноцид — це вбивство членів певної групи; заподіяння тяжких тілесних ушкоджень або таких, що призводять до розумового розладу; навмисне створення умов життя, розрахованих на вимирання людей; заходи щодо зменшення народжуваності; насильницька передача дітей іншій групі людей тощо.

Декларативна теорія визнання — концепція, відповідно до якої держава набуває статусу суб'єкта міжнародного права від часу свого виникнення; визнання лише констатує набуту нею міжнародну правосуб'єктність.

Делікт міжнародний — порушення суб'єктом міжнародного права норм міжнародного звичаєвого права або загальних принципів права й охоронюваних цими нормами прав та інтересів держав. Суб'єктами міжнародного делікту є держави. Міжнародний делікт передбачає політичну і матеріальну відповідальність держави, а також індивідуальну кримінальну відповідальність осіб, винних у вчиненні порушень.

Делімітація кордонів — договірне встановлення лінії (межі) державного кордону, яке здійснюється за картами з детальним зображенням на них рельєфу, гідрографії, населених пунктів та інших фізико-географічних об'єктів. При делімітації кордонів договірні сторони проведену на карті лінію кордону супроводжують докладним описом. Карту з нанесеною на ній лінією державного кордону підписують або парафують, скріплюють гербовими печатками. Договори про делімітацію кордону містять зобов'язання сторін про демаркацію кордону.

Демаркація кордонів — визначення і позначення лінії державного кордону на місцевості за допомогою встановлення прикордонних знаків на основі договорів про делімітацію кордонів і доданих до них карт. Роботу з демаркації кордонів виконують змішані комісії, створені договірними сторонами. Іноді такі функції виконує міжнародний орган, який утворюють на основі взаємної домовленості. Після завершення роботи з демаркації кордонів комісія складає спеціальний протокол опису кордону, що демаркується, а також протокол на кожен прикордонний знак зі схемами.

Демарш — надзвичайна дипломатична акція уряду, органу зовнішніх зносин або дипломатичного представника однієї держави щодо іншої. У міжнародній практиці причиною демаршу найчастіше є грубі порушення дипломатичних привілеїв та імунітетів, а також виявлення державної позиції щодо питань, пов'язаних зі сферою державних інтересів. Форми демаршу: заява, нота, меморандум, відкликання дипломатичного представника тощо. До демаршу вдаються тоді, коли міжнародний спір або питання, що виникли, не можна розв'язати нормальним дипломатичним способом або для врегулювання яких потрібно вжити термінових заходів. Змістом демаршу може бути вимога, прохання, пропозиція, протест та інші акти. За сучасними нормами міжнародного права демарш не повинен містити погрози силою, оскільки створення такої загрози заборонено Статутом ООН.

Денонсація міжнародного договору — одностороння відмова від виконання договору з попередженням, що зроблено в порядку і у строки, які передбачені в умовах договору.

Депозитарій — держава або міжнародна організація, що бере на себе зобов'язання зберігати текст міжнародного договору, документи про його ратифікацію, про приєднання до договору інших держав тощо. Депозитарій визначається під час ведення переговорів.

Депортація — примусове виселення з місця постійного проживання осіб, визнаних соціально небезпечними. Депортація здебільшого застосовується до іноземців та осіб без громадянства, які нелегально перебували на території країни.

Державна повітряна територія — повітряний простір над сушею, внутрішніми територіальними водами держави, який перебуває під її суверенітетом. Боковою межею державної повітряної території є вертикальна площина, що проходить через лінію кордону на суші або воді. Встановлена висота такого простору — близько 100-110 км, проте авіацією використовується близько 20 км. Державна територія — це частина простору земної кулі й атмосфери, що є надбанням народу, який проживає на цій території та знаходиться під суверенітетом створеної ним суверенної держави.

Державний суверенітет — це верховенство держави у межах своєї території, самостійність та незалежність у взаємовідносинах з іншими державами.

Державні кордони — це справжні або умовні лінії, які відповідають конфігурації території держави і відділяють її від території інших держав, а також від території з міжна родним режимом (відкритого моря, повітряного простору над ним, космічного простору).

Державоподібне утворення — це особлива історично сформована політико-релігійна або політико територіальна одиниця, що володіє частиною суверенних прав, притаманних суверенній державі.

Джерела міжнародного права — це спосіб творення і форми зовнішнього виразу, в яких існують норми міжнародного права і які створюються шляхом узгодження позицій суб'єктів міжнародного права. Розрізняють матеріальні та формальні джерела. Статтею 38 Статуту Міжнародного суду ООН передбачено основні й додаткові джерела міжнародного права. Основні: міжнародний договір, міжнародно-правовий звичай, загальні принципи права, визнані всіма націями. Додаткові: резолюції та рішення міжнародних організацій, міжнародні судові рішення, національне законодавство, що стосується міжнародного права, доктринальні праці найкваліфікованіших фахівців з міжнародного права різних націй. Важливу роль (як допоміжного засобу для визначення норм міжнародного права) відіграють резолюції міжнародних організацій, які мають характер рекомендацій.

Дипломат — посадова особа відомства закордонних справ, у тому числі дипломатичного представництва держави за кордоном, яка має дипломатичний ранг і дипломатичний імунітет.

Дипломатичне право — галузь міжнародного права, яка являє собою систему договірних та звичаєвих норм, що визначають основи представництва держав у міжнародних відносинах, закріплюють статус, організацію, а також діяльність державних органів і певного кола осіб, уповноважених від імені держави здійснювати дипломатичні функції.

Дипломатичне представництво — постійний закордонний державний орган зовнішніх зносин, очолюваний дипломатичним представником, створений на основі спільної угоди однією державою на території іншої для підтримання постійних офіційних контактів. Дипломатичне представництво виступає від імені своєї країни у всіх питаннях, що стосуються відносин з іншою

стороною. Дипломатичне представництво, очолюване послом або тимчасово повіреним у справах, називається посольством, а очолюване посланником або повіреним у справах — місією. Різновидом дипломатичного представництва є постійне представництво при міжнародних організаціях. Правовий статус дипломатичного представництва визначається Віденською конвенцією про дипломатичні зносини 1961 р., двосторонніми угодами та внутрішнім законодавством країни перебування.

Дипломатичний притулок — регламентований нормами міжнародного права процес допущення іноземця (громадянина іншої держави або особи без громадянства) в приміщення іноземного дипломатичного або консульського представництва або на військовий корабель з метою захисту його від посягань на життя чи свободу з боку держави попереднього місця перебування. Відповідно до Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 р., держава не використовує дипломатичного імунітету та екстериторіальності щодо вчиненого кримінального правопорушення.

Дипломатичний протокол — сукупність загальноприйнятих правил поведінки, традицій та умовностей, яких обов'язково дотримуються уряди, дипломатичні представництва та офіційні особи. Дипломатичний протокол є важливим політичним інструментом дипломатії та загального міжнародного спілкування. Дотримання дипломатичного протоколу є обов'язковим, коли відбувається визнання нових держав, встановлюються дипломатичні відносини, призначаються глави дипломатичних представництв, вручаються вірчі грамоти, здійснюються дипломатичні візити, бесіди і переговори, підписуються угоди, організовуються зустрічі й проводяться офіційних делегацій, скликаються міжнародні наради та конференції. Дипломатичний протокол обов'язковий під час урочистих подій. Згідно з дипломатичним протоколом організовуються дипломатичні прийоми, ведеться дипломатичне листування, працює дипломатичний корпус. Загальноприйняті принципи дипломатичного протоколу закріплені Віденською конвенцією про дипломатичні зносини 1961 р.

Дипломатія — 1) офіційна діяльність глав держав, урядів і спеціальних органів зовнішніх зносин щодо здійснення зовнішньої політики й захисту прав та інтересів держави та її громадян за кордоном; 2) сукупність прийомів і методів, що використовуються в переговорах і зносинах з іноземними державами.

Дискримінація — навмисне обмеження і приниження прав однієї держави, її організацій і громадян порівняно з правами іншої держави, організації або громадян. Якщо держава вважає, що інша держава застосувала до неї такий акт, вона може у відповідь вжити власних заходів (реторсія). Дискримінація у будь-яких формах забороняється внутрішнім правом демократичних держав, а також міжнародним правом.

Договірна ініціатива — це пропозиція однієї чи кількох держав або органу міжнародної організації укласти міжнародний договір для врегулювання певних відносин.

Екзекватура — це дозвіл країни перебування на виконання консульських функцій в узгодженому консульському окрузі.

Закони і звичаї війни — система норм і принципів міжнародного права, які встановлюють права і обов'язки воюючих сторін і нейтральних держав у військовому конфлікті, визначають порядок початку, ведення і припинення воєнних дій, правове становище комбатантів і некомбатантів (мирного населення, військово-полонених, хворих і поранених військовослужбовців та ін.), а також правовий режим власності, встановлюють юридичну відповідальність за порушення законів і звичаїв війни.

Закритий міжнародний договір — договір, відповідно до положень якого коло його учасників обмежене за певними критеріями.

Застереження — 1) одностороння заява, зроблена державою під час підписання, прийняття, затвердження, ратифікації або приєднання до багатостороннього міжнародного договору, завдяки якій ця держава бажає виключити чи змінити юридичну дію певних положень цього договору в застосуванні його щодо власного національного законодавства. Акт застереження є виявом суверенної волі держави як основного первинного суб'єкта міжнародного права (або міжнародної організації як вторинного суб'єкта міжнародного права), який сприяє, з одного боку, захисту інтересів окремих держав, а з другого — якнайширшій їх участі у багатосторонніх міжнародних договорах і угодах.

Злочини за загальним міжнародним правом — це злочини, за вчинення яких встановлена юридична відповідальність безпосередньо на підставі міжнародного права незалежно від того, чи вважаються відповідні дії злочинними у державі, де вони скоєні, чи ні.

Злочини проти миру та безпеки людства — протиправні діяння, що загрожують основам існування націй і держав, їх прогресивному розвитку і мирному міжнародному спілкуванню. Міжнародне право розрізняє три види таких злочинів: проти миру (планування, підготовка і ведення агресивної війни або війни на порушення міжнародних договорів, угод чи запевнень або участь у загальному плані чи змові, спрямованих на здійснення таких дій); воєнні (порушення законів або звичаїв війни); проти людяності (геноцид, апартеїд, застосування ядерної та термоядерної зброї, вбивства, знищення, поневолення, заслання та інші жорстокості, вчинювані стосовно цивільного населення перед війною або під час війни, зокрема, вигнання внаслідок збройного нападу або окупації, або переслідування через політичні, расові чи релігійні мотиви або у зв'язку з будь-яким злочином, незалежно від того, чи є це порушенням внутрішнього права країни, де вони були вчинені).

Іммігрант — особа, яка в'їхала або в'їздить на територію держави, що не є державою громадянства або країною постійного (звичайного) проживання цієї особи, з дотриманням встановленої законодавством процедури в'їзду до держави з метою поселення на її території для постійного або тимчасового проживання. Право особи на імміграцію у міжнародному праві не закріплено. Передбачено лише право на реєміграцію (повернення особи до держави, з якої вона емігрувала) та репатріацію (повернення особи на постійне проживання до держави свого громадянства або етнічного походження).

Імперативна норма — норма загального міжнародного права, що визнається і приймається міжнародним співтовариством як така, відхилення від якої неприпустиме і яку можна замінити лише наступною нормою аналогічного характеру. Імперативна норма має найвищу порівняно з іншими нормами міжнародного права юридичну силу. Договори, які їй не відповідають, вважаються недійсними. Норми міжнародного права не можуть суперечити імперативній нормі.

Імплементація — організаційно-правова діяльність держав з метою реалізації своїх міжнародно-правових зобов'язань. Механізм імплементації міжнародно-правових норм включає сукупність правових та інституційних засобів, що використовуються суб'єктами міжнародного права на міжнародному і національному рівнях. Міжнародна система імплементації складається зі створених на основі міжнародних угод універсальних, регіональних і локальних міжнародних організацій, спеціалізованих установ та їх допоміжних органів. Завдяки їм стає можливим об'єднання зусиль держав і міжнародних організацій у реалізації чинних норм міжнародного права.

Імплементація міжнародного договору — фактична реалізація міжнародних зобов'язань на внутрішньодержавному рівні, а також конкретний спосіб включення норм міжнародного договору в національну правову систему.

Іноземці — особи, які перебувають на території певної держави, не маючи її громадянства. В країні перебування іноземцям надаються національний режим, режим найбільшого сприяння або спеціальний режим.

Інститут міжнародної відповідальності — це загальносистемний інститут міжнародного права, принципи і норми якого визначають для суб'єктів міжнародного права юридичні наслідки міжнародно-протиправних діянь, а також наслідки заподіяння шкоди внаслідок діяльності, не забороненої міжнародним правом.

Інсурекція — відмова дипломата виконувати власні функції через певні причини. Один із видів припинення дипломатичної діяльності працівником дипломатичного представництва.

Інтервенція — насильницький замах однієї або кількох держав на суверенні права іншої держави, що притаманні їй як суб'єкту міжнародного права. Сучасне міжнародне право забороняє всі види і вияви інтервенції, розглядаючи її як агресію.

Казус беллі (лат. Casus Belli) — формальний привід, який держава використовує для оголошення війни. Казус беллі в минулому був законною підставою для початку війни і слугував виправданням початку воєнних дій.

Капітуляція — це припинення воєнних дій на умовах, продиктованих переможцем.

Кодифікація міжнародного права — це процес систематизації діючих норм міжнародного права, яка здійснюється шляхом встановлення і точного формулювання змісту діючих норм, узгодження їх одна з одною та усунення наявних протиріч, скасування застарілих положень та заміну їх новими, а також заповнення прогалин у міжнародній правовій системі.

Колективна безпека — співробітництво держав з підтримання міжнародного миру та безпеки, у разі необхідності — з припинення актів агресії. Система колективної безпеки може здійснюватися в межах загальної універсальної міжнародної організації, наприклад ООН, або в межах регіональних організацій та угод (таких як НАТО).

Комбатанти — особи, які входять до складу збройних сил (сухопутних, військово-морських, військово-повітряних сил) воюючих сторін і безпосередньо беруть участь у воєнних діях проти супротивника зі зброєю в руках.

Комісія міжнародного права — спеціальний орган Генеральної Асамблеї ООН. Складається з 34 відомих юристів-міжнародників, які завоювали авторитет у галузі міжнародного права. Обираються такі особи строком на 5 років. Основною метою комісії є заохочення розвитку міжнародного права і його кодифікації. Також комісія розробляє проекти міжнародних універсальних договорів.

Комітети Генеральної Асамблеї ООН — головні органи Генеральної Асамблеї ООН. На кожній сесії створюються 7 головних комітетів, за допомогою яких Генеральна Асамблея виконує свої функції. Крім того, на кожній сесії створюють Генеральний комітет, який керує її роботою, у складі голови Асамблеї, 21 заступника голови і 7 голів головних комітетів, а також комітет з перевірки повноважень у складі 9 членів. Перший комітет розглядає політичні питання і питання безпеки, включаючи питання роззброєння; спеціальний політичний комітет — питання, пов'язані з підтриманням миру; другий комітет — економічні та фінансові питання; третій — соціальні, гуманітарні питання і питання культури; четвертий — питання деколонізації і несамоврядних територій; п'ятий — адміністративні та бюджетні питання; шостий — правові питання. Комюніке — офіційне урядове повідомлення про міжнародні переговори, угоди, важливі події у внутрішньому житті країни, про перебіг воєнних дій тощо.

Кондомініум — правовий режим спільного управління однією територією декількома державами.

Консенсус — спосіб прийняття рішень або договорів на міжнародних конференціях чи нарадах на основі спільної згоди учасників без проведення формального голосування у разі відсутності формально заявлених заперечень.

Конститутивна теорія визнання — концепція, відповідно до якої лише визнання породжує міжнародну правосуб'єктність держави і право уряду представляти державу на міжнародній арені. Вперше була сформульована у 1907 р. у так званій доктрині Тобара, згодом закріплена в інших міжнародних документах.

Консул — службова особа однієї держави, яка за згодою іншої держави постійно перебуває в певному її пункті (місті, районі) і здійснює там представництво і захист інтересів своєї держави, її юридичних осіб і громадян. Для виконання своїх повноважень консул має спеціальний апарат і діє в межах укладених між державами консульських конвенцій.

Консульська установа (консульство) — це постійний державний орган зовнішніх зносин, що засновується в іншій державі на основі угоди між двома державами для виконання консульських функцій у визначеному консульському окрузі.

Консульське право — сукупність міжнародно-правових принципів і норм, що регулюють діяльність консульських установ і членів їхнього персоналу, визначають їх статус, функції, права й обов'язки.

Консульський корпус — загальна сукупність усіх консулів, що знаходяться у відповідному консульському окрузі.

Консульський округ — територія держави перебування, на якій відповідно до угоди між урядами договірних держав консул виконує свої обов'язки. Здебільшого консульський округ може визначатися і внаслідок застосування умови про найбільшу сприятливість. Виконання консульських функцій за межами округу можливе лише в окремих випадках за згодою держави перебування.

Консульський патент — це документ, що видається державою, яка направляє консула, котрим підтверджується його право займатися консульською діяльністю у країні перебування, що має закріплюватися екзекватурою.

Континентальний шельф — вирівняна частина підводного краю материків, що прилягає до берегів суходолу і характеризується спільною з ним геологічною будовою. Зовнішній кордон підводного краю материка встановлюється за межами 200 морських миль від берега. Відповідно до Конвенції про морське право 1982 р. зовнішній кордон континентального шельфу в районах широкого підводного материкового краю не може встановлюватися далі, ніж за 350 морських миль від вихідних ліній. На континентальний шельф поширюються суверенні права прибережної держави, без її безпосередньої згоди ніхто не має права здійснювати розробку, розвідку і видобуток його природних багатств і ресурсів. Правовий режим континентального шельфу регулюється Женевською конвенцією про територію моря і прилеглу зону 1958 р. і внутрішнім законодавством держав.

Контрабанда — заборонене таємне перевезення товарів або інших цінностей через державний кордон.

Контрибуція — 1) під час війни примусові грошові або натуральні стягнення з населення окупованої території, які здійснюють ворожі війська; 2) після війни грошові суми, що їх за умовами мирного договору держава-переможниця стягує з переможеної держави.

Конфедерація — це тимчасовий союз суверенних держав, які об'єдналися для досягнення певних цілей (економічних, зовнішньополітичних, військових) і з цією метою спільно здійснюють низку напрямків державно-владної діяльності, зберігаючи при цьому повну самостійність в інших сферах державного життя.

Конфірмація — це вираження згоди на обов'язковість договору, який не потребує ратифікації, шляхом схвалення його урядом або іншим компетентним органом.

Ліга арабських держав (ЛАД) — міжурядова регіональна організація арабських країн. Створена 22 березня 1945 р. з метою захисту суверенітету їх членів. Лігою прийнято угоди про спільну оборону та спільну співпрацю в економіці.

Міжнародна організація праці (МОП) — міжурядова організація. Створена у 1919 р. за рішенням Паризької мирної конференції. З 1946 р. — спеціалізована установа ООН. Налічує близько 180 держав. До її складу входять представники профспілок і представники роботодавців. Основним завданням МОП є розроблення і прийняття міжнародних норм стосовно праці, які втілюються у конвенціях і рекомендаціях, пропонованих для реалізації у внутрішньому правопорядку держав-членів організації. Для перевірки стану впровадження норм МОП створено ефективну систему контролю і заохочення. Особливою, притаманною виключно МОП, ознакою є принцип тристоронності роботи її органів. Представники роботодавців і працівників беруть участь у роботі МОП нарівні з представниками урядів. Законодавчим органом МОП є щорічна Міжнародна конференція праці, яка складається з делегатів країн-членів. До складу делегацій входять два представники уряду і по одному представнику від підприємств і профспілок. Виконавчий орган — Адміністративна рада, яка складається з 28 представників урядів, 14 представників підприємств і 14 представників профспілок. Адміністративна рада керує роботою Міжнародного бюро праці — постійного секретаріату організації. Штаб-квартира МОП — м.Женева (Швейцарія).

Міжнародна організація цивільної авіації (ІКАО) — єдина міждержавна організація в галузі повітряних сполучень, спеціалізована установа системи ООН, яка координує міжнародну співпрацю держав у всіх аспектах діяльності цивільної авіації. Заснована Чиказькою конвенцією міжнародної цивільної авіації 1944 р. Структура ІКАО складається з Асамблеї представників усіх держав (головний орган), яку скликають на сесію один раз на три роки; постійного виконавчого органу — Ради ІКАО, до якої входять 30 представників Асамблеї, а також спеціалізованих комісій. Організація налічує близько 160 держав. Для керівництва Радою обирається президент і секретаріат, які працюють на постійній основі. Завданням організації є розроблення принципів і методів міжнародного повітроплавання, розвиток міжнародного повітряного права, створення стандартів і практики ІКАО, рекомендованих для впровадження та ін.

Міжнародна посадова особа — громадянин будь-якої держави, який перебуває на службі в секретаріаті міжнародної організації, член персоналу секретаріату таких організацій. Нині у світі в міжнародних організаціях працює близько 50 тис. чоловік, які мають статус міжнародної посадової особи.

Міжнародна практика — здійснення постійних, загальних, однамітних дій чи утримання від вчинення таких дій суб'єктами міжнародних відносин, в процесі чого формуються норми міжнародного права (передусім, міжнародні звичаї).

Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ) — міжнародна організація універсального характеру, яка покликана сприяти співробітництву держав у мирному використанні атомної енергії. Діє з 1957 р. На організацію покладено особливі обов'язки з

підтримання системи нерозповсюдження ядерної зброї. Членами МАГАТЕ є понад 120 країн. Працює під егідою ООН і має подавати щороку звіти Економічній і соціальній раді ООН, Генеральній Асамблеї ООН, а в разі необхідності — Раді Безпеки ООН. Найважливіші питання розглядає Генеральна конференція. Виконавчий орган — Рада управителів, поточні справи веде Секретаріат, працюють постійні комісії за напрямками діяльності. Генеральні конференції проходять щороку. До керівної Ради входять 22 держави, що обираються на Генеральній конференції, та 14 представників із країн з розвиненою атомною електроенергетикою. Основні завдання організації полягають у впровадженні мирного застосування ядерної енергії, розробці відповідних норм міжнародного права, створенні механізмів гарантій їх реалізації. Штаб-квартира МАГАТЕ — м.Відень (Австрія).

Міжнародне право — система договірних та звичаєвих норм, що регулюють відносини між державами та іншими суб'єктами міжнародного права, створюються шляхом узгодження волі учасників цих відносин і забезпечуються в разі потреби примусом, який здійснюється індивідуально чи колективно державами, міжнародними організаціями та іншими суб'єктами міжнародного права, з метою розвитку міжнародного співробітництва і зміцнення міжнародної безпеки й миру. Міжнародне право у період збройних конфліктів (міжнародне гуманітарне право) — сукупність міжнародно-правових норм, які спрямовані на захист жертв військових конфліктів та на обмеження засобів і методів ведення війни.

Міжнародне співробітництво держав у боротьбі зі злочинністю — співробітництво держав, спрямоване на розроблення і координацію заходів щодо попередження, розкриття злочинів і поведження з правопорушниками, а також вироблення комплексних цілей і завдань з мінімізації транснаціональних і внутрішньонаціональних протиправних діянь. Для координації національних поліцейських структур створено спеціальну Міжнародну організацію кримінальної поліції — Інтерпол.

Міжнародний договір — угода двох або більше держав щодо встановлення, зміни або припинення взаємних прав та обов'язків у політичних, економічних, соціальних, культурних або інших відносинах. Міжнародний договір укладається у письмовій формі. За кількістю сторін, що його укладають, розрізняють двосторонні, обмежені, багатосторонні, універсальні договори. Договори, в яких можуть брати участь інші сторони, називають відкритими, договори, де є обмеження для участі, називають закритими. За структурою міжнародний договір складається з преамбули, основних статей і заключних положень. Порядок укладення та розірвання договорів, систему їх дії на міжнародній арені та у внутрішньому правопорядку встановлено у Віденській конвенції про право міжнародних договорів 1969 р.

Міжнародний район морського дна — район дна морів і океанів разом з надрами, що розташований за межами національної юрисдикції суверенної держави.

Міжнародний суд ООН — один з основних органів Організації Об'єднаних Націй, її головний судовий орган. Суд складається з 15 суддів, яких обирають особисто (не як представників держав) строком на дев'ять років. Серед них не може бути двох громадян однієї

держави. Склад Суду оновлюється кожні три роки, причому судді можуть бути переобрані. Суд обирає голову і віце-голову на три роки. Склад Міжнародного суду обирає Генеральна Асамблея ООН і Рада Безпеки, які голосують незалежно, але в один і той самий час. Суд функціонує на постійній основі. Офіційні мови в суді — англійська та французька. У Статуті суду закріплено вимогу забезпечити представництво найголовніших форм цивілізації й основних правових систем світу. Міжнародний суд приймає до розгляду лише спори між державами.

Міжнародні злочини — протиправні діяння, що становлять велику суспільну небезпеку. Перелік міжнародних злочинів наведений у ст. 6 Нюрнберзького міжнародного воєнного трибуналу і містить злочини проти миру, злочини проти людства; воєнні злочини; всі інші прирівняні до них протиправні дії (екоцид, біо-цид та ін.).

Міжнародні канали — це штучні протоки (гідротехнічні споруди), що з'єднують моря та океани і використовуються для міжнародного судноплавства.

Міжнародні організації — постійні об'єднання міжурядового та неурядового характеру, створені на основі міжнародної угоди (статуту або іншого установчого документа) з метою вирішення міжнародних проблем, розвитку всебічної співпраці.

Міжнародні протоки — природні морські проходи (відносно вузькі водні простори), що з'єднують райони того самого моря або моря й океани між собою, використовуються для міжнародного судноплавства, є відкритими для проходу суден всіх держав на умовах рівності.

Міжнародні ріки — ріки, що перетинають або розділяють територію двох або кількох держав і відкриті для торговельного судноплавства всіх країн.

Міжнародні санкції — це засоби примусу, що застосовуються міжнародними організаціями або державами до держав, які здійснили найтяжчі міжнародні правопорушення.

Міжнародно-правовий звичай — стереотипний спосіб поведінки, що склався в міжнародно-правовій практиці, юридично обов'язковий характер якого визнають суб'єкти міжнародного права. Звичай, як і міжнародний договір, є основним джерелом міжнародного права.

Мораторій — відстрочка або відкладення певних дій суб'єкта міжнародного права на певний строк або до закінчення будь-яких надзвичайних обставин (наприклад, воєнних дій). Мораторій може бути запроваджений у разі виникнення обставин, зумовлених спеціальним договором, або під час ведення переговорів з вирішення певного питання, наприклад, про випробування ядерного озброєння. Мораторій може поширюватися на всі зобов'язання (загальний мораторій) або лише на окремі види зобов'язань, а також на конкретні категорії боржників (спеціальний або кваліфікований мораторій).

Набуття чинності міжнародним договором — юридичний факт, відповідно до якого міжнародний договір стає обов'язковим для виконання кожною його стороною, що висловила таке бажання. Момент набуття чинності договором пов'язаний з виконанням певних дій, що означають вираження згоди його учасників на обов'язковість для них цього договору (підписання, ратифікація, приєднання тощо) або з настанням певних подій (конкретна дата закінчення строку після ратифікації та ін.).

Найманці — особи, спеціально завербовані для участі у збройному конфлікті інших держав або в насильницьких діях, спрямованих на повалення державної влади або порушення територіальної цілісності, та беруть участь у цих діях з метою отримання особистої вигоди, матеріальний зміст якої значно перевищує винагороду, яка виплачується комбатантам, що входять до особового складу збройних сил даної держави. Найманці не перебувають під захистом законів і звичаїв війни. Це кримінальні злочинці, які не мають права на статус комбатанта та військовополоненого.

Населення держави — сукупність індивідів, які проживають на території конкретної держави. До цієї сукупності входять громадяни, в тому числі ті, які перебувають за кордоном, а також іноземці й особи без громадянства, що постійно проживають на цій території.

Натуралізація — прийом особи на її прохання у громадянство або підданство будь-якої держави. Порядок та умови натуралізації визначаються внутрішньодержавним законодавством.

Нейтралітет — правовий статус держави, яка не бере участі у війні, зберігає мирні відносини з воюючими державами і не подає жодній з них військової допомоги.

Некомбатанти — особи, які входять до складу збройних сил і надають їм допомогу, але не беруть безпосередньої участі у воєнних діях і мають зброю лише для самозахисту. Відповідно до Женевської конвенції про захист жертв війни 1949 р. до них належать медичний, інтендантський персонал, військові юристи, репортери, служителі культу тощо. Проти некомбатантів забороняється застосовувати зброю доти, доки вони не беруть участі у воєнних діях. У разі безпосередньої участі у воєнних діях некомбатанти набувають статусу комбатантів. У будь-якому разі некомбатанти користуються всіма правами військовополонених, якщо потрапляють у полон, на них поширюється дія законів і звичаїв війни.

Новація міжнародного договору — спеціальний вид домовленості про зміну одного зобов'язання іншим шляхом повної або часткової його заміни, що приводить до припинення існуючого між сторонами зобов'язання і виникнення на його основі нового.

Нота — офіційне дипломатичне письмове звернення однієї держави до іншої або кількох держав. У міжнародній практиці розрізняють особисту і вербальну ноти. Особисту ноту надсилають у формі листа, в якому викладено звернення до особи. Особисту ноту друкують на бланку, на першій сторінці у верхньому правому куті проставляють місце і дату відсилання, а в лівому нижньому — адресу, прізвище та ініціали посадової особи, до якої звертаються з особистою нотою. Вербальна нота — найпоширеніша форма дипломатичного листування з поточних питань.

Нотифікація — офіційне повідомлення однією державою іншій за допомогою надсилання дипломатичної ноти або іншого документа про свою позицію з певного питання зовнішньої політики.

Обмеження суверенітету (надзвичайна сатисфакція) — тимчасові обмеження суверенітету та міжнародної правосуб'єктності держави, яка вчинила міжнародний злочин.

Оголошення війни — початок юридичного стану війни, що тягне за собою настання для усіх воюючих сторін правових наслідків, передбачених законами і звичаями війни.

Оптація — добровільний вибір одного з двох громадянств. Оптація означає право населення території, що відійшла від однієї держави до іншої, обирати громадянство на основі добровільності та в індивідуальному порядку, тобто зберегти своє попереднє громадянство або прийняти громадянство держави, якій передається територія.

Орган зовнішніх зносин держави — це посадова особа, організація, установа, на яку покладене національним правом здійснення зовнішніх справ суб'єкта міжнародного права в межах установленної компетенції, і яке визнано в цій якості міжнародним правом.

Парафування міжнародного договору — попереднє підписання міжнародного договору ініціалами уповноважених осіб, які брали участь у його виробленні. Можливе парафування всього тексту договору і окремих його статей.

Партикулярні норми — це норми міжнародного права, які регулюють міждержавні відносини між будь-якими державами, з приводу будь-яких об'єктів, незалежно від географічного розташування держав і географічних особливостей об'єктів правового регулювання.

Переговори — спосіб вирішення питань, що виникають у відносинах між суб'єктами міжнародного права, під час безпосереднього контакту уповноважених осіб відповідних зацікавлених суб'єктів.

Перемир'я — тимчасове або постійне припинення військових дій на умовах, погоджених воюючими сторонами.

Персона нон грама (лат. *persona non grata*) — особа, кандидатура якої як дипломатичного представника викликає заперечення уряду держави перебування. У такому разі держава, що призначила цю особу, відкликає її.

Підписання *ad referendum* («за умовою» або «до ухвалення») — це попередній вид підписання міжнародного договору, який засвідчує остаточне погодження з текстом договору уповноважених осіб, але передбачає необхідність подальшого підтвердження його умов уповноваженим органом держави, що репрезентується.

Повідомча грамота — лист глави держави про своє обрання та набуття повноважень главі іншої держави, з якою встановлені дипломатичні відносини. За змістом ця грамота має дружній характер і окреслює напрями майбутнього співробітництва. Повідомча грамота пересилається дипломатичними каналами.

Повстала сторона — повстанці, підрозділи опору, учасники громадянської війни або національно-визвольної боротьби, які контролюють певну частину території своєї країни, ведуть збройну боротьбу проти диктаторських, колоніальних та інших антидемократичних режимів і здобули визнання інших суб'єктів міжнародного права, внаслідок чого набули статусу суб'єктів міжнародно-правових відносин. На основі цього учасники можуть отримувати, зокрема, статус біженців, а ті, хто опинився у полоні, — комбатантів.

Правки до міжнародного договору — внесення змін до договору або його доповнення після ухвалення. Можливість внесення правок або змін може бути передбачена в самому договорі.

Право міжнародних договорів — галузь міжнародного права, норми якої регулюють порядок укладення, дії, зміни і припинення міжнародних договорів, а також їх тлумачення.

Право міжнародних організацій — система принципів і норм, що регулюють питання створення, визначення статусу і організації діяльності міжнародних організацій.

Право притулку — обумовлений державним суверенітетом і регламентований нормами міжнародного права процес допуску на свою територію іноземця (громадянина іншої держави або особи без громадянства) з метою захисту його від посягань на життя або свободу з боку держави попереднього місця перебування. Держава, яка надає право притулку, на рівні національного законодавства визначає, в яких випадках і яким особам надається право притулку. У разі надання права притулку особі держава бере на себе зобов'язання не видавати її державі, де ця особа перебувала до цього.

Правонаступництво держави — перехід прав та обов'язків однієї держави до іншої. Питання правонаступництва постає при виникненні нових незалежних держав у результаті національно-визвольної боротьби, утворенні кількох держав на території їх попередника і утворенні нової держави в результаті об'єднання двох і більше держав, при територіальних змінах.

Преамбула — вступна частина міжнародного договору, в якій викладено обставини, що є підставою для його виконання або укладення. В преамбулі вміщено основні риси міжнародного договору, його причини, мотиви та цілі, співвідношення з іншими договорами, принципами і нормами міжнародного права. Преамбула може містити й інші положення, в тому числі нормативного характеру, які не виходять за межі предмета договору. Преамбула має таку саму юридичну силу, як і основний текст договору, і є його невід'ємною частиною.

Преференції — пільги, що надаються однією державою в торгівлі з іншою державою або групою держав. Це може бути зниження ввізного мита для всіх або кількох товарів окремих країн, що не поширюватиметься на товари інших країн.

Привілеї та імунітети дипломатичні — особливі права та переваги, які надаються дипломатам і членам їхніх сімей. Під дипломатичними імунітетами розуміють вилучення дипломатичних агентів із сфери дії юрисдикції держави перебування, незастосування до них засобів примусу, санкцій, передбачених внутрішньодержавним правом. Дипломатичні привілеї та імунітети становлять єдиний загальновизнаний у міжнародному спілкуванні статус дипломатичних агентів, принципи і норми якого кодифіковані Віденською конвенцією про дипломатичні зносини 1961 р. Розрізняють дипломатичні привілеї та імунітети особисті і привілеї та імунітети дипломатичного представництва.

Прилегла зона — частина морського простору, що прилягає до територіального моря, в якій прибережна держава може здійснювати контроль у визначених законом сферах. Вона не може поширюватися за межі 24 морських миль від вихідних ліній, від яких відміряється ширина територіального моря.

Принцип міжнародного права — юридично узагальнена норма поведінки суб'єктів міжнародного права у зв'язку з певним видом правовідносин.

Притулок територіальний — надання будь-якій особі можливості переховуватися від переслідування через політичні мотиви на території певної держави. Підстави надання територіального притулку визначаються внутрішнім законодавством держави. Притулок не повинен надаватися особам, які скоїли загальнокримінальні злочини, воєнні злочини і злочини проти людства.

Пролонгація міжнародного договору — продовження строку дії договору, що виконується, до закінчення строку його дії з метою забезпечення його безперервності. Пролонгація міжнародного договору здійснюється двома способами: укладенням спеціальної угоди (протоколу) про те, що договір продовжено на певний строк, а також вміщенням умови про продовження безпосередньо до тексту договору. При цьому можлива автоматична пролонгація міжнародного договору, в якому передбачається, що коли жодна з договірних сторін не зробить заяви про відмову від договору за певний час до закінчення строку його дії, то договір автоматично вважається продовженим на певний, зазначений у ньому строк.

Промульгація міжнародного договору — офіційна публікація положень міжнародного договору в країні, що є учасником цього договору. Як правило, це тягне за собою набрання цим договором чинності для країни-промульгатора.

Протокол (договірний) — офіційний документ (як додаток до основного), який доповнює міжнародний договір; акт рішення міжнародної конференції, що має силу міжнародного договору.

Рада Безпеки ООН — один з головних постійно діючих органів ООН, на який покладається основна відповідальність за підтримання миру та безпеки в світі. До її складу входить 15 членів: 5 постійних членів Ради (Велика Британія, Китай, Росія, США, Франція) і 10 непостійних, яких обирають до Ради на два роки відповідно до процедури, передбаченої у Статуті ООН.

Расова дискримінація — обмеження, систематичне порушення прав громадян і будь-який утиск їх за ознаками раси, кольору шкіри або етнічного походження.

Ратифікація — остаточне схвалення, затвердження уповноваженим органом держави міжнародного договору, що вказує на її згоду на обов'язковість цього договору, який набуває юридичної сили лише після ратифікації. Ратифікація договору вважається завершеною від моменту обміну ратифікаційними грамотами (двосторонній договір) або вручення їх депозитарію (багатосторонній договір). Ратифікація є остаточною, від неї не можна відмовитися або знову винести договір на обговорення.

Регіональні міжнародні організації — міжнародні організації держав певного регіону (одного географічного району) — політичні, економічні, військові, науково-технічні тощо. Широковідомі такі регіональні організації, як Організація африканської єдності, Ліга арабських держав тощо.

Редемаркація кордонів — перевірка лінії державного кордону й відновлення прикордонних знаків, якщо вони зникли або були зруйновані, за раніше визначеними на картах, що містяться в договірних документах або складені комісією з редемаркації кордонів.

Реєстрація міжнародних договорів — внесення до спеціального реєстру міжнародної організації міжнародного договору, який набув чинності, що дає змогу посилатися на нього в органах такої організації. Реєстрація договорів здійснюється в секретаріатах ООН, спеціалізованих установах ООН, Ради Європи та інших міжнародних організацій.

Реквізиція — примусове вилучення державою або військовою владою під час війни майна у приватних осіб або громадських організацій з виплатою їм вартості майна. Відповідно до ст. 52 Гаазької конвенції про закони та звичаї сухопутної війни реквізиція можлива лише для потреб окупаційної армії і не повинна здійснюватися для потреб воюючої держави взагалі.

Ректифікація кордонів — незначні зміни або уточнення стану кордонів на місцевості відповідно до домовленостей між сторонами, що були досягнуті раніше. Може застосовуватися у разі будівництва тунелів, гідроелектростанцій, аеродромів, мостів тощо.

Репарація — вид матеріальної міжнародно-правової відповідальності. Передбачає відшкодування державою завданих нею під час воєнних дій збитків.

Репресалії — односторонні правомірні примусові дії держави, спрямовані на відновлення своїх прав, порушених іншою державою, але без застосування сили, тобто збройних репресій, заборонених сучасним міжнародним правом. Важливою умовою правомірності репресалій є обов'язок держави, яка вирішила застосувати їх, використати мирну процедуру відшкодування збитків, завданих їй правопорушником. Заходи, вжиті державою як репресалії, мають бути пропорційними правопорушенню. Репресалії припиняються з моменту відновлення стану, який передував правопорушенню.

Реституція — це поновлення у межах можливого положення, яке існувало до вчинення протиправного діяння. Прикладом реституції є повернення у натурі майна, неправомірно вилученого та вивезеного воюючою державою з території супротивника. Будь-які операції з державним майном, як і з майном юридичних і фізичних осіб, з метою вивезення його до іншої країни вважаються недійсними. Тому реституції підлягає не тільки майно, що перебуває під контролем воюючої сторони, а й те, що опинилося у володінні третьої сторони. У разі неможливості здійснити реституцію саме тих речей, які були неправомірно вивезені до іншої країни, за домовленістю між державами можливе повернення подібних речей такої самої вартості (субституція).

Ресторація — відновлення правопорушником попереднього стану та взяття ним відповідальності за всі несприятливі наслідки, завдані іншій державі.

Реторсія — відповідні дії однієї держави з метою спонукати іншу державу не застосовувати дискримінаційних заходів і відшкодувати заподіяні збитки, поновивши при цьому принцип взаємності у відносинах. Заходи реторсії мають бути пропорційними тим, що

спричинили застосування реторсії, і припиняються з моменту відновлення становища, яке існувало раніше.

Роззброєння — заборона окремих видів зброї, їх виробництва, нагромадження, розгортання і застосування, обмеження деяких видів озброєння за кількістю, обмеження можливостей якісного вдосконалення озброєння.

Розрив дипломатичних відносин — припинення дипломатичних відносин між державами на підставі офіційної заяви компетентних органів однієї з цих держав, зробленої від її імені. Розрив дипломатичних відносин не спричиняє автоматичного припинення консульських відносин, якщо відповідні держави мають на території одна одної самостійні консульські представництва.

Сатисфакція — форма міжнародно-правової відповідальності, яка полягає в тому, що держава-порушник задовольняє нематеріальні вимоги постраждалої держави. Види сатисфакції: вираження співчуття, публічне вибачення, покарання винних, надання особливих почесностей постраждалій державі тощо. Види сатисфакції залежать від завданої шкоди і конкретної політичної ситуації.

Система міжнародного права — внутрішньо єдина, цілісна сукупність взаємопов'язаних галузей міжнародного права, що мають свої принципи і поділяються на інститути і підгалузі.

Спеціальна місія — тимчасовий орган зовнішніх зносин держави, що направляється в іншу державу для виконання конкретних завдань, визначених за згодою між даними державами.

Співвідношення міжнародного публічного права і міжнародного приватного права — тісний взаємозв'язок міжнародного публічного і міжнародного приватного права, зумовлений тим, що вони регулюють міжнародно-правові відносини, які виходять за межі однієї держави і пов'язують дві або більше держав (у тому числі внутрішньодержавні відносини, які впливають із зазначених міжнародних). Різняться предметом регулювання, а з огляду на предмет, і суб'єктами: міжнародне публічне право регулює відносини між державами і лише делегує свою юрисдикцію іншим окремим суб'єктам; міжнародне приватне право регулює відносини між юридичними та фізичними особами, і в окремих випадках, за участю держави.

Статус-кво — становище на міжнародній арені або у відносинах держав, що існує на цей момент або існувало у певний час у минулому. Підтримувати статус-кво або відновити статус-кво означає зберігати існуюче становище або повернутися до того, що існувало раніше. Статус-кво анте беллум (status quo ante bellum) — становище, що існувало до початку війни.

Строк дії міжнародного договору — період часу, упродовж якого діє міжнародний договір; визначається в самому договорі. Більшість міжнародних договорів є строковими, проте в практиці відомі й безстрокові договори. Дія договору починається з моменту набуття ним чинності; міжнародний договір припиняє свою дію після закінчення терміну, на який його уклали.

Суб'єкти міжнародного права — учасники міжнародних відносин, які мають міжнародні права та обов'язки і здійснюють їх у межах та на основі міжнародного права. Основними суб'єктами міжнародного права є держави, нації та народи, похідними (вторинними) суб'єктами є

міжнародні організації. Суб'єктами міжнародного права можуть бути також державоподібні утворення.

Субституція — різновид реституції, який полягає у заміні неправомірно знищеного чи пошкодженого майна аналогічним за вартістю та призначенням.

Табула Раса концепція — теорія, згідно з якою новоутворена держава не обтяжена будь-якими зобов'язаннями своєї попередниці перед іншими державами. Нині це положення зафіксовано у Віденській конвенції про правонаступництво держав стосовно міжнародних договорів 1978 р. і Віденській конвенції про правонаступництво держав стосовно державної власності, державних архівів і державних боргів 1983 р.

Театр війни — сухопутна, повітряна та морська територія держав, а також відкрите море і повітряний простір над нею, у межах яких згідно з міжнародним правом можуть вестися військові дії.

Театр військових дій — сухопутний, повітряний та водний простір держави або держав, на яких військові дії фактично ведуться.

Територіальне море (територіальні води) — це морський пояс, розташований уздовж берега або безпосередньо за внутрішніми морськими водами, який не перевищує 12 морських миль і перебуває під повним суверенітетом прибережної держави.

Території з міжнародним режимом — території, які не входять до складу державної території: водні простори за межами виключних економічних зон прибережних держав, Міжнародний район морського дна, Антарктика, космічний простір тощо.

Території зі змішаним режимом — території, на які одночасно поширюється дія норм і міжнародного, і національного права. До них належать: 1) при леглі та виключні економічні зони і континентальний шельф прибережних держав, які не входять до їх території; 2) міжнародні річки, міжнародні протоки, що перекриваються територіальним морем прибережних держав, і міжнародні канали, що входять до складу територій прибережних держав.

Тимчасовий повірений у справах — дипломат, який тимчасово виконує обов'язки глави дипломатичного представництва. Відповідно до Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 р., тимчасовий повірений у справах призначається у разі, якщо призначений глава дипломатичного представництва не може виконувати своїх функцій або якщо така посада вакантна. Тимчасовий повірений у справах наділений правами і привілеями глави представництва, за винятком окремих протокольних почесей.

Тлумачення міжнародного договору — з'ясування реального сенсу і змісту міжнародного договору з метою щонайповнішої і найточнішої реалізації його умов. Тлумачення міжнародного договору здійснюють: одна із сторін договору, в цьому разі тлумачення має силу лише для цієї сторони; сторони договору за угодою між ними, в цьому разі воно обов'язкове для цих сторін; міжнародні органи, про які з цією метою може згадуватися у самому договорі. У ст. 31 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1968 р. передбачено, що тлумачення договору має бути однаковим незалежно від суб'єктів, які здійснюють тлумачення.

Трансферт — передача населення території, яка перейшла від однієї держави до іншої, відповідно з одного громадянства до іншого. Трансферт передбачається у міжнародних договорах і супроводжується зазвичай наданням зацікавленим особам права на відмову від нового громадянства і збереження колишнього.

Трансформація — один із способів перетворення норм міжнародного права на норму внутрішньодержавного права. Оскільки сама собою норма міжнародного права є обов'язковою лише для його суб'єктів, держави забезпечують її дотримання юридичними й фізичними особами, в тому числі за допомогою трансформації міжнародно-правової норми в національну.

Ультиматум — категорична вимога однієї із сторін міжнародного договору чи міжнародних зносин, супроводжувана погрозами в разі відмови виконати її іншою стороною.

Універсальні норми — це норми, що регулюють відносини, об'єкт яких становить загальний інтерес світового співтовариства, і спрямовані на визнання їх переважною більшістю або всіма державами й іншими суб'єктами міжнародного права.

Унітарна держава — це проста держава, адміністративно-територіальні одиниці якої не мають суверенних прав.

Федерація — це державно-правове об'єднання суверенних держав, у якому верховна влада належить спільним центральним органам, які здійснюють її як щодо кожного суб'єкта федерації окремо, так і щодо всієї федерації в цілому.

Форс-мажор — надзвичайні й непередбачувані обставини, через які виконання зобов'язань однією із сторін, що уклали угоду (контракт, договір), стає повністю або частково неможливим.

Цесія — передача території однієї держави іншій на підставі публічно-правового договору між ними. Міжнародне право допускає передачу невеликих ділянок території однієї держави іншій, оскільки така передача не порушує права народів і націй на самовизначення, яке є найвищим принципом територіального розмежування. Цесія передбачає рівноцінну компенсацію у різних формах і потребує укладення між відповідними державами міжнародного договору, який має відповідати основним принципам і нормам міжнародного права.

Цивільне населення — це особи, які не належать до жодної категорії учасників збройного конфлікту та безпосередньо не беруть участі у військових діях.

Юрисдикція держави — права судових та адміністративних органів суверенної держави з розгляду і розв'язання справ відповідно до власної компетенції. Міжнародне право розрізняє юрисдикцію держави територіальну та особисту (національну). Під територіальною розуміють таку юрисдикцію, що здійснюється державою в межах певної території. Особиста (національна) юрисдикція держави здійснюється щодо своїх громадян, які перебувають за межами території своєї держави.

ОСНОВНА НАВЧАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА

Нормативні джерела:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – ст. 141. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua
2. Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990 року № 55-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1990. – № 31. – ст. 429. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua
3. Про правонаступництво: Закон України від 12.09.1991 року № 1543-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. - № 46. – ст. 617. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua
4. Акт проголошення незалежності України від 24.08.1991 року № 1427-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. - №38. – ст. 501. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua
5. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 року № 1906 – IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. - № 50. – ст. 540. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua
6. Декларація про принципи міжнародного права, що стосується дружніх відносин та співробітництва між державами у відповідності до Статуту Організації Об'єднаних Націй: Міжнародний документ від 24.10.1970 р. – 9995_569. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua
7. Статут Організації Об'єднаних Націй: Міжнародний документ від 26.06.1945 р. – 9995_010. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua
8. Віденська конвенція про представництво держав у їх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру: Міжнародний документ від 14.03.1975 р. – 9995_254. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua
9. Протокол про вступ України до Світової організації торгівлі: Міжнародний документ від 05.02.2008 р. 981_049: ратифік. Законом України від 10.04.2008 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2008. - №23. – ст. 213. - – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua
10. Закон України.« Про дію міжнародних договорів на території України» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, N 10, ст.137) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua
11. Віденська конвенція про право міжнародних договорів (Відомості Верховної Ради (ВВР), 1986, N 17, ст. 343) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua
12. Про державний кордон України: Закон України від 4 листопада 1991 року // Відомості Верховної Ради України. — №2. – 1992 р. – С. 7.

13. Декларация о принципах международного права, касающихся дружественных отношений и сотрудничества между государствами в соответствии с Уставом Организации Объединенных Наций, Международное право в документах. – М., 1982. – С. 4 – 12.

14. Міжнародний Статут про Всесвітній поштовий союз/ Міжнародний документ від 10.07.1964: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>

15. Ліга арабських держав, Ірак, Ємен, Ліван, Саудівська Аравія, Сирійська Арабська Республіка, Йорданія, Єгипет: Пакт, Витяг, Міжнародний документ від 22.03.1945/ Пакт Ліги арабських держав: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>

16. Статут Ради Європи: Міжнародний документ від 05.05.1949/ Статут Ради Європи: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>

17. Договір про заснування європейського співтовариства з атомної енергії: Євратом, Договір, Міжнародний документ від 25.03.1957: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>

18. Угода про створення Співдружності Незалежних Держав/ СНД; Угода, Міжнародний документ від 08.12.1991: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>

19. Північноатлантичний договір/ НАТО; Договір, Пакт, Міжнародний документ від 04.04.1949: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>

20. План дій щодо членства в НАТО (ПДЧ)/ НАТО; План, Міжнародний документ від 24.04.1999: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>

21. Декларація про доповнення Хартії про особливе партнерство між Організацією Північно-Атлантичного договору та Україною, підписаної 9 липня 1997 року/ Україна, НАТО; Декларація, Міжнародний документ від 21.08.2009 : [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>

22. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами / Україна, ЄС, Бельгія, Данія, Німеччина, Греція, Іспанія, Франція, Ірландія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Португалія, Великобританія; Угода, Протокол, Міжнародний документ від 14.06.1994: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>

23. Список підписань та ратифікації Третього протоколу до Генеральної угоди про привілеї та імунітети Ради Європи (ETS N 28)/ Рада Європи; Статус, Список, Міжнародний документ від 04.06.2007: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>

24. Договір про заснування Енергетичного Співтовариства/ ЄС, Албанія, Болгарія, Боснія і Герцеговина, Республіка Македонія, Румунія, Сербія і Чорногорія, Хорватія; Договір, Міжнародний документ від 25.10.2005: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>

25. Угода між Урядом України і Комісією Європейських Співтовариств про заснування представництва Комісії Європейських Співтовариств в Україні та про його привілеї та імунітети/

Кабінет Міністрів України, ЄС; Угода, Міжнародний документ від 17.09.1993 : [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/>

26. Манільська декларація про мирне вирішення міжнародних спорів від 15 листопада 1982 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

27. Загальний акт про мирне вирішення міжнародних спорів від 26 вересня 1928 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

28. Договір про заборону війни як засобу національної політики (Пакт Бріана –Келлога) від 27 серпня 1928 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

29. Конвенція про мирне вирішення міжнародних сутичок (І Гаазька конвенція) від 18 жовтня 1907 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

30. Декларація про попередження та усунення спорів та ситуацій, які можуть загрожувати міжнародному миру та безпеці від 5 грудня 1988 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

31. Международная конвенция о борьбе с захватом заложников от 17.12.1979 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/hostages.shtml

32. Список підписань та ратифікацій Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну правову допомогу у кримінальних справах Рада Європи; Статус, Список, Міжнародний документ від 25.01.2011 (ETS N 182) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_518

33. Список подписаний и ратификаций Дополнительного протокола к Конвенции о передаче осужденных лиц (Страсбург, 18 декабря 1997 года) по состоянию на 4 июня 2007 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/99>

34. Список підписань та ратифікацій Протоколу N 13 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який стосується скасування смертної кари за будь-якими обставинами Рада Європи; Статус, Список, Міжнародний документ від 10.05.2007 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_797

35. Про дипломатичну службу: Закон України від 20 вересня 2001 року. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 5. – Ст. 29. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

36. Положення про дипломатичні представництва та консульські установи іноземних держав в Україні: Затв. Указом Президента України від 10.06.93 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua.

37. Про затвердження Положення про почесних (нештатних) консульських посадових осіб іноземних держав в Україні та консульські установи, що очолюються такими посадовими особами: Наказ Міністерства закордонних справ України від 25 травня 2007 року. // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 43. – Ст.1746.

38. Віденська Конвенція Про дипломатичні зносини: Міжнародний документ від 18 квітня

1961 року. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

39. Віденська конвенція Про консульські зносини: Міжнародний документ від 24 квітня 1963 року. – [Електронний ресурс]. –Режим доступу: zakon.rada.gov.ua

40. Нью-Йоркська Конвенція Про спеціальні місії: Міжнародний документ від 8 грудня 1969 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua

41. Віденська конвенція Про представництво держав в їхніх відносинах із міжнародними організаціями універсального характеру: Міжнародний документ від 14 березня 1975 року. – [Електронний ресурс]. –Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/

42. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20 березня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 25. – Ст. 180. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

43. Статут Міжнародної організації кримінальної поліції Інтерполу: Міжнародний документ від 13.06.1956 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>

44. Європейська конвенція про видачу правопорушників: Міжнародний документ від 13.12. 1957 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/

45. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму: Міжнародний документ від 17 грудня 1979. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

46. Заклучний акт наради по безпеці і співробітництву в Європі: Міжнародний документ від 01.08.1975. // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 4. – Ст. 266. – [Електронний ресурс]. –Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

Доктринальні джерела:

1. Международное право: Учебник /Отв. ред. Ю.М.Колосов, В.И.Кузнецов. – М.: Междунар. отношения, 1995. – 608 с.

2. Международное право: Учебник /Под ред. Ю.М.Колосова, Э.С. Кривчикова. – Москва, 2000. – 610 с.

3. Пітер Маланчук. Вступ до міжнародного права за Ейкхерстом: пер. з англ. / Пітер Маланчук. – Х.: Консум, 2000. – 592 с.

4. Черкас М.Ю. Міжнародне право: Підручник. 2-ге вид., стер. / М.Ю. Черкас.– К.: Т-во «Знання», КОО, 2001. – 284 с.

5. Международное публичное право: Учебник. Изд. 2-е, перераб. и допол. / Под ред. К.А. Бекашева. – М., 2001. – 640 с.

6. Дмитрієв А.І., Муравйов В.І. Міжнародне публічне право: Навч. посіб. Стер. вид. / Відп. ред. Ю.С. Шемшученко, Л.В. Губернський – К.: Юрінком Інтер, 2001. –640 с.

7. Международное публичное право. Учебник. Изд. 2-е, перер. и допол. / Под ред. К.А. Бекашева. — М., 2001. –640 с.

8. Тимченко Л.Д. Международное право: Учебник. МВД Украины. Нац. ун-т внутр. дел.- Изд. 2-е, стереотип. / Л.Д. Тимченко. –Харьков: Консум, 2002. –525с.

9. Буткевич В.Г. Міжнародне право. Основи теорії: Підручник/ В.Г.Буткевич (ред.), В.В.Мицик, О.В.Задорожній. – Київ: Либідь, 2002. – 606с.
- 10.Баймуратов М.О. Міжнародне право / М.О. Баймуратов. – Х.: «Одіссей», 2002. – 672 с.
11. Кернз В. Вступ до права Європейського Союзу: Навчальний посібник. Пер. з англ. / В. Кернз – К.: Т-во «Знання», КОО, 2002. – 381 с.
- 12.Мацко А.С. Міжнародне право: Навчальний посібник / МАУП. – К.: МАУП, 2002. – 212с.
- 13.Международное публичное право: категории и термины: Учеб. пособие. МВД России. Санкт-Петербургский университет. Акад. права, экономики и безопасности / Под общ. ред. В.П. Сальникова. – СПб, 2003. – 78 с.
- 14.Антонович М.М. Міжнародне публічне право: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М.М. Антонович. - К.: Вид. дім "КМ Академія"; Алерта, 2003. – 308 с.
- 15.Анцелевич Г.О., Покрещук О.О. Міжнародне право: Підручник / Під ред. О.Г. Анцелевич. – К.: Алерта-Пектораль, 2003. – 409 с.
- 16.Міжнародне право в документах / Ред.: М.В.Буролінський, Укл.: Ю.В.Щокін, В.М. Стешенко, Р.Б. Хорольський. – Харків, 2003. – 375 с.
- 17.Буроменський М.В. Міжнародне право: Навч. посібник / М.В. Буроменський. - К, 2005. – 336 с.
- 18.Международное публичное право в вопросах и ответах / Е. Г.Моисеев, К.А.Бекашев. – М.: «ТК Велби», 2006. – 224 с.
- 19.Баймуратов М.О. Міжнародне право: Підручник / М.О. Баймуратов. – Суми: ВТД «Університетська книга»; Одеса: «Астропринт», 2006. – 424с.
- 20.Бархатова Е.Ю. Международное публичное право в вопросах и ответах/ Е.Ю. Бархатова. – М.: «ТК Велби», 2007. – 232 с.
- 21.Действующее международное право. В 2 томах. Том 1. / Ю.М. Колосов, Є.С. Кривчикова. – М.: Международные отношения, 2007. – 766 с.
- 22.Действующее международное право. В 2 томах. Том 2. /Ю.М. Колосов, Є.С. Кривчикова. – М.: Международные отношения, 2007. – 511 с.
- 23.Бекашев К.А., Моисеев Е.Г. Международное публичное право в вопросах и ответах: учебное пособие / А.К. Бекашев, Е.Г. Моисеев. - М.: Проспект, 2008. – 224 с.
- 24.Шумилов В.М. Международное право. Ученик / В.М. Шумилов. – М.: Велби, 2008. - 488 с.
- 25.Глебов И. Н. Международное право. Словарь / И.Н. Глебов. – М.: Дрофа, 2010. – 464 с.
26. Васильева Л. А., Бакиновская О. А. Международное публичное право. Учебное пособие / Л.А. Васильева, О.А. Бакиновская. – Минск: ТетраСистемс, 2010. – 576с.
27. Каламарян Р. А., Мигачев Ю. И. Международное право / Р.А. Каламар, Ю.И. Мигачев. – Изд-во: Эксмо, 2010. – 464 с.
- 28.Бирюков П. Н. Международное право / П.Н. Бирюков. – Изд-во: Юрайт, 2011. – 800 с.
- 29.Международное право. Учебник для вузов / Л. П.Ануфриева, Г.М. Мелков, В. П.Панов,

Г. Г.Шинкарецькая, В. М. Шумилов. Отв.ред. Г.М. Мелков. – М.: РИОР, 2011. – 720 с.

30.Актуальные проблемы современного международного права: материалы X ежегодной Всероссийской научно-практической конференции, посвященной памяти профессора И.П. Блищенко (13-14 апреля 2012 г.). В 2 ч. Ч.I. / Отв. ред. А.Х.Абашидзе, Е.В. Киселева. – М.: РУДН, 2012. – 321 с.

31.Данченко Т.В. Міжнародне публічне право: навч. посіб. / Київ. міжнар. ун-т. – К. : КиМУ, 2011. – 425 с.

32.Репецкий В.М. Міжнародне публічне право : підручник / Львів. – 2-е вид., стер. – К.: Знання, 2012. – 437 с.

33.Тимченко Л.Д., Кононенко В.П. Міжнародне право: Підручник. Затверджено МОН / — К., 2012. — 631 с.

34.Пронюк Н.В. Сучасне міжнародне право : Навчальний посібник / Мін. освіти і науки України. – Київ: КНТ, 2010. – 280 с.

35.Терлецький Д.С. Конституційно-правове регулювання дії міжнародних договорів в Україні. / – О.: Фенікс, 2009. - 232 с.

36.Черкес М.Ю. Міжнародне право /. – Київ: Знання, 2011. – 397 с.

37.Кулик М. Встановлення критеріїв справедливості правового регулювання делімітації континентального шельфу// Право України. – М7. – 2001. – С.106-109.

38.Шемякін О. Міжнародно-правові основи режиму континентального шельфу України/ О.Шемякін, С. Благодельський // Право України. –№3.– 2002. – С.158-161.

39.Кернз В. Вступ до права Європейського Союзу: Навч. посіб пер. з англ. – К.: Т-во „Знання”, КОО, 2002. – 381 с.

40.Международно-правовая квалификация морских районов в качестве исторических вод: теория и практика государств / ИМИ МГИМО (У) МИД России, каф. междунар. права / под ред. А.Н. Вылегжанина. – М.: МГИМО – Университет, 2012. – 112 с.

41. Международно-правовые вопросы освоения космоса: материалы круглого стола X ежегодной Всероссийской научно-практической конференции "Актуальные проблемы современного международного права", посвященной памяти профессора И.П. Блищенко. Москва, 13–14 апреля 2012 г. / отв. ред. А.Х. Абашидзе, Г.П. Жуков, А.М. Солнцев. – М.: РУДН, 2012. – 180 с.

42.Речич Сергій Леонідович. Воєнно-політичне співробітництво Збройних Сил України з НАТО (1991- 2009 рр.) : автореф. дис. канд. іст. Наук/ Нац. ун-т оборони України. – К., 2012. – 18 с.

43.Деменко О.Ф. Євроатлантичне співробітництво та міжнародні організації : навч. посіб. /під заг. ред. канд. іст. наук, доц. Пошедіна О.І.; Нац. ун-т оборони України, Каф. міжнар. відносин. – К.: НУОУ, 2011. – 296 с.

44.Копійка В.В., Шинкаренко Т.І. Європейський Союз: історія і засади функціонування: Навч. посіб. – 2-ге вид. / за ред. акад. НАН України, Надзв. і Повнов. Посла України Л.В. Губерського. – К.: Знання, 2012. – 760 с.

45.Кернз В. Вступ до права Європейського Союзу: Навч. посіб: Пер. з англ. – К.: Т-во „Знання”, КОО, 2002. – 381 с.

46.Бабін Б.В. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу: хрестоматія. – О.: Фенікс, 2012. – 292 с.

47.Кубинський В. ООН: напередодні змін. // Урядовий кур'єр. – № 4615. – 2005 р. – С.17.

48.Кулеба Д.І. Реалізація міжнародної правосуб'єктності України шляхом участі в діяльності міжнародних організацій : Автореф. дис. к.ю.н. Спеціальність 12.00.11 - міжнародне право. – К., 2005. – 342 с.

49.Ольхович-Новосадюк М.М. , Рудакевич Ю.І. Україна та міжнародні організації : навч. посіб. – Л.: Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка, 2011. – 120 с.

50.В.В. Копійка, В.А. Манжола, Н. М. Весела. Україна та Європейський Союз: Ннавч. посіб. – К.: Знання, 2012. – 78 с.

51.Лукашук И.И. Концепция права международной ответственности// Государство и право. – 2003. – №4. – С.79-87.

52.Марисюк К. До питання про ознаки транснаціональних злочинних організацій //Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні. – Львов, 2004. – С. 369-370.

53.В. В. Кулаков, Е. И. Каширина Международное гуманитарное право. За три дня до экзамена. – Издательство: Феникс, 2012. –192 с.

54.Ярмаки В.Х. Международное гуманитарное право и уголовное законодательство Украины: проблемы имплементации основных институтов. // Монография. Одесса: Изд-во Одесского юридического института НУВД. 2003. –152 с.

55.Ярмакі В.Х. Історико –правові аспекти виникнення та розвитку інституту нейтралітету в міжнародному гуманітарному праві.// Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – 2005. – №1. – С. 249-252.

56.Ярмакі В.Х. Особливості імплементації міжнародних договорів до національного законодавства України. // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – 2005. – №4. – С. 99 – 103.

57.Ярмакі В.Х. Особливості міжнародно-правової регламентації повітряної і морської воєн. //Південноукраїнський правничий часопис. Одеса: ОЮІ ХНУВС, 2007. –№1. – С.66-71.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Поняття та особливості міжнародного права.
2. Співвідношення міжнародного та національного права.
3. Співвідношення міжнародного публічного та міжнародного приватного права.
4. Джерела міжнародного права.
5. Поняття норми міжнародного права. Види норм міжнародного права.
6. Основні (фундаментальні) принципи міжнародного права.
7. Поняття та види суб'єктів міжнародного права. Основні ознаки суб'єкта міжнародного права.
8. Держави – основні суб'єкти міжнародного права (прості та складні держави).
9. Міжнародна правосуб'єктність націй та народів, які борються за незалежність.
10. Міжнародна правосуб'єктність «державоподібних» утворень.
11. Правосуб'єктність міжнародних міждержавних організацій.
12. Проблема міжнародної правосуб'єктності фізичної особи.
13. Визнання, його види та форми.
14. Доктрина Естрада і доктрина Тобара.
15. Поняття правонаступництва, його види.
16. Кодифікація права міжнародних договорів.
17. Поняття та юридична природа міжнародних договорів.
18. Класифікація міжнародних договорів.
19. Порядок укладання, форми, структура, мова та найменування договорів. Сторони в міжнародному договорі.
20. Підписання та ратифікація, анулювання та денонсація міжнародних договорів.
21. Депозитарій та його функції.
22. Види та способи тлумачення міжнародних договорів.
23. Поняття населення та громадянства. Склад населення.
24. Громадянство та його значення для міжнародного права.
25. Способи набуття громадянства.
26. Способи втрати громадянства.
27. Подвійне громадянство.
28. Особи без громадянства.
29. Поняття іноземця. Режим іноземців та міжнародне право.
30. Правовий статус біженців.
31. Правовий статус переміщених осіб.
32. Правовий статус працівників–мігрантів.
33. Зміст права притулку. Поняття політичного притулку та умови його надання.
34. Поняття та значення території в міжнародному публічному праві. Види територій.

35. Державна територія (поняття і склад).
36. Державні кордони та їхній прикордонний режим.
37. Делімітація та демаркація державного кордону.
38. Правові засади та способи зміни державної території.
39. Демілітаризовані та нейтралізовані зони.
40. Міжнародні простори. Міжнародні земні простори як об'єкти загального користування.
41. Відкрите море та повітряний простір над ним.
42. Правовий режим виключно економічної зони.
43. Міжнародні ріки та канали.
44. Правовий режим Дунаю. Правове регулювання судноплавству по Дунаю.
45. Міжнародно-правовий режим Антарктики. Система Договору про Антарктику.
46. Правовий режим Арктики. «Секторальний принцип» володіння в Арктиці.
47. Поняття та історія створення міжнародних організацій. Класифікація міжнародних організацій.
48. Порядок створення міжнародних організацій, компетенція, повноваження та їхні функції.
49. Ліга Націй: структура, характеристика діяльності.
50. Організація Об'єднаних Націй: мета та принципи, головні органи, членство.
51. Генеральна Асамблея ООН.
52. Рада Безпеки ООН.
53. Економічна і Соціальна Рада ООН.
54. Міжнародний суд ООН.
55. Регіональні та міжрегіональні міжнародні організації.
56. Міжнародний валютний фонд.
57. Світова організація торгівлі.
58. Організація з безпеки і співробітництва в Європі.
59. Європейський Союз: історія створення, основні органи.
60. Рада Європи.
61. НАТО: історія створення, основні органи, членство.
62. Особливості вступу до НАТО.
63. Особливості міжнародної політики у сфері євроатлантичної інтеграції України.
64. Поняття та підстави міжнародно-правової відповідальності.
65. Поняття міжнародного правопорушення.
66. Види та форми відповідальності суб'єктів міжнародного права.
67. Обставини, що виключають відповідальність держав.
68. Інститут об'єктивної відповідальності держав.
69. Міжнародні злочини.

70. Злочини міжнародного характеру.
71. Міжнародний кримінальний суд.
72. Фізична особа як суб'єкт міжнародної кримінальної відповідальності.
73. Міжнародні трибунали.
74. Європейський суд з прав людини.
75. Відповідальність міжнародних міжурядових організацій.
76. Історико-правові аспекти виникнення та розвитку міжнародного гуманітарного права.
77. Поняття та види збройних конфліктів.
78. Правові наслідки початку збройного конфлікту.
79. Гаазьке право.
80. Женевське право.
81. Правовий статус цивільного населення і цивільних об'єктів під час збройного конфлікту.
82. Правовий статус учасників збройних конфліктів.
83. Режим військового полону.
84. Заборонені засоби та методи ведення війни.
85. Закінчення збройного конфлікту та його міжнародно-правові наслідки.
86. Правовий статус нейтральних держав.
87. Поняття та джерела дипломатичного права.
88. Органи зовнішніх зносин держави
89. Дипломатичні представництва. Функції дипломатичних представництв.
90. Голова та персонал дипломатичного представництва.
91. Дипломатичні привілеї та імунітети.
92. Консульства. Голова та персонал консульської установи.
93. Консульські привілеї та імунітети.
94. Постійні представництва держав при міжнародних організаціях.
95. Спеціальні місії.
96. Злочинність як міжнародне явище.
97. Багатосторонні міжнародні угоди по боротьбі зі злочинністю.
98. Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол): історія створення, мета, функції.
99. Організаційно-правові форми міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю.
100. Боротьба з міжнародним тероризмом.
101. Міжнародно-правове регулювання видачі злочинців.
102. Протидія незаконному обігу наркотичних засобів та психотропних речовин.
103. Європол.